

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ
РОЗВИТКУ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Свічко Сергій Олександрович

УДК 332.242.65.012

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С. О. Свічко

Науковий керівник: Димченко Олена Володимирівна, доктор економічних наук,
професор

Харків - 2021

Анотація

Свічко С. О. Організаційно-економічний механізм інвестиційного забезпечення регіонального розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка – Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. – Харків, 2021.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методичного забезпечення формування організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України.

Визначено, що регіони України та системи управління розвитком територій обласного та районного масштабу, формують свою перспективну стратегію в складних умовах глобального впливу, невідрегульованої державної політики, нерівноважного стану в зовнішньому середовищі та в умовах вкрай недостатнього інвестиційного забезпечення своєї діяльності. В дослідженні з позитивних позицій оцінюється розгорнутий в країні процес укріплення місцевого самоврядування, створення нових організаційних форм (індустріальних парків, кластерів, об'єднаних територіальних громад та інших), які в спроможі підтримати точки росту, освоїти нові ринки, відлагодити внутрішні механізми корпоративної взаємодії та поставити на світові ринки інноваційні продукти та інтелектуальні послуги.

В центрі наукового пошуку поставлено і розроблено організаційно-економічний механізм з цільовою орієнтацією на інвестиційне забезпечення регіонального розвитку. В цьому механізмі виділено головними складовими інституційну (зміна правил взаємовідносин між учасниками), інвестиційну (підтримка фінансами з різних джерел), організаційну (кластерно-корпоративну форму організації управління), інформаційну (моніторинг ходу процесу розвитку), економічну (економічне проектування) і соціальну (перш за все в сфері соціальної відповідальності влади і бізнесу).

Розглянуто базові поняття досліджуваної теми - «регіональний розвиток»,

«інвестиційне забезпечення» та «інвестиційний ринок», «організаційно-економічний механізм управління», «процес розвитку». Внесені уточнення в ці поняття дозволили сформувавши авторську позицію щодо напрямків і логіки вибору завдань дослідження, а саме: сутність OEM, ситуаційна оцінка стану економіки в регіоні, фактори впливу на розвиток, умови інвестиційного забезпечення і проектування змін в системі управління регіональним розвитком.

Організаційно-економічний механізм (ОЕМ) управління регіональним розвитком представлено з позицій його устрою, призначення та управлінських технологій виконання функцій, що забезпечують процес розвитку. Запропонована концептуальна модель OEM, в якій поєднані дві складові: саморозвиток та державна підтримка. Зроблено висновок, що державна політика і підтримка регіонів має значно посилити свій вплив в таких аспектах як удосконалення законодавчої та інституційної бази, інвестування в регіональну інфраструктуру, соціальний захист населення та підтримку смарт-спеціалізації і проривних технологій.

До ресурсної складової OEM віднесені не тільки матеріальна база потенціалу, а і якість управлінської системи, її механізму та технологій.

Іншою складовою управління регіональним розвитком обґрунтовано «комплекс заходів забезпечення процесу розвитку». «Забезпечення» представлено в дослідженні в більш широкому розумінні ніж «законодавство» та «бюджетне інвестування». Розглядаються такі важливі складові забезпечення як інноваційне проектування, створення сучасних інформаційних систем, підтримка громадських ініціатив і стабілізація (баланс) міграційних потоків на регіональному рівні.

В дослідженні змістовно представлено механізми бюджетного забезпечення, особливо що стосується розвитку ОТГ. Надана характеристика створених в Україні ОТГ, їх спроможності, специфіки конкурентних переваг та практики організації зв'язків із зовнішнім середовищем. ОТГ отримали від держави цілий комплекс управлінських функцій і право самостійно вирішувати

ключові завдання перспективного розвитку (створення бізнес-структур і розвиток підприємницького сектору, фінансову самостійність, аграрно-земельні повноваження, архітектурно-містобудівні плани і рішення). Все це разом засвідчує, що нова організаційна форма (ОТГ) видалась життєздатною і стає пріоритетним елементом стратегії розвитку регіонів. В дослідженні запропоновано внести корективи в механізм розподілу інвестиційних коштів, щоб більш значну частину їх направити безпосередньо на розвиток, а не на вирішення поточних проблем соціального захисту населення, особливо що стосується Державного Фонду регіонального розвитку.

Результативним матеріалом проведеного дослідження є також розбудова сучасного організаційно-економічного механізму управління регіональним розвитком, що представлено врахуванням в Стратегіях розвитку особливостей девіантної економіки, плануванням забезпечення процесу розвитку та логіко-структурним моделюванням зв'язків, елементів та взаємодії між учасниками впливу на регіональний розвиток.

В роботі висвітлені елементи наукової новизни, серед яких кластерний підхід до понятійно-термінологічного апарату (герменевтичний кластер), взаємозв'язки між «інноваційним потенціалом» та «інноваційною привабливістю», структурний аналіз і моделювання процесів інноваційного забезпечення, уточнення економічного змісту взаємодії факторів впливу на регіональний розвиток, теоретико-методичні засади нової регіоналістики в умовах підвищення спроможності ОТГ, проектна методологія і проектне управління як інструментарій забезпечення інноваційних змін.

У висновках акцентовано увагу на рушійних силах розвитку регіонів, а це – інвестиції, сучасні механізми і технології управління, конкурентна політика та активність учасників регіонального розвитку. Виділено в пріоритети реформування адміністративно-територіального устрою зі створенням ОТГ та індустріальних парків, сформовано положення щодо розробки «Стратегії розвитку» та аналітичної роботи в управлінні процесом регіонального розвитку,

орієнтирами якого, окрім підвищення конкурентоспроможності регіонів, поставлено розвиток людського ресурсу та соціологізація економіки.

Визначено, що заходи забезпечення розвитку мають здійснюватись з опорою на власні ресурси, інтелектуальний капітал та новостворений і надійний організаційно-економічний механізм управління регіональним розвитком.

Ключові слова: регіон, розвиток, організаційно-економічний механізм, інвестиції, забезпечення, моделювання, управління розвитком.

Annotation

Svichko S. O. Organizational and economic mechanism of regional development investment support. - Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the Scientific Degree of Candidate of Economic Sciences in Specialty 08.00.05 – Development of Productive Forces and Regional Economy. – Research Center of Industrial Problems of NAS of Ukraine. – Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological support for the formation of an organizational and economic mechanism for investment support for the development of regions of Ukraine.

It is determined that the regional and district development management systems of Ukraine form their long-term strategy in difficult conditions of global influence, unregulated state policy, unbalanced state in the external environment and in conditions of extremely insufficient investment support of their activities. The study evaluates the positive process of strengthening local self-government in the country, creating new organizational forms (industrial parks, clusters, united territorial communities (UTC) and others), which are able to support growth points, develop new markets, debug internal mechanisms of corporate interaction and to put innovative products and intellectual services on the world markets.

In the center of scientific research the OEM with target orientation on investment maintenance of regional development is put and developed. In this mechanism, the main components are institutional (change the rules of relations

between participants), investment (financial support from various sources), organizational (cluster-corporate form of management), information (monitoring the development process), economic (economic design) and social (economic design) and social (economic design). primarily in the field of social responsibility of government and business).

The basic concepts of the research topic are considered - "regional development", "investment support" and "investment market", "organizational and economic management mechanism", "development process". The clarifications in these concepts allowed to form the author's position on the directions and logic of the research objectives: the essence of OEM, situational assessment of the economy in the region, factors influencing development, investment conditions and design changes in regional development management.

OEM of regional development management is presented from the standpoint of its structure, purpose and management technologies to perform the functions that ensure the development process. A conceptual model of OEM is proposed, which combines two components: self-development and state support. It is concluded that public policy and support for the regions should significantly increase their influence in such aspects as improving the legislative and institutional framework, investing in regional infrastructure, social protection and support for smart specialization and breakthrough technologies.

The resource component of OEM includes not only the material base of potential, but also the quality of the management system, its mechanism and technologies.

Another component of regional development management is the "set of measures to ensure the development process." "Security" is presented in the study in a broader sense than "legislation" and "budget investment". Important components of support such as innovative design, creation of modern information systems, support of public initiatives and stabilization (balance) of migration flows at the regional level are considered.

The study presents the mechanisms of budget support, especially with regard to

the development of UTC. The characteristics of UTCs created in Ukraine, their capabilities, specifics of competitive advantages and practice of organization of relations with the external environment are given. UTC received from the state a range of management functions and the right to independently address key issues of long-term development (creation of business structures and development of the business sector, financial independence, agricultural and land powers, architectural and urban plans and decisions). All this together shows that the new organizational form (UTC) has proved to be viable and is becoming a priority element of the regional development strategy. The study proposes to make adjustments to the mechanism of distribution of investment funds to direct more of them directly to development, rather than to address current problems of social protection, especially with regard to the State Fund for Regional Development.

The result of the study is also the development of a modern organizational and economic mechanism for managing regional development, which is represented by taking into account the development strategies of the deviant economy, planning the development process and logical-structural modeling of relationships, elements and interactions between participants in regional development.

The paper highlights the elements of scientific novelty, including a cluster approach to the conceptual and terminological apparatus (hermeneutic cluster), the relationship between "innovation potential" and "innovation attractiveness", structural analysis and modeling of innovation processes, clarification of the economic content of interaction factors. regional development, theoretical and methodological principles of the new regionalism in terms of increasing the capacity of UTC, project methodology and project management as a tool for innovative change.

The conclusions focus on the driving forces of regional development, which are investments, modern management mechanisms and technologies, competition policy and activity of regional development participants. The priorities are to reform the administrative-territorial system with the creation of UTC and industrial parks, provisions for the development of "Development Strategy" and analytical work in the management of regional development, which, in addition to improving the

competitiveness of regions, set human resource development and sociologization of the economy.

It is determined that development measures should be carried out based on own resources, intellectual capital and the newly created and reliable organizational and economic mechanism of regional development management.

Key words: region, development, organizational and economic mechanism, investments, provision, modeling, development management.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Монографії:

1. Свічко С. О. Регіональний розвиток: проблеми, механізми, рішення : монографія. Харків : Вид-во Федорко, 2019. 324 с.

2. Свічко С. О. Розвиток підприємництва та його забезпечення в умовах децентралізації управління // Підприємництво як стратегічний фактор розвитку бізнес-середовища регіону : кол. моногр. / за заг. ред. О. В. Димченко. Харків, 2020. С. 185–205.

Особистий внесок: логіко-структурне моделювання системи управління розвитком.

Статті в іноземних виданнях і наукових фахових виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних:

3. Димченко О. В., Свічко С. О. Девіантна економіка під впливом позитивів соціалізації. *Економіка та підприємництво*. 2020. Вип. 44. С. 5–20 (включено до: *UIRICHS WEB, Research Bible, Google Scholar та ін*).

Особистий внесок: досліджено причинно-наслідкові процеси девіантної економіки.

4. Свічко С. О., Гайденко С. М. Інституціональні витоки підприємництва та його зв'язки з регіональним розвитком. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 338–346. (включено до: *Index Copernicus, DOAJ, ProQuest, Google Scholar та ін*).

Особистий внесок: уточнено понятійний апарат та характеристики регіонального розвитку в Україні.

5. Свічко С. О., Димченко О. В. Інформація та її вплив на соціальний та технічний прогрес. *Information, its impact on social and technical processes* : зб. наук. пр. Ізраїль. Хайфа. 2020. С. 56–62. (зарубіжне видання)

Особистий внесок: розроблено інформаційну модель управління регіональним розвитком.

6. Свічко С. О. Розробка формалізованої моделі управління розвитком регіону. *Sciences of Europe*. № 65 (Vol 2). 2021. С. 40–46. (зарубіжне видання країни ЄС, включено до: *Index Copernicus, Google Scholar, ResearchBib та ін.*)

Статті в наукових фахових виданнях

7. Свічко С. О., Белявцева В.В. Підходи, механізми і спроможності в управлінні розвитком регіонів. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. Вип. 1. (31). С. 286–289.

Особистий внесок: запропоновано концепт моделі організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку регіонів.

8. Свічко С. О. Базові характеристики регіонального розвитку. *Моделювання регіональної економіки*. 2018. Вип. 2. (32). С. 151–164.

9. Димченко О. В., Сухонос М. К., Белявцева В. В., Гайденко С. М., Свічко С. О. Державна підтримка регіонального розвитку. *Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки*. 2019. Т. 4. № 150. С. 2–9.

Особистий внесок: визначено специфіку моделей державно-приватного партнерства.

Праці апробаційного характеру:

10. Свічко С. О. Об'єднані територіальні громади як новий інститут регіонального розвитку // *Actual aspects of development in the context of globalization* : наук. конф. (м. Флоренція, 23–24 берез. 2020 р.). С. 69–73.

11. Свічко С. О. Використання європейського досвіду в реформуванні адміністративно-просторової організації економіки // *Modern approaches to the introduction of science into practice* : наук.-практ. конф. (м. Сан-Франциско, 30–

31 берез. 2020 р.). С. 111–115.

12. Свічко С.О. Наукове забезпечення та інноваційні елементи в механізмі управління регіональним розвитком // Theoretical foundations of modern science and practice : наук.-практ. конф. (м. Мельбурн, 6–7 квіт. 2020 р.). С. 410–415.

13. Свічко С. О., Гайденок С. М. Розвиток підприємництва в Україні та його економічна відповідальність // Prospects for the development of modern science and practice : наук.-практ. конф. (м. Грац, 12–13 трав. 2020 р.). С. 198–203.

Особистий внесок: розроблено концепцію економічної відповідальності бізнесу.

14. Свічко С. О. Регіональний розвиток та механізми його комплексного забезпечення // Підприємництво та бізнес-адміністрування : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Харків, 1–28 лют. 2020 р.). С. 129–132.

15. Димченко О. В., Свічко С. О. Розвиток регіонів України: потенціал і забезпечення змін // Фінансово-економічні чинники розвитку регіонів та України : матеріали II наук.-практ. конф. (м. Харків – Херсон, 2020 р.). С. 36–41.

Особистий внесок: обґрунтовано чинники формування інвестиційного потенціалу регіону.

ЗМІСТ

Вступ	12
Розділ 1. Теоретико-методичне забезпечення економічного розвитку регіонів	20
1.1. Теоретичні засади дослідження регіонального розвитку	20
1.2. Підходи до розбудови організаційно-економічного механізму управління регіональним розвитком	39
1.3. Умови формування інвестиційного забезпечення регіонального розвитку	54
Висновки до першого розділу	71
Розділ 2. Визначення економічних характеристик та тенденцій розвитку регіонів України	75
2.1. Аналіз стану економіки України та інвестиційних ресурсів регіонального розвитку	75
2.2. Інноваційна паспортизація регіонів як складова організаційно-економічного механізму регіонального розвитку	117
2.3. Аналіз нових структурних елементів самоуправління в організаційно-економічному механізмі регіонального розвитку	128
Висновки до другого розділу	145
Розділ 3. Удосконалення організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення регіонального розвитку	149
3.1. Розробка формалізованої моделі планування розвитку регіону і підвищення його конкурентоздатності	149
3.2. Врахування протиріч і нерівноваги в завданнях регіонального розвитку	166
3.3. Пропозиції щодо інструментарію і заходів забезпечення організаційно-економічного механізму управління регіональним розвитком	178
Висновки до третього розділу	207
Висновки	210
Додатки	212
Список використаних джерел	235

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Особливості сучасного етапу розвитку регіонів України полягають у кристалізації проблем, пов'язаних як із негативним впливом світових кризових явищ, спричинених пандемією та вимушеним скороченням економічної активності внаслідок загальнонаціонального карантину, так і з низкою внутрішніх проблем, накопичених регіональними економічними системами за минулі роки.

Падіння у 2020 р. – першому півріччі 2021 рр. таких показників, як виробництво промислової і сільськогосподарської продукції, зростання безробіття, скорочення реальних доходів населення та обсягів капітальних інвестицій в усіх регіонах України є індикаторами того, що на цей час у регіонах відсутні дієві механізми адаптації та протистояння дії кризових чинників і формування підстав для економічного розвитку на самодостатній основі. Незважаючи на те, що завдяки комплексним реформам, проведеним у 2014–2020 рр., в Україні було здійснено децентралізацію влади, передано на місцевий рівень функції управління, створено об'єднані територіальні громади та зменшено адміністративний вплив, регіони не повною мірою одержали можливість самостійно обирати напрями розвитку та розпоряджатись власними коштами. Усі регіони України виявились недостатньо підготовленими до таких змін і на сьогодні відчувають брак інвестиційних ресурсів, що створює значні проблеми для подальшого розвитку.

Розвиток економіки в цілому і особливості управління регіональним розвитком є важливим і водночас проблемним науковим питанням протягом століть історії людства. На кожному історичному етапі гострота окремих питань визначалась рядом факторів, як-от політичним устроєм, природними ресурсами, розвитком науки та наукових поглядів, затребуваністю суспільства, у зв'язку з чим проблема обґрунтування організаційно-економічних механізмів управління регіональним розвитком не знижує своєї актуальності. Питанням розвитку країн і регіонів віддали свою увагу такі науковці, як Р. Акофф,

І. Ансофф, Д. Бьюкенен, П. Друкер, Е. Мейо, М. Кастельс, Т. Портер, Т. Сааті, Й. Шумпетер, Г. Хакен. Їх праці заклали фундаментальні наукові основи в теорію рушійних сил розвитку, з урахуванням історичних обставин і специфіки окремих країн.

Регіональні аспекти, конкурентні механізми й інноваційні особливості регіонального розвитку висвітлили у своїх наукових розробках О. Амоша, Л. Антонюк, В. Бабаєв, В. Білоус, М. Долішній, О. Димченко, Ю. Іванов, О. Карлова, М. Кизим, О. Красносова, Б. Маліцький, С. Мочерний, А. Мельник, В. Ткаченко, В. Чухно, В. Хаустова, О. Шевченко, О. Шаблій, С. Шульц та ін.

Дослідженню проблем стимулювання інвестиційного розвитку регіонів у контексті реформування територіального розвитку і укріплення основ місцевого самоуправління, державної підтримки регіонів і створення об'єднаних територіальних громад присвятили свої праці М. Аверкіна, В. Васильєв, Н. Белікова, З. Герасимчук, А. Гриценко, Ю. Ганущак, І. Дунаєв, В. Решетило, В. Родченко, Ткачук, О. Тур та ін.

Проте невирішеними залишаються питання, пов'язані з розробкою наукового підґрунтя для формування складових організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку України з урахуванням їх соціально-економічної специфіки. Недостатньо висвітленими в науковому інформаційному просторі також є проблеми оцінювання потенціалу регіонів і їх інвестиційної привабливості, створення сучасного організаційно-економічного механізму управління розвитком, розбудови сучасного менеджменту та технологій проектного управління.

Аналіз сучасних теорій і практичного зарубіжного та вітчизняного досвіду стали підґрунтям для дослідження проблем інвестиційного забезпечення розвитку регіонів і дали можливість визначити ключові моменти наукового дослідження, які стосуються механізму управління регіональним розвитком і розбудови інструментарію забезпечення реалізації інноваційних програм, що й зумовило актуальність обраної теми дослідження, її мету та

завдання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій до формування складових організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України.

Для досягнення поставленої мети в роботі було вирішено такі завдання:

узагальнити наукове підґрунтя дослідження особливостей регіонального розвитку з позицій інституціональної теорії просторової організації територій та на цій основі удосконалити понятійний апарат проблематики інвестиційного забезпечення регіонального розвитку;

оцінити стан і тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України й удосконалити методичний підхід до ідентифікації впливу різних факторів на зміни активності інвестиційної діяльності регіонів України;

розробити концептуальний підхід до формування оновленої моделі організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення регіонального розвитку;

удосконалити методичні положення щодо розробки формалізованої моделі планування регіонального розвитку;

розвинути методичне забезпечення формування напрямів регіональної інвестиційної політики.

Об'єктом дослідження є процес регіонального розвитку в умовах формування нового організаційно-економічного механізму його інвестиційного забезпечення.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретико-методичних і практичних підходів до управління інвестиційним забезпеченням розвитку регіонів України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планами науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова відповідно до завдань тем: «Підприємництво як стратегічний фактор

розвитку бізнес-середовища регіону. Етап 3. Трансформація регіонального інноваційного підприємництва як стратегічний фактор економічного зростання» (№ державної реєстрації 0116U005497), у якій автором було розроблено складові економічного механізму інвестиційного розвитку регіону; «Формування організаційно-економічного механізму управління бюджетуванням об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації» (етап 1, № 53-72/19), де здобувачем проведено дослідження особливостей формування бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні; «Розробка інструментарію реалізації стратегії розумної спеціалізації Харківського регіону» (№ державної реєстрації 0118U002040), у якій автором розроблено рекомендації щодо методичного забезпечення формування напрямів регіональної інвестиційної політики України.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, регіоналістики й інституційної теорії. Використано наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань управління розвитком територіально організованих економічних систем, концептуальні розробки з питань впливу інновацій на соціально-економічний розвиток. У дослідженні враховано законодавчі та нормативні акти, методичні й інструктивні матеріали міністерств і відомств України, матеріали зарубіжного досвіду та статистичної звітності.

Для вирішення окремих завдань використано спеціальні методи: *узагальнення та порівняння* – для визначення відмінностей між регіонами та динаміки їх розвитку; *системного та структурологічного аналізу* – для деталізації проблемних ситуацій у регіонах; *логіко-структурного моделювання* – для визначення зв'язку між чинниками впливу на розвиток регіонів; *стратегічного та ситуативного моделювання* – для визначення елементів організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення регіонального розвитку; *методів конфліктології* – для оцінки впливу конфліктів і девіантності економіки на процеси регіонального розвитку; *інституційного підходу* – для розгляду взаємозв'язку та взаємовпливу

економічних, соціальних та організаційно-управлінських процесів; *інжинірингового підходу* – для застосування технології проектного управління в завданнях регіонального розвитку; *економіко-математичного моделювання* – для розробки алгоритмів і технологій управління процесом регіонального розвитку; *багатофакторного мультиплікативного моделювання* – для ідентифікації впливу факторів на зміни активності інвестиційної діяльності регіонів України; *кластерного аналізу* – для групування регіонів України за рівнем впливу факторів на зміни їх інвестиційної активності; *індексного аналізу* – для кількісної оцінки факторів на зміни функціонального показника інвестиційної активності регіонів України.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України й інших країн світу, статистичні дані Державного комітету статистики України, національні та регіональні цільові програми розвитку, стратегії соціально-економічного розвитку регіонів України, статистичні дані Державних статистичних служб інших країн світу, інші джерела.

Наукова новизна одержаних результатів. У процесі дослідження в роботі отримано ряд наукових результатів різного ступеня новизни:

удосконалено:

концептуальний підхід до формування оновленої моделі організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку регіонів, в якому, на відміну від наявної практики, розроблено триблоковий варіант моделі організаційно-економічного механізму (ОЕМ), змістовно розширено розділ «інструменти ОЕМ» та визначено критеріальну роль таких характеристик, як «організаційна надійність, узгодженість інтересів, технологічна функціональність та ефективність використання ресурсів»; ОЕМ розглядається як деяка структурно-конструктивна та стабільна основа, яка за допомогою своїх інструментів виконує таку роботу: здійснює управлінські функції по розвитку регіону, забезпечує підготовку рішень і їх виконання, об'єднує зусилля різних учасників на стратегічних напрямках розвитку регіону;

методичний підхід до ідентифікації впливу факторів на зміни активності інвестиційної діяльності регіонів України, який, на відміну від наявних, базується на урахуванні відношення обсягу капітальних інвестицій до обсягу реалізованої промислової продукції у регіонах України; обсяг реалізованої промислової продукції, яка вироблена кожним працівником, що зайнятий у промисловому виробництві регіону України; частка чисельності зайнятого у промисловості населення у загальній чисельності населення регіону України, й дозволяє комплексно оцінити особливості інвестиційного розвитку кожного регіону;

методичні положення щодо розробки організаційно-економічної моделі управління регіональним розвитком, відмінність яких полягає в урахуванні таких параметричних характеристик регіонального розвитку, як інвестиційний потенціал регіону, інвестиційна інфраструктура та інвестиційний клімат; конкурентоспроможність; витрати ресурсів; розвиток людського капіталу;

дістало подальшого розвитку:

тлумачення сутності поняття «регіональний розвиток» та його базових характеристик, що, на відміну від наявних, враховує принципи «герменевтичного кластера», зміну інституційних норм і правил між учасниками, оцінку різноспрямованих факторів впливу на регіональний розвиток та оновлений організаційно-економічний механізм досягнення його цілей для ефективного використання можливостей його інвестиційного забезпечення;

методичне забезпечення формування напрямів регіональної інвестиційної політики, яке відрізняється дослідженням взаємозв'язку економічного потенціалу регіону з характеристиками його інвестиційної привабливості, інвестиційних ресурсів і характеристик інвестиційного ринку і передбачає використання таких інноваційних елементів економічного потенціалу регіону, як ресурсна база, можливості, рівень внутрішньої упорядкованості, механізм залучення інвестицій, дія бар'єрів і супротиву та фактор часу.

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність

наукових результатів дослідження полягає у розробці науково-методичного забезпечення для ідентифікації впливових факторів і побудови організаційно-економічного механізму управління інвестиційним забезпеченням регіонального розвитку. Методичне забезпечення та методичні підходи впроваджено у діяльність таких організацій:

- у діяльність Північно-Східного наукового центру НАН і МОН України впроваджено методичний підхід до ідентифікації впливу факторів на зміни активності інвестиційної діяльності регіонів України (довідка № 01-06/73 від 10.09.2020);

- у роботі Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України використано методичне забезпечення розробки організаційно-економічної моделі управління регіональним розвитком (довідка № 03/92 від 25.11.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій запропоновано положення і розробки щодо формування на регіональному рівні організаційно-економічного механізму управління розвитком території. Наукові положення, висновки та рекомендації, винесені на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, що опубліковані в співавторстві, використано лише результати, отримані особисто. Внесок здобувача в цих роботах наведено у списку праць за темою дисертації.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення і висновки дисертації були викладені та позитивно оцінені на наукових і науково-практичних конференціях (міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних): Моделювання регіонального розвитку (Україна, м. Івано-Франківськ, 2018 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція «Глобалізація: співвідношення міжнародних та національних економічних інтересів» (Україна, м. Одеса, 2020 р.); Інформація та її вплив на соціальний та технічний прогрес (Ізраїль, м. Хайфа, 2020 р.); Наукова конференція «Actual Aspects of development in the context of globalization» (Італія, м. Флоренція, 2020 р.); Науково-практична

конференція «Theoretical foundations of moderns science and practice» (Австралія, м. Мельбурн, 2020 р.); Науково-практична internet-конференція «Prospects for the developments of modern science and practice» (Австрія, м. Герц, 2020 р.); II науково-практична конференція «Фінансово-економічні чинники розвитку країни та регіонів», (Україна, м. Харків – Херсон, 2020 р.); Міжнародна НПК інтернет-конференція «Підприємництво та бізнес-адміністрування» (Україна, м. Харків, 2020 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації, теоретико-методичні положення та практичні рекомендації опубліковані в 15 наукових працях, з них 1 особиста монографія, 1 розділ – у колективній монографії, 2 статті – у наукових фахових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті – у зарубіжних виданнях, 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 6 тез доповідей – у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 32,5 друк. аркушів, з яких особисто автору належать 26,4 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і викладена на 262 сторінках: основний текст становить 196 сторінок і налічує 37 таблиць (з них 2 займають 2 повні сторінки) та 56 рисунків (3 займають 3 повні сторінки). Список використаних джерел налічує 307 найменувань. Робота має 10 додатків на 22 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

1.1. Теоретичні засади дослідження регіонального розвитку

В реаліях сьогодення Україна має цілу низку складних проблем в економіці, значна доля з яких стосується регіонального рівня. Це проблеми використання ресурсного потенціалу, в самому широкому його розумінні, вирівнювання регіональних диспропорцій, підвищення конкурентоздатності територій, організації інноваційного розвитку регіонів та окремих територіальних одиниць. З вітчизняного і зарубіжного досвіду приходять чітке розуміння, що жодна з цих проблем не може бути ефективно вирішена без поглибленого наукового аналізу сутності економічних процесів на регіональному рівні, специфіки і ситуаційних особливостей регіонів, методів і механізмів управління процесами їх розвитку [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Такий аналіз реально необхідний, але він є не самоціллю, а тільки першим кроком для покращення ситуації. За аналізом має слідувати синтез, тобто цілий комплекс заходів соціально-економічного і проектно-інжинірингового характеру, призначених на практиці забезпечити кординальні зміни в регіонах і безпосередньо в бізнесі для досягнення стратегічних цілей розвитку країни. Розробка заходів забезпечення розвитку територій і соціуму на цих територіях, управління процесом реалізації цих заходів, програм, проектів, це також наукове завдання, оскільки наука має формувати ділову практику. Практика, в свою чергу, дає інформаційну базу для наукових досліджень і перевіряє їх результативність.

На даний час економіка України переживає далеко не найкращі часи: відмічається негативна тенденція спаду виробництва, особливо в промисловому секторі, надмірне перевищення витрат ресурсів та енергії, низький рівень конкурентоспроможності на міжнародних ринках, недопустимо низький рівень рейтингу по більшості показників (соціально-економічних, інституційних,

інвестиційних) серед других держав світу. Така ускладнена і ризикова ситуація ні владу, ні громадське суспільство не може задовольнити, а тому більш ніж «на часі» стоїть проблема її розв'язання, що можливо тільки новітніми науковими методами та при високому рівні організації управління розвитком.

І першорядне завдання економічної науки полягає в визначенні теоретичної бази та характеру процесів розвитку як явища в сучасному устрої.

Звернемо увагу на те, що «розвиток» як категорія, що характеризує якісні зміни в економіці і суспільстві, привертає увагу науковців всього світу вже на протязі декількох століть. Але скільки б не накопичувались наукові знання в попередні періоди, вони не можуть бути достатніми і надійними в нашому мінливому світі. Разом з еволюцією світу змінюється і економіка, формуючи модернізаційні системи і механізми.

Еволюційна економіка досліджує фактори впливу на економічні системи, інформаційні потоки, зміну організаційних форм, поєднуючи через призму економіки «технологічне і соціальне». Модернізація економіки має ціль вийти на передову лінію, згідно кращих практик світового господарювання. Розвиток економіки – є самоцінність і не орієнтується на конкретні характеристики у виробництві чи ринковому середовищі. Разом з тим, вчені-економісти цю «самоцінність і конкретику» мають досліджувати, орієнтуючись на теоретичні розробки.

В теорії, на понятійному рівні, розглядають два дещо відмінні визначення «зростання» і «розвиток». «Економічне зростання» і «економічний розвиток» дещо близькі, «споріднені» категорії, але не тотожні. Розмежовує їх якість розвитку та вимір результатів розвитку. «Розвиток» - більш полізмістовна категорія, що характеризує прояв різновидів змін, розкриває модифікаційні особливості змін. Економічне зростання відтінює збільшення продуктивності економічної системи в динаміці часу, що відображає лише один аспект економічного розвитку. Цей аспект важливий, оскільки він створює ресурси для економічного розвитку. А поняття «розвиток» характеризує більш широкий спектр властивостей економічної системи і альтернатив детальних змін.

Розвиток регіону – це не лише економічне зростання, а і покращення охорони здоров'я, збільшення продуктивності праці, укріплення екологічної безпеки, зростання доходів і зайнятості населення, зміна структурних пропорцій, оновлення інституційних норм. Економічне зростання можна «втиснути» в рамки понять «екстенсивне, інтенсивне, змішане», а розвиток економічних систем, зокрема регіонів, в такі рамки не вкладається. В роботі [7] феномен «зростання» пропонується дещо винести за рамки «екстенсивного та інтенсивного», включаючи такі концепції як «зелене, синє, золоте» зростання. «Зелену» економіку розглядають як таку, де зростання доходів і зайнятості забезпечується інвестиціями, що скорочують викиди вуглецю та забруднення навколишнього середовища, підвищують енерго- та ресурсоефективність, попереджають втрату біорозмаїття. Вектор «синьої» економіки направлений на раціональне використання світових водних ресурсів (океанічних систем, морів, прибережних районів). «Золоте» зростання виділяє баланс ресурсів та чисельність населення для збереження природних ресурсів майбутнім поколінням, що визначається як «сталій» розвиток. В умовах сьогодення концепція «сталого» розвитку домінує в суспільстві, але в термінологічному плані цій концепції більше підходить словосполучення «збалансований розвиток», ніж «сталій», оскільки «сталість» визначає «незмінність».

В сучасних теоріях економічного зростання і забезпечення розвитку набувають також поширення концепції інноваційного, розумного, інклюзивного зростання [8, 9]. В цих теоретичних розробках в якості потужних сил забезпечення змін виступають освіта і наука, інтелектуальний капітал, інформаційно-комунікаційні технології, узгодженість і синергія взаємодій між учасниками, підвищення рівня зайнятості населення і активного включення всіх членів суспільства (громад) у вирішення проблем розвитку.

Разом з тим, науковці визначають, що в процесах економічного зростання і розвитку незмінно важливими залишаються позиції «індустріалізації, реконструкції, модернізації, децентралізації, конкуренції та ринку» [10]. Отже, в реальності в соціально-економічному розвитку виробничих структур і

економічних організацій відбувається «конгломерація» як наукового бачення процесу змін і перспектив, так і практики забезпечення розвитку, що разом формує гібридні механізми розвитку. Орієнтирами для кожної країни і окремого регіону мають бути основи цивілізаційного світового розвитку та імперативи (домінанти) власної стратегії регіону, що виходять з трьох першооснов: оцінка потенціалу, власне бачення та розуміння перспектив, розбудова механізму розвитку.

Уявлення про «розвиток» недостатньо обмежувати характером динаміки і оцінкою результатів виробництва та комерційної діяльності економічних систем. Розвиток як процес необхідно пов'язувати з внутрішніми характеристиками економічної систем, в нашому випадку – регіону з його виробничою базою, населенням, бізнесом, інфраструктурою, земельними ресурсами. На рис. 1.1 представлено «розвиток» в якісних характеристиках і властивостях.

Рис. 1.1. «Розвиток» в його якісних характеристиках і властивостях

Джерело: авторська розробка

Якісними властивостями розвитку, як то слідує з наведеного рисунка,

виступають активність підприємницької діяльності, забезпечення соціальної справедливості, реалізація цілей, вивільнення людського потенціалу та інші прогресивні зміни. З іншого боку, «розвиток» слід розглядати у взаємозв'язку з причинами (факторами) впливу на економічну систему (регіон), яка знаходиться в складному режимі сприйняття і реагування на впливи, тиски та обмеження, що інтегрально і визначає тренд та характер її розвитку (швидкість, масштаби, циклічність та інше).

В роботі [11] зроблено посилання на вислів Н. А.Мамонової, яка зауважує, що «слабким місцем сучасної парадигми (економічної науки) є не помилкові методи дослідження, а занадто спрощене уявлення про об'єкт дослідження». На наш погляд, це надзвичайно важливе зауваження, що має сьогодні першорядне методологічне значення в економічних дослідженнях. Динаміка показників розвитку та їх інноваційність вводить економіку з усіма її окремими структурними ланками в нерівноважний стан. Все це разом ускладнює наш об'єкт дослідження до такого рівня, що наближає економіку до складності «живих організмів» [11]. З іншого боку, всі базові механізми регулювання в економіці – державне регулювання (адміністративне), ринкове (економічне), регіональне (на місцевому рівні) та механізм самоуправління в окремій організації (на підприємстві) діють разом, але неузгоджено і незбалансовано, а тому ефект діяльності і розвитку економічних систем надзвичайно складно прогнозувати на перспективу. В нових умовах внутрішньої нерівноваги та невизначеності зовнішнього середовища втрачають свою домінуючу роль економетричне, екстраполяційне, логіко-математичне моделювання. Надійність і наукова достовірність такого інструментарію вже не може вважатись беззаперечною [32]. Натомість, підвищується роль інституційного підходу, ситуативного прогнозування, бенчмаркінгового порівняння, експертно-соціологічних досліджень, інтуїтивного відчуття і бачення, інформаційно-аналітичного забезпечення, орієнтації на політичні та соціо-психологічні фактори впливу. Виходячи з існуючого плюралізму науковців, вважаємо, що методологія економічних досліджень потребує

більшої уваги з позицій гнучкості, різноманітності, ситуаційності, що і виводить на передові позиції теорію інституціонального підходу до економіки [32].

Інституціоналізм поєднує формальну і неформальну складові впливу на економіку, ринкові і директивні впливи, ментальні характеристики людини і правові норми, визначеність в основах і варіативність в деталях. «Інституціоналізм більш ґрунтується на порівняльному методі, а не на економічній перевірці гіпотез»[12]. Інституційна парадигма віддає перевагу розумінню, а не прогнозуванню, відповідаючи на питання «що відбувається» і «як може бути» [12].

В інституційній теорії признається «невизначеність» в системі і правомірність «бачення майбутнього», орієнтація на цінності, методологія колективізму (обговорення, спори, критика, прагматизм, наявність в економіці і політиці нормативів, вихід за межі «класичних економічних догм і доктрин») [13, с.74].

Слід розуміти, що регіон як економічна система формує свій розвиток в значній мірі із внутрішніх ресурсів і можливостей, зі свого власного потенціалу. На рис. 1.2 показано, що для управління розвитком регіону цей потенціал необхідно оцінити в його структурованому спектрі.

В деяких роботах [5, 12, 68] використовується поняття в такому словосполученні – «інвестиційний розвиток», при чому не розкривається ні його зміст, ні особливості використання. На наш погляд, само це поняття є не зовсім коректним в наукових дослідженнях. Розвиток може бути в значенні – «інноваційним», «економічним», «соціальним», «комплексним» та інше, але «інвестиційним» - це вже потребує уточнення. Інвестиції як раз становлять головний ресурс розвитку. Інвестиції – це рушійна сила розвитку, а отже виходить, що «інвестиційний розвиток» - це є розвиток «самої цієї сили». В принципі таке також може бути. Але не треба підмінити причину на наслідок. Крім того, в розумінні «інвестиційний розвиток» мова може йти про розвиток в регіоні «інвеситційної інфраструктури, інвеситційної активності учасників,

масштабу інвестиційного проектування, зростання обсягу фінансів на розвиток».

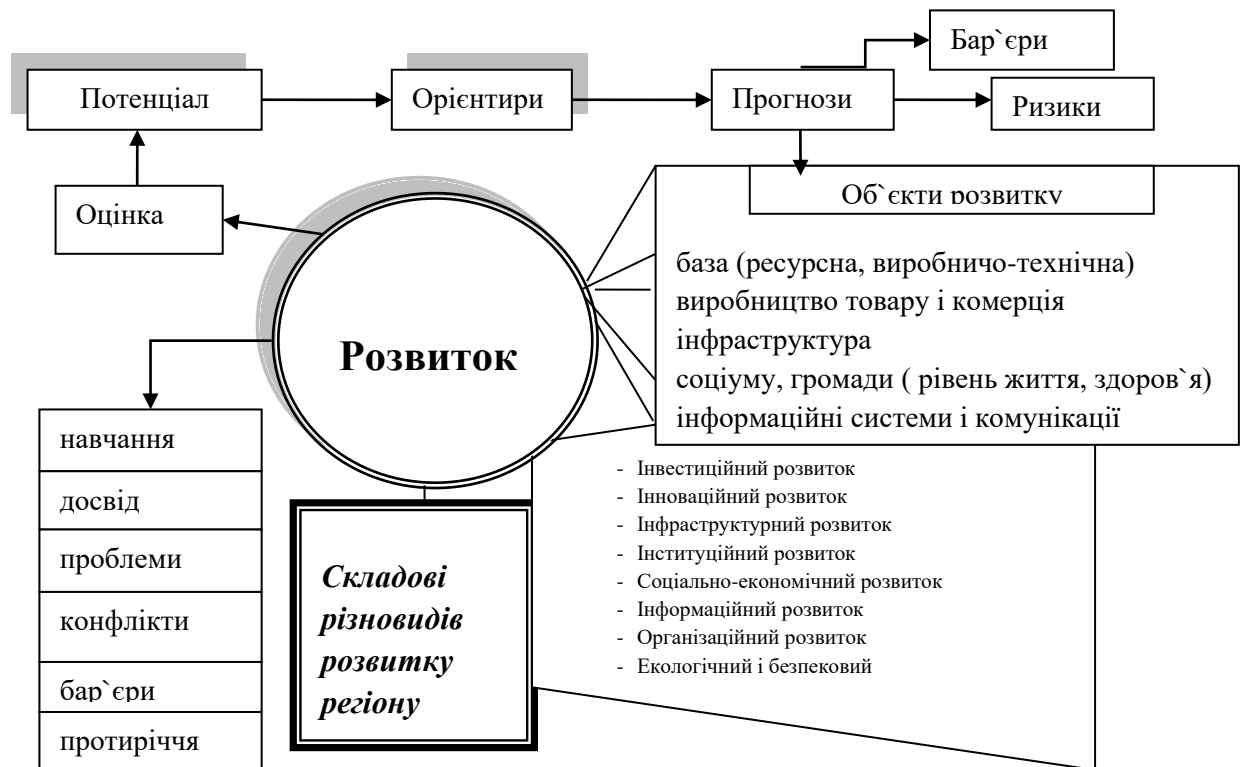

Рис. 1.2. Зв'язок потенціалу регіону зі структурними складовими та різновидами процесу розвитку

Джерело: авторська розробка

Тому використання поняття «інвестиційний розвиток» має бути уточнено з позицій первічності інвестицій в процесі регіонального розвитку, а не як сутність та характер самого розвитку, як засіб, а не як результат. «Інвестиційний розвиток» чого? – Якщо самого об'єкта, тобто регіона, то це розвиток його здатності на самоуправління і удосконалення. А якщо «інвестиційний розвиток» ресурсного забезпечення перспектив, то це просте збільшення власних ресурсів на розвиток. Тому використовувати цей термін (словосполучення) необхідно тільки з поясненням його включення в тезаурус і контекст досліджуваної теми. В іншому випадку сутність процесу розвитку і сутність його ресурсного (інвестиційного) забезпечення тільки зміщує акценти і вводить в примітивізм, в сфері спрощеної розмови, а не наукового дослідження.

Інноваційний розвиток потребує творчості і діяльності на випередження,

здатності на прорив. У інноваційному процесі успіх забезпечує відмова від опосередкованого і звичайного і перехід до «крайностей» та «незвичайностей». Отже, маємо сутнісні основи зв'язку інвестиційного процесу з інноваційним.

Використання поняття «інноваційний розвиток» до такої економічної системи як регіон, трактується різними авторами з виділенням особливостей, акцентів уваги, змістовних характеристик. Суттєві відмінності в визначенні цього поняття обумовлені специфікою досліджуваних тем (контекстом), кругозором науковців, пошуком зв'язку інновацій з механізмом розвитку. Слід розуміти, що «інноваційність» є складним феноменом нашого часу, який в реальності економічного і соціального життя не вкладається в жорсткі рамки термінологічного обмеження, а тому правомірно як проводити узагальнення, так і доповнювати базове поняття новими особливостями і деталями.

Аналізуючи «інноваційний розвиток регіону» з позицій уточнення цього визначення науковцями, відмітимо такі варіанти. Так, Бойченко В.С. під цим поняттям розуміє «безперервний процес якісних змін в регіоні», Тихомирова С.А. «цілеспрямований і керований процес», Вахевич І.М. «новий рівень збалансованості розвитку», Богашко О.Л. «незворотність перетворення територій», Зінченко В.І. «систему виділення пріоритетів» [100, 104, 120].

Історичний характер економічного розвитку суспільства відображає зміни в тлумаченнях та розуміннях вчених щодо рушійних сил цього процесу, а також його пріоритетів. Меркантилізм, класична школа, марксизм, неокласицизм трактували економічний розвиток та визначали свої позиції, акцентуючи увагу на джерелах і розподілі багатств, збільшенні заощаджень, добавленій вартості, впливу попиту. Пізніше з'явилися теорії інноваційного розвитку і інституціоналізму (Й. Шумпетер), теорія дуалізму – зв'язку «нового» і «старого» (Дж. Х. Боук, І. А. Льюїс, Г. Рене), індустриальна теорія (Р.Нурске), багатохарактерного впливу (Р. Солоу та ін.) [13, 20, 29, 208, 224, 301]. На даному етапі розвитку економічних знань парадигмальну роль завойовує інституціональна теорія.

«Часте звернення до інституціональної (еволюційної) теорії в дослідженні

економічної динаміки та трансформацій останніх років пов'язане з обмеженням методологічного інструментарію неокласичного напрямку та неможливістю обґрунтованого пояснення причинно-наслідкового зв'язку в деяких явищах та процесах [59, с.57].

Теорія інституційних інновацій (В. Роттер, Ю. Хайомі) оперує категоріями «точок зростання», неоінституалісти ставлять економічний розвиток як головну лінію наукового пошуку. З позицій дослідника Д.Норта розвиток є керованим процесом, а отже залежить від моделей і механізмів управління.

Щодо регіонального рівня, то в його розвитку приймає участь ціла множина учасників, в т.ч. держава, місцеві органи, структури бізнесу, місцеві громади, роль яких особливо активна у варіанті створення сучасних об'єднань (ОТГ). Сила впливу і роль цих учасників досить різні. Але і в сферу публічного управління включаються сучасні інновації. «Інноваційність публічної адміністрації розуміється як готовність і здатність її структур до визнання необхідності, генерування, та впровадження нових методів діяльності, що можуть привести до оптимізації функціонування держави» [33].

В різних країнах вплив держави на регіональний розвиток має суттєві відмінності. Є країни з сильним впливом, в інших – вплив набагато менший. «Державні органи влади володіють монополіями на надання послуг у сфері державної служби, що фактично виключає конкуренцію в цій сфері. Це негативно позначається на ефективності діяльності органів державної влади» [47].

Інноваційний розвиток регіону потребує виважених підходів до його забезпечення, що обумовлює трансформації і в самій регіональній системі. Управлінські структури регіону мають бути здатними успішно вирішувати різноманітні проблеми та протиріччя, що виникають при переході від наявної до бажаної моделі розвитку. Інституціоналісти поєднують ментальну складову людини та правову базу, розглядають формальні зв'язки та неформальні. З ментальних і громадських позицій проблемний характер в

регіонах України становлять інститути регулювання та інституціональні бар'єри (рис. 1.3).

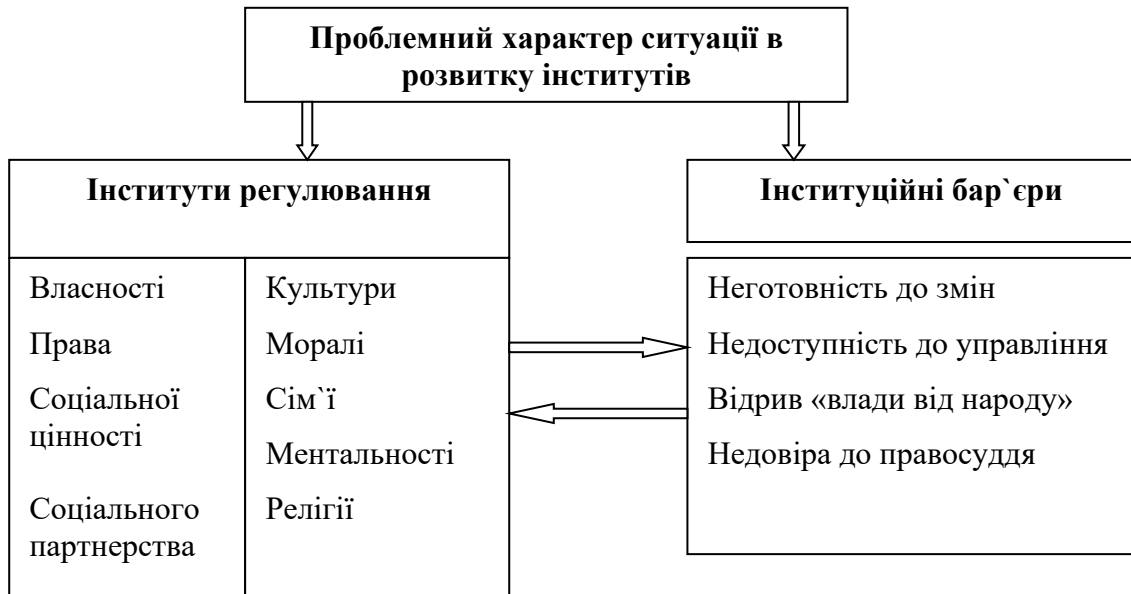

Рис. 1.3. Проблемний характер ситуації в розвитку інституційних основ

Джерело: авторська розробка

«Економічний розвиток є центром дослідницької програми неоінституціоналістів. У деяких дослідженнях указується, що оновлення інституцій в економічно слабких країнах дає більший поштовх до економічного зростання, подальшої модернізації економіки, ніж у розвинутих країнах» [63].

До уваги приймаються фактори ендогенного і екзогенного росту (розвитку), що включені в концепцію класичного лібералізму. З'являється розуміння непропорційності і нерівноваги в рамках інституційного підходу, оскільки зростання приватних доходів не тотожне зростанню соціального ресурсу і добробуту, а інституційні зміни можуть виявитись не позитивними з позицій громади чи суспільства. В той же час, недосконалі, застарілі інститути можуть відігравати консервативну роль, стримуючи зміни. Проявляє себе відомий фактор нерівноваги. «Екзогенні зміни в технології, забезпеченості ресурсами або споживчому попиті порушують рівновагу на ринках факторів виробництва, в зв'язку з чим зростає попит на інституційні зміни» [37, с.77].

Серед прихильників інституційної та еволюційної теорії розвитку, деякі з них звернули увагу на «неекономічні» обставини розвитку, поєднуючи технічні

новації, інформаційні і соціальні.

При всіх ознаках еволюційності розвитку соціально-економічних систем, в т.ч. і просторово-регіональних, сам процес розвитку далекий від принципів еволюційності, а тим більше від екстраполяційних закономірностей. Нерівновага, диспропорції, циклічність та флуктуації є його головними характеристиками для більшості видів економічних систем. Але в цьому процесі є домінуючі складові, що здатні згладжувати ці флуктуації та регулювати процеси розвитку. Ці складові – організаційно-економічний механізм (ОЕМ) та інвестиції в розвиток.

Поняття «інвестиції» та «інвестування» в сучасній науковій економічній літературі набули вживаність в самому широкому змісті, в зв'язку з чим в дослідженні пропонується певне графічне структурування масиву цих понять у вигляді понятійного кластеру (рис. 1.4). Сформуємо такий понятійний кластер, в основі якого є ключові терміни «інвестиції, інвестиційний, інвестування».

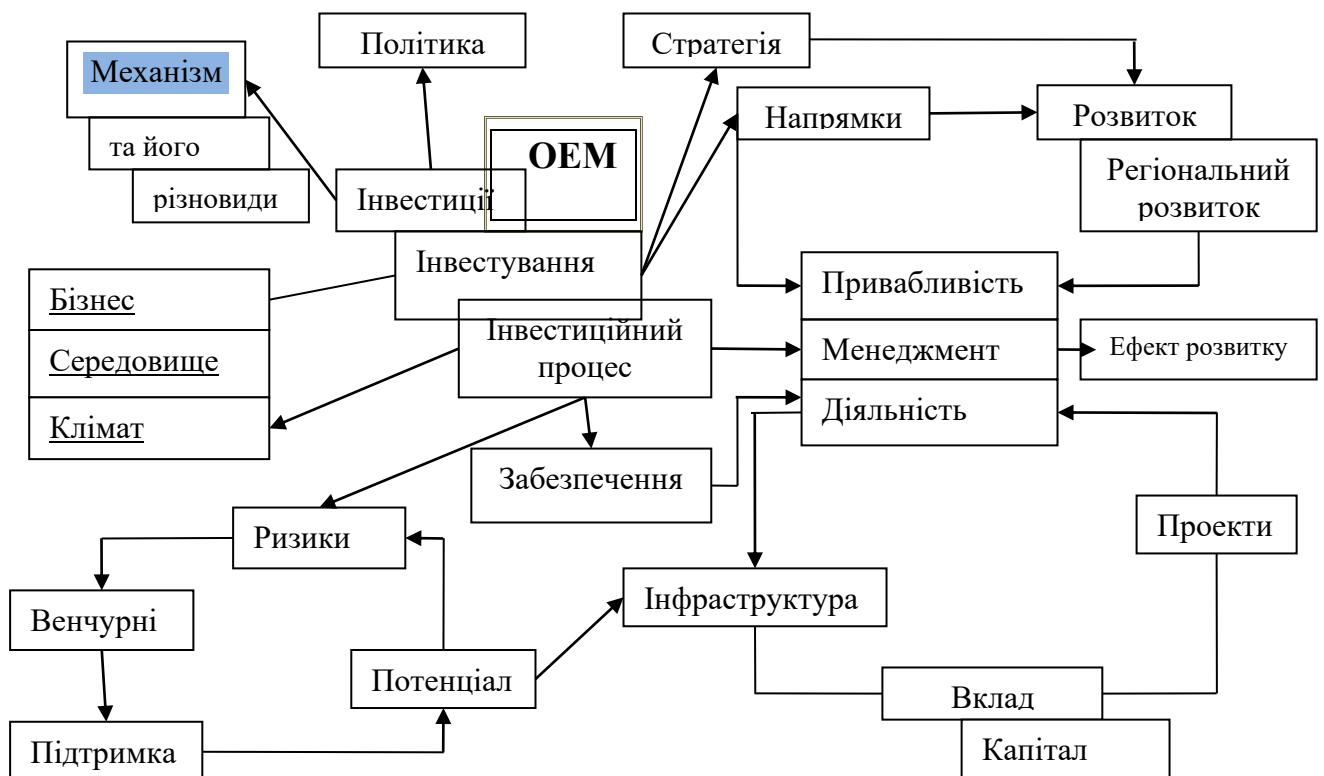

Рис. 1.4. Понятійний кластер зв'язку ОЕМ з інвестиційною проблематикою регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

В роботі Г. Натрошвілі [75] використовує такі поняття як «інвестиційний розвиток, інвестиційний товар, інвестиційна конкуренція, механізм управління інвестиційним розвитком, інвестиційне забезпечення, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, інвестиційний портрет території, інвестиційний ринок». Але головний вектор впливу «інвестицій» вказує на «розвиток» економічної системи, зокрема території, регіону.

Сам «розвиток» в понятійному розумінні теж має множину своїх особливостей, серед яких відмітимо.

- Розвиток території як організованої системи для людського життя, життєдіяльності, життєзабезпечення;
- Розвиток господарства на цій території, бізнесу, підприємництва, інфраструктури;
- Розвиток соціуму, населення, його здоров'я, якості життя, самореалізації;
- Реалізація в регіоні урбаністичних програм – теж розвиток;
- Розвиток екологічного компонента території, збереження земель, природних цінностей;
- Розвиток системи організації і управління на території регіону, механізмів самоуправління і обслуговування, умов комфортності і самодостатності.

Все це складові самого процесу розвитку і, одночасно, напрямки впливу інвестиційних вкладень.

Важливими характеристиками розвитку також виступають мета і ціль. Між поняттями «мета» та «цілі» є певні відмінності, які в нашому розумінні полягають в наступному. Мета – це більш широке, узагальнене поняття, більш далекоглядне і ідеологічне. Мета не пов'язує себе з ресурсами, не ставить інші обмеження, вона виражає ідею і мало структурована.

Цілі – більш конкретне розуміння мети. Вони враховують ресурсні можливості, базуються на вимірних орієнтирах. Цілі формалізуються через «дерево цілей», включають структурні особливості, мають закріплення за

виконавцями. Цілі формуються під певні умови і механізми їх забезпечення і досягнення. Мета має фантазійні та футурологічні витoki, а в цілях стратегія максимально наближає до можливостей реальності.

В розвитку регіонів метою слід вважати розвиток країни в цілому, підвищення рівня добробуту населення і якості життя. Регіональні ж цілі більш структуровані і конкретизовані.

В дослідженні розроблено і запропоновано до використання при вирішенні завдань регіонального розвитку модель структуризації напрямків регіонального розвитку (рис. 1.5) [295] та аналог дерева цілей в матричній формі (рис. 1.6).

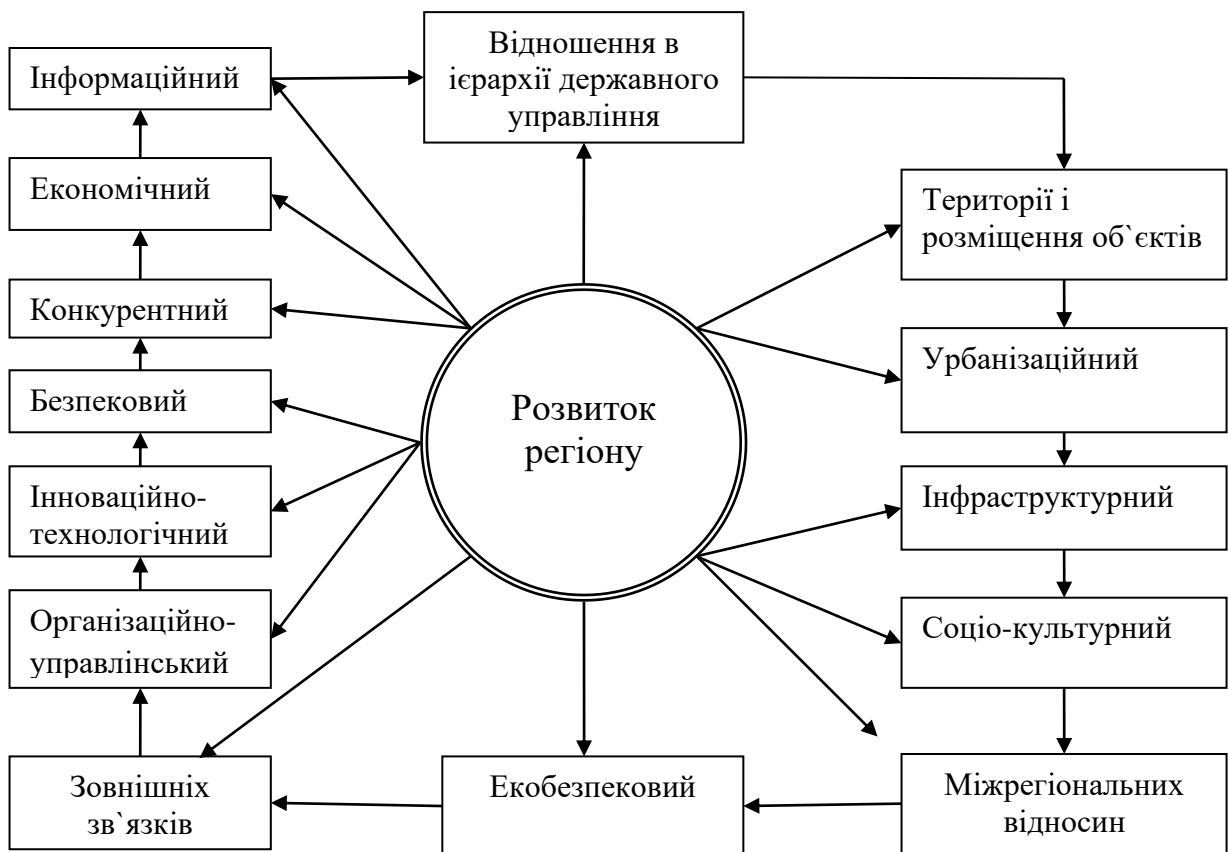

Рис. 1.5. Модель структуризації напрямків регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка [295]

Як слідує з рис. 1.5, для забезпечення свого розвитку (саморозвитку) регіон діє в самих різних напрямках: конкурентний, інформаційний, безпековий, інноваційно-технологічний. На представленій моделі напрямки не оцінені з позиції їх значимості (важливості) для регіону, оскільки кожний

регіон робить свій вибір важливості і пріоритетності напрямків і завдань розвитку [3, 170, 295].

Розвиток регіону деталізується в його цілях. За популярності програмно-цільових методів в управлінні вважалось першорядним розробляти дерево цілей, що не зменшило своєї актуальності на даний час. Пропонуємо свій варіант розробки деталізації цілей регіонального розвитку (рис. 1.6).

Базові цілі	Цілі другого рівня структуризації	Цілі третього рівня структуризації
I Підвищення рівня добробуту і якості життя мешканців регіону	1.1. Створення робочих місць і забезпечення зайнятості 1.2. Розвиток бізнесу і споживчого ринку 1.3. Урбанізаційний процес 1.4. Наближення до євростандартів в соціо-культурній сфері	<ul style="list-style-type: none"> •Приватизація земель і організація фермерства •Підвищення рівня спроможності громади •Розвиток інфраструктури •Укріплення корпоративної філософії у взаємовідносинах •Укріплення системи забезпечення здоров'я •Реалізація культурних програм
II Забезпечення високих темпів соціально-економічного зростання і оновлення	2.1. Залучення інвестицій 2.2. Смарт-спеціалізація 2.3. Використання місцевих ресурсів 2.4. Створення системи стимулювання інновацій 2.5. Приток кадрів в регіон 2.6. Підключення до програми проведення реформ	<ul style="list-style-type: none"> •Розробка стратегії розвитку •Зростання конкурентоспроможності •Розвиток підприємництва і МСБ •Впровадження інвестиційних проектів •Розбудова системи антикорупційних заходів •Підтримка точок росту •Зняття бар'єрів
III Формування ефективного механізму управління розвитком	3.1. Інформатизація 3.2. Формування міжрегіональних відносин 3.3. Навчання-тренінг управлінців 3.4. Обмін досвідом	<ul style="list-style-type: none"> •Створення банку даних •Розподіл компетенцій і відповідальності •Організація аналітичної роботи •Задіяння методів проектного управління і інжинірингу •Створення моніторингової системи

Рис. 1.6. Деталізація цілей регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

Характерними особливостями розробленої матриці цілей є пропозиція виділення цілей третього рівня, серед яких: укріплення корпоративної філософії регіонального розвитку, підтримка точок росту, зняття бар'єрів та супротиву, задіяння методів проектного управління. Цілі реалізуються через систему завдань, яка має свої особливості на різних щабелях управлінської ієрархії.

Основними завданнями системи регіонального розвитку є:

- на національному рівні: вирівнювання диспропорцій між регіонами та покращення їх взаємодії;
- на регіональному рівні: підвищення конкурентоспроможності регіону та стимулювання точок його росту;
- на місцевому рівні: підвищення якості життя населення на конкретній території, що виражаються економічними показниками - рівнем доходів, занятості, освіти, станом здоров'я населення, рівнем міграції тощо.

Ключовими ресурсами регіонального розвитку є: людський капітал, бізнес-середовище, інфраструктура та підвищення спроможності відповідних управлінських інституцій. Ключовими гравцями - державна та місцева влада, суспільство та бізнес, синергія яких є запорукою процвітання кожного конкретного регіону. Систему регіонального розвитку можна замкнути на конкурентоспроможність регіону, що залежить від трьох постійно впливаючих один на одного елементів а також від підтримки держави по механізму регулювання розвитку (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Державний вплив на регіональний розвиток: зв'язок з конкурентоспроможністю

Джерело: авторська розробка

В системі регіонального розвитку від «елементу» держава залежить інституційна база, інноваційна та галузева політика, стан збереження навколишнього середовища та рівень освіти. Від «елементу» регіон – ступінь розвитку бізнес-клімату (індустріальних парків, стартапів та кластерів), локальної інфраструктури та земельних відносин, підтримка малого та середнього бізнесу та направленість в управлінні на зміцнення професійних компетенцій. Від розвитку «виробничого сектору» залежить розмір валового внутрішнього/регіонального продукту, що формується через стратегію просування на ринок товарів та послуг, додану вартість, маркетинг внутрішнього та зовнішнього ринку, використання додаткових ресурсних можливостей.

На даний же час, бюджетний вплив має пріоритетне значення. Але як свідчить статистика, виділені на фінансування освіти та науки суми, як раз на базову частину інноваційної складової розвитку регіонів, значно менші за норматив, визначений законом (рис. 1.8).

На 2019 р. освітня субвенція в регіони становить 69,6 млрд.грн. На науку – 9,8 млрд.(ріст 18%), але це всього 0,23% ВВП, а згідно Закону про бюджет мало бути 1,7% ВВП.

Розвиток регіонів України, на жаль, поставлений на сьогодні в умови залежності від зарубіжних запозичень, замість належного використання власних ресурсів. Цю помилкову позицію варто змінити. Україна має достатньо унікальні природні ресурси, людський капітал, значні потенції інтелектуального капіталу, вигідне географічне положення, потужний промисловий і аграрний сектор, успіхи в розвитку сфери послуг (ІТ – технології, транспортні послуги, туризм і рекреація). Наявні ресурси використовуються з надзвичайно низьким коефіцієнтом корисної дії, а зведення всієї проблематики до формули «нестачі фінансових ресурсів» є хибним як з наукових, так і з практичних міркувань. Але поки ця позиція загальнопризнана (нестача фінансів) та формує підходи до забезпечення економічного розвитку

країни та її регіонів, то в її рамках і треба знаходити рішення нагальних проблем регіонального розвитку.

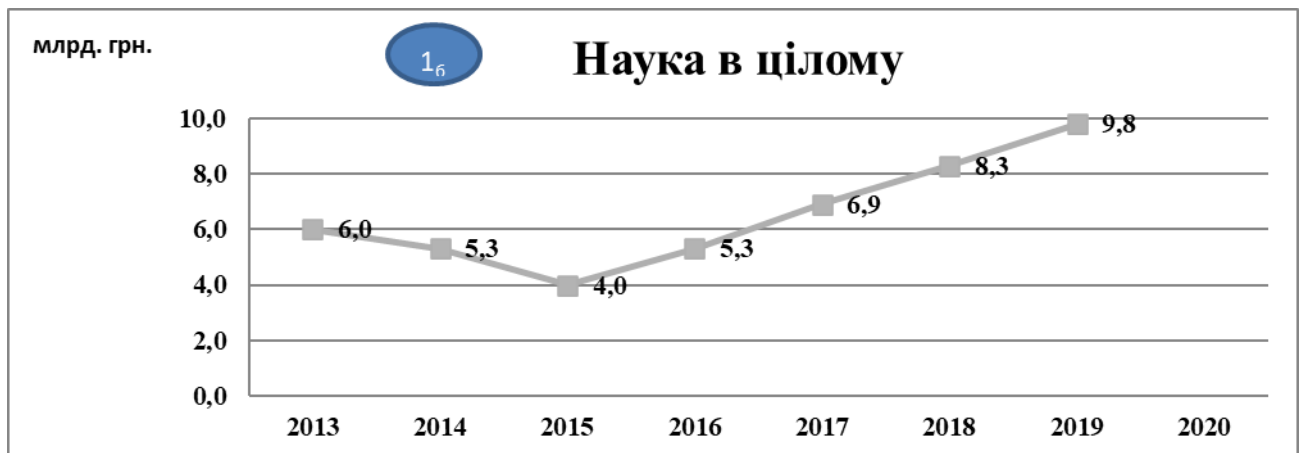
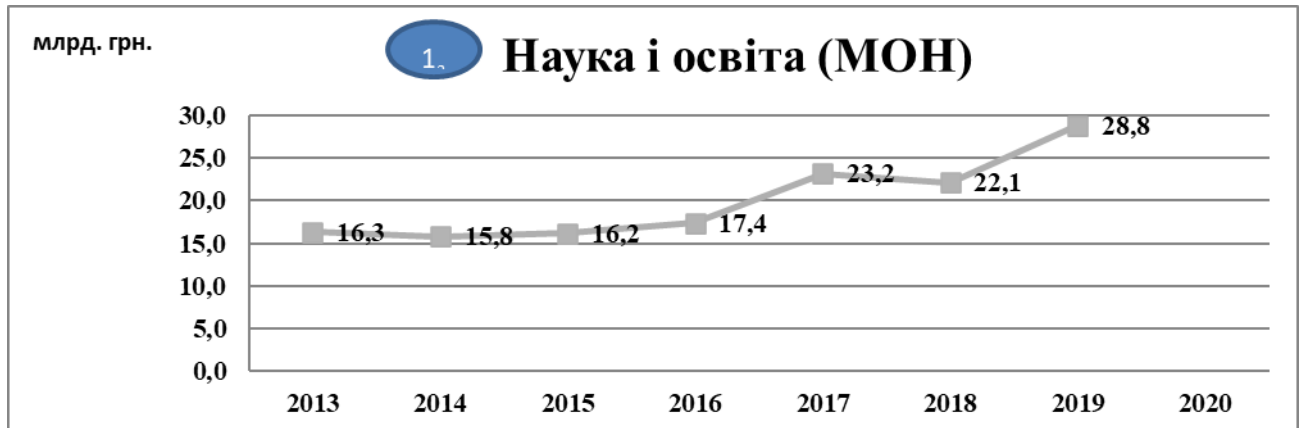

Рис. 1.8. Витрати державного бюджету на освіту і науку

Джерело: Державна служба статистики України

Структура інвестиційних ресурсів в Україні, незважаючи на складність фінансової ситуації, досить задовільна. Із вкладених в 2015р. 273,1млрд.грн. в основний капітал – 67,2% власні кошти, 11,6% - кошти населення на житлове будівництво, 5,2% - кошти місцевих бюджетів, 2,5% - кошти державного бюджету. Кошти іноземних інвесторів – 3%, а кредити банків – 7,6%. Але сама структура вкладень не дає змоги формувати стратегічні орієнтири розвитку регіонів. Інвестиційний вклад в розвиток в 2019 в цілому зменшився за 4 роки на 7,3%. Структура і обсяг інвестиційних вкладень в економіку має суттєве значення, але є й інші обставини, на які слід звернути увагу.

По-перше, економічний розвиток регіону тісно пов'язаний не тільки з наявністю ресурсів, а й з певним їх поєднанням та взаємодією.

По-друге, «Інвестиційна система України переживає не найкращі часи свого становлення і розвитку, внаслідок чого досить проблематичним є створення цієї системи як організаційно-економічного забезпечення розвитку інноваційно-інвестиційних процесів на рівні держави» [115 с.176].

По-третє, в Україні слабо розвинутий внутрішній ринок інвестиційних ресурсів, а ще гірше – нерозвинена інвестиційна інфраструктура. А саме оцінка стану інвестиційної інфраструктури дає інвестору уявлення про інвестиційний клімат в регіоні та про рівень ризиковості вкладень.

Визнаючи показники обсягу інвестицій в розвиток регіонів надзвичайно важливими, звернемо увагу на не менш суттєву сторону активації інвестиційного процесу – розвиток регіональної інвестиційної інфраструктури. «У широкому розумінні інвестиційна інфраструктура розкривається через систему механізмів, правил і норм інвестування, а також інвестиційних відносин, націлених на максимізацію ефективності реалізації і керованості інвестиційного процесу, в т.ч. за рахунок включення в нього посередницьких інститутів» [116]. У більш звуженому розумінні – інноваційна інфраструктура являє собою інституціональну систему підтримки інвестиційного процесу шляхом створення в регіонів спеціальних структур (фонди, центри, консалтингові фірми, технологічні платформи, бізнес-інкубатори).

За результатами дослідження змодельована логіко-структурна схема складових елементів такої інвестиційної інфраструктури (рис. 1.9). Як відмічає Федулова Л.І., в Європі мережа центрів поширення інновацій (YRC) зростає високими темпами, оскільки попит на інновації активно збільшується і формується ринок інвестицій [91].

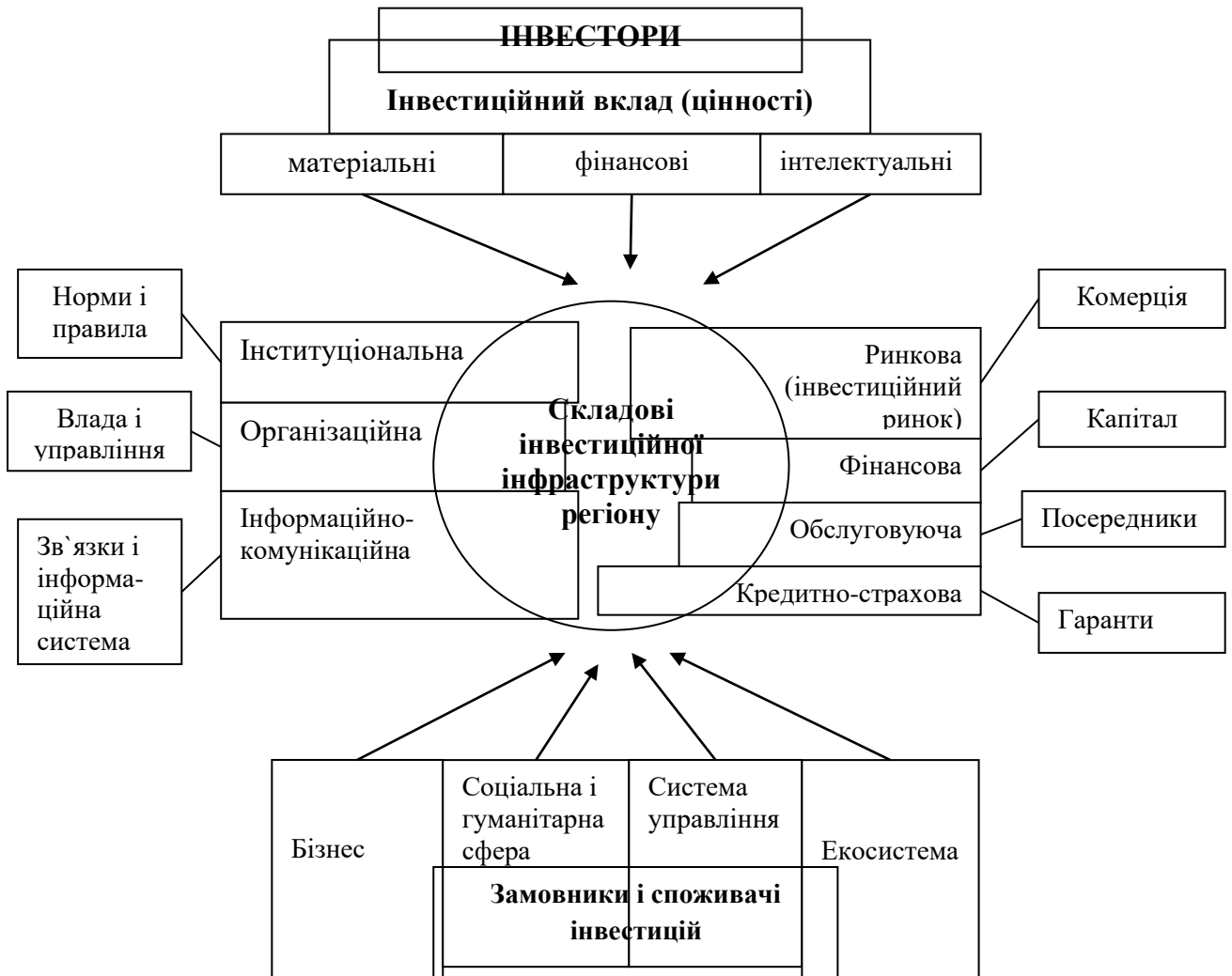

Рис. 1.9. Складові інвестиційної інфраструктури та їх зв'язок з основним блоком - «інвестор-споживач»

Джерело: авторська розробка

На рис.9 показано, що інвестиційна інфраструктура регіону має розгалужену мережу організацій різного призначення і виконує різні функції забезпечення інвестиційного процесу і управління розвитком. В науковій літературі часто звужується роль інфраструктури як складової лише

«інвестиційного розвитку» [99, 105]. На нашу думку, таке розуміння і трактування інфраструктури не відповідає дійсності. Організуючи і забезпечуючи інвестиційні вкладення, інфраструктура підтримує розвиток регіону в самому широкому розумінні, включаючи всі складові розвитку (інноваційний, економічний, інформаційний, соціальний і екологічний розвиток). Логічно визначити, що «інвестиції не виконують роль тільки «інвестиційного розвитку», оскільки це не є самоціллю, а забезпечують всі складові розвитку, чинять вплив на самі різні показники розвитку регіону: демографічні, загальноекономічні, соціально-економічні та інші. Інвестиції паралельно вкладаються у виробничу базу регіону, в бізнес та в його інфраструктуру. А сам процес організації таких вкладень має забезпечувати OEM. Головне завдання OEM полягає в максимальному використанні потенціалу регіону.

1.2. Підходи до розробки організаційно-економічного механізму управління регіональним розвитком

Процес розвитку будь-якої економічної системи розглядаємо під кутом зору використання управлінських ресурсів, які деяким складним механізмом переробляються в запланований результат нового стану цієї ж системи, з покращеними характеристиками інноваційності, надійності, ефективності. В основі розвитку регіону слід мати на увазі трансформаційні зміни.

Розвиток в суспільних організаціях (держави, регіони, громади, суспільні інститути) відбувається як керований процес, через механізми взаємодії учасників, з сильним впливом центральної влади (надсистеми), взаємодії різних систем ієрархічного та ліберально-демократичного устрою. Принципи розвитку, вектор, динамічність і прогресивність, швидкість і масштаб зміни формуються шляхом розв'язання протиріч, узгодження інтересів, інтеграції зусиль, оптимізації і балансу використання ресурсів.

Регіон як складна багатофункціональна система з великою множиною незалежних учасників та зменшеним впливом центру на процес розвитку формує свій розвиток через механізм взаємодій. Характерні прогресивні зміни в регіональному розвитку досягаються не окремою господарюючою структурою чи органом управління регіону, а інтеграцією зусиль всіх зацікавлених сторін всередині регіону і зовні. Саморозвиток і розвиток під зовнішнім впливом на регіони як раз і інтегруються в загальний результат. І цей результат забезпечує певний організаційно-економічний механізм, що проявляє себе як інститут взаємодій різних учасників.

Термін «механізм» в економіку залучений із техніки, де він означає технічну конструкцію, устрій, машину [296]. В техніці «механізм» має такі головні характеристики: призначення – для чого він слугує, що має робити (виконувати); устрій – як механізм побудований, з яких деталей (частин), як вони з'єднані між собою; робота – яку роботу, як виконує, що забезпечує (які результати). Отже, призначення, устрій, робота – ці три характеристики зі словом «механізм» переносяться і в економіку, де постають питання: – для чого, які його складові, яку роботу і як виконує [296]. І в техніці і в економіці існують безліч механізмів – енергогенеруючі, силові, передаточні, транспортні, управлінські, виконавчі, захисні, страхові та інші. В економіці – механізми організації діяльності, супроводу товару на ринок, ринкові механізми, фінансові, інвестиційні. Особливе призначення мають механізми управління розвитком соціально-економічних систем (підприємств, корпорацій, кластерів, регіонів, країн). На кожному з цих об'єктів чи рівнів є своя специфіка механізму в призначенні, деталях, функціях, інструментах.

«Механізм» в економічному дослідженні автором розглядається як деяка конструктивна та стабільна основа, що за допомогою своїх інструментів виконує роботу. Якщо це механізм управління розвитком. То він виконує управлінську роботу, тобто здійснює основні управлінські функції (планування, організація, облік, контроль, стимулювання), забезпечує прийняття рішень і їх виконання, об'єднує зусилля різних учасників.

Разом з тим, найбільш розповсюдженим і широко вживаним є поняття «організаційно-економічного механізму», в якому такі три складові як «економіка, організація і управління» у взаємодії між собою виконують певний вид роботи, забезпечують життєдіяльність підприємства, організації чи окремої просторової системи, в тому числі регіону. На відміну від техніки, де механізм має чітку конструкцію, в економіці конструктивні особливості OEM чітко не визначені, що робить вірогідними і кінцеві результати процесу економічної діяльності і процесу перспективного розвитку самої економічної системи.

В техніці точність, надійність і вірогідність отримання кінцевого результату від роботи механізму за призначенням знаходиться в прямій залежності від якості механізму, що запишемо такою теоретичною формулою

$$R = f_{(M)} = \text{результат}(R) \text{ є,}$$

де $f_{(M)}$ є функцією механізму. В складних економічних системах аналогічну формулу можна записати таким чином

$$R_e = r \{f_{1(z)} + f_{2(M)}\} * w, \tau ; \text{ де}$$

R_e - результати розвитку або ступінь досягнення цілей;

r - ресурси системи;

$f_{1(z)}$ - якість наших знань про механізм діяльності чи розвитку;

$f_{2(M)}$ - якість створеного організаційно-економічного механізму регіонального управління;

w – злагодженість, надійність, ефективність взаємодій структурних елементів механізму між собою;

τ - операційна технологія управління системою та її розвитком.

Запропонована формула показує, що в управлінні регіональним розвитком результат (успіх в розвитку) забезпечує не тільки наявність достатніх ресурсів, а і рівень наших знань про механізм розвитку (з), якість самого механізму (інформаційна система, управлінські рішення) – (м), рівень взаємодії елементів механізму (w) та управлінська технологія (τ) [288]. Саме

управлінська технологія забезпечує роботу OEM, вони і є за призначенням роботою OEM. Сам механізм не має цілей, він має надійно працювати, перетворювати плани в реальність, рішення в результат, ресурси (інформацію) – в економіко-організаційні продукти, задуми – в дійсність, регіон як систему – в нову модель ефективної діяльності, самозабезпечення, підвищеної конкурентоспроможності та рівня життєзабезпеченості населення.

Організаційно-економічний механізм може бути створений «з центру», але в умовах децентралізації управління більш досконала і робоча його модель розбудовується як саморегульована система з більшою залежністю від внутрішніх елементів, ніж від зовнішніх впливів.

В роботі [151] механізм розглянуто як систему елементів впливу на процес, важелів, чинників ведення господарства. В центр створення і дії OEM ставить «зв'язки та взаємодії» [164], «форми і методи» [162]. В своїй роботі [170] Дуков Ф.М. підкреслює, що OEM це «штучно створена система,... яка утворює єдність із зовнішнім інституційним середовищем (податкова, грошова кредитна, антимонопольна та інші системи), від стану якого залежить ефективність роботи цього механізму» [172].

В регіональному управлінні OEM використовує різного типу інструменти, з яких найбільшу увагу ми приділяємо інституційним та бюджетним інструментам.

Визначимо деякі з таких інструментів інноваційного регіонального розвитку:

- оцінювання інноваційного потенціалу;
- стратегічне програмування;
- організація взаємодій стейкхолдерів;
- інвестування в людський капітал і, в першу чергу, в інтелектуальний капітал;
- бюджетна державна підтримка;
- формування в регіонах мережі інноваційної підтримки бізнесу і управління;

- стимулювання інноваційних проєктів.

Як слідує з визначених інструментів регіональної політики, вона зводиться до виконання основних управлінських функцій, та організації зв'язку «влади з бізнесом» через механізм «організаційного і наукового забезпечення» стратегії і тактики регіонального розвитку. Разом з тим, влада опікується створенням в регіоні не окремого обособленого механізму, а цілої системи механізмів розвитку і управління розвитком, а саме: механізмів інформаційного обміну і обміну досвідом, співробітництва, партнерства, інвестування, зменшення ризиків, управління проєктами, розвиток МСБ та інших.

Відносно OEM є необхідність розглянути його структурний склад (елементний устрій), призначення та технологію виконання своєї роботи (рис. 1.10).

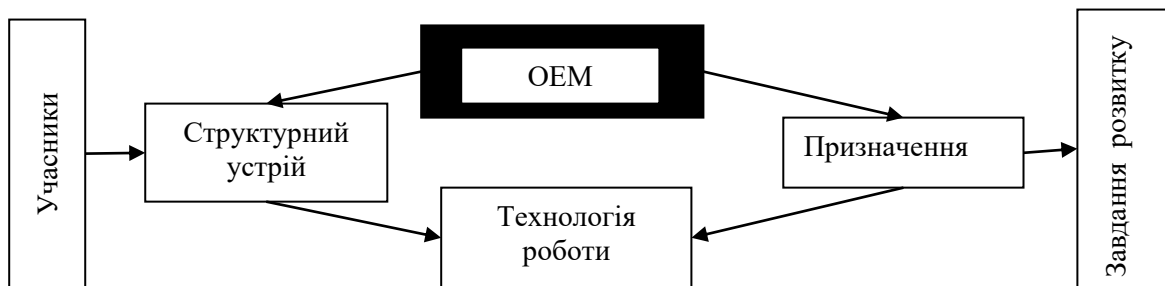

Рис. 1.10. Триєдина модель OEM

Джерело: авторська розробка

Особливість OEM як триєдиного комплексу управління регіональним розвитком полягає в наступному.

Основна функція – управління розвитком. Структурно OEM складається з локальних управлінських систем (учасники, цілі, задачі, методи роботи та зв'язки між учасниками). Методи роботи – аналізу, відбору, обґрунтування, забезпечення, контролю, регулювання. Механізм діє в умовах визначених ресурсів, обмежень та існуючого стану навколишнього середовища. Механізм може бути «радником» в прийнятті рішень управлінським апаратом та приймати участь в підготовці рішень, в деякій мірі OEM може виконувати безпосередньо виконавчу роль в процесі розвитку, оскільки він побудований на

відношеннях між учасниками (людський фактор), зацікавленими в розвитку регіону.

Сьогоднішня система управління має більш негативні оцінки, ніж позитивні, що неодноразово підкреслювали авторитетні вітчизняні дослідники [12,16,17,31]. «Характерними рисами вітчизняної системи регіонального управління та місцевого самоврядування є збереження рівноваги та існуючих позицій», тоді як розвиток має відбуватися за рахунок лідерства і «точок зростання»[171]. Покращення ситуації пов'язують з активним процесом децентралізації. При всіх позитивах децентралізації і укріпленні позицій місцевого самоврядування роль держави в регіональному розвитку не зменшується. Держава здійснює свій вплив на регіони через механізм державної підтримки, яка включає різні форми, законодавчу, фінансову, регуляторну (рис. 1.11).

Розглянувши змістовну сторону сутності OEM та його особливості в завданнях регіонального розвитку, пропонуємо більш диференційовану в структурно-функціональному розрізі модель використання OEM в регіональній політиці держави і для потреб забезпечення саморозвитку на місцевому рівні.

Вихідними (відправними позиціями) удосконалення організаційно-економічного механізму визначимо:

- поглиблено сформувати окремо два блоки – організаційний та економічний;
- виділити фінансове та інформаційне забезпечення;
- в центрі уваги поставити оцінювання потенціалу регіону, виділяючи його окремі складові: ресурсну, інформаційну, фінансову, інституційну та інші;
- включити в OEM блок моніторингу і регулювання;
- виділити блок «технології управління розвитком».
- ввести в OEM принципи економічного нормування і стимулювання.

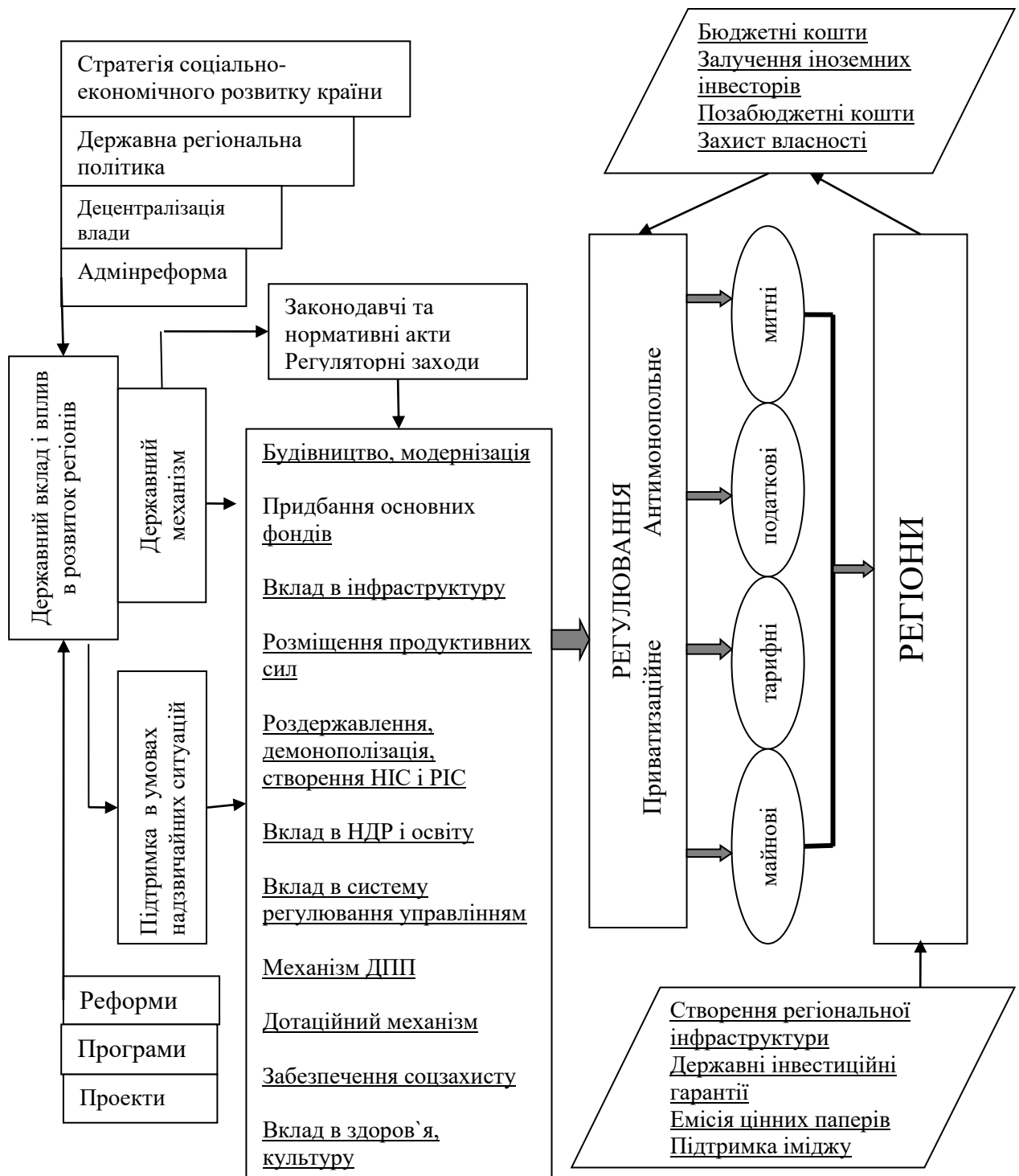

Рис. 1.11. Механізми державної підтримки розвитку регіонів

Джерело: авторська розробка

На рис. 1.12 змодельовано диференційовану структуру організаційно-економічного механізму розвитку регіону та його включення в систему управління регіональним розвитком. Головними блоками такого механізму

визначено «організаційний та економічний», в кожному з яких виділені свої специфічні складові.

В організаційному блоці такими складовими являються: групи учасників розвитку, в т.ч. інвестори, контрактно-договірні відношення та відношення неформальні, зв'язки та інформаційна система, програми, проекти, регламенти, розподіл функцій і компетенцій, інституційні норми і правила.

В економічний блок включені фінансове забезпечення, зв'язки з податковою, бюджетною і банківською системою, механізм інвестування. До цього ж блоку віднесені – кредитування, страхування, оцінка ризиків, тарифно-цінова політика та економічне нормування. В центрі уваги регіону і його системи регулювання розвитку розміщено оцінку потенціалу в складній системі показників та характеристик потенціалу і його використання, потрібний механізм регулювання (адміністративне, соціальне та економічне) і система моніторингу (відслідковування процесу розвитку). Особливістю запропонованої моделі є: цілісність OEM, що свідчить про неефективність роботи самостійно кожного окремого блоку; тільки разом у взаємодії: баланс впливів держави, глобальних гравців на інвестиційному ринку, опора на власні ресурси регіону, включення стимулів в OEM, безпосередній зв'язок OEM з технологією управління розвитком.

Для регіональної соціально-економічної структури в нових умовах використання терміну «управління розвитком» пропонується у звуженому змісті, як механізм «домінантного» впливу. Пояснення цьому феномену надамо таким чином – в регіоні не існує центрального органу регіональної системи управління. Ні Обласна рада, ні ОДА не є безпосередньо органом управління розвитком, а є лише органом суттєвого впливу на регіональний розвиток, який в реальності відбувається по механізму взаємодії всіх учасників території між собою та з владою.

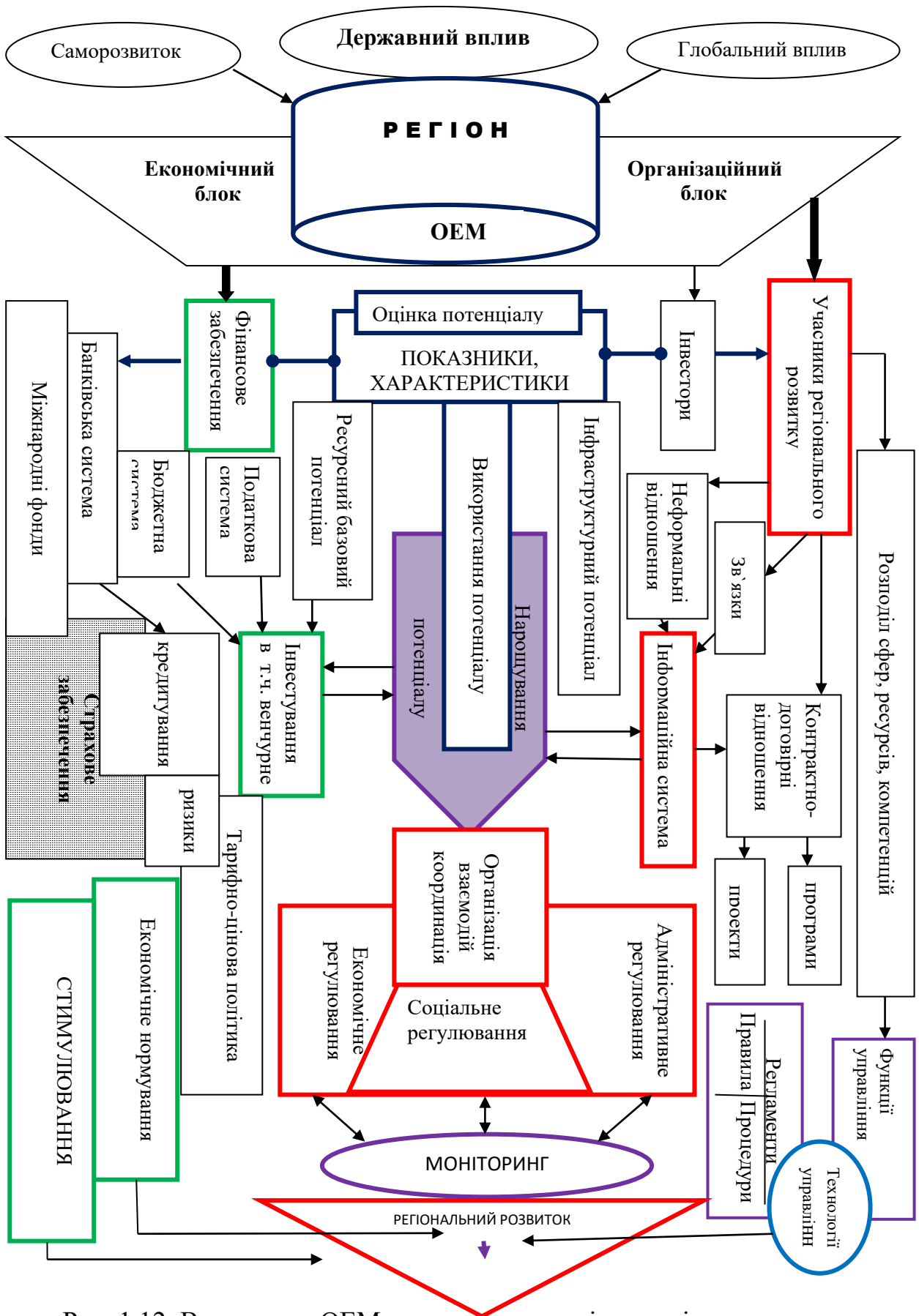

Рис. 1.12. Включення OEM в систему управління регіональним розвитком

Джерело: авторська розробка

Сам же розвиток забезпечується «ефектом інтеграції взаємодій», а показники і параметри розвитку змінюються не стільки від адміністративного управління з центру, стільки з ринкових відношень, інституційних норм і регуляторних зусиль центральної і місцевої влади та під впливом вимог соціуму та норм законодавства.

Разом, за сумою взаємовпливу різних складових утворюється і потенціал регіону, тобто його спроможність до розвитку.

«Потенціал розвитку – властивість носія (цього потенціалу чи його власника) піддаватись змінам, які забезпечать посилення існуючих, або появу нових властивостей» [148]. Таке твердження вважаємо недостатньо коректним, оскільки «піддаватись змінам» означає пасивну роль регіону в розвитку, тоді як на сьогодні регіони мають зайняти активну позицію в розвитку шляхом самостійного вирішення своїх перспектив на власних і запозичених ресурсах.

У визначення потенціалу свій вклад внесли відомі науковці, які по різному акцентували увагу на сутності використання цього поняття в економічних дослідженнях.

Відмітимо деякі особливості в тлумаченні «потенціалу»: властивість носія (Богачевський Б.Е.); системна характеристика (Должанський І.В., Олесюк М.); здатність (Шериньов З.Є.); сукупна властивість ресурсів (Держанська); сукупна можливість (Лапін); збалансованість ресурсів (Кузьмін О.Є.).

Наведемо ще одне судження відносно вживаності терміну «потенціал» «Практически не существует объекта, к которому не применялось потенциальное определение» [121]. На нашу думку, регіон має два різних потенціали: оперативної діяльності і розвитку.

Оскільки потенціал не є фіксованою величиною, то його можна конструювати під певну аналітичну задачу. З позицій управління регіональним розвитком виділемо в ньому ресурсну (економічну) та управлінську частину (потенціал діяльнісних можливостей).

Потенціал регіону виконує ресурсну місію в діяльності всіх суб`єктів розміщених в економіко- географічному просторі адміністративної території.

Той же самий потенціал в його економічному розумінні і оцінюванні забезпечує і розвиток регіону. В цьому аспекті можна говорити про « потенціал регіонального розвитку». Потенціал розвитку, як правило, стосується складних організаційно-технічних та соціо-економічних систем, в яких головні ресурси розвитку розміщені всередині системи, а до зовнішніх впливів система має лише адаптуватись за рахунок внутрішньої перебудови, переструктуризації, використання резервних сил. Не менш важливі і методичні матеріали щодо оцінювання потенціалу, які базуються на різних підходах (рис. 1.13).

Рис. 1.13. Методичні підходи до оцінювання потенціалу

Джерело: авторська розробка

Проблема «потенціалів» досить активно розглядається науковцями з самих різних позицій, від сутності потенціалу, до ефективності його використання [110, 111]. В сутнісному розумінні потенціал визначають як ресурси, приховані можливості, розрахункові можливості, здатності і здібності, об'єктивні і суб'єктивні фактори впливу. Потенціал визначають і як економічну потужність країни, і як виробничу базу країни чи регіону.

В дослідженні потенціалів виходимо з таких особливостей: елементний склад, рівень абстрагування, можливість обліку, рівень агрегування, призначення, функціональна сфера виникнення. Все наведене свідчить, що в економічних дослідженнях роль потенціалу визнається як з позицій пріоритету завдань розвитку, що стосується і регіонів.

В потенціал регіону включаємо складовими частинами: ресурси (матеріальні, природні, виробничі та інші (R)), міра (рівень) спроможності

учасників розвитку (знання, організаційні здібності, досвід – (S), готовність до змін (z), інноваційна активність (IA), рівень зв'язку і взаємодій учасників (ЗВУ). Загальний кортеж регіонального потенціалу (Pr) можна представити у такому вигляді

$$P_p = \langle \langle R, S, z, IA, ЗВУ \rangle \rangle \quad (1.1)$$

Деякі з цих характеристик потенціалу мають кількісний вимір, а значна їх частина може бути визначена в якісних оцінках. Економічні науки своєю опорою мають якраз вимірні характеристики. І одна з таких вимірних характеристик – це інвестиції. Інвестиції відносяться до класу ресурсної складової регіонального потенціалу, а тому їм віддається певна перевага. Ресурсний напрямок дослідження потенціалу пропонуємо включити складовою частиною в його сукупний показник кількісного оцінювання (рис. 1.14).

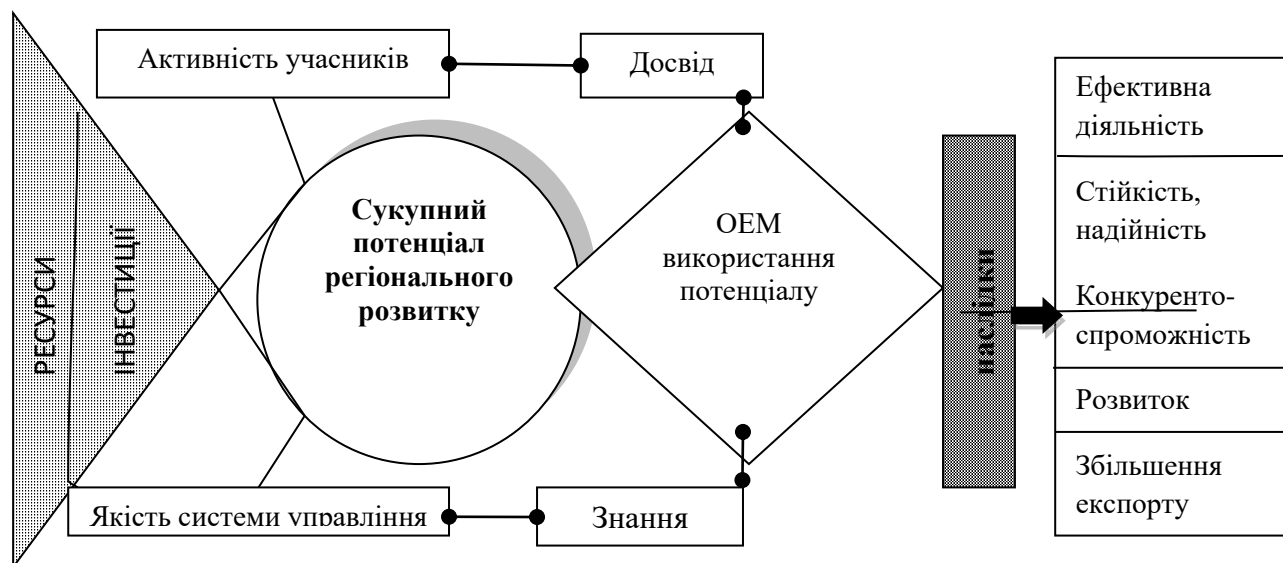

Рис. 1.14. Включення ресурсної складової в сукупний потенціал регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

Як слідує з рис. 1.14, інвестиційна складова потенціалу (власні та залучені ресурси) відіграє ключову роль в забезпеченні регіонального розвитку, але лише в тому випадку, якщо використання інвестицій здійснюється «найкращим способом». «Завдання полягає ще й в тому, щоб інвестиційний

потенціал належно представити інвестору, а відтак промоція такого потенціалу має посідати чільне місце в роботі органів місцевого самоврядування» [93 с.17]. По відношенню до інвестиційного потенціалу регіону ресурсна складова зменшує свій вплив, а специфіка умов та можливості свій вплив підсилюють, надають потенціалу здатність переводити «заряд в імпульс». Для регіону в потенціалі важливо бачити і визначати синергетичні властивості, ефект взаємодій між внутрішніми складовими, специфіку таких компонентів як природно-ресурсні, соціально-економічні, організаційно-управлінські, інфраструктурно-комунікаційні та інші. Справедливо, деякі автори вказують і на те, що інвестиційний потенціал регіону (громади) «характеризується певним відкладеним у часі ефектом, який має соціально-економічний або суспільний характер» [108]. В цій же роботі надано визначення потенціалу громади, «під інвестиційним потенціалом територіальної громади пропонуємо розуміти сукупність ресурсів та можливостей (природно-ресурсних, соціальних, фінансово-економічних, інституційно-управлінських тощо), які є об'єктом управління з боку органів влади територіальної громади, спрямованого на залучення інвестиційних ресурсів для вирішення проблем територіального розвитку. Фактично мова йде про можливості інвестиційного забезпечення розвитку територіальної громади та здатність їх цілеспрямованої трансформації у потік інвестиційних ресурсів» [134].

Підсумовуючи підходи до визначення сутності, структури та основних властивостей інвестиційного потенціалу регіону(ІІІ регіону), надамо авторське його розуміння у вигляді відповідного функціоналу:

$$ІІІ_{\text{регіону}} = f\{R + M + Y_{\text{п}}\} \times M_3 * S * t,$$

де R - ресурсна база регіону

M - можливості

$Y_{\text{п}}$ – рівень внутрішньої упорядкованості і узгодженості

M_3 – механізм залучення інвестицій

S – дія бар'єрів і супротиву

t – фактор часу

До сектору M (можливості) включаємо – доходність бізнесу (ДБ), стан інвестиційної інфраструктури (ІІ), активність і готовність регіону до залучення і використання інвестицій (АГ)

До сектору Y_{Π} (упорядкованість) включаємо систему зв'язків (З) та якість управління (У).

В структуру факторів супротиву (S), включаємо систему ризиків (E_r), невизначеність в зовнішньому середовищі (N), рейтинг інвестиційної привабливості ($I_{\Pi p}$).

В результаті інноваційний потенціал регіону в більш структурованому та деталізованому вигляді представимо такою когнітивною моделлю (рис. 1.15).

З наведеної когнітивної моделі слідує, що інвестиційний потенціал регіону є структурованою величиною з елементів різної природи, формується в залежності від завдань інноваційної політики ($I_{\Pi\Pi}$) і може мати різну величину кількісного виміру в залежності від цілей розвитку.

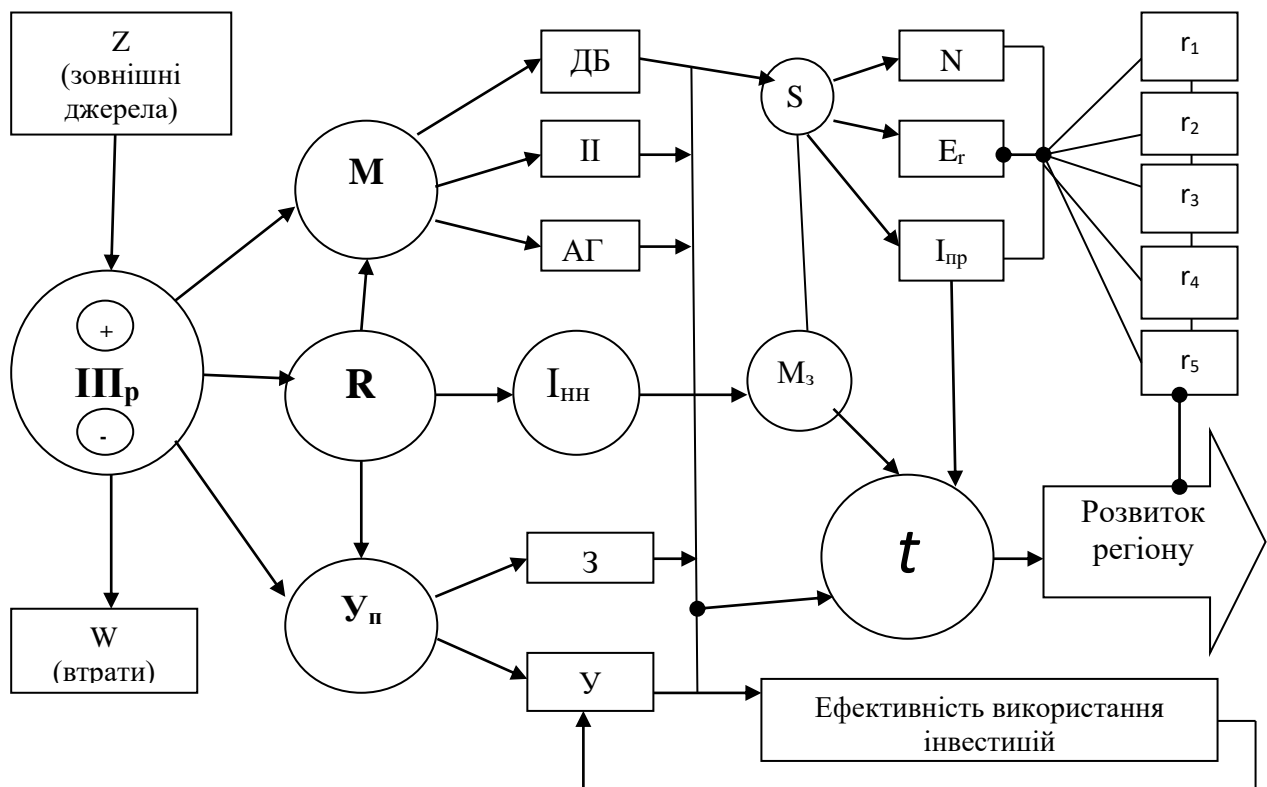

Рис. 1.15. Когнітивна модель інвестиційного потенціалу регіону.

Джерело: авторська розробка

Потенціал включає в себе ресурси, умови і внутрішні механізми взаємодії та узгодження, а його забезпечення і використання розгорнуто в часі і просторі як процес розвитку регіону. Управління регіональним розвитком, при його розгляді в концепції «управління потенціалом» чітко орієнтує регіон на такі завдання: інноваційне проектування, організацію внутрішніх взаємодій, подолання бар'єрів супротиву і покращення інституційного клімату, забезпечення інвестиційної привабливості, підвищеної уваги до інфраструктурних проблем регіону, ефективного використання ресурсів. Зрозуміло, що ефект розвитку може надати тільки активна позиція місцевого керівництва і громади регіону, а ресурс потенціалу необхідно нарощувати шляхом підключення зовнішніх джерел до регіонального розвитку (Z) та мінімізацією втрат (W).

Найбільш сучасною формою регіонального розвитку вважаються принципово нові організаційно-кластерні структури, типу платформи корпорації, об'єднання, наукові та виробничо-наукові парки.

Україна має колосальний потенціал активізації промислового розвитку через організацію індустріальних парків. Формування та реалізація комплексної промислової політики за вищевказаними напрямками сприятиме відкриттю близько 100 вітчизняних індустріальних парків, до яких буде залучено понад 10 млрд дол. США інвестицій з відповідними галузевими пріоритетами (харчова, деревообробна, меблева, целюлозно-паперова, машинобудівна, аерокосмічна, металургійна тощо) та з оптимальною регіональною диверсифікацією. Це дозволить кардинально змінити на краще соціально-економічну траєкторію країни у вимірі ключових макроекономічних показників: ВВП, інвестицій, зайнятості, доходів населення, випуску експорту тощо [180].

І законодавство, і практика створення Індустріальних парків налічує вже значний період, але ефект розвитку для регіонів цієї нової організаційної форми «підключення науки до індустріального виробничого процесу» до цього часу реально себе не проявив. Одна з причин – це відсутність науково обґрунтованого механізму їх створення і «запуску» в дію. В дослідженні

запропоновано концептуальну модель OEM для цієї нової організаційної форми (рис. 1.16).

В моделі (рис. 1.16) сконцентровано увагу на головних складових створення ІІ, а це спрощена система прийняття рішень на місцевому рівні, організація бізнес-проектування, пошук керуючої компанії та інвесторів, розбудова інформаційної системи індустріальних парків, чіткий план організації робіт.

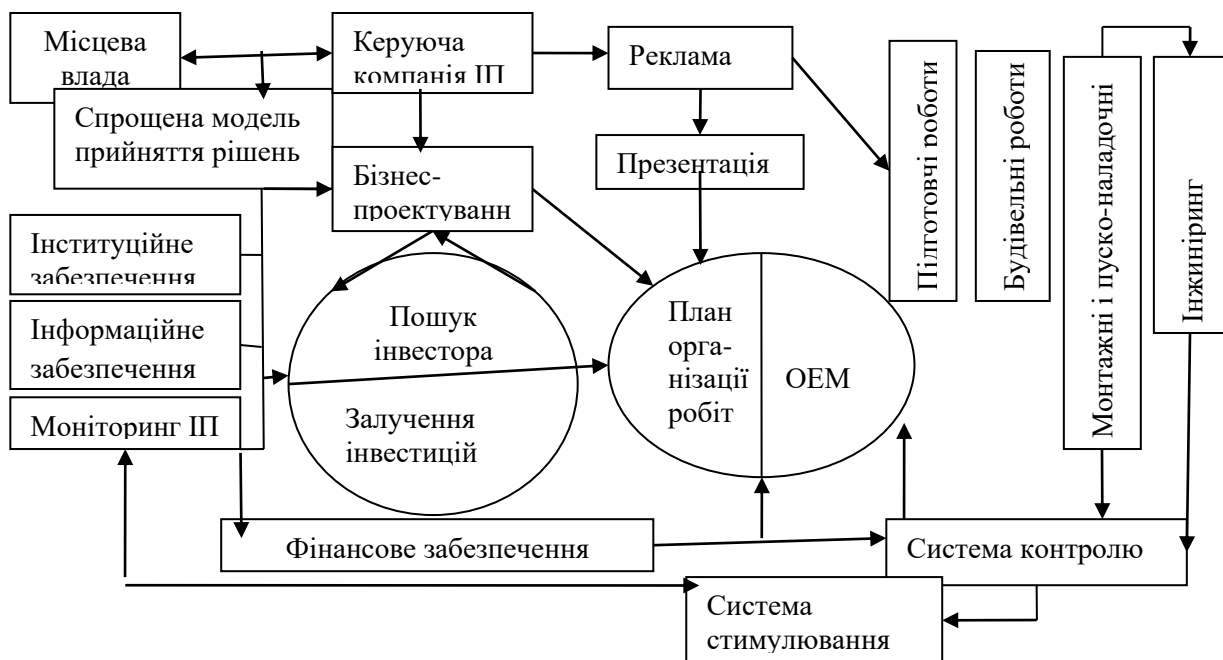

Рис. 1.16. Формування OEM для створення і розвитку Індустріальних парків

Джерело: авторська розробка

1.3. Умови формування інвестиційного забезпечення регіонального розвитку

Регіональний розвиток формується як процес в потрійному союзі характеристик кожної території, основу якого складають потенціал в його комплексному розумінні (виробничі потужності, енергетичні ресурси, економічні досягнення, інституційні умови, ємність внутрішнього ринку), активна позиція місцевої влади і громади та система управління з її

злагодженим організаційно-економічним механізмом і компетентними кадрами. Ці три характеристики, або потенціали, створюють і умови, і рушійні сили розвитку, а їх регіональні відмінності (в позитивну чи негативну сторону) проявляються в результатах і свідчать про достатньо широкий діапазон можливостей у кожного регіону.

Щодо поняття «умови», то в науковій літературі воно зустрічається і трактується лише в юридичному розумінні (вимоги, обставини, правила, зобов'язання). А в інших сферах наукової діяльності і наукових знань термін «умови» не визначається, а лише констатується, що його змістовна основа містить в собі «склад обставин», договірні зобов'язання, особливості, характеристики середовища.

В нашому розгляді теми за «умови формування інвестиційного забезпечення» приймаємо особливості реальної дійсності, що із зовнішнього середовища стимулюють чинять супротив інвестиційному процесу на регіональному рівні.

До таких активно діючих особливостей зовнішнього середовища відносимо:

- тренд тривалої динаміки зниження економічного потенціалу регіонів (падіння ВРП);
- незадовільний інвестиційний клімат, що обумовлений системою нестабільності політичних, економічних і соціальних інститутів;
- перерахунки в боротьбі з корупцією;
- незавершеність процесу адміністративно-територіальної реформи і децентралізації;
- недостатній рівень державної підтримки реформ і створення сучасних організаційних форм нового типу (платформ, кластерів, технопарків);
- соціальна напруга в суспільстві.

Весь цей комплекс умов нерівноваги і прорахунків є динамічним і допускає частково позитивні ситуації для інвестування окремих проектів в різних регіонах, що свідчить про можливість суттєвих позитивних змін.

Завдання регіонів в таких умовах полягає у власній ініціативі і активності, у досконалому оцінюванні свого власного потенціалу і ситуації в середовищі, у стратегічному мисленні щодо сценаріїв розвитку.

Історична практика проведення реформ в Україні, розробка Стратегій інноваційного розвитку регіонів, проектна деталізація програм модернізації економіки та окремих організаційно-економічних систем впевнено і багаторазово довела, що всі ці перспективні розробки залишаються на папері, а їх реальне виконання не здійснюється і на 20-30%. Фахівці вказують на наявність різних причин такої ситуації, серед яких і «брак фінансів», і недосконалість самих розробок, і «недолугий апарат управління розвитком», і багато інших. На наш погляд, все вказане має місце, але первоосновою всіх негараздів слід вважати комплексне незабезпечення планів, заходів, проектів. Незабезпечення як негатив, можливо має певний науковий інтерес його вивчення, але це не створює необхідного потенціалу для розвитку згідно з методологічною авторською позицією, яка полягає в зменшенні уваги до негативів, а переорієнтації на позитиви (теорія позитивізму), і в нашій темі «регіональний розвиток» головна лінія пролягає через позитиви в «забезпеченні» розвитку.

Поняття «забезпечення» означає підтримку, зберігання, виконання, гарантування. Важливо розглядати забезпечення як прийняття рішень або організацію дій, що направлені на досягнення норм, розрахункових орієнтирів, потреб, цілей. Найбільш широко і вживано в економічній науковій практиці «забезпечення» використовують в розумінні виконання умов і зобов'язань, сукупність організаційних, методичних та інтелектуальних видів діяльності працівників управлінського апарату в сфері економічної практики. Суттєві характеристики цього поняття вар'юються в контексті різновидів процесів діяльності, а всі процеси мають певний режим протікання (розгортання) в умовах дії множини факторів, нерідко різної направленості. І одне із завдань «забезпечення» всякого процесу розвитку, це збереження або досягнення балансу впливових сил, необхідних пропорцій.

Забезпечення в самому широкому розумінні це сукупність заходів за допомогою яких сторони відношень впливають одне на одну з метою належного виконання взятих на себе зобов'язань. В правовому полі – це забезпечення доказів і виконання зобов'язань, що досягається різними заходами: попередження правопорушень, усунення негативів, використання санкцій (гарантія, застави, порука, притримання).

Інвестиційне забезпечення трактується науковцями під різним кутом зору і в різних аспектах розуміння цього виду діяльності (рис. 1.17).

Розглядаючи різні підходи до розуміння змісту і сутності поняття «інвестиційне забезпечення», відмітимо найбільш характерні його особливості - це механізм, сукупність умов і ресурсів, система заходів, різновиди цінностей.

На цих основах формуємо авторське визначення - інвестиційне забезпечення є базовим процесом організації розвитку економічної системи в широкому розумінні своєчасного і достатнього потоку необхідних капіталів, в т.ч. фінансових, інтелектуальних та матеріально-технічних.

Підсистема організаційно-економічного забезпечення, призначена для покриття витрат на розвиток (1)	Сукупність умов, ресурсів і заходів для інвестиційного процесу (2)	Формування джерел для фінансування інвестицій, ресурсів та механізмів (3)
Система заходів для концентрації та реалізації інвестицій і вибору раціональних методів управління (4)	ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	Сукупність дій підприємницьких структур і органів управління по залученню ресурсів (5)
Організаційно-економічні умовита заходи в процесі руху вартості (6)		Інвестування з механізмами проектного управління (7)
1. Шилова О.Ю. 2. Капітанець Ю.О. 3. Кісіль М.І. 4. Шевцова Я.А.	5. Вахович І.М. 6. Коденська М.Ю. 7. Павліха Н.В. 8. Параконний С.В.	

Рис. 1.17. Тракткування поняття «інвестиційне забезпечення» різними науковцями

Джерело: авторська розробка

В економіці та управлінні забезпечення в його широкому розумінні включає такі напрямки і заходи як введення нормативів, оптимізація співвідношень, акцентування уваги на конкурентних перевагах, оптимізація витрат, прав власності, повноважень. Різновиди, напрями та інструменти забезпечення наведені на рис. 1.18.

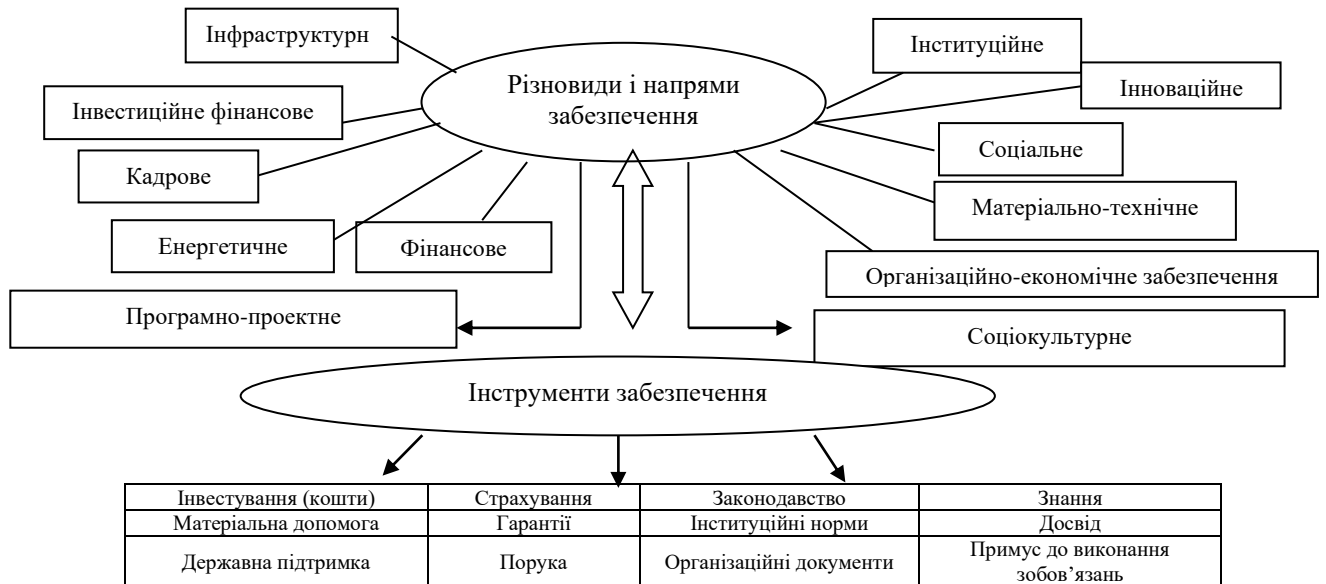

Рис. 1.18. Різновиди, напрями і інструменти забезпечення розвитку

Джерело: авторська розробка

Інвестиційний розвиток слід розглянути і як похідну функцію від інвестиційної привабливості регіону ($IR = f(I_{пр})$), скореговану на рівень активності внутрішніх елементів системи (учасників) та силу і характер зовнішніх впливів, відповідно (A,S). В більш деталізованому вигляді таку концептуальну модель можна записати таким чином.

$$IR = f(I_{пр}) = f(\Gamma_c, I_y, I_{стр}) * (A, S) * \alpha,$$

де IR - інвестиційний розвиток

$I_{пр}$ - інвестиційна привабливість

Γ_c - привабливість конкретного галузевого сектора (промисловість, аграрний сектор, фінансова діяльність, будівництво)

I_y - інституційні умови (захищеність бізнесу),

$I_{стр}$ - розвиток інфраструктури

A - рівень активності структурних елементів регіону (влада, бізнес, громади)

S - зовнішні впливи на регіон,

α - очікуваний рівень доходу на вкладені інвестиції

Що стосується інвестиційної привабливості, то більшість чинників, що таку привабливість характеризують, можна згрупувати в інтегральну оцінку за трьома характеристиками регіону: потенціал, інвестиційні ризики та стабільність ситуації. Підсилює інвестиційну привабливість очікуваний рівень доходу на вкладені кошти (α).

Основні сфери інвестування визначені на рис. 1.19.

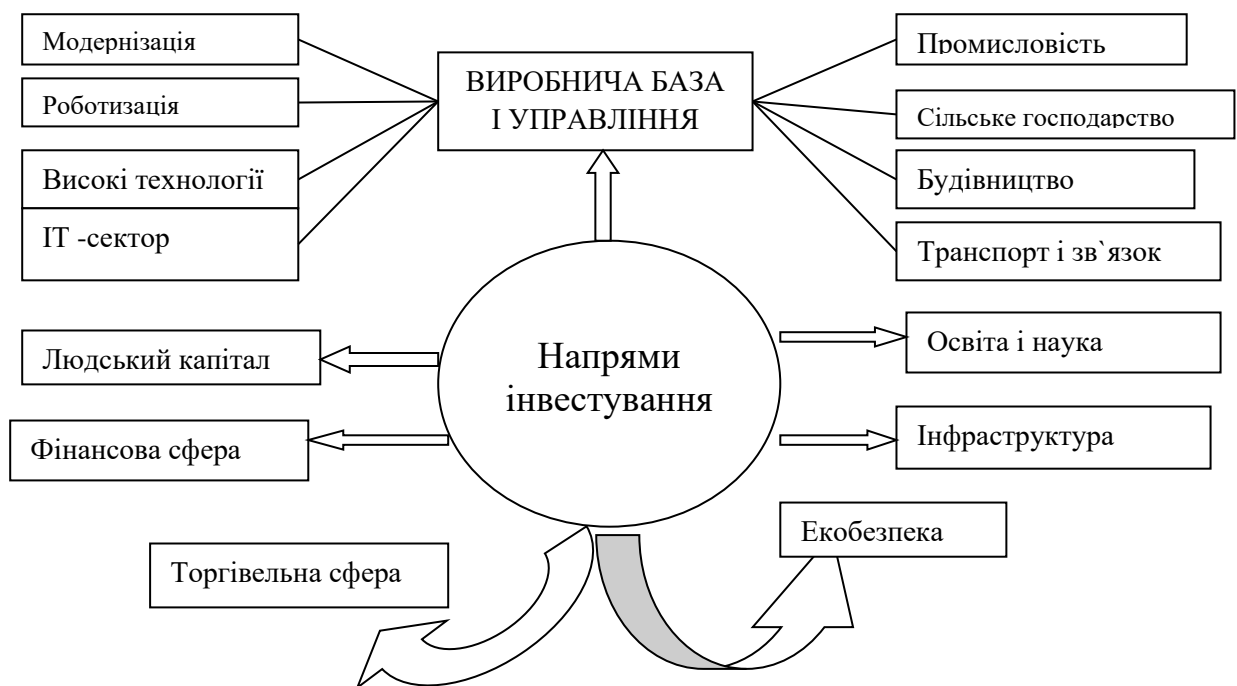

Рис. 1.19. Сфери інвестування регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

Для України в її сучасних умовах нерівноваги в світовій економіці і низькому рівні інвестиційного клімату (як в зовнішньому середовищі так і на внутрішньому ринку) вся стратегія соціально-економічного розвитку

трансформується в концепцію суттєвого покращення рівня інвестиційної привабливості.

Не вдаючись в трактування цього поняття, притримуємось позиції, що «інвестиційна привабливість регіону – це сукупна характеристика певного регіонального простору з погляду інвестиційного клімату, аналізу рейтингового місця регіону в економіці країни, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, рівня перспективності розвитку регіону, рівня державної підтримки в регіоні, значимості впливу адміністративних бар'єрів, можливостей залучення фінансових ресурсів, що істотно впливають на формування прибутковості засобів, які вкладаються, та інвестиційних ризиків» [43].

Інвестиційна привабливість є змінною характеристикою, що формується під впливом різних факторів, а саме: політичні, які визначають можливість втрат інвестицій внаслідок дестабілізації ситуації в країні; економічні, які визначають сучасний економічний стан розвитку території, рівень фіскального навантаження на певній території, стратегічні можливості регіонального ринку; нормативно-правові, які передбачають дотримання норм і вимог законів, підзаконних актів; інфраструктурні, які визначають забезпеченість регіону об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури; природоохоронні, які включають інформацію про ступінь забрудненості території; демографічні, які досліджують чисельність населення, статевовікову характеристику, зайнятість населення, тривалість життя; природно-кліматичні (географічні), які вивчають економіко-географічне положення регіону, його кліматичні умови, можливість появи надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, тощо [46, 69, 86].

Показники привабливості областей (регіонів) для інвесторів мають свою специфіку в залежності від галузі, в яку інвестор має намір вкласти кошти, тобто промисловість, сільське господарство, транспорт, фінансова сфера, інфраструктура чи послуги. Щодо інвестування в агросектор (рослинництво), то в роботах [181, 186] віддається пріоритет таким показникам: урожайність зернових, вартість оренди землі, рівень водозабезпечення території, наявність

зерносовищ, доступ до трудових ресурсів. Мають важливе значення також «нормативна грошова вартість землі, конкуренція на місцевому ринку, рівень розвитку інфраструктури (енергозабезпечення, дороги, транспорт). Деякі дані з цих питань представлені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Показники інвестиційної привабливості регіонів для агросектору

	Області	Нормативна вартість землі, \$/Га	Урожайність пшениці, ц/Га	Водо-забезпечення	Вартість оренди; \$/Га приват/держ
1	Вінницька	1130	56	Максимальне	90/300
2	Хмельницька	1270	58	Середнє	94/324
3	Черкаська	1400	54	Маловод.	147/185
4	Київська	1780	52	Середнє	76/147
5	Полтавська	1270	48	Маловод	124/185
6	Миколаївська	1320	41	Маловод	102/164
7	Одеська	1690	46	Середнє	98/180

Джерело: [246, 271]

Близькі за рядом характеристик такі області як Вінницька, Хмельницька, Київська, Черкаська і Полтавська мають суттєві відмінності за такими факторами як забезпеченість водними ресурсами (пріоритет віддається Вінницькій), вартості оренди (Полтавській), впливу міграції (програє Хмельницька область), наявності випускників сільськогосподарських ВУЗів (пріоритет у Полтавської і Хмельницької областей). Отже, в загальному рейтингу з числа досліджуваних областей Вінницька і Полтавська області оцінюються для сільгоспвиробництва більш привабливо, ніж інші, але реальні оцінки не співпадають з загальними і визначаються з більш поглибленою деталізацією окремих факторів впливу.

В реальних пропозиціях (проектах) щодо залучення інвестицій, які надаються безпосередньо розробником стратегій розвитку чи експертами, визначаються додаткові характеристики: елеваторне забезпечення, наявність профільних ВУЗів, рівень міграції, якість доріг та інші важливі складові, що позитивно впливають на залучення інвестиційних ресурсів.

Відсутність стійких тенденцій розвитку національної економіки

фіксується не тільки динамікою загального показника ВВП, а і динамікою обсягу прямих іноземних інвестицій в промисловість. Промисловість десятиліттями вважалась «локомотивом» економічного розвитку, не втратила вона своєї ролі і на сьогоднішній день. Зі статистичних даних спостерігаємо, що ПІІ в цю галузь уже 7 років тримаються в діапазоні 14 – 18 млрд.\$ з невеликими флуктуаціями, але без суттєвого зростання (додаток Г). З цієї суми 12 – 13 млрд. \$ щорічно надходять в переробну промисловість. Якщо структурувати надходження в переробну промисловість, то 35 – 40% - це чорна металургія і металеві вироби, 18-25% - харчова продукція; напої та тютюнові вироби, 10-12% - пластмаси і гумові вироби, 8 – 10% - хімічні речовини і на п'ятому місці - машинобудування – 6 – 7%. Але, якщо харчові продукти і хімічні товари показують незначне зростання інвестицій, то в машинобудуванні обсяг інвестицій з роками зменшується: 2011р. – 1,2млрд. \$, 2014 – 1,0млрд. \$, 2018 – 0,92млрд. \$. Інвестиційна активність у регіонах співпадає з рівнем промислового розвитку. Зі статистичних даних [114, 118] слідує, що такі регіони як Одеський, Кіровоградський, Миколаївський, які отримали значний обсяг капітальних інвестицій в промисловий сектор, показали підвищений темп розвитку, ніж регіони з незначною долею інвестицій в цю сферу – Чернівецький, Івано-Франківський, Житомирський, Сумський. «Лідерами економічного спаду» в останні роки виявились регіони: Сумський, Чернігівський, Івано-Франківський [78]. В значній мірі це можна пояснити неувагою до промислового сектору на регіональному рівні, що обґрунтовує висновок – «промисловість зберігає за собою пріоритет в загальноекономічному зростанні.» З іншого боку – характер зростання (падіння) економічного інтегрального показника (ВРП) свідчить, що регіони мають і використовують широкий спектр стратегій розвитку і самостійно проводять свою економічну політику. Зрозуміло, що ця самостійність є наслідком децентралізації і має бути підтримана, а з іншого боку – аналіз ситуативних змін показує, що наявний потенціал регіону забезпечує лише «половину» успіху в розвитку, а іншу половину забезпечує «бачення

перспектив, вибір моделі і механізм розвитку».

Інвестиційна діяльність в ринковій економіці є складовою загальних ринкових відношень і формує свій особливий ринок, який і визначають як «інвестиційний ринок». На цьому ринку існують суб`єкти, об`єкти і предмети (товари) інвестування, є попит і пропозиції і своя інвестиційна інфраструктура. Інвестиційний ринок в основі своїй формується як ринок приватного підприємництва. «Інвестиційний ринок – це своєрідний бізнес, який безпосередньо росте, розвивається і приносить своїм учасникам стабільний дохід» [70].

Інвестиційні товари не є споживчими, а є товарами будівництва, обладнання і устаткування для створення основних фондів. На цьому ринку є і свої послуги, зокрема будівельно-монтажні роботи, які формують реальні виробничі активи. В змінних умовах сьогодення перед науковцями постало важливе завдання щодо розкриття характеристик інвестиційного ринку і інвестиційних товарів. Інвестиційний ринок становить систему суб`єктів і об`єктів інвестування в усіх його формах: прямих капітальних вкладень, приватизованих об`єктів нерухомості, цінних паперів і грошових потоків.

Як і на інших ринках, на інвестиційному впливовими факторами є інвестиційний клімат, інвестиційні потреби, імідж, пріоритети. На інвестиційному ринку гроші і цінні папери виступають як ринкові інструменти, робоча сила як інвестиційний товар, інтелект та інтелектуальні розробки – як інвестиційні цінності. На інвестиційному ринку є досить значні секторальні особливості: ринок нерухомості, грошовий ринок, фондовий ринок (цінні папери). Ситуацію на ринку формують процеси кон`юнктури (піднесення, бум, послаблення, спад).

Стимулами на інвестиційному ринку виступають реформи, страхування майна, іпотека, позабюджетні ресурси, лізинг, венчурні капітали. Дестимулятори – нерозвинутість інфраструктури, податковий тиск, зарегульованість, бюрократія і корупція. До групи дестимуляторів відносимо також: політичну нестабільність, мінливість законодавчої бази, інфляцію,

відсутність пільг та стимулів, незахищеність власності в самому широкому діапазоні, від майнових прав до інтелектуальної власності.

В нашому випадку інвестиційний ринок розглядається як складова регіональної політики, механізму регіонального розвитку. Регіон виступає як суб'єкт інвестиційної діяльності. Регіони ведуть «змагання» за залучення інвестиційних ресурсів не в цілому різних видів, а мобільних ресурсів. Земля і нерухомість це теж інвестиційні ресурси, але вони не відносяться до категорії «мобільні». Розташування регіону на світових транспортних чи торгових шляхах – це теж інвестиційний ресурс, який для регіонів України є достатньо вагомим.

Але для українських регіонів першорядну цінність становлять грошові ресурси. А в цілому кожний регіон має свій інвестиційний потенціал (баланс між потребами і наявними ресурсами). Впливаючи на різні фактори ринкового стану (імідж, пільги, гарантії, стабільність, точки росту), регіон може змінювати свій інвестиційний потенціал.

Функціональний елемент інфраструктури інвестиційного ринку - це фінансово-кредитні інститути та сервісні організації, які здійснюють спеціалізовану діяльність з [179]:

- ◆ залучення тимчасово-вільних коштів на фінансування інвестиційних проектів;
- ◆ створення правових, економічних та організаційних умов для сталого розвитку приватного підприємництва;
- ◆ співробітництва з міжнародними, іноземними та українськими організаціями у питаннях розвитку підприємництва;
- ◆ забезпечення проведення техніко-економічних експертиз програм та проектів підприємницької діяльності та вирішення питань;
- ◆ консультаційної підтримки підприємців з юридичних питань, ведення бухгалтерської звітності, оподаткування та пошуку ефективних джерел фінансування;
- ◆ страхування інвестиційних ризиків;

◆ сприяння становленню ринкових відносин в Україні через створення, підтримку та розвиток малих та середніх приватних підприємств тощо [179].

Інформаційна складова інфраструктури інвестиційного ринку містить ділові видання, Інтернет-сайти рейтингових систем привабливості підприємств тощо. В сучасних умовах економічної невизначеності та динаміки інформаційна система виходить на пріоритетну роль і якраз вона зазнає найвищих темпів розвитку, оскільки підвищує рівень аналізу, прогнозу, а відтак – рівень прийняття рішень (додатки А-Д). На ринку реальних інвестицій основним товаром є інвестиційні проекти і програми. Інвестиційний проект — це об'єкт реального інвестування у формах: придбання цілісного майнового комплексу, нового будівництва, реконструкції, модернізації, капітального ремонту тощо. Інвестиційна програма — це сукупність взаємопов'язаних інвестиційних проектів [117, 119].

На ринку фінансових інвестицій головним товаром є цінні папери та інвестиційні кредити. Передавати їх можуть банки, фонди, фірми, а купувати різні інвестори (фізичні і юридичні особи, які хочуть придбати цінні папери і інвестиційні кредити для отримання доходу у формі дивідендів чи процентів, курсової різниці). На розвиток інвестиційного ринку впливає система чинників (рис. 1.20).

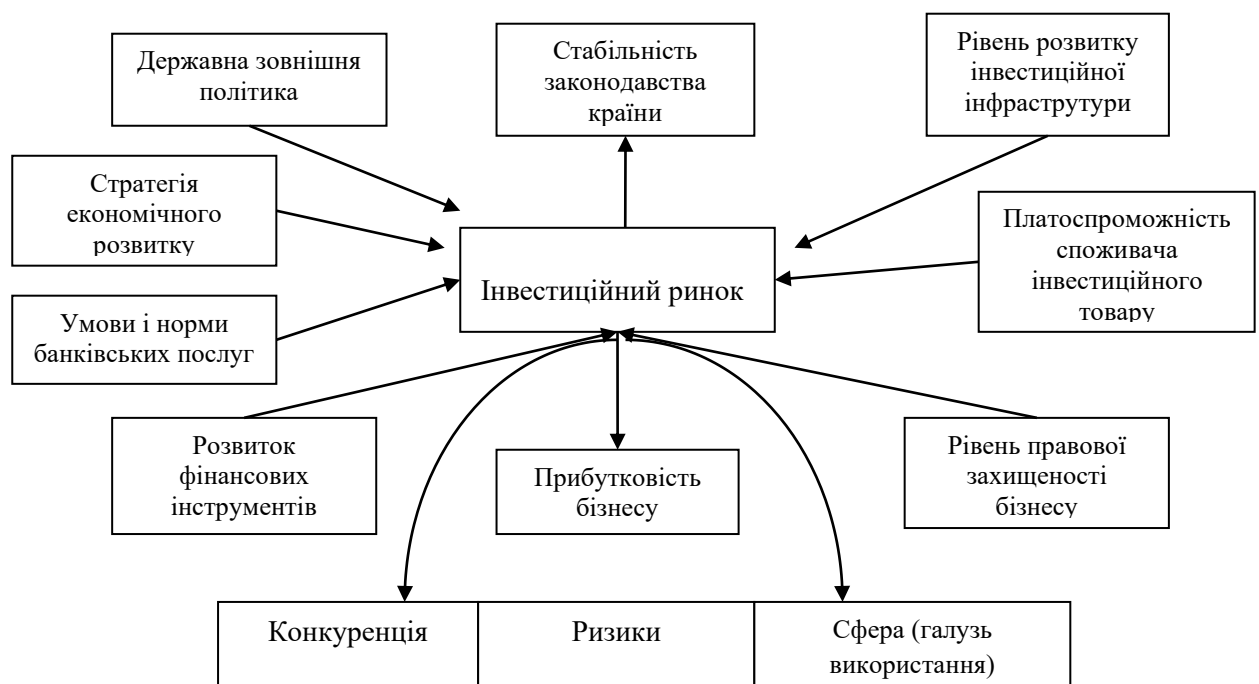

Рис. 1.20. Чинники впливу на інвестиційному ринку

Джерело: авторська розробка

Наведений на рис. 1.20 перелік факторів впливу на інвестиційний ринок далеко не повний, разом з тим він визначає базові протиріччя на цьому ринку, а саме в державних орієнтаціях і моделях впливу, в наявності джерел інвестування і їх обсягах, в інтересах різних учасників та в ситуаційному стані в країні та в її регіонах. Сам ринок інвестиційних ресурсів та інвестиційних товарів не є стабільним, а тому державна політика реально в спромозі змінювати ситуацію на цьому ринку, що входить в задачу державного управління регіональним розвитком.

Економічна криза, що припала на 2008-2009 рр. та військова агресія РФ, яка сталася у 2014 р., вплинула на очікування інвесторів стосовно подальших перспектив інвестування та фізичної безпеки активів у країні і внесли свої корективи, спричинивши скорочення надходжень коштів та навіть вибуття капіталів у певні періоди. Тому постало завдання, що полягає не лише в активному залученні нових, а також в утриманні на території України наявних іноземних інвесторів. Огляд країн-експортерів ПІІ в економіку України свідчить про невисоку частку ПІІ з розвинених країн світу, натомість кількість з офшорних зон — досить значна. Зокрема, станом на кінець 2017р. сумарний обсяг накопичених ПІІ з таких територій сягнув \$13 045,7 млн., що становить більш ніж 33% від загального обсягу ПІІ. У такий спосіб офшорні інвестиції витісняють з української економіки капітал розвинених країн та забезпечують лише кількісні показники приросту надходження ПІІ до України, а не якісні [288].

В наукових дослідженнях окремо розглядаються теми «потенціал регіону» та «інвестиційна привабливість». В кожній з цих тем є свої підходи і свої методи оцінювання «потенціалу» і «привабливості» [111, 120, 144, 148]. В нашому дослідженні ставиться завдання визначення зв'язку між цими двома характеристиками. Виходимо з гіпотези, що оцінка привабливості регіону тісно пов'язана і з характеристиками його потенціалу (спеціалізація, галузева структура, інноваційність, логістика, інформаційне забезпечення та інші).

Свій вплив на розвиток регіону і приток капіталу здійснює і динаміка

змін в рейтингу привабливості регіонів.

За даними [75] рейтинг (ранг) інвестиційної привабливості в діапазоні 2010 – 2016р. змінювався таким чином:

Вінницька обл: 6(2010), 10(2012), 4(2014), 9(2016);

Житомирська обл: 21(2010), 26(2012), 10(2014), 14(2016);

Закарпатська обл: 19(2010), 11(2012), 24(2014), 19(2016);

Запорізька обл: 8(2010), 24(2012), 12(2014), 12(2016);

Івано-Франківська обл: 20(2010), 13(2012), 2(2014), 16(2016);

Полтавська обл: 5(2010), 3(2012), 20(2014), 8(2016);

Харківська обл: 14(2010), 2(2012), 8(2014), 4(2016);

Чернівецька обл: 3(2016), 8(2012), 25(2014), 18(2016);

Для декількох областей зміна рейтингу в динаміці різних оцінок показана на графіку (рис. 1.21).

Динаміка змін рейтингу регіонів також вказує на тісний зв'язок рейтингу привабливості із загально-економічним процесом розвитку України в цілому (динаміка ВВП).

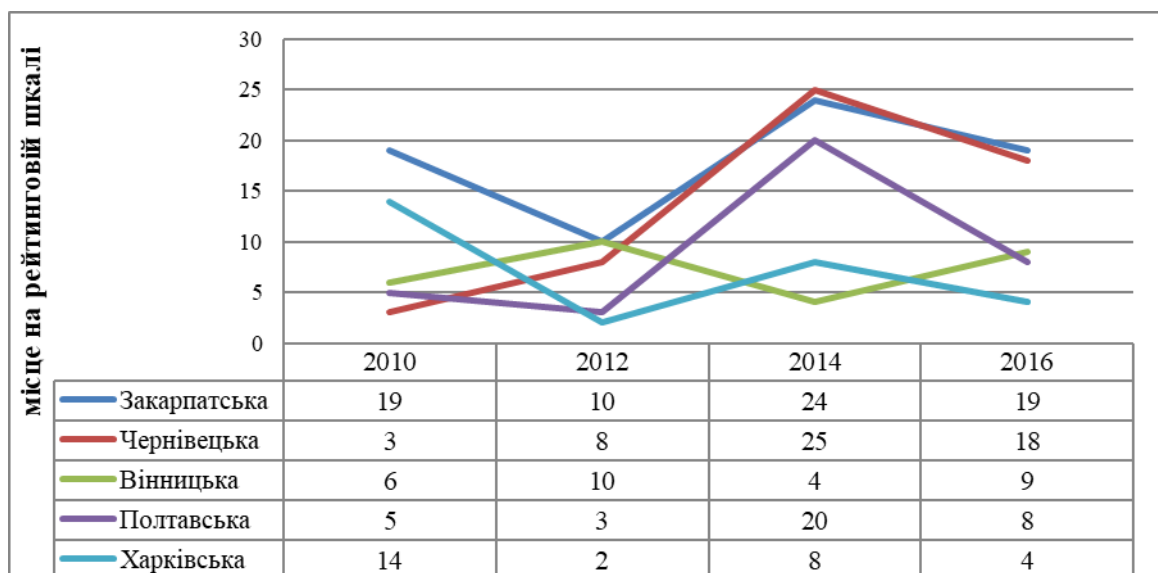

Рис. 1.21. Зміна рейтингу привабливості регіонів (2010-2016р.)

Джерело: [75]

Нема сенсу приводити динаміку рейтингових оцінок інших областей, оскільки із вже наведеного зрозуміло, що області, якщо робити висновок по сумі використаних інвестицій в рік, ніяк не фіксують чітку позицію своєї

привабливості, а тому інвестиційний вимір привабливості регіону значно складніший за «суму річних вкладень».

Інвестиційна привабливість регіонів України в її рейтинговому рівні, скоріш, теоретична конструкція, ніж практична характеристика інвестиційного процесу і клімату. Області-лідери і їх рейтинги настільки нестабільні, що довіра до них не формується, а практика обсягів інвестиційних вкладень не піддається ні трендам, ні аналітичним оцінкам. Лідуючі позиції стійко зберігає тільки м.Київ та Київська область. Інші регіони щорічно змінюють свої позиції на рейтинговій шкалі обсягів інвестування, особливо, що стосується іноземних вкладень. Так в 2014 році найбільшу долю іноземних вкладень показали (окрім Києва) Дніпропетровська, Донецька, Харківська та Одеська області. Найнижчі – Тернопільська, Чернівецька, Кіровоградська, Чернігівська. В наступному році (включаючи Київ) Одеська і Дніпропетровська змістились вниз з лідуючої п'ятірки, а Тернопільська і Кіровоградська – перемістилась в першу десятку. В 2016 і 2017р. – в лідуючу групу ввійшли Вінницька та Хмельницька області, а в аутсайди змістились Черкаська та Сумська. В 2018 – 2019 роках суттєво покращили свої рейтингові позиції Вінницька та Івано-Франківська області.

Відмітимо також різні структурні позиції за напрямками капітальних вкладень. Так Івано-Франківська область схильна до певної пропорційності – по 16-20 % у чотири галузі (промисловість, сільське господарство, будівництво, дороги і транспорт), Запорізька – 15% у сільське господарство і 65% в промисловість, Вінницька – по 20 – 25% в сільське господарство, промисловість та третій сектор, Полтавська – концентрує капітальні інвестиції з пріоритетом сільського господарства і будівництва.

Забезпечення розвитку регіонів потребує теоретично виважених позицій, що справедливі без визначення специфічних відмінностей [240]. Як стверджується в [134] «теоретичне обґрунтування розвитку полягає у взаємозв'язку і взаємообумовленості трьох груп показників та характеристик – кількісних, якісних і структурних, а досягти цього можна лише на основі впровадження нових технологій і нових видів продуктів, що потребує

здійснення відповідних капіталовкладень та інвестицій».

Регіони України важливо розглядати і з позицій мінерально-ресурсного їх потенціалу, який в основному і сформував на даний час економічну специфіку виробництва. Поглибимо уявлення з цього питання на прикладі чотирьох областей (рис. 1.22).

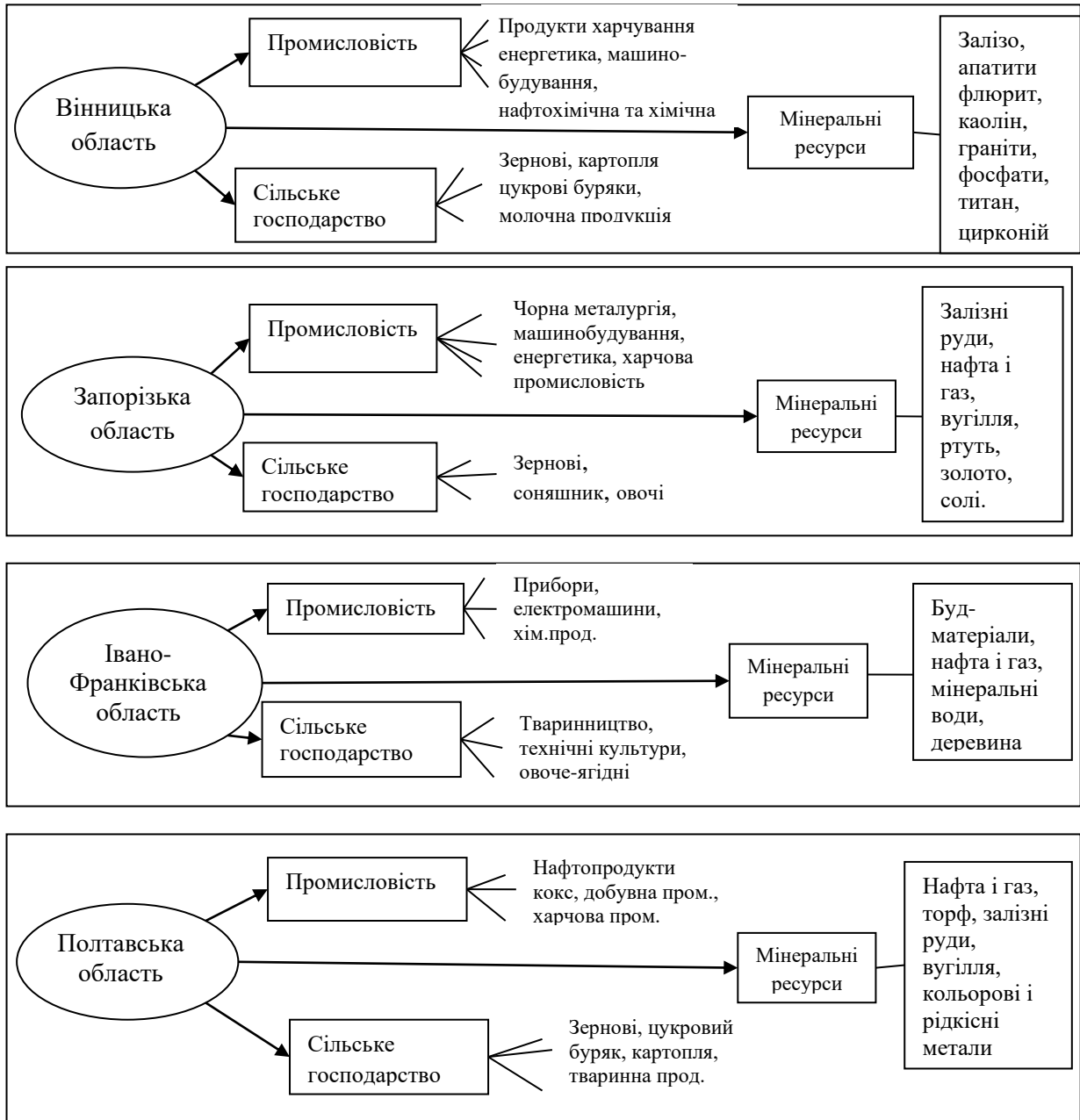

Рис. 1.22. Зв'язок макроекономічної діяльності з ресурсною базою

Джерело: авторська розробка

На рис. 1.22 визначені пріоритети промислового та сільськогосподарського виробництва в областях та головні види корисних

копалин, енергоносіїв ,води мінеральної. Зрозуміло, що всі регіони мають достатньо власних ресурсів для сільськогосподарського виробництва і це на рис.20 не виділено. В той же час, показано, що будівельна сировина теж має місцеве значення і в достатніх обсягах, а енергоресурси із надр розподілені непропорційно, як і металеві та неметалеві руди. Отже деякі регіони, мають можливість суттєвої смарт-спеціалізації для завдань національного значення і з державницьких позицій вкладення інвестицій має бути нерівнозначним, що і свідчить структура джерел інвестування.

На рис. 1.23 показана структура освоєння капіталів по Україні в цілому і для окремої області.

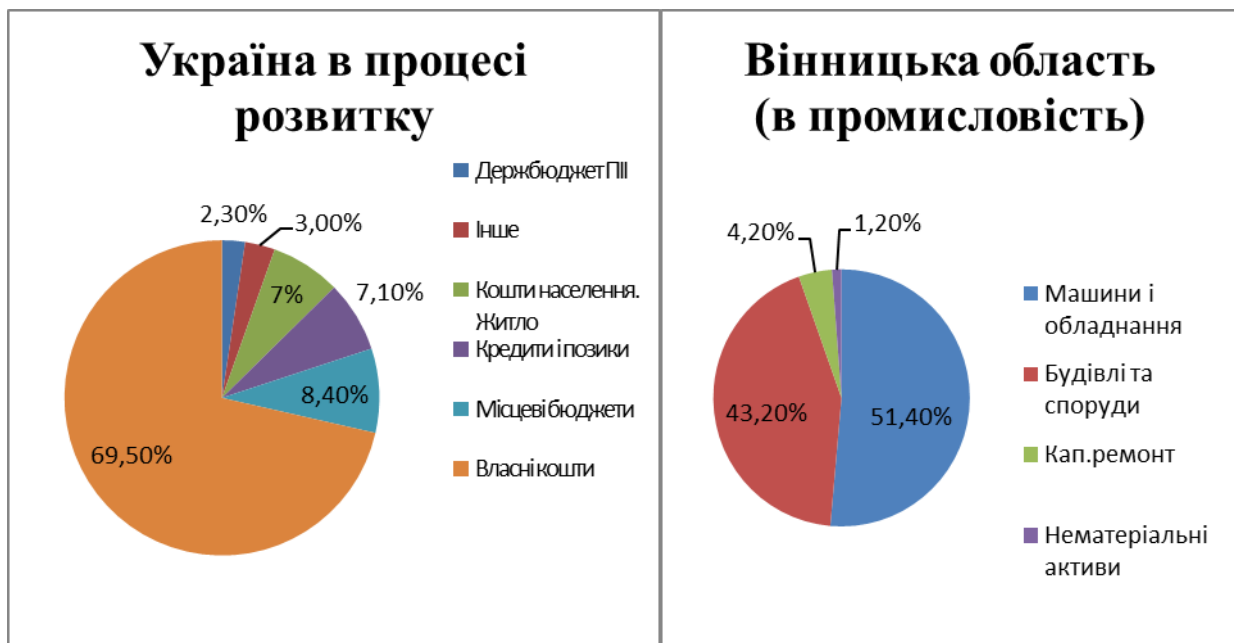

Рис. 1.23. Структура інвестування у розвиток

Джерело: [113]

Як слідує з наведених діаграм, інвестування в Україні здійснюється в першу чергу власними коштами підприємств і організацій. Місцеві бюджети вкладають більшу долю, ніж Держбюджет, ПІІ – здійснюють в цілому незначний вплив. Населення будує житло за власний кошт. Щодо вкладу в промисловість (Вінницька область), то більше 94% коштів – це будівництво і машини, а доля в 1,2% в нематеріальні активи свідчать про консервативну інерцію збереження застарілих моделей виробництва.

Зовсім інша ситуація щодо розподілу ПІІ по регіонах України. Якщо загальний обсяг таких інвестицій прийняти за 100%, то в окремі регіони поступає досить стабільна в часі доля цих інвестицій [113]. Так за період 2011 – 2018р. в області щорічно поступають від загального обсягу в Україну:

Вінницька область – 0,5 – 1,0%;

Волинська область – 0,6 – 0,7%;

Дніпропетровська область – 15,2 – 16,5%;

Донецька і Харківська області – по 5 – 4%;

Львівська (в середньому) – 3%;

Миколаївська – 0,3 – 0,5%;

Одеська – 2,5 – 3,0%;

За цими даними чітко прослідковується пріоритетність регіонів: 54,2% інвестицій поступає в Київ і Київську область, а 47% розподіляється між невеликою групою регіонів: Дніпропетровською, Донецькою, Харківською, Львівською, Запорізькою, Одеською, Полтавською (разом $\approx 36\%$). Менше 10% надходить в інші 17 областей. Ці пропорції на протязі досліджуємого періоду утримуються в режимі стабільності з невелики зміщенням: зростання показують чотири області (Івано-Франківська, Київська, Полтавська, Черкаська); падіння показують теж чотири (Луганська, Сумська, Харківська, Донецька). І виною цьому є не зміна клімату інвестиційного, а успішна або неуспішна діяльність на регіональному рівні.

Отже дослідження зв'язку між показниками «потенціал регіону» та «інвестиційна привабливість регіону» в теоретичному ракурсі та на практичних даних показує, що між ними є суттєвий зв'язок. Дослідженням також визначено, що обидві ці характеристики мають залежність з активністю і результативністю економічної діяльності в регіоні.

Висновки до розділу 1

Знання та уявлення про регіональний розвиток недоцільно обмежувати динамікою показників, що характеризують зміни економічної ситуації в регіоні

протягом певного часового періоду, формуванням відношень між учасниками та оцінкою потенціалу і результатів його використання. Більш важлива наукова задача сьогодення – це причина динаміки, система факторів впливу на зміни, характер трансформаційних процесів та управлінські механізми для забезпечення бажаних змін.

Ґрунтуючись на такому підході в теоретичній частині дослідження узагальнено наукові позиції учених – регіоналістів щодо понятійної бази досліджуваної тематики і теорії управління регіональним розвитком і обґрунтовано висновок про пріоритетну роль інституціональної теорії у вирішенні проблем розвитку регіонів. В інституційній теорії по-новому трактується само поняття «розвиток», методи управління цим процесом, домінуючі сили впливу та механізми взаємовідносин між учасниками регіонального розвитку.

В дисертації визначено, що економічна система регіону формує свій шлях розвитку в значній мірі на внутрішніх ресурсах, організує процес розвитку на поєднанні стратегічних і ситуаційних моделей, створює механізм управління розвитком на принципах і технологіях взаємодії господарюючих на його території суб'єктів, контролює процес розвитку за орієнтирами державної регіональної політики.

Розкриті особливості специфіки регіонів і їх потенціалів, структуровані фактори впливу на зовнішні і внутрішні, визначені головні рушійні сили розвитку, серед яких: інвестиційні ресурси, нові організаційні форми зв'язку науки з виробництвом, система проектно-інжинірингових методів досягнення цілей.

Доведено, що основними завданнями регіонального розвитку в умовах децентралізації влади є підвищення конкурентоспроможності кожного регіону, використання інноваційних проектів, залучення інвестицій та стимулювання точок зростання. Комплексно розвиток має забезпечуватися інвестиціями не тільки у виробничу базу, а і в людський капітал, бізнес-середовище, розбудову інфраструктури і перебудову регіональної системи управління.

Визначено, що завдання регіонального розвитку реалізується через функціонування державної системи підтримки і регулювання регіонів, в основі якої прогнозування та індикативне планування, нормативно-правове забезпечення, фінансова підтримка інноваційних проектів, доведення реформ до логічного завершення.

Ще більш важливою складовою забезпечення регіонального розвитку визначено механізм саморозвитку регіонів та механізм міжрегіональних взаємодій. Такий механізм формується як регіональна модель організаційно-економічного управління зі своєю структурою і особливостями. OEM в авторській розробці пропонується розглядати і впроваджувати як «деяку конструктивну і стабільну основу структури активних агентів регіону», що взаємодіють між собою для реалізації стратегій розвитку регіонів. Визначено, що в основі такого OEM слід розбудувати блоки: аналітики і оцінки потенціалу регіону, комплексного проектування, інформаційного та інвестиційного забезпечення, оперативного управління процесом розвитку з моніторингом витрат ресурсів, регулювання по відхиленнях і використання стимулів. Особливістю запропонованої моделі OEM є її управлінська цілісність, баланс державного впливу і саморозвитку, узгодженість інтересів та опора на участь громад в управлінні регіональним розвитком.

В дослідженні на концептуально-теоретичному рівні розкрито особливості нових організаційних форм та проблемних характеристик їх створення і розвитку. В розвитку регіонів відмічена наявність як позитивів так і негативів, а в самих стратегіях це визначається як структурований баланс можливих позитивних впливів і ризиків. Як результативні висновки в цьому аспекті дослідження можна відзначити:

- стратегія державної фінансової підтримки розвитку регіонів відповідає завданням часу і свою корисну роль виконує;

- разом з тим, обґрунтованість сум коштів в регіональному розрізі не визначається, а механізм «ручного управління» прослідковується. За однотипністю заходів в окремих регіонах відчувається сильний вплив місцевої

влади на характер бюджетного процесу і бюджетних взаємовідносин;

- райдержадміністрації, як посередник між центром і громадами, більш несуть бар'єрні перепони, ніж стимули розвитку, особливо в умовах створення і підвищення спроможності ОТГ;

- характер бюджетної підтримки забезпечує в основному захисні функції, що не відноситься до завдань стратегії розвитку: необхідно більше підтримувати бізнес, конкурентоспроможність, точки зростання. На даний час недостатньо коштів вкладається в інновації і в створення нової системи регіонального управління і регулювання, не формується інвестиційний ринок;

- значний позитив регіони показують вкладеннями інвестицій в інфраструктуру, але і в цій сфері недостатньо уваги приділяється конкурентоспроможності регіонів, субурбанізації територій і удосконаленню систем управління.

Основні положення розділу викладені у публікаціях автора [147, 288, 289, 292].

РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз стану економіки України та інвестиційних ресурсів регіонального розвитку

Світова економіка знаходиться на етапі структурної перебудови, пов'язаної з переходом на новий економічний порядок, що стимулює трансформацію глобальних виробничих мереж багатонаціональних підприємств, ланцюгів створення доданої вартості, зміни у попиті на різні продуктові (товарні) групи (високотехнологічне виробниче обладнання, матеріали, сировинні товари, енергетичні ресурси, продовольство, послуги та ін.), зміни в національних стратегіях соціального, економічного, промислового та науково-технічного розвитку. Для досягнення цілей національних стратегій розвинуті держави впроваджують сучасні практики формування стимулюючого клімату для бізнесу та інвестування, ефективної податкової та нормативно-правової системи, налагодження механізмів взаємодії у тріаді «держави – бізнес – громадськість», створення комфортних умов для інноваційного розвитку, фінансування венчурних (ризикових) проектів та легкості ведення бізнесу.

Відзначимо, що активність та інтенсивність інвестиційних процесів напряму пов'язані і залежать від реального стану економічної ситуації та відображають перспективи розвитку будь-якої галузі, регіону чи усієї держави. За рівнем інвестиційної привабливості складається безліч інвестиційних рейтингів та індикаторів міжнародними організаціями (МФВ, Всесвітній банк та ін.), які дають можливість інвестору оцінити ступінь інвестиційного ризику як підприємства, так і держави в цілому та, відповідно, приймати інвестиційні рішення.

Починаючи з 2017 року, по даним МФВ, ріст ВВП відбувся більше ніж у 50 країнах. Таке зростання відбувалося тричі за останні 70 років (1948-1973 –

темперосту світової економіки становив у середньому в рік – 5%; з 1982-2007 – 3,8%; починаючи з 2017 року – 3%) і ця тенденція буде зберігатися.

У 1992-2016 годах ВВП по паритету купівельної спроможності (ПКС) світу зріс майже втричі (табл. 2.1), ВВП на душу населення за цей період - на 70% (с 8,9 до 15,1 тис. долл.), оскільки населення світу зросло на третину (+1,9 млрд чол.), в основному за рахунок приросту у країн, що розвиваються. За рахунок середньодушового росту ВВП світу до 2016 року доля бідних країн — з показником нижче 3,9 тис. долл./чол. — у загальній кількості країн зменшилось з 39,3% до 26,4%. При цьому доля заможних країн (більше 25,4 тис. долл. на душу населення) зросла за цей період з 15,7% до 23,6%.

Таблиця 2.1

**Динаміка світового населення, ВВП і розмір ВВП на душу населення
(по ПКС)**

	1992	2000	2008	2016	2017	2018
Населення, млрд чол.	5,5	6,1	6,8	7,4	7,5	7,6
Світовий ВВП, трлн долл	48,7	63,3	87,1	112,2	128,9	136,48
Доля України, %	0,7	0,51	0,47	0,39	0,32	0,29
Середньодушовий ВВП мира, тис. долл.	8,9	10,3	12,9	15,1		

Джерело: [301].

Різниця ВВП на душу населення між розвинутими країнами та біднішими за 1992-2016 роки помітно збільшилась. Динаміка нерівномірності розвитку світу за відносно стабільний період 1992–2008 рр. та кризові 2008–2016 рр. була різною. Розрив по ВВП по ПКС між розвинутими та бідними країнами зростає. Причому успіхи економічного зростання Китаю та Індії суттєво змінили картину світу, скоротивши за останнє десятиліття загальну бідність у світі.

По даним Всесвітнього банку реальний темп росту ВВП з урахуванням інфляції деяких країн наведено на рис. 2.1. Як бачимо, у цілому у світі спостерігається загальна тенденція до зростання. Відповідно до статистики у

2017 році світова економіка у цілому зросла на 3,2%, але по результатам 2018 року зростання уповільнилося і становило 3% у середньому по світу.

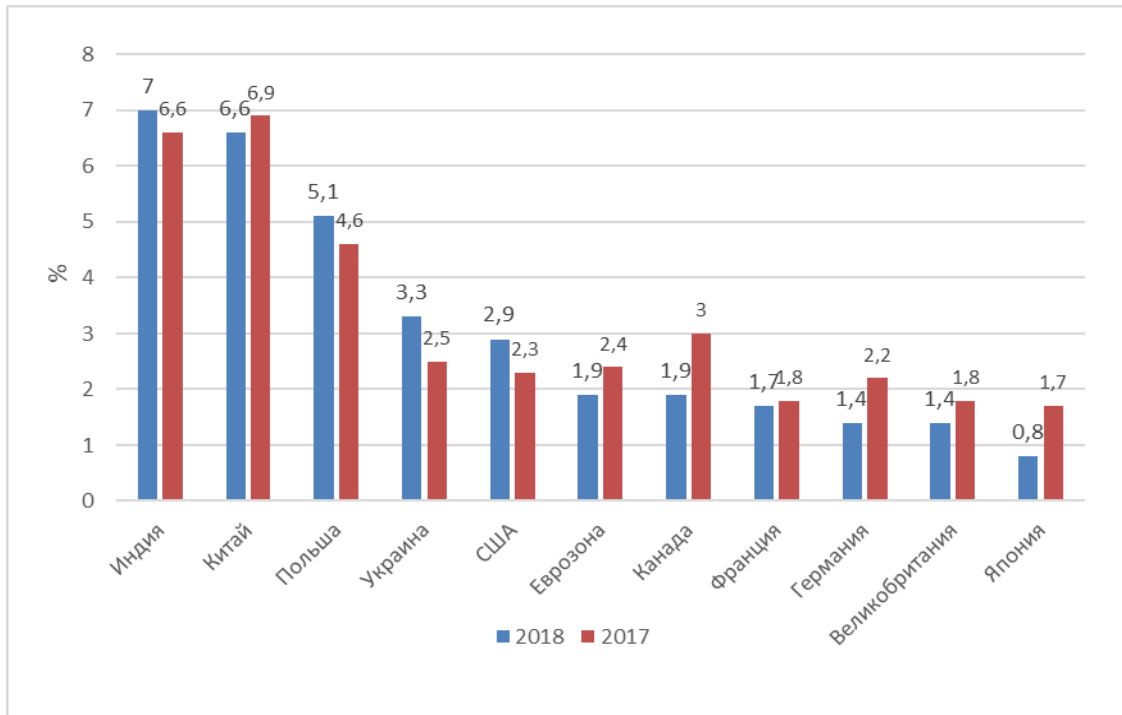

Рис. 2.1. Темп росту ВВП у 2017-2018 роках у розвинутих економіках та Україні

Джерело: сформовано автором

Фундаментальні зміни, що відбувається у світовій економіці суттєво вплинули на розвиток всіх країни. В основні розвитку сучасної економіки знаходяться нові технології (безпілотні транспортні засоби, 3D (4D) печать, робототехніка, нові матеріали). Усі нові досягнення мають загальну основу – використовують цифрові і інформаційні технології (додаток Д). Прискоренню розвитку інноваційних технологій, у тому числі магістральних сервісних технологій – цифрові технології і платформи, штучний інтелект, кібербезпека, дрони стимулює зростання економіки. Згідно розрахунків вчених [302], питома вага цифрової економіки у ВВП розвинутих країн постійно зростає з 2010 року (табл. 2.2). Світова економіка проходить критичний бар'єр у 5%, за яким спостерігається постійне зростання і заміщення традиційних технологій. Це свідчить, що формується нова модель економічного розвитку.

Таблиця 2.2

Впровадження цифрової економіки у розвинутих країнах світу, % від ВВП, 2010-2016 рр.

Країна	2010	2016
Великобританія	8,3	12,4
Китай	5,5	6,9
Євросоюз	3,8	5,7
Індія	4,1	5,6
Японія	4,7	5,6
США	4,7	5,4

Джерело: [302]

До об'єктів цифрової інфраструктури належать технології, продукти та процеси, які функціонують з метою розширення мережевих та комунікаційних можливостей на нових технологіях.

В якості практичного інструменту, який дозволяє визначити стан стійкого економічного розвитку держави використовується індекс процвітання. Індекс складається з 9 категорій, побудованих на 65 практичних областях політики (елементах), і підкріплюється 294 показниками [303]. Ці елементи були створені для визначення ключових галузей соціально-економічної політики, таких як: захист інвесторів, початкова освіта, ефективність уряду і забруднення повітря, з тим щоб сприяти прийняттю цілеспрямованих заходів щодо створення привабливого інвестиційного клімату. Чим вище рейтинг, тим вище ефективність цієї країни, у порівнянні з іншими. Таким чином, Індекс складається на основі різних показників, об'єднаних у дев'яти категоріях, які відображають різні аспекти життя суспільства і параметри суспільного добробуту. Динаміка індексу процвітання та місце України наведено у табл. 2.3

Таблиця 2.3

Динаміка індексу процвітання та місце України (індекс наведено по даним Legatum institute).

Рік	Перше місце	Друге місце	Третє місце	Четверте місце		П'яте місце	Місце України
1	2	3	4	5	6	7	8
2019	Данія	Норвегія	Швейцарія/Швеція	Фінляндія		Нідерланди	96
2018	Норвегія	Нова Зеландія	Фінляндія	Швейцарія		Данія	111

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
2017	Норвегія	Нова Зеландія	Фінляндія	Швейцарія		Швеція	112
2016	Нова Зеландія	Норвегія	Фінляндія	Швейцарія		Канада	107
2015	Норвегія	Швейцарія	Данія	Нова Зеландія		Швеція	70
2014	Норвегія	Швейцарія	Нова Зеландія	Данія		Канада	63
2013	Норвегія	Швейцарія	Канада	Швеція		Нова Зеландія	64

Джерело: [303]

Використовуючи показники рейтингу бізнес-спільнота має хороші можливості для виявлення бар'єрів та ризиків щодо створення, функціонування та розвитку бізнесу, а також для демонстрації успіхів чи прорахунків уряду в розвитку економічного потенціалу від таких реформ, як скасування надлишкового регулювання. Звичайно, специфіка умов кожної країни буде мати вирішальне значення для визначення інвестиційних пріоритетів. Кожна країна має свою унікальну історію та набір стартових умов, що формують інноваційний клімат.

Таким чином, індекс процвітання надає загальну соціально-економічну характеристику країни. Оціночні показники групуються в дев'ять категорій: 1. Ведення бізнесу. 2. Уряд. 3. Освіта. 4. Охорона здоров'я 5. Безпека 6. Персональні свободи 7. Соціальний капітал 8. Екологія 9. Державне управління.

У 2019 році по рейтингу процвітання Інституту Legatum (The Legatum Prosperity Index) список очолила Данія, а першу п'ятірку з нею розділили Норвегія, Швейцарія, Швеція, Фінляндія та Нідерланди. США визначились на 18 місці, аутсайдерами виявилися Південний Судан, Ємен і Центральноафриканська Республіка. Україна зайняла 96-е місце із 167 країн. Цей показник є кращим, ніж в 2018, але значно нижчим ніж п'ять років тому. Зазначається, що найбільш слабку позицію Україна має – у «соціальному капіталі». Хоча в категоріях «освіта» та «умови життя» частково врівноважує недоліки інститутів, однак для вирішення проблеми покращення положення в області соціального капіталу, державного та регіонального управління, відкритої економіки та підвищення рівня і якості життя потрібна розробка та

впровадження ефективної політики розвитку регіонів і держави в цілому. Ситуація оцінюється системою показників.

Оцінимо показник «легкість ведення бізнесу» в Україні (табл. 2.4). Так, позиція країн у рейтингу “Ведення бізнесу” визначається за такими субіндексами: сплата податків; реєстрація власності; виконання зобов’язань за контрактом; банкрутство (відновлення платоспроможності); зовнішня торгівля; дозвільна система у будівництві; захист прав міноритарних інвесторів; отримання кредиту; підключення до мережі електропостачання; започаткування бізнесу. Тобто, створення інституційних та фінансових умов для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки, є стратегічним завданням.

Таблиця 2.4

Динаміка України у рейтингу легкості ведення бізнесу

Показник	Рік			
	2016	2017	2018	2019
Місце України у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business	81	80	76	71
Показник сприйняття рівня корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів	130	130	131	120
Місце України у рейтингу Global Competitiveness Report за субіндексом "Інституції (державні та суспільні установи)"	130	129	118	110

Джерело: [303]

Як бачимо з даних таблиці 2.4, за останні п’ять років позиція України у рейтингу «Легкість ведення бізнесу» зміцнилася і становила станом на 2019 рік 71 місце, що на десять пунктів вище ніж у 2016 р. У табл. 2.5 наведено зміну місця України у рейтингу Doing Business по деяким елементам порівняно з попереднім роком.

Так у рейтингу на 2019 рік стрімке зростання прослідковується за двома показниками, а саме [303]:

1. міжнародна торгівля – на 41 позицію – у першу чергу за рахунок зменшення кількості годин, потрібних на:

- проведення митного контролю: експорт – з 26 до 6 год; імпорт – з 72 до 32 год;

- оформлення документів: експорт – з 96 до 66 год; імпорт – з 168 до 96 год.
- 2. забезпечення виконання контрактів – на 25 позицій – за рахунок збільшення індексу якості системи судочинства – з 9.0 до 11.5.

Таблиця 2.5

Напрями рейтингу Doing Business та місце України протягом 2018-2019рр.

Напря́м	Місце України		
	2018	2019	2019/2018
Реєстрація підприємств	52	56	4
Отримання дозволів на будівництво	35	30	5
Підключення до системи електропостачання	128	135	7
Реєстрація власності	64	63	1
Отримання кредитів	29	32	3
Захист міноритарних інвесторів	81	72	9
Оподаткування	43	54	11
Міжнародна торгівля	119	78	41
Забезпечення виконання контрактів	82	57	25
Врегулювання питання щодо неплатоспроможності	149	145	4
Загальне місце у рейтингу	76	71	5
Загальна кількість країн у рейтингу	190		–

Джерело: [303]

На поліпшення рейтингової ситуації, впливає проведення реформ протягом 2018-2019 рр. У табл. 2.6 наведемо основні бізнес реформи, які спричинили покращення загального місця України у рейтингу Doing Business протягом 2018-2019 рр.

Таблиця 2.6

Ключові бізнес реформи України у 2018-2019 рр. у межах рейтингу Doing Business

Рік	Реформа	Примітка
1	2	3
2018	Отримання дозволів на будівництво	спрощення процедури отримання дозволів на будівництво шляхом скорочення зборів. Відбулося зниження пайового внеску на розвиток інфраструктури. У рейтингу враховувалося, що Київ знизив ставку пайової участі до 2% (з 10%). Для позиції в рейтингу це була позитивна зміна. Але не для країни в цілому, так як при розрахунках враховуються тільки дані Києва.

Продовження табл. 2.6

1	2	3
	Захист міноритарних інвесторів	зміцнення захисту міноритарних інвесторів шляхом запровадження детального негайного публічного розкриття інформації про угоди з пов'язаними особами.
	Оподаткування	зниження ставки єдиного соціального внеску.
2019	<i>Полегшує ведення господарської діяльності:</i> Захист міноритарних інвесторів	зміцнення захисту міноритарних інвесторів шляхом підвищення вимог до розкриття в річних звітах інформації про угоди, у вчиненні яких є зацікавленість.
	Міжнародна торгівля	спрощення міжнародної торгівлі шляхом виключення вимоги щодо перевірки автозапчастин Державною службою експортного контролю.
	Забезпечення виконання контрактів	спрощення процедури для невеликих претензій і досудових конференцій в рамках методів управління випадками, які використовуються у всіх комерційних судах.
	<i>Зміни, що призвели до складнощів у веденні господарської діяльності:</i> Отримання дозволів на будівництво	будівництво стало більш дорогим, збільшився внесок в міську соціальну та інженерно-транспортну інфраструктуру. З іншого боку, Україна спростила дозвіл на будівництво, виключивши вимогу про те, щоб інвестори отримували дозвіл від Державної служби України з надзвичайних ситуацій
	Кодекс про банкрутство	скасовано пайовий внесок при будівництві, запровадження інституту довірчої власності та обов'язок компенсувати збитки міноритарним акціонерам.

Джерело: [303, 304]

Важливою реформою став закон, що автоматизував та спростив процедуру оцінювання нерухомості. Стара процедура змушувала всіх, кому потрібна оцінка нерухомості, опосередковано платити за внесення інформації у базу даних авторизованим приватним компаніям. Тому вартість кожної угоди купівлі-продажу нерухомості була завищена на 680-1800 грн. Нова процедура це скасувала.

Наприкінці 2018 року було оприлюднено Меморандум України з МВФ «Про економічну і фінансову політику в рамках нової програми на 2018-2020 роки» від 05.12.2018 року [288]. Документ містить напрями роботи України у сферах грошово-кредитної, валютної та бюджетної політики, а також політики в енергетичному та фінансовому секторах, урядуванні, управлінні державними підприємствами та бізнес-кліматом. Програма направлена на вирішення таких ключових питань:

- зниження рівня інфляції зі збереженням гнучкого обмінного курсу;
- продовження фіскальної консолідації;
- зміцнення фінансового сектора;

- низка структурних реформ у сфері податкового адміністрування, приватизації та державного управління[288].

Державний бюджет 2019 р. зведено з дефіцитом 81 млрд. грн. при плані 99, 6 млрд. грн., тобто дефіцит бюджету утримано у рамках визначеного показника відповідно до Закону України «Про державний бюджет України на 2019 рік» рис. 25. Крім того, забезпечено фінансування у повному обсязі витрат, які стимулюють розвиток економіки і рівень життя людей, у тому числі: пільги та субсидії на оплату ЖКП – 46, 7 млрд. грн., на освіту – 122, млрд. грн., 94,7 млрд. грн – на медицину, обороноздатність – 218 млрд. грн. В цілому доходи бюджету зросли на 7,6% та склали 998,3 млрд. грн. (рис. 2.2).

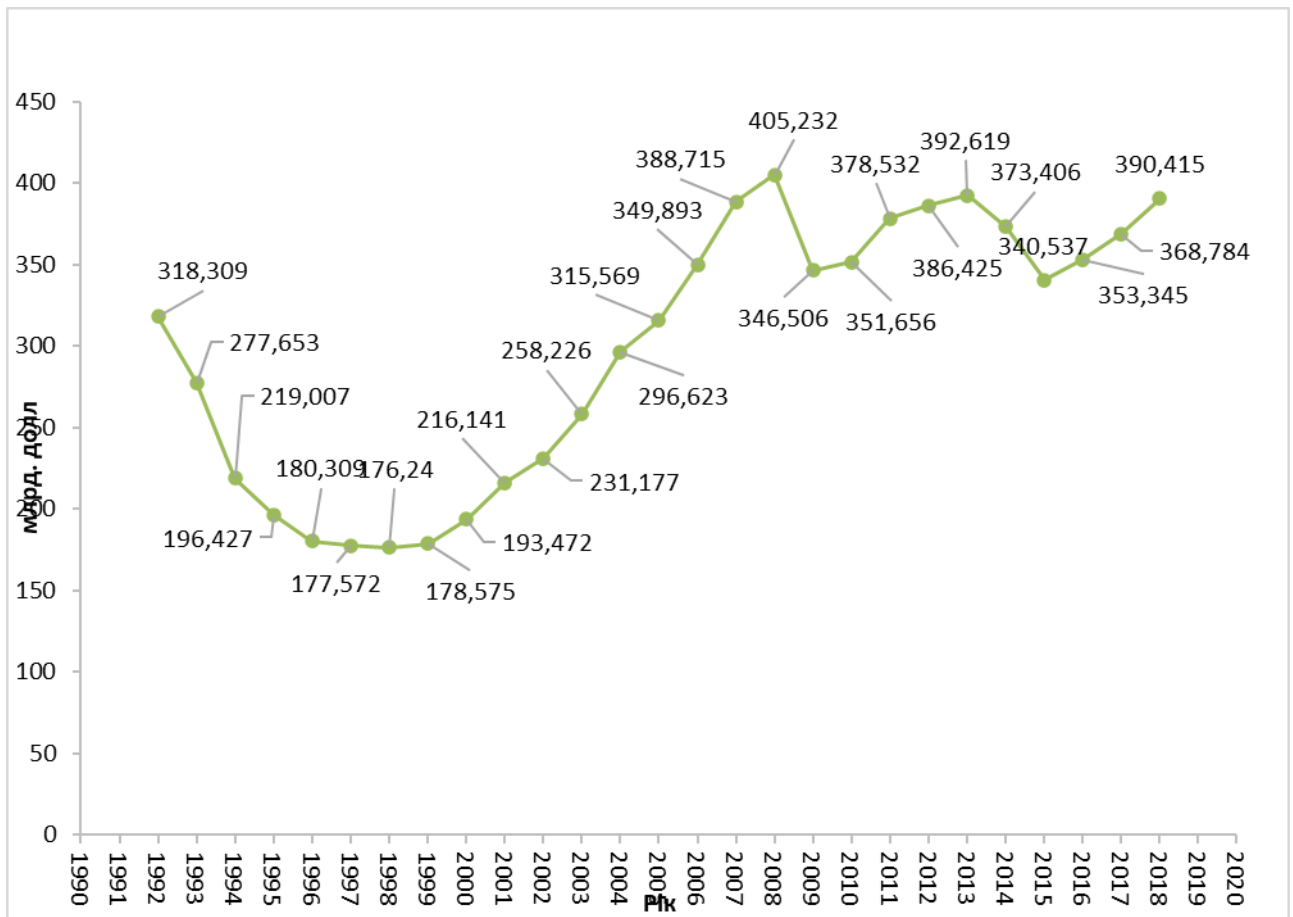

Рис. 2.2. Динаміка реального ВВП України 1990 – 2020 рр.

Джерело: [305]

Статистичні дані свідчать, що починаючи з 2016 року спостерігається зростання ВВП України у середньому 3% щорічно. ВВП на душу населення у доларах збільшилось майже вдвічі у 2019 році у порівнянні з 2015 р. Слід

значити, що темпи економічного розвитку країни у 2018 році дещо уповільнилися, через вплив держави шляхом посилення монетарного та фіскального регулювання для збереження макроекономічної та фінансової стабільності. Сили держави також були спрямовані на подолання дисбалансів ринку праці.

Аналог зарубіжному інвестуванню фахівці вбачають надходженням переказів в Україну від тимчасово працюючих за межами країни наших громадян (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Співвідношення обсягу приватних грошових переказів із-за кордону
із ВВП, %**

	2015	2016	2017	2018	2020 (прогноз)
Співвідношення обсягу приватних грошових переказів із-за кордону із ВВП, %	7,6	8,1	8,2	8,3	6,0

Джерело: [305]

Протягом останнього десятиріччя в Україні, за винятком 2009 року, спостерігалася динаміка зниження енергоємності і ресурсоємності ВВП, що мало залежить від структури підприємств по регіонах (додаток А).

На початку ХХІ століття на грошових переказах зосереджують увагу багато вчених і аналітиків з різних країн і міжнародних організацій. Адже для більшості країн, що розвиваються і переважно є донорами робочої сили, міжнародна трудова міграція має подвійний економічний ефект. Вирішуючи соціально-економічні проблеми зайнятості населення, мігранти забезпечують свої країни значним припливом капіталу у формі грошових переказів [204]. Але міграція ускладнює ситуацію в регіонах (додаток В), що потребує стабілізаційних рішень на державному рівні.

Теперішній рівень ресурсоємності ВВП та його аналіз доповнюється розрахунком відносних показників, що характеризують динаміку змін ресурсоємності ВВП у часі – таблиця 2.8.

Таблиця 2.8

Ресурсоємність ВВП (співвідношення спожитих фізичних обсягів природних ресурсів, утворених відходів та викидів забруднюючих речовин до обсягу ВВП), % до рівня 2015 р.

	2015	2016	2017	2018 ¹
Ресурсоємність ВВП:				
Енергоємність ВВП	100,0	102,3	94,7	99,3
Матеріалоємність ВВП	100,0	100,0	98,2	99,1
Вуглецевоємність ВВП	100,0	105,8	85,1	82,0
Водоємність ВВП	100,0	98,2	91,6	91,1
Відходоємність ВВП	100,0	92,5	111,6	113,7

Джерело: [303]

В цілому спостерігаються позитивні зміни: енергоємність ВВП знизилась майже на 10% завдяки реалізації програми енергозбереження та прогнозується зниження у 2020 р. до 90%. У ВВП, також суттєве зниження відбулося по показнику вуглецевоємність на 20%, що склало 85% у ВВП 2017 р.. Але зберігається негативна тенденція по відходоємності ВВП – зростання по зрівнянню з 2015 роком становило 11,6%.

Аналіз використання основних засобів наведено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка коефіцієнту віддачі основних засобів за період 2015-2020 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018 ¹	2020 (прогноз)
Коефіцієнт віддачі основних засобів	0,1194	0,1199	0,1195		0,13
Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП, %	13,5	15,5	15,8	17,7	23,0

Джерело: [303, 306]

З даних таблиці 2.9 видно, що коефіцієнт віддачі основних засобів мав нестабільну динаміку. Так на протязі 2015-2016 рр. цей показник має зростання, починаючи з 2017 - невелике зниження, але, по оцінкам Мінекономрозвитку у 2020 році прогнозується збільшення цього показника на 0,02 пункти.

Економічний розвиток регіону як зазначалось раніше характеризується значенням валового регіонального продукту (Таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка валового регіонального продукту

Регіон	Валовий регіональний продукт (млн. грн)				Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту (у цінах попереднього року, відсотків)				
	2014 ²	2015 ²	2016 ²	2017 ²	2014 ²	2015 ²	2016 ²	2017 ²	2018 ^{2,3}
Україна	1586915	1988544	2385367	2983882	93,4	90,2	102,4	102,5	103,3
Автономна Республіка Крим
Вінницька	43990	59871	74411	92427	104,6	97,1	106,5	101,8	106,4
Волинська	24195	31688	35744	51972	101,1	95,3	108,2	105,3	103,3
Дніпропетровська	176540	215206	244478	313830	95,1	90,3	98,4	102,1	102,5
Донецька	119983	115012	137500	166404	67,1	61,3	99,1	95,2	100,9
Житомирська	29815	38425	47919	61470	103,6	98,1	105,2	105,0	106,1
Закарпатська	24120	28952	32390	43043	102,8	93,5	97,3	103,1	104,7
Запорізька	65968	89061	104323	130377	100,4	94,7	99,7	103,1	101,9
Івано-Франківська	37643	45854	51404	63850	97,6	92,0	99,0	107,1	105,8
Київська	79561	104030	128638	157043	99,4	94,0	105,7	104,6	106,5
Кіровоградська	28758	38447	46021	53031	100,6	91,7	105,0	98,6	105,8
Луганська	31393	23849	31356	30285	61,0	47,7	118,0	83,8	101,0
Львівська	72923	94690	114842	147404	100,9	95,2	99,3	103,8	105,4
Миколаївська	35408	48195	57815	69371	98,4	95,3	105,6	99,1	104,1
Одеська	74934	99761	119800	149530	98,3	95,8	104,2	104,2	100,9
Полтавська	69831	95867	116272	150904	96,0	93,8	97,9	97,2	105,8
Рівненська	28724	35252	39469	48836	102,6	93,4	100,3	103,5	100,6
Сумська	30397	41567	46287	56530	100,4	96,7	96,6	100,2	103,9
Тернопільська	21676	26656	31072	40747	108,0	93,7	98,5	105,6	102,0
Харківська	96596	124843	154871	187454	97,9	90,9	102,1	101,4	101,8
Херсонська	23250	32215	38743	47868	99,7	98,7	102,8	100,8	100,6
Хмельницька	32162	41088	48859	63882	102,3	92,2	104,7	106,4	101,2
Черкаська	38466	50843	59412	73176	98,9	95,0	101,8	98,3	105,7
Чернівецька	15049	18506	21239	28591	98,3	94,7	99,4	103,5	104,5
Чернігівська	28156	36966	43362	56672	100,5	93,4	100,6	102,2	104,2
м.Київ	357377	451700	559140	699185	96,1	93,3	105,5	105,7	102,9

Джерело: [306]

Найбільший показник ВРП припадає на столицю України – м. Київ, що характеризується не тільки зосередженням на його території найбільш економіко активних підприємств, але й формальною реєстрацією господарських суб'єктів для ведення підприємницької діяльності. Харківська, Дніпропетровська, Полтавська, Одеська та Київська області займають середню позицію за значенням цього показника, що характеризується рівнем індустріального розвитку та сфери послуг. Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська, Луганська області займають останні міста за значенням показника

ВРП, що потребує перегляду регіональної політики, та врахування галузевих регіональних особливостей.

Стійкий розвиток економіки можливий тільки за умов створення привабливого інвестиційного клімату. Він включає заходи щодо захисту прав приватної власності, податкове стимулювання інвестицій, механізми державного гарантування інвестицій. Україна вже мала досвід бурхливого розвитку економіка у період 2000-2008 рр. З розвитком світової економіки і до початку останньої економічної кризи приплив прямих іноземних інвестицій в світі збільшився в країни, що розвиваються. Але зараз іноземні інвестори вкладають гроші тільки у економіки стабільних країн.

Тому зараз головне завдання для країн, що розвиваються – залучити якомога більше іноземних інвесторів, адже загальної вигоди більше, ніж негативних наслідків. Прямі іноземні інвестиції в світі забезпечують стимуляцію введення інформаційних технологій в різні сфери життя і виробництва країн, що розвиваються.

Також вони збільшують обсяг реальних капіталовкладень, створюють ринок праці і конкурентне середовище, вносять свій важливий внесок в об'єднання міжнародних торгових відносин. Основні масиви прямих іноземних інвестицій в світі поступають з таких держав, як:

- США;
- ЄС (Франція, Німеччина, Іспанія; Велика Британія);
- КНР.

На даний момент виходить «порочне коло» – чим більш розвинена країна, тим більшу вона має привабливість для вкладення в неї грошей. І навпаки, якщо у країни економіка розвинена не дуже добре, то вклади можуть зробити тільки для того, щоб “викачати” її природні багатства і зробити з неї постачальника сировини. Визначимо загальну ситуацію в світі щодо інвестування (табл. 2.11)

**Рейтинг країн світу по залученню прямих іноземних інвестицій
2018 р.**

Рейтинг	Країна	Прямі іноземні інвестиції, млн, долл.
1	США	258,390,000,000
2	Китай	203,492,014,029
3	Німеччина	105,277,588,652
4	Бразилія	88,324,149,805
5	Гонконг	86,462,759,029
6	Сінгапур	82,039,577,168
9	Франція	59,849,224,138
10	Великобританія	58,650,667,046
12	Канада	45,416,293,502
13	Іспанія	44,666,731,331
25	Польща	12,034,000,000
31	Росія	8,784,850,000
60	Болгарія	2,579,940,000
62	Україна	2,476,000,000

Джерело: [303, 305]

Слід відзначити, що сприятливі фінансові ринки, позитивне сприйняття інвесторами макроекономічної та політичної ситуації Україні створюють сприятливі можливості для прискорення економічного зростання. У сучасному світі відбувається суттєва зміна ландшафту міжнародних торгових відносин, наявності відносно великого набору інструментів для стимулювання зростання і відносно низької бази ВВП, країна може збільшити темпи зростання, зміцнити свої конкурентні позиції і зайняти нові ринкові ніші. Для стимулювання прискорення зростання державі потрібно забезпечити привабливість щодо прямих іноземних інвестицій.

Відзначимо, що глобальна економіка характеризується зниженням обсягів світової торгівлі, сповільнюється економічне зростання і погіршуються ділові очікування. Торгові конфлікти і Brexit негативно впливають на інвестиційні рішення щодо капітальних вкладень.

Іноземні інвестори підтвердили, що в таких умовах локальний борговий ринок України для них є досить привабливим: відносно високі ставки дохідності, зниження рівня боргу до ВВП до 56%, Як результат, уряду і

корпоративним емітентам стали доступні великі обсяги зовнішнього фінансування за нижчими ставками [86].

Зараз українське економічне зростання відбувається в основному за рахунок споживання. Однак саме по собі споживання не зможе забезпечити стійку модель зростання протягом тривалого часу, особливо в умовах сповільнення світової економіки. Потрібні якісні і структурні зрушення, які може забезпечити залучення прямих іноземних інвестицій. Найбільш пріоритетними напрямками для ПІІ в Україні залишаються АПК, газовидобування, транспорт та інфраструктура. За даними держстату аграрний сектор – це не тільки 10% ВВП і 40% експортної виручки України, а й база для подальшого розвитку переробної промисловості та сектору послуг.

За останні роки в Україні спостерігалися значні трансформації, котрі безумовно вплинули на інвестиційну позицію країни на міжнародному ринку (додаток Б). Формування нового етапу розвитку української економіки є надзвичайно важливим, оскільки на сьогодні країна має досить багато проблем та перепон, які необхідно подолати. Обмінний курс та інфляція є одними з основних факторів, на які зважає інвестор при прийнятті рішення. Значна нестабільність курсу слугує індикатором нестабільності економіки країни та значно переноситься на інфляцію через канал інфляційних очікувань. В свою чергу, рівень інфляції, що вимірюється індексом споживчих цін, в країні визначає наскільки гроші знецінюються щороку. Зокрема, в Україні, за інших рівних умов, вони можуть бути доволі значними (наприклад, в 2017 року та інфляція становила 13,7%). Рівень інфляції є одним з ключових показників, який має розглядатися на довгострокову перспективу, оскільки варто розуміти, яка частка з кожної вкладеної гривні на сьогодні буде знецінена в майбутньому. Одним з головних рушіїв в прийнятті рішення щодо інвестування є бачення тенденції «розвитку» інфляції, тобто прогнозів щодо її затухання чи навпаки – зростання [70].

Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України наведено на рис. 2.3.

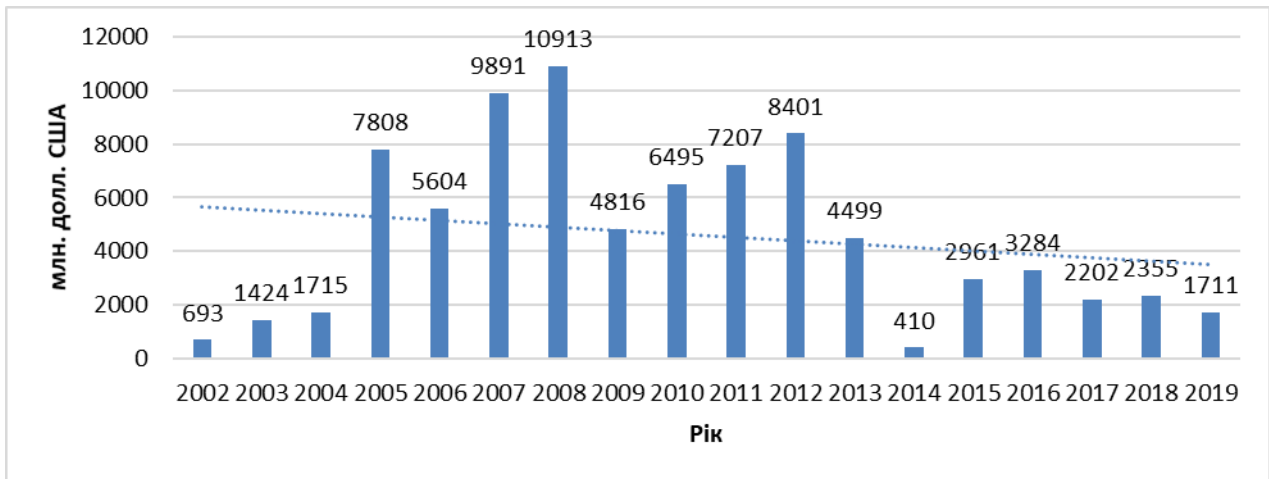

Рис 2.3. Прямі іноземні інвестиції в економіку України (з 2014 р. – без урахування окупованих територій – Крим, Севастопіль, частина Донбасу).

Джерело: [303, 305]

Як бачимо з рисунку 2.3, за останні роки обсяги прямих іноземних інвестицій суттєво зменшились в економіку країни. На це вплинули інвестиційні ризики, політична та економічна нестабільність, військовий конфлікт, висока інфляція, корупція, несприятливий інвестиційний клімат.

Галузеві пріоритети в іноземних інвесторів різні: сьогодні ПІІ наявні в усіх галузях української економіки. Водночас більшість інвесторів, представлених на українському ринку, охоче інвестують у галузі переробної промисловості, а також сферу оптової та роздрібною торгівлі — там, де швидко з'являються нові товари, змінюється асортимент, швидко окупаються витрати та невисокі комерційні ризики. Також популярними є галузі, що не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема фінансовий сектор та сектор нерухомості [191]. Будівельна галузь також є привабливою для інвесторів (додатки 8, 9).

Сировинна спеціалізація економіки ускладнюється за рахунок невідповідності інвестицій потребам модернізації економіки, розвитку експорту високотехнологічної продукції.

Динаміка розвитку іноземного інвестування в Україні у нині не відповідає необхідному відтворювальному рівню, що є своєрідним маркером

інвестиційної політики, яка проводиться країною [191].

Центр Разумкова відзначає, що слабкість державних інститутів та ігнорування органами державної влади проблем інвесторів створюють невизначеність і псує імідж нашої держави як надійного бізнес-партнера. Усе це змушує потенційного інвестора упереджено ставитися до України. В останні роки у зв'язку з відчуженням та пошкодженням майна на непідконтрольній Україні території інвестори стикнулися з цією проблемою [191].

З метою залучення ПІІ багато країн вдаються до запровадження податкових пільг. Зокрема Податковим та Митним кодексами України, а також окремими законами передбачена державна підтримка інвестиційних проектів через звільнення від сплати імпортного мита, звільнення та відстрочку ПДВ, а також надання інших податкових пільг. Тільки за ефективної реалізації економічних та адміністративних реформ, дерегулювання, боротьби з корупцією, вдосконалення законодавства і правозастосовної практики, поряд з активною роботою із залучення іноземних інвесторів, країна зможе стати потенційно привабливою [191].

Система нормативно-правового регулювання в Україні, враховуючи дозволи, перевірки, процедури обов'язкової сертифікації та стандартизації, була основною перешкодою ведення бізнесу: 100% товарів, вироблених в Україні, підлягають обов'язковій стандартизації; 80-90% підприємств перевіряються кожного року різними урядовими структурами; більше 50% підприємств повинні отримувати принаймні один дозвіл кожного року. В даний час інвестиційна політика на регіональному рівні управління знаходиться в стадії становлення. Необхідно визначити конкретні регіональні інвестиційні пріоритети; проводити постійний моніторинг фінансового становища регіонів для уточнення реальних можливостей регіонального самофінансування; забезпечити поєднання галузевого і регіонального підходів при розподілі коштів державного бюджету; проводити більш повний врахування регіональних особливостей при проведенні ринкових реформ, що впливають на

інвестиційний процес; здійснювати заходи щодо створення рівних для всіх регіонів умов формування та використання місцевих фінансових ресурсів на цілі інвестування [191].

Загалом обсяг капітальних інвестицій за регіонами України з кожним роком збільшується (табл. 2.12)

Таблиця 2.12

Капітальні інвестиції за регіонами за 2014-2018 роки, млн.грн.

Регіон	2014	2015	2016	2017	2018 п.р.
Україна	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4
Вінницька	5674,6	7373,0	8301,9	11744,1	17626,5
Волинська	3389,7	6166,8	6384,2	7041,9	8687,0
Дніпропетровська	20356,5	25919,9	33169,0	42908,5	60288,6
Донецька	13155,3 ²	8304,3 ²	11902,2	17268,9	26979,4
Житомирська	2904,9	4044,4	5573,5	7722,0	8742,3
Закарпатська	2638,7	3778,4	4663,0	5623,7	7500,6
Запорізька	7034,5	7794,3	11039,7	15879,7	15732,0
Івано-Франківська	6837,5	9609,3	7947,6	9707,8	9393,7
Київська	19653,5	24359,1	33411,4	34494,5	40713,4
Кіровоградська	3122,4	4057,1	6355,3	7320,9	7181,5
Луганська	5222,6 ²	2060,1 ²	4122,2	3329,8	3219,3
Львівська	9555,0	13386,5	18605,2	24105,9	28995,5
Миколаївська	3771,4	5989,9	9730,2	11178,0	10099,2
Одеська	9361,3	9983,5	16728,7	22299,7	23787,8
Полтавська	8827,8	8337,9	15265,1	15855,6	18636,7
Рівненська	2804,6	4334,2	4324,1	6126,8	7228,0
Сумська	2798,1	3663,0	5762,6	6947,1	7749,9
Тернопільська	2590,0	3827,5	4888,2	7150,6	8375,0
Харківська	8032,3	11246,7	16545,9	19361,7	23551,3
Херсонська	2208,1	3107,4	4591,3	7362,2	8853,2
Хмельницька	4078,3	6809,3	9123,3	10499,9	11274,9
Черкаська	3262,1	4485,8	6498,7	8144,2	11110,4
Чернівецька	1686,9	2789,2	2668,8	2992,1	3720,6
Чернігівська	2621,2	3550,2	5318,5	7351,1	8971,3
м.Київ	67832,6	88138,6	106295,5	136044,8	200308,3

Джерело: [306]

Лідером за обсягом капітальних інвестицій за регіонами є м. Київ, середні позиції займають Дніпропетровська, Київська, Харківська, Львівська області. Серед аутсайдерів знаходяться Чернівецька та Луганська області. Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, залишаються: промисловість, будівництво, сільське, лісове та рибне господарство, інформація та телекомунікації. Значні капітальні інвестиції приймають на себе оптова

та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,7%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 7,4%.

Пріоритетним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2017 р. освоєно 69,9 відсотка капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,3 відсотка. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 12,7 відсотка капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 1,4 відсотка усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 7,8 відсотка. Інші джерела фінансування становлять 2,9% [191].

Надамо також характеристику розподілу капітальних інвестицій за джерелами фінансування (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування

Джерело: [306]

Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні [191].

Інтегрованим статистичним показником, що характеризує економічний розвиток регіону є валовий регіональний продукт (ВРП). Він відображає додатково створену вартість у процесі виробництва і визначається як різниця

між вартістю вироблених (випуск) і вартістю повністю використаних у процесі виробництва товарів і послуг (проміжне споживання) [288]. Динаміка валового регіонального продукту та капітальних інвестицій наведена на рис. 2.5, а ВРП у розрахунку на одну особу представлено в таблиці 2.13.

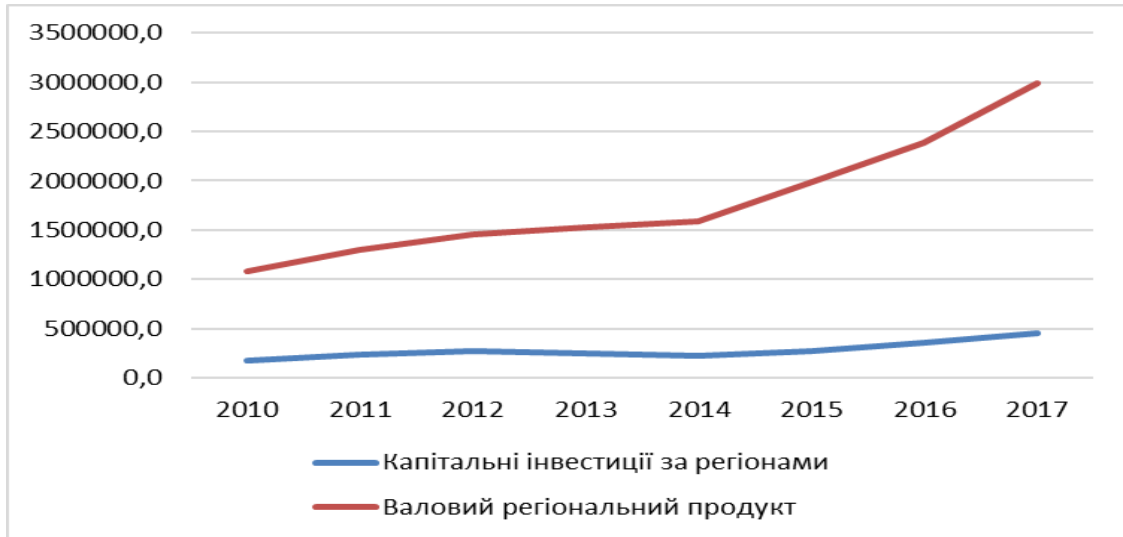

Рис. 2.5. Динаміка ВРП та капітальних інвестицій за період 2010-2017 рр.

Джерело: [306]

Досліджувана за 2012-2017 роки динаміка валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу свідчить про поступове зростання даного показника в цілому по Україні та для її окремих регіонів. В цілому по Україні валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу зріс у 1,506 рази або на 50,6%. Але цей ріст дійсно значно менший, оскільки за досліджуваний період значно зменшилося кількість населення в Україні, особливо працездатного віку [191].

Але якщо врахувати демографічні зміни, то регіони України характеризуються зростання валового регіонального продукту у розрахунку на 1 особу за 2012-2018 роки (табл. 2.13). Найбільший приріст досліджуваного показника зафіксований у Кіровоградській області (111,1%), Миколаївській (101,7%) та Херсонській областях (104,3%). Найбільший розмір валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу припадає на м. Київ, а серед областей у 2018 році лідирували Полтавська (106248 грн), Дніпропетровська (97137 грн) та Київська області (90027 грн), а найнижчий

рівень в Луганській області (13883 грн). При загальній тенденції зростання ВРП у розрахунку на одну особу, науковці відмічають зростання міжрегіональної диференціації.

Таблиця 2.13

Динаміка валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу (у фактичних цінах, грн)

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2016/ 2012	2017/ 2016
Україна	32002	33473	36904	46413	55899	70233	1,7	2,6
Вінницька	20253	22303	27249	37270	46615	58384	2,3	2,9
Волинська	19249	19817	23218	30387	34310	49987	1,8	2,6
Дніпропетровська	44650	46333	53749	65897	75396	97137	1,7	2,2
Донецька	38907	37830	27771	26864	32318	39411	0,8	1,0
Житомирська	19551	20286	23678	30698	38520	49737	2,0	2,5
Закарпатська	17088	17044	19170	22989	25727	34202	1,5	2,0
Запорізька	30656	30526	37251	50609	59729	75306	1,9	2,5
Івано-Франківська	23379	24022	27232	33170	37220	46312	1,6	2,0
Київська	40483	39988	46058	60109	74216	90027	1,8	2,2
Кіровоградська	22082	25533	29223	39356	47469	55183	2Д	2,5
Луганська	25950	24514	14079	10778	14251	13883	0,5	0,5
Львівська	24387	24937	28731	37338	45319	58221	1,9	2,4
Миколаївська	24838	27355	30357	41501	50091	60549	2,0	2,4
Одеська	27070	29118	31268	41682	50159	62701	1,9	2,3
Полтавська	38424	39962	48040	66390	81145	106248	2,1	2,8
Рівненська	18860	19003	24762	30350	33958	42038	1,8	2,2
Сумська	21722	23517	26943	37170	41741	51419	1,9	2,4
Тернопільська	16644	16819	20228	24963	29247	38593	1,8	2,3
Харківська	29972	31128	35328	45816	57150	69489	1,9	2,3
Херсонська	17910	19311	21725	30246	36585	45532	2,0	2,5
Хмельницька	19920	20175	24662	31660	37881	49916	1,9	2,5
Черкаська	24558	26168	30628	40759	48025	59697	2,0	2,4
Чернівецька	14529	15154	16552	20338	23365	31509	1,6	2,2
Чернігівська	22096	22603	26530	35196	41726	55198	1,9	2,5
м. Київ	97429	109402	124163	155904	191736	238622	2,0	2,4

Джерело: [306]

В 2018 р. коефіцієнт диференціації ВРП на одну особу у порівнянні з 2011 роком збільшився з 3,2 до 7 разів. Найбільші міжрегіональні відмінності спостерігались за наступними економічними показниками: загальний обсяг експорту товарів (коефіцієнт диференціації - 49,2), загальний обсяг імпорту

товарів (35,9), обсяг прямих інвестицій на 1 особу (23,5), кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації (15,5), обсяг реалізації промислової продукції на одну особу (10,7) [288].

Для проведення оцінки міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації соціально-економічного розвитку використано метод, що визначають розбіжності між найбільш благополучними і найбільш проблемними регіонами, за формулою [288]:

$$C_i = \frac{X_{\max i}}{X_{\min i}}, \quad (2.1)$$

де C_i — величина диференціації i -го показника;

$X_{\max i}$ — максимальне значення i -го показника серед визначених регіонів, районів, міст;

$X_{\min i}$ — мінімальне значення i -го показника серед визначених регіонів, районів, міст.

Оцінка міжрегіональних відмінностей для основних економічних характеристик та для виробничого потенціалу наведена в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Показники диференціації економічного розвитку регіонів України

Показник	Основні економічні характеристики		Виробничий потенціал	
	ВРП на 1 особу, грн	Капітальні інвестиції на особу, грн	Обсяг реалізованої промислової продукції на 1 особу, грн	Виробництво валової продукції сільського господарства на 1 особу, грн
2011	3,2 (мах. - Дніпропетровська - 42068; мін. - Чернівецька)	5,2 (мах. - Київська - 10318,1; мін. - Житомирська - 1973,4)	13,5 (мах. - Донецька - 60544,6; мін. -)	4,3 (мах. - Черкаська - 11308; мін. - Донецька - 2595)
2015	6,1 (мах. - Полтавська - 66390; мін. - Луганська - 10778)	15,1 (мах. - Київська - 14121,6; мін. - Луганська - 932,9)	12,3 (мах. - Дніпропетровська - 92665,5; мін. - Чернівецька - 7499,9)	7,2 (мах. - Черкаська - 11722; мін. - Донецька - 1621)

Продовження табл. 2.14

2017	7,7 (маж. - Полтавська - 106248; min. - Луганська - 13883)	10,3 (маж. – Київська - 19340,1; min. - Луганська - 1877,4.)	10,3 (маж. - Дніпропетровська - 106550,5; min. - Чернівецька - 10369.)	7,6 (маж. - Вінницька - 13355; min. - Донецька - 1766)
------	---	--	---	--

Джерело: авторська розробка

У 2017 році спостерігається подальше зростання ВРП у розрахунку на душу населення. Так, в цілому по Україні ВРП зріз порівняно з 2012 роком на у 2,2 рази, а порівняно з попереднім 2017 роком на 26%. У розрізі областей за 2017 рік найбільше зростання спостерігалось у Волинській (+46%), Закарпатській (+34%), Чернівецькій (+34%) та Чернігівській (+32%) областях. В інших регіонах (окрім Луганської області) зростання відбувалося в межах 21-25% [288].

Дані таблиці 2.14 свідчать про структурні зрушення диференціації капітальних інвестицій в регіональному розрізі. Коефіцієнт диференціації капітальних інвестицій на одну особу у порівнянні з 2011 роком зріс з 5,2 до 10,3. Зростанням також характеризується коефіцієнт диференціації виробництва валової продукції сільського господарства на одну особу: із рівня 4,3 у 2011 році до рівня 7,6 у 2017 році. Дещо вищою є диференціація міжрегіональних відмінностей за обсягом реалізованої продукції на одну особу, її рівень у 2011 році становив 13,5, а в 2017 році – 10,3. За основними економічними показниками у 2017 році Полтавська область характеризувалася найбільшим значенням ВРП на одну особу, а Київська область - найбільшим значенням капітальних інвестицій на одну особу [288].

За виробничим потенціалом у 2017 році Дніпропетровська область характеризувалася найбільшим обсягом реалізованої промислової продукції на одну особу, а Вінницька область - найбільшим обсягом виробництва валової продукції сільського господарства на 1 особу. Таким чином, для Дніпропетровської конкурентною перевагою можливо вважати промислове виробництво, а для Вінницької області - сільськогосподарське виробництво.

Рівень міжрегіональних відмінностей для зовнішньоекономічної та науково-інноваційної діяльності наведений у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Показники диференціації зовнішньоекономічної та науково-інноваційної діяльності

показник	Зовнішньоекономічна діяльність			Науковий та інноваційний потенціал		
	Прямі іноземні інвестиції на 1 особу, дол. США	Загальні обсяги експорту товарів млн.дол. США	Загальні обсяги імпорту товарів, млн.дол. США	Кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, од.	Кількість промислових підприємств, що займаються інноваційної діяльністю, од.	Кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації, од.
2011	53,3 (мах. Дніпропетровська - 3062,5, міп. Тернопільська - 57,4)	125,9 (мах. Донецька - 17197,6; міп. Чернівецька - 136,6)	28,4 (мах. Донецька - 4622,8; міп. Чернівецька - 163)	31,5 (мах. Харківська - 189; міп. Хмельницька - 6)	12,2 (мах. Харківська - 146; міп. Севастополь - 12)	20,5 (мах. Харківська - 82; міп. Севастополь - 4)
2015	26,6 (мах. Дніпропетровська - 1229,1, міп. Тернопільська - 46,2)	59,1 (мах. Дніпропетровська - 6399,0; міп. Чернівецька - 108,3)	41,1 (мах. Дніпропетровська - 3225,3; міп. Чернівецька - 78,4)	20,7 (мах. Харківська - 166; міп. Хмельницька - 8)	13 (мах. Харківська - 117; міп. Чернігівська, Луганська - 9)	13,9 (мах. Харківська - 97; міп. Луганська - 7)
2017	23,5 (мах. - Дніпропетровська - 1074,7, міп. Тернопільська - 45,8)	49,2 (мах. Дніпропетровська - 5864,8; міп. Чернівецька - 119,3)	35,9 (мах. Дніпропетровська - 3443,6; міп. Чернівецька - 95,8)	20 (мах. Харківська - 160; міп. Хмельницька - 8)	12,2 (мах. Харківська - 110; міп. Луганська - 9)	15,5 (мах. Харківська - 93; міп. Луганська - 6)

Джерело: авторська розробка

Переваги окремих регіонів за зовнішньоекономічною та науково-інноваційною діяльністю можливо вважати їх конкурентними характеристиками. Так у 2017 р. Дніпропетровська область характеризувалася максимальним значенням коефіцієнтів диференціації зовнішньоекономічної діяльності: за рівнем прямих іноземних інвестицій на 1 особу, за рівнем обсягів експорту товарів та за рівнем обсягів імпорту товарів. Тобто для

Дніпропетровської області конкурентною перевагою можливо вважати її зовнішньоекономічну діяльність.

У 2017 році Харківська область характеризувалася максимальним значенням коефіцієнтів диференціації наукової та інноваційної діяльності: за кількістю організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, за кількістю промислових підприємств, що займаються інноваційною діяльністю та впроваджують інновації. Тобто, для Харківської області конкурентною перевагою можливо вважати її наукову та інноваційну діяльності.

Розвиток регіону обумовлений різними факторами, але в умовах сьогодення можна виділити два з них, а саме: інформатизація економіки та інвестиційні капітали. Рівень охоплення населення інтернет-послугами в аспекті регіональних особливостей наведено в додатку 5 (статистичні дані). З наведених даних слідує, що в 2018 році на 100 жителів тільки 12 областей України мають більше 50 абонентів інтернет-послуги. Але розбіжності між регіонами незначні (min 43 – max 113). Інша ситуація з темпом зростання інтернет-послуг. За період з 2015р. по 2018р. кількість користувачів Інтернет збільшилась в деяких областях в 7 – 8 раз (Вінницька, Закарпатська, Рівненська, Сумська, Запорізька, Черкаська), в деяких в 4 – 5 разів (Львівська, Миколаївська, Полтавська, Харківська). Загалом динаміка розвитку Інтернет достатньо висока, що свідчить про реальні передумови становлення інформаційної економіки.

Другий потужний фактор розвитку регіонів – це інвестиції, особливо у виробничу сферу. Як раз капітальні інвестиції створюють потенціал сучасної індустрії. Найбільшу частку капіталовкладень інвестори здійснюють за рахунок власних коштів - 71,8% (147 млрд грн). Тобто це кошти підприємств та організацій. При цьому динаміка зміни структури джерел свідчить про збільшення останніми роками цієї частки. А це, у свою чергу, фактично свідчить про закритий характер економічного відтворення та сильну залежність стану інвестування в країні від прибутку підприємств та організацій, який майже не підкріплений ані державною підтримкою, ані кредитними ресурсами.

Частка залучених і запозичених коштів, а саме кредитів банків і коштів іноземних інвесторів, становила лише 10,3% (14,7 і 6,3 млрд грн відповідно). Переважну більшість кредитів було використано для забезпечення поточної діяльності суб'єктів господарювання, а не вкладено в інвестиційну діяльність. Це означає, що в Україні банки так і не стали рушійною силою в перерозподілі фінансового ресурсу на інвестиційні цілі.

Третім джерелом є кошти населення на житлове будівництво — 9,7% (19,7 млрд грн). Порівняння з іншими джерелами, які включають також купівлю цінних паперів на фондовому ринку — 2,3%, свідчить, що домогосподарства інвестують переважно в нерухомість як високоліквідну й відносно надійну сферу економічної діяльності, та водночас — про низьку інвестиційну довіру населення до банківської системи і фондового ринку.

За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 5,9% капітальних інвестицій (11,9 млрд грн). Останніми роками посилилась тенденція зниження частки видатків державного бюджету на фінансування капітальних інвестицій у цілому: з 5,7% 2010 року до 1,1% 2016-го. Водночас частка за рахунок місцевих бюджетів зросла — з 3,2% 2010-го до 4,8% поточного 2016 року, що корелюється із загальнодержавною політикою децентралізації, в ході якої разом із повноваженнями передаються на місця також фінансові ресурси.

Аналіз статистичних даних свідчить про структурні зрушення диференціації капітальних інвестицій в регіональному розрізі. Коефіцієнт диференціації капітальних інвестицій у порівнянні з 2010 роком зріс з 9,3 до 18,7. Найбільш капітальних інвестицій у 2018 році у дніпропетровській області — 60288,6 млн. грн., найнижчий показник у Луганській області — 3219,3 млн. грн.

Розглянемо капітальні інвестиції, використовуючи дані статистичних довідників за останні роки і на основі них зробимо висновки, щодо ситуації, яка склалася на сьогодні на інвестиційному ринку у сфері обслуговування і відпочинку та доцільності капітальних вкладень у дану сферу і хто на сьогодні

є основним її інвестором. Інвестування в регіони здійснюється з різних джерел (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2018 рік, млн. грн.

Капітальні інвестиції	Млн. грн.
Усього	578726,4
у т.ч. за рахунок	
коштів державного бюджету	22814,1
коштів місцевих бюджетів	50355,5
власних коштів підприємств та організацій	409585,5
кредитів банків та інших позик	44825,4
коштів іноземних інвесторів	1795,5
коштів інвестиційних компаній, фондів тощо	5377,0
коштів населення на будівництво житла	34645,7
інших джерел фінансування	9327,7

Джерело: [306]

Наведені дані характеризують національну інвестиційну політику як орієнтовану на кошти бізнесу та низький рівень бюджетної підтримки. Іноземні інвестиції теж недостатні, але їх позитив в тому, що значна їх доля поступає на модернізацію виробничої бази, тобто в матеріальні активи.

До інвестицій у матеріальні активи, згідно статистичного щорічника, належать інвестиції у землю, існуючі будівлі та споруди, нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи та інші необоротні матеріальні активи, які були придбані або створені для власного використання, включаючи витрати на капітальний ремонт, поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію [288].

Перспективи інвестування в розвиток регіонів вимагають від учасників цього процесу розробки відповідних стратегій і ця робота активно здійснюється. Регіональні стратегії розвитку мають визначати тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіону; стратегічні цілі, пріоритети розвитку регіону на відповідний період; оперативні цілі, що забезпечать досягнення стратегічних цілей; основні завдання, етапи та

механізми їх реалізації; систему моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії. План заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку передбачає заходи, обсяги і джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання та є основою для розроблення інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів[288]. Залучення значних інвестицій в регіон можливо досягти тільки за рахунок створення умов, що дозволять інвесторам підвищити показники економічної ефективності їх проектів. Для оцінки цих умов можна скористатися показником інвестиційного рейтингу регіону. Високі значення цього показника, а також його позитивна динаміка в часі дозволяє підвищити зацікавленість інвесторів в інвестуванні коштів, в різні проекти, на певній території. Крім того, залучення інвестицій в регіон стимулює внутрішню конкуренцію за них і формує найбільш успішні виробничі практики.

Інвестиції в регіони, перш за все, залежать від рейтингу країни в цілому і залежність така майже закономірна. Сьогодні Україна відпрацьовує всі можливі заходи, щоб покращити свій рейтинг, але до високого рангу ще довгий шлях.

У рейтингу Doing Business 2018 Україна піднялась на +4 пункти і посіла 76 позицію зі 190 країн світу. Найбільший прогрес Україна продемонструвала у таких складових рейтингу: +105 пунктів (зі 140-го на 35-те місце) по компоненту «одержання дозволів на будівництво» — завдяки зменшенню пайової участі в Києві, + 41 пункт по «сплаті податків» за зменшення та уніфікацію ставки ЄСВ. Також, слід відзначити, що у рейтингу агентства Moody's Investors Service Україна покращила свій кредитний рейтинг в міжнародному економічному списку. Він змінився з Саа3 до Саа2, що означає зміна прогнозу зі «стабільного» на «позитивний». Так, на поліпшення показників вплинуло проведення структурних реформ в Україні, що допомогло країні впоратися з борговим навантаженням і поліпшити позиції на зовнішніх ринках. Крім того, у рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2017/2018 Україна покращила свої позиції на 4 пункти і зайняла 81 місце

серед 137 країн світу, які досліджувались (у ГІК 2016/2017 – 85 місце серед 138 країн) [191].

Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства було оприлюднено рейтинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 року. Рейтинг розраховується за даними статистики по областях, та виставляються оцінки щоквартально за 27 показниками у 6 напрямках та щорічно за 64 показниками у 12 напрямках [304]. Напрями за якими проводиться рейтингування це [304]:

- Економічна та соціальна згуртованість,
- Економічна ефективність,
- Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця,
- Фінансова самодостатність,
- Розвиток малого та середнього підприємництва,
- Ефективність ринку праці,
- Розвиток інфраструктури,
- Відновлювана енергетика та енергоефективність,
- Доступність та якість послуг у сфері освіти,
- Доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я
- Соціальний захист та безпека,
- Раціональне природокористування та якість довкілля.

Постійний моніторинг положення регіонів в рейтингу дозволяє визначити динаміку змін та є індикатором ефективності управлінських рішень місцевому рівні.

Напрямок «інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» рейтингу складається із наступних показників [304]:

- індекс капітальних інвестицій, відсотків до попереднього року;
- обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року;
- темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій

(акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року;

- обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування;
- частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції;
- обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення.

Напрямок «інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» рейтингу складається із наступних показників [304]:

- індекс промислової продукції, відсотків до попереднього року;
- обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення;
- індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, відсотків до попереднього року;
- обсяг виробництва продукції сільського господарства на 100 гектарів сільськогосподарських угідь;
- індекс будівельної продукції будівництва, відсотків до попереднього року;
- обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення;
- індекс споживчих цін, відсотків.

Аналізуючи рейтингові позиції за різними показниками соціально-економічного розвитку регіонів можна зробити висновок, що найкращі показники в інтегрованому їх значенні у Харківської, Рівненської, Вінницької, Дніпропетровської областей та місті Києві. Нижчі показники мають Миколаївська, Одеська, Чернігівська, Донецька та Луганська області. За напрямом «інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» п'ятірка лідерів складається з м. Києва, Донецької, Вінницької, Закарпатської та Запорізької областей, а за напрямом «Економічна ефективність» – з Вінницької, Полтавської, Дніпропетровської, Черкаської областей та м. Києва. Замикають рейтинг за першим напрямом Одеська,

Херсонська, Рівненська, Івано-Франківська та Луганська області, а за другим відповідно – Тернопільська, Закарпатська, Херсонська, Донецька та Луганська області. До цього висновку зробимо такі зауваження: рейтинг не закріплюється надовго, а є дійсно ситуативним і сам регіон своєю активністю його може суттєво змінити; рейтинг являє собою лише деякий «іміджевий орієнтир», а не «догмат» для прийняття рішень. А тому не менше значення мають інші складові інвестиційної політики, такі як мобілізація внутрішніх ресурсів на розвиток, місцеві (регіональні) механізми адаптування до глобальних викликів і трендів, система гарантування вкладень та надійні управлінські механізми управління регіональним розвитком. Розвиток регіонів формується як процес, виходячи з базових характеристик в останні роки (2017, 2018, 2019). В цих характеристиках, що фіксує статистика, потенціал відбивається в різних складових, в т.ч. земельні ресурси, населення (кількість і демографічні особливості), обсяги та структура виробництва, експорт-імпорт, витрати на забезпечення розвитку. Статистика в цілому та статистика в деталях в економічних дослідженнях виконує роль основного інформаційного ресурсу і в завданнях регіонального розвитку.

Важливі складові статистичного інформаційного поля наведені в табл. 2.17-2.18.

Таблиця 2.17

Базові економічні характеристики регіонів України, 2018р.

Регіон	Площа	Населення	ВРП	Промисловість	Капітальні інвестиції	Занятість населення	Експорт / імпорт К.покр.
	Кв.км	Тис.ос.	Млрд.грн.	Млрд.грн.	Млрд.грн	Моп %	Млрд.грн
1	2	3	4	5	6	7	8
Вінницька	26,5	1560	92,4	83,1	17,6	56,8	2,54
Волинська	20,1	1,035	52,0	33,4	8,7	49,5	0,53
Дніпропетровська	31,9	3,206	313,8	514,5	60,3	58,5	1,47
Донецька	26,5	4165	166,4	323,0	27,0	50,0	2,16
Житомирська	29,8	1,220	61,5	50,8	8,7	57,5	1,24
Закарпатська	12,8	1,256	43,0	25,8	7,5	54,5	1,09
Запорізька	27,2	1,705	130,4	220,1	15,7	56,7	1,92

Продовження табл. 2.17

1	2	3	4	5	6	7	8
Івано-Франківська	13,9	1,373	63,9	75,1	9,4	55,0	1,05
Київська	28,1	1,767	157,0	143,6	40,7	58,5	0,51
Кіровоградська	24,6	0,945	53,0	33,6	7,2	54,5	1,98
Луганська	26,7	2,151	30,3	24,1	3,2	56,9	0,71
Львівська	21,8	2,522	147,4	110,5	29,0	56,8	0,7
Миколаївська	24,6	1,131	69,4	59,9	10,1	58,1	2,85
Одеська	33,3	2,380	149,5	73,7	23,8	57,2	1,08
Полтавська	28,8	1,400	150,9	212,8	18,6	55,1	1,4
Рівненська	20,1	1,157	48,8	40,3	7,2	56,8	1,38
Сумська	23,8	1,081	56,5	52,6	7,7	58,4	1,11
Тернопільська	13,8	1,045	40,7	24,8	8,4	52,7	1,08
Харківська	31,4	2,675	187	220	23,6	61,4	0,74
Херсонська	28,5	1,037	47,9	30,7	8,9	57,5	0,82
Хмельницька	20,6	1,264	63,9	43,2	11,3	55,9	1,43
Черкаська	20,9	1,206	73,2	79,1	11,1	57,7	1,97
Чернівецька	8,1	0,904	28,6	15,9	3,7	57,2	1,43
Чернігівська	31,9	1,005	56,7	44,4	9,0	57,3	1,56

Джерело: [306]

Основним фінансовим регулятором вирівнювання регіонів є бюджет, але його дотаційні механізми мають використовувати економічну статистику лише як базу для поточного регулювання диспропорцій. В той час як управлінські механізми регіонального розвитку, які включають кадрову політику, інноваційну стратегію, організацію бізнесу та активацію підприємництва мають значно більше значення, ніж регулятори бюджетного перерозподілу, а головне – ці механізми стійкі, невичерпні та довготривалої дії.

Таблиця 2.18

Порівняльна оцінка регіонів України (соціально-економічні характеристики 2018р.)

Показники Регіони	Експорт, млн.\$ США	Внутрішньо- торговий обіг млрд.грн.	Збудовано житло, тис.м ²	Кількість міського населення, %	Отримують вищу освіту тис.студ.	Кількість туристів, тис.	Виробництво сільгосп. продукції, млрд.грн.	Характеристика економічної структури ВРП				
								Пром. %	Торг. %	с/г %	Нерух. %	Трансп. і зв'язок%
Вінницька	1429	2517	224	51	44,6	42,2	22,6	21	9	28	7	6
Волинська	720	16,3	371,3	52	24,9	21,8	7,1	15	26	17	8	7
Дніпропетровська	727,6	85,3	283,5	84	111,6	117,0	15,7	48	11	7	6	5
Донецька	4845	29,1	40,6	91	32,6	28,4	7,0	50	8	7	6	10
Житомирська	661,9	23,6	146,3	59	29,6	18,0	11,1	19	11	24	7	6
Закарпатська	1659	21,9	428,7	37	23,8	25,3	4,3	15	12	15	9	11
Запорізька	3377	38,6	68,2	77	69,3	56,4	8,2	42	11	12	6	4
Івано- Франківська	871,4	22,3	404,2	44	37,2	55,8	6,1	28	12	14	8	6
Київська	1856,3	64,9	1541	62	26,9	66,4	18,4	22	16	14	8	9
Кіровоградська	521,8	16,6	48,0	63	14,0	11,5	12,5	19	10	31	6	8
Луганська	202,9	8,2	16,0	87	20,8	6,3	4,9	23	7	21	8	4
Львівська	1895,6	57,8	897,3	61	120,6	184,3	10,2	23	16	10	8	8
Миколаївська	2112,6	22,6	51,3	68	31,0	19,0	9,4	21	13	22	6	10
Одеська	1668	69,2	568	67	105,2	81,4	11,9	13	15	12	8	20
Полтавська	1906	30,9	202,5	62	45,2	32,0	17,8	54	7	14	4	5
Рівненська	411	17,4	319,3	47	32,1	22,0	7,2	25	12	20	8	6
Сумська	802,1	19,5	96,9	69	33,8	16,2	11,4	23	10	26	7	5
Тернопільська	452,2	13,1	261,1	45	41,2	13,1	9,8	14	11	28	9	7
Харківська	1279	72,5	529	81	171,8	62,2	15,0	31	12	11	7	7
Херсонська	269	21,7	95,1	61	26,1	26,1	11,2	15	11	33	7	5
Хмельницька	638	20,6	325	57	31,4	25,7	14,4	18	10	31	8	5
Черкаська	785,6	22,5	131,3	57	37,7	26,4	16,3	25	14	22	8	6
Чернівецька	200,1	15,2	286	43	28,6	29,5	4,8	11	13	22	10	6
Чернігівська	755	18,0	97,6	65	19,8	22,3	12,1	21	9	28	8	6

Джерело: [306]

Регулятори розвитку регіонів і сили розвитку, окрім фінансів, сконцентровані і в потенціалі трудових ресурсів (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Структура зайнятості населення та використання капітальних інвестицій

Регіон	Промисловість	Сільське господарство	Торгівля	Освіта	Буд.	Транспорт	Населення м/с	Буд.прод. млрд.грн.	Кап.інв. млрд.грн.	Покр. Екон/імпорт
Вінницька	10	33	19	9	3		51/49	5,6	17,6	2,54
Волинська	13	20	33	12	3		52/48	1,8	8,7	0,53
Дніпропетровська	24	8	26	8	4		84/6	15,0	60,3	1,47
Донецька	26	9	23	-	4	8	91/9	5,4	27,0	2,16
Житомирська	15	15	25	9	4		59/41	2,0	8,7	1,24
Закарпатська	12	26	17	9	6		32/63	1,8	7,5	1,09
Запорізька	22	16	22	7	4		77/23	3,9	15,7	1,99
Івано-Франківська	30	12	19	9	5		44/56	3,3	9,4	1,05
Київська	17	9	22	8	4		62/38	7,4	40,7	0,51
Кіровоградська	13	29	16	9	3		63/37	1,6	7,2	1,98
Луганська	20	13	26	6	4		87/13	0,6	3,2	0,71
Львівська	15	18	19	9	7		61/39	8,6	29	0,7
Миколаївська	19	29	19	8	4		68/32	2,8	10,1	2,85
Одеська	9	16	24	-	4	11	67/33	15,5	23,8	1,08
Полтавська	17	22	21	8	3		62/38	6,9	18,6	1,40
Рівненська	13	18	26	10	5		47/53	2,5	7,2	1,38
Сумська	14	24	20	8	5		69/31	1,4	7,7	1,11
Тернопільська	9	31	19	11	3		45/55	1,8	8,4	1,08
Харківська	18	14	24	8	5		81/19	12,6	23,6	0,74
Херсонська	9	30	22	9	3		61/39	1,2	8,9	0,82
Хмельницька	12	28	22	9	3		57/43	3,4	11,3	1,43
Черкаська	14	28	18	9	4		57/43	2,0	11,1	1,97
Чернівецька	10	29	19	9	5		43,57	1,4	3,7	1,43
Чернігівська	12	25	23	8	2		65/35	1,2	9,0	1,5

Джерело: [306]

А в цілому регіони структурно неоднорідні за техніко-економічними показниками (табл. 2. 20), що і вносить свої корективи як в їх стратегію розвитку, так і в оцінювання їх інвесторами.

Рейтингові позиції за основними показниками 2018 р.

Регіон	Рівень безробіття	Кількість студентів	ВРП	Пром.	С/Г	Іноз. ПД	Обороти	Експорт	Буд. житла
Вінницька	14	8	10	9	1	18	10	11	14
Волинська	22	19	19	20	19	15	22	17	8
Дніпропетровська	8	4	2	1	5	2	2	2	12
Донецька	24	13	11	3	20	5	9	3	24
Житомирська	2	17	15	15	13	16	11	18	16
Закарпатська	16	22	22	22	24	13	15	10	6
Запорізька	15	6	9	4	17	8	7	4	21
Івано-Франківська	6	11	14	11	21	9	14	13	7
Київська	3	19	5	7	2	3	5	8	1
Кіровоградська	23	25	18	19	8	23	21	20	23
Луганська	25	23	24	24	22	11	25	24	25
Львівська	5	3	8	8	14	7	6	7	3
Миколаївська	11	16	12	13	16	17	12	5	22
Одеська	4	5	7	12	10	4	4	9	4
Полтавська	21	7	6	6	3	6	8	6	15
Рівненська	13	14	20	18	18	22	20	22	10
Сумська	10	12	17	19	11	21	18	14	19
Тернопільська	18	9	23	23	15	24	24	21	13
Харківська	1	2	3	5	6	10	3	12	10
Херсонська	17	20	21	21	12	19	16	23	20
Хмельницька	9	15	13	17	7	20	17	19	9
Черкаська	12	10	11	10	4	14	13	15	17
Чернівецька	7	18	25	25	23	25	23	25	11
Чернігівська	20	24	16	16	9	12	19	16	18
м.Київ	19	1	1	2	-	1	1	1	1

Джерело: [306]

На даних табл. 2.20 згрупуємо регіони на «лідери» та «аутсайди» з позицій їх внутрішнього потенціалу розвитку (рис. 2.6). Для наглядності сформовані групи регіонів-лідерів і регіонів-аутсайдерів в розрізі семи характеристик. За цими характеристиками належність до лідерів (за кількістю високих рейтингових позицій): 7) рейтингових значень Київська і Дніпропетровська області – 5 разів, Харківська, Одеська, Полтавська – 4, Запорізька і Донецька високі рейтинги – 2.

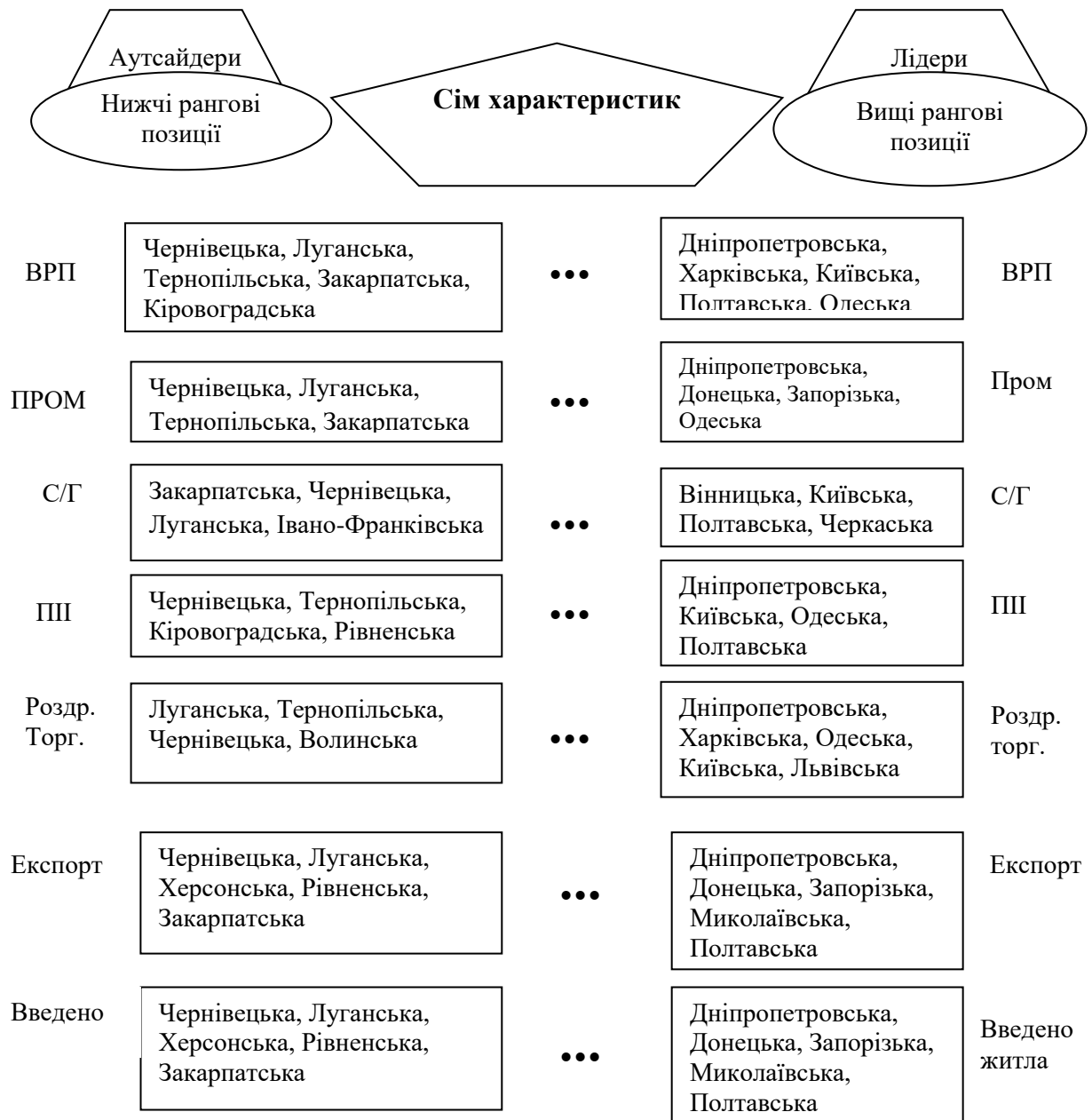

Рис. 2.6. Лідери та аутсайтери регіонального потенціалу і розвитку

Джерело: авторська розробка

Належність до аутсайдерів (нижчі значення показників) мають: Чернівецька, Луганська – 6 показників, Закарпатська, Кіровоградська, Тернопільська – по 4 показники, Рівненська – 2 показники низького рейтингу.

В офіційному виданні Державної фіскальної служби України «Вісник» наведені оцінки рейтингу регіонів України (області) за даними результативності діяльності в 2017 році. Оцінювались три групи показників: праця, фінанси, якість життя. Визначено таку рейтингову шкалу (табл. 2.21).

Рейтингова шкала за трьома факторами

Місце у рейтингу	Регіони (області)	Рейтингові оцінки			Загальний результат	2018р.		2016р.
		Праця	Фінанси	Якість життя		ВРП млрд.грн.	ВРП на 1 особу тис.грн.	ВРП на 1 особу тис.грн.
1	Одеська	79	64	86	229	149,5	62,7	50,1
2	Київська	71	49	77	197	157,0	90,0	74,2
3	Дніпропетровська	71	60	58	189	313,8	97,1	75,4
4	Львівська	64	35	82	181	147,4	58,2	45,4
5	Івано-Франківська	51	36	85	172	63,9	46,3	37,2
6	Полтавська	60	65	46	171	150,9	106,2	81,1
7	Харківська	64	36	68	168	187,5	69,5	57,1
8	Запорізька	70	57	39	166	130,4	75,3	59,7
9	Миколаївська	52	63	50	165	69,4	69,5	50,0
10	Закарпатська	47	19	98	164	43,0	34,2	25,7
11	Волинська	36	22	99	157	520	50,0	34,3
12	Хмельницька	47	37	63	147	63,9	49,9	37,8
13	Рівненська	38	18	90	146	48,8	42,0	33,9
14	Кіровоградська	37	54	50	141	53,0	55,2	47,4
15	Чернівецька	32	14	93	139	28,6	31,5	23,3
16	Житомирська	42	33	61	136	61,5	49,7	38,5
17	Вінницька	47	48	39	134	92,4	58,4	46,6
18	Тернопільська	29	28	76	133	40,7	38,6	29,2
19	Херсонська	37	42	53	132	47,9	45,5	36,5
20	Черкаська	47	37	42	131	73,2	59,7	48,0
21	Сумська	42	30	56	128	56,5	51,4	41,7
22	Донецька	58	28	30	116	166,4	39,4	32,3
23	Чернігівська	43	33	37	113	56,7	55,2	41,7
24	Луганська	43	15	47	105	30,3	13,9	14,2

Джерело: авторська розробка

За даними рейтингової оцінки різниця між оцінками окремих складових (праця, фінанси, якість життя) у більшості регіонів досить значна і тільки у 6 регіонів (Одеський, Миколаївський, Вінницький, Херсонський, Черкаський та Чернігівський) показники близькі між собою.

Аналізуючи рейтинг «якості життя», зауважимо, що він не має суттєвої залежності з рейтингом фінансового рівня. Так, Закарпатська, Волинська і Рівненська області мають невисокий бал за рейтингом фінансового забезпечення (19-28), але за «якістю життя» мають достатньо високі бали (90-99). За таким співвідношенням між показниками прослідковується зменшення ролі матеріального фактору в оцінках якості життя. Цей висновок підтверджує і зростання ВРП на одну особу за період 2016 – 2018 роки на 9 – 12% у всіх регіонах, крім Луганської області.

У роботі дослідження об'єктивних процесів, що пов'язані з впливом різних об'єктивних факторів на формування трендів динаміки інвестиційної діяльності у регіонах України проведене на основі розробленої багатofакторної мультиплікативної моделі, яка належить до категорії тих, що дозволяють визначати детерміновані функціональна залежності між показником, що є об'єктом аналізу та факторами, які впливають на його зміни. Не зважаючи на те, що економіка регіону є складною системою, а її інвестиційна складова також характеризується наявністю значної кількості складних взаємозв'язків, використання багатofакторних мультиплікативних моделей є виправданим для реалізації цілей структурного підходу дослідження:

$$y = \prod_{i=1}^n x_i, \quad i = 1, 2, 3 \quad (2.2)$$

де y – обсяг капітальних інвестицій ($K_{інв}$), що припадає на кожного мешканця певного регіону України ($Ч_{н}$);

x_1 – відношення обсягу капітальних інвестицій до обсягу реалізованої промислової продукції у регіонах України (O_{pn});

x_2 – обсяг реалізованої промислової продукції, яка вироблена кожним працівником, що зайнятий у промисловому виробництві регіону України;

x_3 – частка чисельності зайнятого у промисловості населення ($Ч_{зпром}$) у загальній чисельності населення регіону України.

Для урахування змін досліджуваних показників у звітному періоді (1) порівняно з базовим (0) використовуються наступні формули:

$$\Delta y = y_1 - y_0$$

$$(2.3) \Delta x_1 = \frac{K_{інв}}{Ч_{н}} = \frac{K_{інв}}{Ч_{н}} \times \left(I \frac{K_{інв}}{O_{pn}} \times I \frac{O_{pn}}{Ч_{зпром}} \times I \frac{Ч_{зпром}}{Ч_{н}} - I \frac{O_{pn}}{Ч_{зпром}} \times I \frac{Ч_{зпром}}{Ч_{н}} \right)$$

$$(2.4)$$

$$\Delta x_2 = \frac{K_{інв}}{Ч_{н}} \times \left(I \frac{K_{інв}}{Ч_{зпром}} \times I \frac{Ч_{зпром}}{Ч_{н}} - I \frac{Ч_{зпром}}{Ч_{н}} \right) \quad (2.5)$$

$$\Delta x_3 = \frac{K_{інв}}{Ч_{н}} \times \left(I \frac{Ч_{зпром}}{Ч_{н}} - 1 \right) \quad (2.6)$$

Для цієї моделі застосовуються такі інтерпретації.

Використання показника, що характеризує обсяг капітальних інвестицій який припадає на одну особу наявного населення регіону (y) дозволяє порівнювати активність реалізації інвестиційних процесів у різних регіонах країни у динаміці. Еталонною можна вважати ситуацію, коли у регіоні зростає і обсяг капітальних інвестицій і чисельність населення, але темпи зростання капітальних інвестицій перевищують темпи зростання населення:

$$\begin{aligned} I_{\text{Кінв}} > I_{\text{Чн}}, \\ I_{\text{Кінв}} > 1, I_{\text{Чн}} > 1 \end{aligned} \quad (2.7)$$

Використання фактору x_1 , що характеризує обсяг капітальних інвестицій, який припадає на кожну одиницю вартості обсягу реалізованої промислової продукції, виробленої підприємствами регіону актуальним на сучасному етапі розвитку економіки України, коли активізується проблематика структурної перебудови промислового комплексу країни та її регіонів. Зростання цього фактору має забезпечуватися за умови:

$$\begin{aligned} I_{\text{Кінв}} > I_{\text{Опр}}, \\ I_{\text{Кінв}} > 1, I_{\text{Опр}} > 1 \end{aligned} \quad (2.8)$$

Зростання фактору x_2 , що характеризує продуктивність праці робітників, зайнятих у промисловості регіону. Очевидно, що його сприяє підвищенню ефективності виробництва, що, в свою чергу, забезпечує нарощування інвестиційної привабливості регіону. Збільшення позитивного впливу цього фактору на рівень інвестиційної активності регіону наразі може реалізуватися за умов:

$$\begin{aligned} I_{\text{Опр}} > I_{\text{Чзпром}}, \\ I_{\text{Опр}} > 1, I_{\text{Чзпром}} > 1 \end{aligned} \quad (2.9)$$

Зростання позитивного впливу фактору x_3 , що характеризує один з найважливіших показників зайнятості населення регіону, на інвестиційну активність регіону відбувається за умов:

$$\begin{aligned} I_{\text{Чзпром}} > I_{\text{Чн}}, \\ I_{\text{Чзпром}} > 1, I_{\text{Чн}} > 1 \end{aligned} \quad (2.10)$$

Запропонована модель відображає економічні та логічні взаємозв'язки, що визначають вплив змінювання зазначених факторів на збільшення

(зменшення) обсягу капітальних інвестицій, який припадає на кожного мешканця регіону в поточному періоді у порівнянні з базовим.

На основі використання методів індексного аналізу у роботі було проведено кількісну оцінку впливу факторів на змінювання функціонального показника та визначено питому вагу змін цього показника під впливом змін кожного з досліджуваних факторів (табл. 2.22-2.23).

Одержані результати свідчать, що у більшості регіонів України (19 з 24) протягом досліджуваного періоду зростання обсягу капітальних інвестицій, що припадає на кожну грошову одиницю обсягу реалізованої промислової продукції, позитивно впливало на активність інвестиційної діяльності. В той же час зменшення цього фактору в Запорізькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Черкаській та Чернігівській областях мало негативним наслідком гальмування розвитку інвестиційного забезпечення регіонального розвитку.

Було також визначено, що в 12 регіонах України – Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Київській та ін. областях зменшення обсягу реалізованої промислової продукції, що припадає на кожного зайнятого в промисловості працівника, мало негативний вплив на активізацію інвестиційної діяльності.

Зменшення у 2019 р. у порівнянні з 2018 р. частки населення, зайнятого в промисловому комплексі, відбулося у 11 регіонах України. В певних регіонах негативний вплив цього фактору на інвестиційну активність було компенсоване за рахунок зростання продуктивності праці в промисловості. До таких регіонів належать 8, зокрема Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Харківська та ін. Разом з тим, у Вінницькій, Рівненській, Сумській областях у 2019 р. було зафіксовано негативний вплив і скорочення частки населення, зайнятого в промисловості й зменшення продуктивності праці в промисловості.

Таблиця 2.22

Індексний аналіз впливу факторів на зміни інвестиційної активності в регіонах України

Регіон	K _{інв} /Ч _н		Індекс K _{інв} /Ч _н	K _{інв} /Орп		Індекс K _{інв} /Орп	Орп/Чзпром		Індекс Орп/Чзпром	Чзпром/Ч _н		Індекс Чзпром/Ч _н
	2018	2019		2018	2019		2018	2019		2018	2019	
Вінницька	0,0112	0,0101	0,9009	0,2120	0,1766	0,8330	1215,6	1255,9	1,0332	0,0434	0,0454	1,0468
Волинська	0,0084	0,0122	1,4622	0,2599	0,3680	1,4160	669,8	666,9	0,9956	0,0481	0,0498	1,0372
Дніпропетровська	0,0187	0,0209	1,1190	0,1172	0,1376	1,1737	1528,6	1410,7	0,9229	0,1041	0,1076	1,0331
Донецька	0,0064	0,0073	1,1434	0,0835	0,1038	1,2423	1683,1	1540,3	0,9152	0,0457	0,0459	1,0057
Житомирська	0,0071	0,0069	0,9773	0,1719	0,1678	0,9760	671,7	663,9	0,9884	0,0615	0,0623	1,0131
Закарпатська	0,0060	0,0074	1,2452	0,2908	0,3574	1,2293	440,2	449,3	1,0206	0,0466	0,0462	0,9925
Запорізька	0,0091	0,0087	0,9553	0,0715	0,0734	1,0276	1343,0	1245,1	0,9271	0,0951	0,0954	1,0028
Івано-Франківська	0,0068	0,0068	0,9937	0,1250	0,1343	1,0747	1108,4	989,6	0,8928	0,0492	0,0510	1,0356
Київська	0,0232	0,0284	1,2258	0,2835	0,3680	1,2979	1097,0	994,0	0,9061	0,0746	0,0778	1,0423
Кіровоградська	0,0075	0,0082	1,0976	0,2137	0,2042	0,9558	683,1	767,9	1,1241	0,0515	0,0526	1,0216
Луганська	0,0015	0,0016	1,0509	0,1334	0,1417	1,0627	407,0	407,1	1,0002	0,0274	0,0270	0,9887
Львівська	0,0115	0,0123	1,0745	0,2625	0,2651	1,0098	710,8	746,3	1,0500	0,0614	0,0623	1,0133
Миколаївська	0,0088	0,0111	1,2538	0,1686	0,1979	1,1732	922,7	986,4	1,0690	0,0569	0,0568	0,9997
Одеська	0,0100	0,0089	0,8872	0,3226	0,2836	0,8789	864,3	874,6	1,0118	0,0358	0,0357	0,9976
Полтавська	0,0132	0,0164	1,2462	0,0876	0,1189	1,3578	2176,0	1891,2	0,8691	0,0692	0,0730	1,0560
Рівненська	0,0062	0,0058	0,9337	0,1794	0,1478	0,8241	642,6	711,2	1,1067	0,0540	0,0553	1,0237
Сумська	0,0071	0,0072	1,0098	0,1474	0,1571	1,0657	749,0	730,5	0,9753	0,0642	0,0623	0,9715
Тернопільська	0,0080	0,0088	1,1065	0,3374	0,3699	1,0962	680,0	678,4	0,9977	0,0347	0,0351	1,0117
Харківська	0,0087	0,0085	0,9780	0,1068	0,1059	0,9912	949,8	913,8	0,9621	0,0862	0,0884	1,0255
Херсонська	0,0085	0,0119	1,4096	0,2885	0,4366	1,5138	771,1	713,5	0,9252	0,0380	0,0383	1,0065
Хмельницька	0,0088	0,0083	0,9414	0,2613	0,2414	0,9239	673,2	671,3	0,9972	0,0503	0,0514	1,0218
Черкаська	0,0091	0,0094	1,0367	0,1405	0,1159	0,8245	1071,4	1300,0	1,2134	0,0605	0,0627	1,0363
Чернівецька	0,0041	0,0045	1,1039	0,2344	0,2909	1,2411	400,8	334,5	0,8345	0,0437	0,0466	1,0659
Чернігівська	0,0088	0,0087	0,9881	0,2022	0,2080	1,0288	835,7	822,3	0,9840	0,0521	0,0508	0,9760

Джерело: авторська розробка

**Питома вага змінювання обсягу капітальних вкладень, що
припадають на кожного мешканця регіону під впливом *i*-го фактору в
2019 р. у порівнянні з 2018 р., %**

Регіон	Питома вага змінювання під впливом фактору					
	$x_1, \%$	Ранг	$x_2, \%$	Ранг	$x_3, \%$	Ранг
Вінницька	182,32	4	-35,10	17	-47,22	20
Волинська	92,93	15	-0,98	13	8,05	10
Дніпропетровська	139,09	6	-66,93	21	27,84	4
Донецька	155,54	5	-59,49	20	3,95	11
Житомирська	105,75	13	51,77	8	-57,52	21
Закарпатська	94,72	14	8,33	10	-3,04	15
Запорізька	-57,29	21	163,48	4	-6,18	16
Івано- Франківська	-1094,60	24	1759,75	1	-565,15	24
Київська	124,59	9	-43,32	18	18,73	7
Кіровоградська	-51,98	20	129,86	6	22,12	6
Луганська	121,81	10	0,31	12	-22,12	17
Львівська	14,06	19	68,04	7	17,91	8
Миколаївська	72,93	17	27,18	9	-0,11	14
Одеська	108,38	12	-10,47	15	2,09	12
Полтавська	133,40	7	-56,15	19	22,75	5
Рівненська	300,28	2	-164,58	22	-35,70	18
Сумська	634,44	1	-244,25	24	-290,20	23
Тернопільська	91,19	16	-2,15	14	10,96	9
Харківська	39,60	18	176,35	3	-115,96	22
Херсонська	116,80	11	-18,37	16	1,58	13
Хмельницька	132,46	8	4,81	11	-37,27	19
Черкаська	-600,52	23	601,76	2	98,75	2
Чернівецька	206,40	3	-169,81	23	63,41	3
Чернігівська	-233,33	22	131,48	5	201,85	1

Джерело: авторська розробка

З метою визначення відмінних між собою груп регіонів за ступенем впливу досліджуваних факторів проведено кластеризацію методом *k*-середніх й визначено три кластери (табл. 2.24).

Отже, у рамках розробки організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення регіонального розвитку доцільно в першу чергу зосередитися на регіонах, що потрапили до високого та середнього кластерів.

**Кластеризація регіонів України за ступенем впливу факторів x_1 - x_3 у
2018-2019 рр.**

Кластер 1 (високий вплив)	Кластер 2 (середній вплив)	Кластер 3 (низький вплив)
Волинська Дніпропетровська Київська Полтавська Херсонська	Донецька Житомирська Закарпатська Запорізька Івано-Франківська Луганська Львівська Миколаївська Сумська Тернопільська Харківська Чернівецька Чернігівська	Вінницька Кіровоградська Одеська Рівненська Хмельницька Черкаська

Джерело: авторська розробка

Проведені дослідження свідчать, що активізація інвестиційної діяльності в регіонах України потребує розробки й впровадження в практику сучасного організаційно-економічного механізму, який враховував би особливості інвестиційного розвитку кожного регіону та вплив основних факторів, від яких він залежить.

2.2. Інноваційна паспортизація регіонів як складова організаційно-економічного механізму регіонального розвитку

Новий виток інформаційно-документального сплеску внесла хвиля «інвестиційної паспортизації» областей України. Практично всі області такі паспорти розробили (2018 – 2019 рр.). Методичними рекомендаціями задані структурні і змістовні вимоги до цих паспортів, тому вони між собою досить «схожі», але кожна команда розробників (а таких декілька) привнесла в інвестиційний паспорт деякі свої особливості. Аналіз паспортів показує, що на 70 – 80% їх зміст відбиває економічні показники потенціалу та діяльності регіонів, а інша частина інформації характеризує територію, структуру ресурсної бази та пропозиції щодо перспектив розвитку. Цій другій частині, особливостям і приділемо більшу увагу.

В «Інвестиційному паспорті» Полтавської області [288]:

- прописано адміністративно-територіальний устрій (25 районів, 6 міст обласного значення, 10 районних центрів, 43 ОТГ);

- з територіальних особливостей – 1,8 млн.Га земель сільськогосподарського призначення, 9,8% від загальної площі займають ліси, 146 річок.

- чорноземи полтавщини складають 90% від орного клину сільськогосподарських земель;

- нафтогазових родовищ – 68, залізорудних – 7, торфу – 4, граніти і мрамори – 10;

- в області 10,2 тис. підприємств різного типу, в т.ч. 12 великих, 567 середніх, 9609 малих;

- зовнішньоекономічна діяльність сягає 3 млрд.\$ в рік, при чому з ЄС – 48%, а СНД – 13%. На експорт поставляється 52% мінеральної продукції, 12,8% зернових, 9,8% - харчових продуктів, машини, хімічна продукція, текстиль в діапазоні 3 – 4 % від загальних поставок на експорт;

- прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал вкладений в підприємства – більше 1 млрд.\$, з яких 75,4% - Швейцарія);

- зайнятість населення – в промисловості 39%, сільському господарстві – 21%, транспорт, торгівля, логістика, ремонт – 24%.

Займаючи 5% всіх угідь України, полтавщина забезпечує – 15% загального виробництва молока, 10% - цукру, 8% - соняшника, 7% - зернових.

Оцінюючи Полтавську область як економічний регіон, надаємо йому характеристику як найбільш типовому і комплексному, тобто представницькому в українській регіоналістиці.

Вінницьку область можна визначити такими особливостями [288]:

- на рейтинговій шкалі України постійно займає лідируюче місце за показником «комфортності життя»;

- активно включена в інвестиційно-інноваційний процес, 80% інвестицій отримує з країн ЄС, розширює потенціал індустріальних парків, в однакових долях вкладає інвестиції в машини і в житлове будівництво;

- створює сприятливі умови для розвитку бізнесу;
- налічує 9300 км газотранспортних мереж;
- в стратегії розвитку забезпечує баланс галузевих секторів (промисловість, сільське господарство, транспорт і зв'язок, соціальна сфера. Обсяг інвестицій зріс з 2015 по 2018 р. на 37,2%).

В області освоєно для господарської діяльності 76% території, з яких 50% чорноземи. Достатній водний фонд – 3,6 тис. річок, з яких 230 – більше 10 км. Налічується 500 родовищ з 18 видами копалин, в т.ч. торф (більше десяти родовищ), унікальні поклади граніту, каоліну, флюориту. Первинних каолінів – 44% від всього національного ресурсу. Глухівський гірничозбагачувальний комбінат виробляє третину каоліну в державі і експортує його в 12 країн світу. На вінничині 9 родовищ каменю облицювального та значні обсяги бутощебневої сировини. В українську економіку область вносить значний вклад (рис. 2.7).

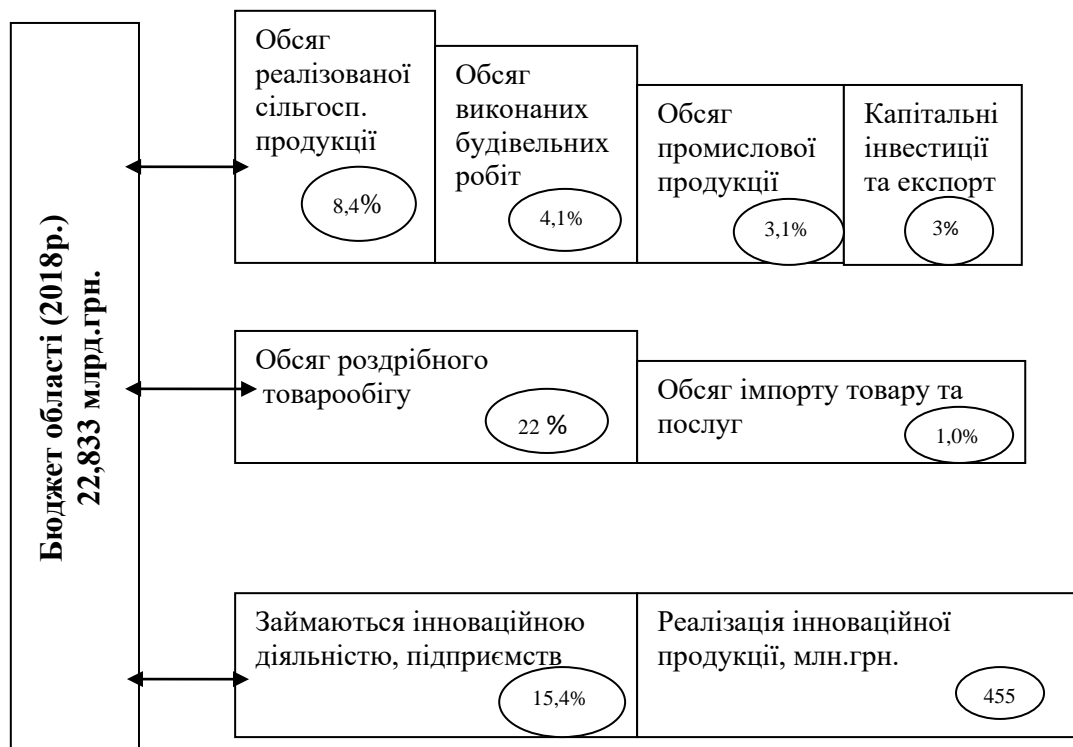

Рис. 2.7. Питома вага Вінницької області в економіці України

Резюме з «Інноваційного паспорту» Вінницької області сформулюємо таким чином: розвиток планується комплексно, а не точково; темп розвитку відповідає лідерським позиціям, основні інвестиційні зв'язки пов'язує з ЄС.

В «Інвестиційному паспорті» Херсонської області можна виділити:

- збережений промисловий комплекс (200 підприємств);
- поставку 56% промислової продукції на експорт, в т.ч. за такими складовими як машинобудівна продукція, металургія, мінеральна продукція, товари легкої промисловості;
- формування економіко-проектної документації щодо 85 видів використання природних родовищ сировини та її переробки – увійшли в «Інвестиційний атлас надрокористувача» (ДС «Геології і надр»).

Орієнтири з «Інвестиційного паспорта Львівської області». В паспорті виділені інвестиційні пріоритети, а саме: близькість до кредитів з ЄС, високий науково-освітній потенціал, розвинуті фінансові інститути, динамічний ринок.

Позитивами Львова з позицій залучення інвестицій також слід вважати:

- достатньо розвинута інфраструктура (95 консалтингових центрів, 78 об'єктів інфраструктури бізнесу, 11 міжнародних організацій підтримки інноваційного розвитку);
- потужна сировинна база (вугілля, нафта і газ, електроенергетика, газотранспортна система); копалин 574 родовища, з яких 245 активно розробляються;
- наявність 50 санаторних закладів, 887 оздоровчих об'єктів для дітей, 500 приватних садиб, 6 різновидів лікувальних мінеральних вод;
- 4 підземних сховищ газу;
- практика успішного здійснення інноваційних проектів, з яких більше 40 за участю зарубіжних фірм.

Разом з тим, маючи високий потенціал і практичний досвід організації контактів з зарубіжними партнерами, Львівська область недостатньо включила себе в процес регіонального розвитку.

З аналітичних оцінок по Львівській області [272] визначається, що «практика формування та використання інвестиційного потенціалу на рівні територіальних громад надалі демонструє доволі низькі можливості мобілізації коштів місцевих бюджетів на інвестиційні цілі». Це лише 15% від їх видаткової частини. В ОТГ це частка більше 15% (капітальні видатки), а в бюджетах 24

міст і районів області цей показник не перевищує 10%. Четверта частина ОТГ Львівщини практично не планують виділення власних коштів на фінансування проектів розвитку [272].

Важливі характеристики інвестиційного розвитку представлені в науковій розробці «Хмельниччина інвестиційна». Область має потужний і розвинутий потенціал зі своєю Атомною електростанцією. Особливостями її є вигідне розташування до країн Європейського союзу, історично-культурна спадщина, сучасний досвід міжнародного співробітництва, швидкий розвиток туризму. Інвестиційна привабливість Хмельницької області базується на факторах економічної пропорційності – 1744 промислових та 1500 сільськогосподарських підприємств, а також більше 9 тисяч малих і середніх підприємств. Як стверджують автори розробки, Хмельниччина є регіоном «невичерпних можливостей». В області налічується більше 300 родовищ корисних копалин (каолін, вапняки, глауконіт, кремній). Значні родовища торфу, сапонітової глини, граніту, 9 родовищ лікувальних вод.

На території Хмельницької області 374 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, з них 24 загальнодержавного значення. Заповідні об'єкти розміщені на площі 328,5 тис.Га. В області існують відомі національні природні парки «Подільські Товтри» та «Мале Полісся».

З метою досягнення екологічного розвитку території проводиться «Стратегічна екологічна оцінка» перспективних організаційно-економічних розробок, яка базується на інформації:

- доповідь про стан довкілля;
- статистична інформація;
- моніторинг довкілля;
- експертні оцінки;
- транскордонні наслідки для довкілля;
- проекти підтримки біологічного різноманіття.

Хмельниччина має достатньо розвинутий промисловий комплекс (1744 підприємств різних типів), де працюють 25% найманих працівників області. Цьому регіону належать перші місця у виробництві електроенергії, кабельної

продукції, цементу, швейних та харчових виробів, цукру, вершкового масла. В ВРП промислова продукція – 34,2%, сільськогосподарська – 24,2%. У промисловість області інвестовано 70% загального обсягу ПІ, в т.ч. в ІТ-технології, приладобудування, розвиток альтернативної енергетики.

Аграрний сектор Хмельниччини займає передові позиції за урожайністю в сфері рослинництва (пшениця, ячмінь, соя, ріпак, цукровий буряк – 1 – 3 місце в Україні). Частка сільського господарства у валовій доданій вартості складає 20%. В області 9 господарств пройшли сертифікацію в компанії «Органік стандарт», що дає їм право вирощувати органічно чисту продукцію.

Основні інвестиційні здобутки: ПАТ «Подільський цемент» з брендом – цемент; ТОВ «Преттель – Кабель Україна» - кабельн. прод.; ПАТ «Будфарфор» - сан.кераміки; ТОВ «Дювельсдорф» - сільмаш; ТОВ «Сірбус Екструмен» - полімерупаковка.

Резюме з «Інвестиційного паспорту Хмельниччини» - висока готовність до залучення інвестицій, успішний досвід, стратегічні перспективи. Є можливість і вірогідність за 3 – 4 роки зайняти місце в лідируючій групі регіонів, формуючи сучасний механізм розвитку на місцевому рівні.

Згідно паспорту Рівненської області інвестиційну привабливість її формують 600 родовищ корисних копалин, серед яких бурштин, базальт, самородна мідь, будівельне каміння, торф. Область має високий рівень лісового масиву (40,1%) всієї території, і низький рівень сільськогосподарських територій (46,4%). Працездатне населення (833 тис.) задіяне в торгівлі (120,6), сільському господарстві (85,5), промисловості (63,8). Освіта і сфера здоров'я разом забезпечують працезанятість для 80 тис. населення.

Згідно представлених даних валову додану вартість створюють: промисловість (1 місце), аграрний сектор (2 місце), торгівля (3 місце), освіта (4 місце). В області працює Атомна електростанція, єдина в Україні сірникова фабрика та комплекс виробництв з деревини і пластику (фанера, ДСП, склопалстика), підприємства з виробництва мінеральних добрив.

Об'єкти і сфери інвестиційної привабливості: розробка родовищ і товару з мінеральних ресурсів; енергетика; аграрний сектор; деревопереробка; туризм.

В останні роки рівненщина активно формує власну інвестиційно-інноваційну інфраструктуру: Агенція «ІнвестРівне», Індустріальний парк (14Га), Інноваційний парк (560Га) в Радивільському районі, 6 індустріальних зон в стадії підготовки. Рівненська область має значні заповідні території – 8,3% від загальної площі, що вдвічі більше від середнього показника по Україні.

Вагомі інноваційні можливості для стратегічної програми розвитку має Харківщина [268].

Площа Харківської області – 31,4тис.м², або 5,2% території України (4 місце в Україні за площею). Ліси складають 13,6% території. Чорноземи звичайні займають 50% території (всього 150 видів ґрунтів). Сільськогосподарських угідь 76,7% (2411,3тис.Га). З мінеральних ресурсів на Харківщині найбільшою складовою є енергетична сировина (газ, нафта, буре вугілля) до 20% від запасів України, абразиви (до 25%), будівельні матеріали (пісок, крейда, керамзит, сировина цементна, скляна) – 6-11% від національних запасів).

Економічний потенціал Харківщини залишається достатньо ємним – 6,28% ВРП, в якому 24% забезпечує промисловий сектор, 38% послуги, 12% сільське господарство, 13% торгівля. ВРП на одну особу – 69489 грн., тоді як в Полтавській та Дніпропетровській областях цей показник склав відповідно – 106248 грн. та 97137 грн.

Промисловий і сільськогосподарський сектори економіки Харківської області за останні роки не сформували необхідний механізм розвитку, а тому знаходяться в малодинамічному режимі (незадовільному). В сільському господарстві фермерські структури становлять 59%. Отже, проблемна ситуація загострюється. Транспорт і зв'язок області має позитивну динаміку, будівництво – перевищує середні показники по Україні і це дає надію на підвищення регіонального потенціалу зростання. Обнадійливими є і перспективи експорту, а саме в сфері машинобудування, зернових культур та полімерів.

Розвиток області здійснюється з використанням ПІІ. В 2018р. Харківська

область отримала 248,8 млн.\$ ПІІ, які вкладені в фабрику «Філіп Моріс», пивзавод «Рогань», Солоницівський меблевий комбінат, в чайну фабрику «Ахмад Ті». Але Харківщина відстає за залученням ПІІ перед Київською областю (910 млн \$), Полтавською (730 млн.\$), Дніпропетровською (1108,4млн. \$). Фінансовий стан області в змозі вирішувати регіональні проблеми, оскільки Харківщина лідирує щодо показника покриття видатків власними доходами ($k = 1,010$). В структурі обласного бюджету у 2018р. дві складові становлять 77% (50% трансфери з державного бюджету та 27% податок на доходи фізичних осіб). Свій внесок роблять: єдиний податок (7%) та податок на нерухоме майно (6%).

В представлений Стратегії до 2027р. проведено оцінювання результатів виконання показників попередньої Стратегії (2014-2018р.р.). Оцінка здійснена за 26 показниками, з яких 14 показників не виконані, в т.ч.: обсяг ПІІ (спад), питома вага інноваційної продукції, питома вага відновлювальних джерел енергії у ВРП, кількість малих підприємств на 10 000 населення, середня тривалість життя та інші. Загальний висновок з оцінки – область знаходиться в нерівноважному режимі і механізми розвитку не задіяні.

В Стратегії жодного слова не сказано, щодо причин такої ситуації, але представлено достатньо і інформативно SWOT-аналіз (46 позитивів і 64 негативи, загрози). Аналізуючи представлені дані (в табличній формі) слід відмітити ще один негатив – всі оцінки носять явно декларативний характер, без будь-яких розрахунків або експертних кількісних визначень. Приміром, пункт «наявність потужного промислового сектору з багатогалузевою структурою» викликає заперечення фахівців – і влада, і громада бачать зовсім інше – промисловість в занепаді. Ще більше незрозумілий рівень такого «оцінювання» стає при розгляді «екологічного стану» - там наведено всього один пункт – зміна клімату та глобальне потепління. Адже не менш важливо оцінити: стан земель, поводження з ТПО, витрати на екологічну безпеку, якість водних ресурсів та багато іншого.

Розділ «Ризики перед регіоном» теж носить формальний характер і не доведені до вимірних характеристик, що не формує вимоги до реальних управлінських завдань і програм розвитку.

Місце Харківщини серед групи регіонів України, що територіально близькі до нашого регіону, визначається в порівняльних оцінках, що представлено в табл. 2.25-2.27.

Таблиця 2.25

Величина часток випуску за окремими ВЕД Харківської області й окремих регіонів в Україні у 2014-2018 рр., %

ВЕД	Інформація та телекомунікації		Професійна, наукова та технічна діяльність		Освіта		Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	
	2014р.	2018р.	2014р.	2018р.	2014р.	2018р.	2014р.	2018р.
Дніпропетровська	4,8	4,4	6,4	4,5	7,9	7,9	4,1	5,5
Продовження Таблиці 23								
Київська	1,7	2,5	3,3	3,0	3,6	4,2	2,6	3,8
Львівська	5,7	6,8	2,9	2,8	6,5	6,8	4,3	5,0
Полтавська	0,8	0,9	1,2	1,0	3,0	3,3	2,1	2,8
Сумська	0,5	0,7	0,6	0,5	2,5	2,6	1,7	1,7
Харківська	6,1	8,3	7,2	4,4	8,6	8,0	5,5	6,8
Україна	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [307]

Таблиця 2.26

Динаміка часток випуску за окремими ВЕД у загальному обсязі випуску Харківської області та окремих регіонів України у 2014-2018 рр., %

ВЕД	Інформація та телекомунікації		Професійна, наукова та технічна діяльність		Освіта		Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	
	2014р.	2018р.	2014р.	2018р.	2014р.	2018р.	2014р.	2018р.
Дніпропетровська	1,3	1,4	1,5	1,1	2,1	2,0	0,2	0,2
Київська	1,1	1,7	1,8	1,5	2,2	2,2	0,3	0,3
Львівська	4,2	5,4	1,9	1,6	4,9	4,3	0,6	0,5
Полтавська	0,6	0,7	0,8	0,6	2,1	2,0	0,3	0,3
Сумська	0,6	0,7	0,7	0,8	4,1	4,1	0,5	0,4
Харківська	0,9	1,3	3,3	2,0	4,5	3,7	0,5	0,5
Україна	3,1	3,6	2,7	2,8	3,2	2,9	0,6	0,5

Джерело: [307]

**Машинобудування Харківської області за окремими ВЕД у 2014р. і
2018 р.**

ВЕД	КВЕД	Обсяг реалізованої продукції (без ПДВ), (2014) млн.грн.(2018)		Середня чисельність працюючих, осіб (2014) (2018)	
Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів	30.30	1377,8	3220	1,4	2,4
Виробництво військових транспортних засобів	30.40	3801,2	5695	5,6	4,1
Виробництво двигунів і турбін, крім авіаційних	28.11	2093,0	3140	6,9	25,1
Виробництво електро двигунів, генераторів і трансформаторів	27.11	2409,0	3950	6,2	10,7
Машинобудування	-	25771,0	42965	5,5	8,4

Джерело: [307]

Експертами робочих груп з підготовки Стратегії з урахуванням наведених вище оцінок було визначено такі смарт-спеціалізовані інноваційні кластери розвитку економіки Харківської області: енергомашинобудування; виробництво бронетанкової техніки; авіаційна промисловість; створення та виробництво нових матеріалів; біофармацевтичний; інформаційних технологій; креативної індустрії; агропереробний [268].

Таким чином, у Харківській області було ідентифіковано наступні смарт-спеціалізовані інноваційні кластери, які мають потенціал до розвитку:

1.Смарт-спеціалізовані інноваційні кластери Харківської області, які відносяться до сфери управління центральних органів виконавчої влади [268]:

- енергомашинобудування (КВЕД 28.11, КВЕД 27.11, КВЕД 85,45);
- виробництво бронетанкової техніки (КВЕД 25.4, КВЕД 30.40, КВЕД 85.42);
- авіаційної промисловості (КВЕД 30.30, КВЕД 85.42);
- створення та виробництва нових матеріалів (КВЕД 20, КВЕД 72.19, КВЕД 85.42).

2.Смарт-спеціалізовані інноваційні кластери Харківської області, які відносяться до сфери управління регіональних органів виконавчої влади або знаходяться у приватній власності [268]:

- біофармацевтичний (КВЕД 21, КВЕД 72.11, КВЕД 85.42);
- інформаційних технологій (КВЕД 62.01, КВЕД 85.42);
- креативної індустрії (окрім інформаційних технологій) (КВЕД 58.1, КВЕД 59, КВЕД 60, КВЕД 63, КВЕД 73, КВЕД 74, КВЕД 85.42);
- агропереробний (КВЕД 01, КВЕД 10, КВЕД 85,42).

В перспективі кластеризація може сконцентрувати в Харківській області зусилля і потужності в нових інноваційних сферах (рис. 2.8).

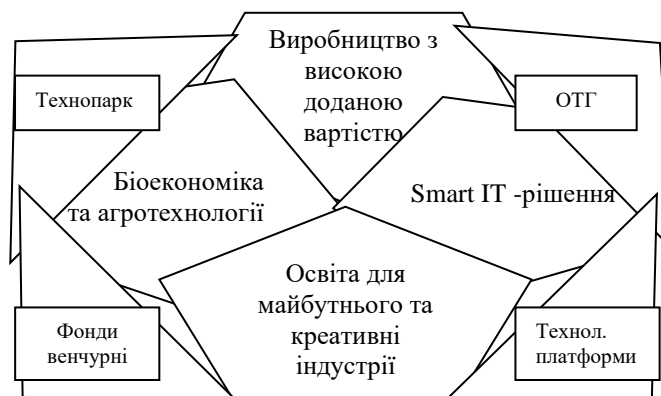

Рис. 2.8. Потенційні «проривні» напрями спеціалізації Харківської області і нові оргформи

Джерело: авторська розробка

Підсумовуючи результати дослідження потенціалів регіонів України слід визнати достатньо високу структурну їх розвинутість, де промисловість (за чисельністю кадрів) у кожному займає питому вагу в 10-30%; освіта 9-12%; сільське господарство теж 10-30%, торгівля 18-24%; в будівництві занято 3-6%. Це характеризує вітчизняні регіони як комплексно розвинуті і з достатнім ресурсним потенціалом. Виявлено певні неочікувані характеристики, зокрема в Івано-Франківській області в промисловості занято значно більше (30%) ніж в Харківській (18%) чи Запорізькій (22%). В сільському господарстві Вінницька, Тернопільська та Херсонська області знаходяться майже на рівних позиціях, а в торговельному секторі лідирують Дніпровська і Рівненська області, тоді як Черкаська і Вінницька значно відстають в цьому секторі.

З 25 регіонів 5 мають більше 50% сільського населення (Закарпатський,

Івано-Франківський, Рівненський, Тернопільський, Чернівецький), але їх рівень вкладення капітальних інвестицій (в обсягах 4-9 млрд.грн.) не поступається таким урбанізованим регіонам як Кіровоградський (7,2) та Херсонський (8,9). Економічну ринкову спроможність майже всіх регіонів (19) підтверджує і коефіцієнт покриття експорту над імпортом (1,08 – 2,85). Лідирують в експортних поставках при мінімальному імпорті Миколаївська, Вінницька та Кіровоградська області.

Більшість регіонів України розробили достатньо якісного рівня «Стратегії розвитку», «Інвестиційні паспорти», іншу обґрунтовану документацію забезпечення перспектив розвитку. Разом з тим, в практиці управління розвитком бракує сучасних організаційно-економічних механізмів та конкретних умов і заходів комплексного забезпечення цього процесу.

2.3. Аналіз нових структурних елементів самоуправління в організаційно-економічному механізмі регіонального розвитку

Стратегічні напрямки і завдання розвитку регіонів дещо змінюються в порівнянні з попереднім періодом в зв'язку з реформаційним процесом децентралізації і створення в усіх регіонах країни нової форми місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Сьогодні динаміка розвитку регіонів залежить від розвитку ОТГ, тим більше що за планом в наступні 1-2 роки ОТГ мають взяти на себе лідируючу роль в економіці в цілому і не тільки як самостійні «локомотиви» обласної периферії, а як зблоковані економічні агломерації з великими і малими містами.

Велике різноманіття ОТГ як самостійних в управлінні економічних територій, що існує сьогодні, є реальним практичним полігоном для відпрацювання кращих і життєстійких моделей місцевого самоврядування. Створення ОТГ здійснюється в стислі строки і вносить радикальні зміни в характер життя регіонів і в механізми управління процесами розвитку. Видова характеристика створених ОТГ (табл. 2.28)

Видова характеристика створених на 2019р. ОТГ

Регіон	Різновиди ОТГ					
	Міські	Селищні	Сільські	Усього	Міста обласного значення	Разом
Вінницька	6	13	24	43	3	47
Волинська	3	14	36	53	0	53
Дніпропетровська	5	24	39	68	2	70
Донецька	4	2	5	11	2	19
Житомирська	6	17	31	54	2	57
Закарпатська	3	1	11	15	1	16
Запорізька	6	12	38	55	1	56
Івано-Франківська	2	12	22	36	2	39
Київська	4	7	9	20	3	26
Кіровоградська	4	6	17	27	0	27
Луганська	0	8	10	18	0	23
Львівська	9	10	22	41	0	41
Миколаївська	3	9	29	41	1	42
Одеська	5	10	22	37	0	37
Полтавська	6	13	32	81	2	55
Рівненська	2	7	35	43	2	45
Сумська	6	11	17	34	4	38
Тернопільська	10	14	27	51	2	53
Харківська	1	12	8	21	2	23
Херсонська	0	9	22	31	2	34
Хмельницька	5	18	26	49	2	51
Черкаська	5	6	45	56	1	58
Чернівецька	9	4	23	36	1	37
Чернігівська	11	19	18	48	2	50
Загалом	113	258	568	939	37	997

Джерело: [307]

Створені в різний період часу ОТГ свою діяльність організують в обмежених фінансових можливостях, а більшість з них отримують державні дотації. Ситуативна оцінка ОТГ, відповідних до їх регіональної приналежності наведено в табл. 2.29 (за даними 2018р.).

Таблиця 2.29

Ситуативна оцінка діяльності ОТГ (2018)

Регіон	Кількість ОТГ, середній % спроможності			Кількість районів без ОТГ	Кількість ОТГ з реверсною дотацією	Середній % з реверсною дотацією	Середній дохід на 1 мешканця	Сер.значення долі витрат на зпл., %
	Всього	З них % до обсягу	До площі території					
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вінницька	37	23	19,2	4	10	5,2	1967	75,6
Волинська	50	40	31,7	2	8	11,4	1663	79,4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дніпропетровська	62	41	12,7	10	11	15,6	2664	71,3
Донецька	10	4	28,1	1	5	4,7	3164	68,6
Житомирська	53	38	18,2	7	8	7,3	1974	77,8
Закарпатська	6	3	23	1	2	2,2	2170	78,8
Запорізька	44	38	15,4	4	2	6,3	1728	74,4
Івано-Франківська	30	28	47,3	1	1	15,7	1050	80,4
Кіровоградська	20	5	11	4	11	7,9	2756	67,01
Луганська	9	8	29,2	-	1	0,8	1582	73,1
Львівська	40	35	30,6	2	3	8,1	1632	77,9
Миколаївська	29	20	15,7	4	5	11,0	1979	77,5
Одеська	28	23	18,3	2	3	3,1	2094	72,1
Полтавська	45	20	9,9	9	16	16,2	3287	69,4
Рівненська	32	28	23,2	1	3	6,4	1495	81,5
Сумська	30	14	13,7	7	9	6,6	2278	73,0
Тернопільська	49	42	26,4	3	4	7,1	1379	76,0
Харківська	17	11	8,7	3	3	10,1	2894	65,9
Херсонська	28	26	18,9	1	1	10,7	1548	79,1
Хмельницька	45	38	15,4	1	6	3,7	1722	76,9
Черкаська	54	36	11,7	9	8	21,4	2039	75,6
Чернівецька	33	32	29,3	1	0	-	1714	82,1
Чернігівська	39	20	8,6	10	9	7,3	3382	74,4

Джерело: [307]

Наведені дані показують, що створені в регіонах ОТГ в більшості своїй не відповідають критерію «спроможності» і знаходяться в дотаційному режимі. Така ситуація не є задовільною і потребує суттєвих змін, оскільки стратегічна лінія їх створення має привести до забезпечення діяльності на власних ресурсах. За наведеними даними кількість бездотаційних ОТГ та здатних на реверсне наповнення державного бюджету не перевищує 16%.

З даних проведеного дослідження визначена суттєва характеристика ОТГ як управлінського механізму. Із загальних витрат на заробітну плату в ОТГ направляються недопустимо великі суми (60-90%) і це при тому, що доходи на 1 мешканця громади не перевищує (за деякими одиничними випадками) 4000 грн. В такій ситуації питома вага видатків на утримання апарату управління у доходах загального фонду в більшості ОТГ доходить до 70%. Але така доля витрат на апарат управління в ОТГ не піддається логічному аналізу і не є «стійкою величиною». Це можна показати на реальних прикладах ОТГ з різних областей (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Доля витрат на апарат управління в різних ОТГ (8 областей)

Джерело: авторська розробка

З цілої множини ОТГ різних областей, при наявності даних для 800 ОТГ вибрані найбільш типові і «представницькі». Як результат маємо широкий діапазон фінансових можливостей для забезпечення управління від 9% до 70% від доходів загального фонду, маємо значні (скоріш всього) необґрунтовані розбіжності в видатках за цією статтею. Наша думка полягає в тому, щоб проаналізувати ситуацію і досвід тих громад, де такі витрати найменші (9-15%) і віднайти шляхи скорочення витрат і перерозподіл їх на проекти інноваційного розвитку і підтримки бізнесу.

Групуємо регіони (області) за максимальним значенням обраних показників (по 5 регіонів - max) – таблиця 2.30.

З наведених груп областей слідує, що само значення максимуму має два розуміння: кількість створених ОТГ, кількість бездотаційних та з реверсною дотацією (в бюджет, а не з бюджету), доходність на 1 мешканця – max є позитив. А в долі дотацій з бюджету та в рівні витрат ОТГ на заробітну плату – максимальні цифрові значення означають негатив.

Отже з цими поясненнями аналітика ситуації показує, що центральні і південні регіони України мають деяку затримку в процесі створення ОТГ, але щодо їх спроможності мають певні переваги.

Групування областей за базовими характеристиками створення та діяльності ОТГ

Кількість створених ОТГ		Рівень дотаційності %		Кількість ОТГ бездотаційних та реверсних	Рівень доходності на 1 мешканця	Рівень витрат на зарплату
54	Черкаська	Івано-Франківська	max 47,3	Полтавська - 25	Чернігівська - 3382	Харківська – 65,9 Кіровоградська - 67,0 Донецька – 68,9 Полтавська - 69,4
53	Житомирська	Волинська	31,7	Дніпропетровська - 21	Полтавська - 3287	
		Львівська	30,6		Донецька - 3116	
50	Волинська	Чернівецька	29,3	Чернігівська - 19	Харківська - 2894	
49	Миколаївська	Чернігівська	min 8,6	Черкаська - 17	Кіровоградська - 2776	
45	Хмельницька	Харківська	8,7			
		Полтавська	9,9			
46	Полтавська			Сумська- 16		

Джерело: авторська розробка

Так по доходності на 1 мешканця лідирують Чернігівський, Полтавський, Донецький, Харківський, Кіровоградський регіони. В цих же регіонах значно менше доля витрат на заробітну плату (в загальних витратах ОТГ). Харків, Полтава, Чернігів – мають і нижчий рівень дотаційності. Західні регіони лідирують за чисельністю створених ОТГ, але потребують більше дотацій для розвитку.

На даний час результат створення ОТГ, в принципі, задовільний: створено більше 1000 громад, що об'єднали 4500 місцевих рад, але 6500 локальних рад ще не об'єднались у громади. Позитив і в тому, що уряд визнав спроможним на кінець 2019р. 828 громад (за старими критеріями спроможності). Самі громади свою спроможність визнають далеко не всі. Тому в новому проекті закону України №2189 пропонується підвищити «ценз» спроможності такими характеристиками: чисельний склад спроможної громади – не менше 5000 осіб, індекс податкоспроможності – не менше 30% від середнього по Україні, частка місцевих податків та зборів у власних доходах – 10 і більше процентів. Такий підхід заслуговує підтримки, оскільки між оцінками Уряду і оцінками асоціації міст України досить разючі відмінності в

цьому питанні: зі Звіту АМУ (А.Бабак) – неспроможних ОТГ в Україні більше 50% від їх загальної кількості. В новій формі самоуправління задіяно 11,3 млн. людей. Площа території, на якій створені ОТГ становить 48,4% від загальної площі земель України. За 2019 рік створено 135 ОТГ. Зараз в Україні 9 громад, що займають територію всього району, дві з яких в Харківській області. Найбільша громада за площею - Олевська - (2019км²), найменша – Угринівська – 17,6км². Найбільша за населенням – Вінницька міська ОТГ (373 164осіб), найменша – Олександрівська сільська ОТГ (1387 осіб). Деякі громади (8 таких) мають назву іншу, ніж головний населений пункт.

Уточнення характеристик процесу і масштабу створення ОТГ наведено в табл. 2.31.

Таблиця 2.31

Створення та характеристика ОТГ

	Характеристики	Кількість та якісні визначення	Примітки
1	Загальна кількість створених громад	1009, в т.ч. в 2018 – 141, 2019 - 223	
2	Приєднано до міст обласного значення в 2019р.	43, до існуючих громад - 170	
3	Створено ЦНАП в ОТГ	775(2018р.), 806(2019)	Зростання +31
4	Організовано співробітництво (договорів)	287(2018), 509(2019)	Зростання+222
5	Увійшли в об'єднання (місцевих рад)	4698, не увійшли 6263	
6	За новими планами створення ОТГ	Охоплено 90% території України	9 областей уточнюють і складають плани
7	Лідуючі області в створенні ОТГ	Житомирська, Хмельницька, Чернігівська, Запорізька, Волинська, Дніпропетровська	
8	Мають проблемні не вирішені питання	Одеська, Київська, Черкаська, Вінницька, Львівська	
9	Покриття районів створеними ОТГ	24(покрите повністю), 165(покрите на 50%), 19(покрите менше 50%), 78(не створено жодної ОТГ)	
10	Законодавча підтримка	«Указ № 837/2019 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» 2. Заплановано на 2020 розробку і прийняття ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» (нова редакція)	
11	Покриття 100% території	Мають узгоджені плани 8 областей	
12	Прийнята нова методика визначення спроможності громад	Затвердження мінрегіоном	Виконані оцінки для 7 областей

В розвитку ОТГ оцінюється також бюджетна спроможність, яка включає державну фінансову підтримку та власні бюджетні надходження.

Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019р. №500-р з державного бюджету на здійснення заходів щодо соціально-

економічного розвитку по проектному механізму направлено і розподілено в регіони і ОТГ значні суми коштів (табл. 2.32).

Таблиця 2.32

Розпорядники та суми бюджетних коштів на соціально-економічний розвиток регіонів

	Регіони	Кількість розпорядників бюджетних коштів			Суми тис.грн.			Відношення ОТГ/ОМС	Ранг
		всього	ОМС	ОТГ	разом	ОМС	ОТГ		
1	Вінницька	28	20	8	33931	24181	9746	0,29	9
2	Волинська	28	15	13	23348	17173	6175	0,25	13
3	Дніпропетровська	11	9	2	26576	24696	1880	0,07	12
4	Донецька	5	5	-	12000	12000	-	-	20
5	Житомирська	49	21	28	19770	10108	9662	0,43	18
6	Закарпатська	20	7	13	21500	20910	590	0,02	16
7	Запорізька	20	6	14	8600	5900	2700	0,3	21
8	Івано-Франківська	18	13	5	46540	38440	8100	0,2	6
9	Кіровоградська	18	16	2	115497	112111	3386	0,03	1
10	Київська	17	13	4	49818	44978	4890	0,09	5
11	Луганська	8	6	2	2820	2670	150	0,06	24
12	Львівська	25	15	10	80163	35363	14800	0,28	4
13	Миколаївська	19	12	7	22841	21445	1396	0,06	14
14	Одеська	18	13	5	37231	20287	16944	0,66	7
15	Полтавська	23	15	8	30116	18508	11408	0,37	11
16	Рівненська	24	18	6	6048	4658	1390	0,22	23
17	Сумська	20	15	5	31860	29406	2254	0,06	10
18	Тернопільська	24	11	13	17941	19977	2964	0,17	19
19	Харківська	12	11	1	21400	20989	411	0,02	17
20	Херсонська	11	9	2	8394	7799	595	0,07	22
21	Хмельницька	21	10	11	62490	52860	9630	0,14	2
22	Черкаська	33	17	16	21677	16467	5210	0,24	15
23	Чернівецька	29	10	19	54302	32816	21486	0,4	3
24	Чернігівська	38	17	21	36707	21046	15661	0,5	8

Надзвичайно широкий діапазон розбіжностей в запланованих сумах викликає сумнів щодо обґрунтованості потреб і запитів на бюджетне фінансування. З іншого боку, можна акцентувати увагу на таких особливостях бюджетної підтримки розвитку регіонів.

1. Сфера розподілу бюджету державної підтримки розвитку регіонів має складну структуру напрямків, серед яких пріоритетною виділяються освіта, здоров'я і медичне забезпечення населення, культура і спорт, інфраструктурні об'єкти регіону. Безумовно, такі напрямки є пріоритетними, але тільки для

соціального захисту населення та підтримки в наявному соціально-економічному режимі певну територію і її населення. Реальний же економічний розвиток потребує вкладень і інновацій та бізнес, в т.ч. в середній і малий бізнес. Отже роль державної фінансової допомоги регіонам реалізується тільки частково і не на головних напрямках.

2. З даних табл. 2.32 слідує, що існуюча система розподілу бюджетних коштів не може вважатись досконалою, а структура і чисельність розпорядників потребує суттєвих змін. На даний час паралельно діють районні (в областях) органи влади і створені в тих же областях нові адміністративно-управлінські структури – об'єднані територіальні громади (ОТГ). На сьогодні ОТГ діють на 50% території України і включають в себе більш 50% населення за межами обласних центрів. А як слідує з табл.6 їх участь у розподілі додаткових коштів державного бюджету не перевищує в середньому 17%. Із 24 представлених областей, тільки в п'яти співвідношеннях між ОТГ і ОМВ досягає 30% (Волинська, Житомирська, Одеська, Полтавська, Чернігівська).

3. Райдержадміністрації, що приймають участь у бюджетному процесі, в кожному регіоні вибудовують свою концепцію розподілу бюджету. Аналіз показує, що в Вінницькій області районні центри вибрали стратегію на оздоровлення шкіл і оздоровчих закладів, в Волинській – на розвиток умов для дошкільного забезпечення і навчання, в Житомирській – ремонт та опалення в цілому на об'єктах регіональної інфраструктури, в Запорізькій – орієнтація на комп'ютерне обладнання, меблі, оргтехніку, вуличне освітлення, в Івано-Франківській області – медичні заклади, ремонт доріг, реанімація тротуарів.

В цілому, кожний регіон витрачає кошти на актуальні і важливі справи на своїй території, але розрив в поглядах і цінностях між райдержадміністраціями і громадами достатньо явно себе проявляє.

Специфіка регіонів у використанні бюджетних коштів появляється і в тому, що одні з них концентрують витрати на 5-7 об'єктах (Рівне, Херсон, Полтава), а інші (Вінниця, Житомир, Миколаїв, Луцьк) – розпорошують витрати на десятки різнопрофільних заходів. Реальної відповіді на питання «що краще, що ефективніше» зі статистичних даних зробити неможливо, але

практика показує, що «справа» не в витратах, а в їх корисності, результативності для регіону.

4. В цілому, в стратегії управління фінансовою підтримкою з боку держави і державних структур, можна констатувати, що ця стратегія не несе в собі «інноваційного заряду». З розглянутих 271 суб'єктів – розпорядників бюджету в регіонах, інноваційний влад можна вважати достатньо обмеженим: це комп'ютеризація в освітніх закладах (11 заходів), придбання сучасного медобладнання (7 заходів), доочистка води в школах (3), модернізація опалення і термомодернізація(6), розробка містобудівної документації (3), створення Центрів медико-санітарної допомоги (4), розвиток обслуговування через ЦНАП (5), екологічні проекти (2), створення архітектурно-паркових композицій з сонячними панелями (2).

Інноваційні заходи мають знайти більше поширення не тільки в бізнесі ,а і в інституційних умовах, в соціумі, в здоровому способі життя. На сьогодні готовність суспільства (громад) до сприйняття нового уже має достатньо високий рівень, але вкрай недостатній рівень практичного забезпечення нових умов життя.

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385) питання створення регіональної мережі індустріальних парків і надання державної підтримки суб'єктам, які створюють такі парки, визначені як один із пріоритетних напрямів розвитку регіонів [193].

Розвиток індустріальних парків сприятиме активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, стимулюванню промислового виробництва, створенню нових високотехнологічних виробництв та десятків тисяч високопродуктивних робочих місць, збільшенню обсягів та асортименту випуску експортоорієнтованої продукції та, як наслідок, підвищенню конкурентоспроможності економіки та добробуту громадян України [193].

- звільнення від сплати ввізного мита з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями

- ввезення за пільговими ставками ввізного мита (до 0%) товарів, що походять з держав - членів Світової організації торгівлі, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, в т.ч. з ЄС і Канадою

- ввезення без сплати ввізного мита устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії [193].

У сучасному розумінні, індустріальний парк - це територія, на якій розташовані промислові підприємства, що ділять між собою комунікації і інфраструктуру [146]. В індустріальному парку розташовуються виробничі, складські, адміністративні, офісні приміщення. Керуюча компанія забезпечує життєдіяльність всіх цих об'єктів, надає резидентам індустріального парку різноманітні послуги - від охоронних до логістики, підбору кадрів і співфінансування проектів. Резиденти ж ділять між собою витрати на оплату послуг керуючої компанії і послуг з автономних об'єктів комунальної інфраструктури.

Основні стимули, що наразі використовуються в міжнародній практиці для індустріальних парків, містять [146]:

- кредити за спеціальними пільговими ставками;
- звільнення від податків та мит;
- субсидіювання оренди;
- надання землі на пільгових умовах;
- субсидіювання тарифів на електрику та воду;
- преференційні тарифи на телекомунікаційні послуги;
- спрощені регуляторні процедури, єдине вікно;
- колективне використання послуг та активів;
- створення житлової та комунальної інфраструктури для працівників

Наразі в Україні, з преференцій що були зазначені вище, діють лише фінансові стимули, а саме: безвідсоткові кредити (позики), цільове фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків [180].

Основними завданнями створення індустріальних парків є:

1. соціально-економічний розвиток - створення комфортних умов для розміщення нових виробництв; збільшення кількості робочих місць; підвищення платоспроможності населення;

2. створення конкуренції - збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва;

3. економічний ефект - зростання валового регіонального продукту та податкових надходження до бюджетів всіх рівнів;

4. розвиток інфраструктури - забезпечення суб'єктів малого і середнього бізнесу виробничими майданчиками та додатковими послугами; розвиток інформаційної інфраструктури регіону;

5. підвищення ефективності виробництва – кооперація на рівні технічних і технологічних можливостей членів індустріального парку; реалізації сучасних і перспективних досліджень і розробок; захист інтелектуальної власності;

6. безпека – перевірка вхідної інформації компаній, що долучаються до співробітництва в індустріальний парк.

Реалізація перерахованих завдань дозволить підвищити інвестиційну привабливість регіонів, яка в кожному конкретному регіоні має низку специфічних особливостей, що залежать від місця розташування та наявних ресурсних можливостей.

Аналіз кількості зареєстрованих індустріальних парків та на стадії часткової діяльності їх територіальне розташування надано на рис. 2.10.

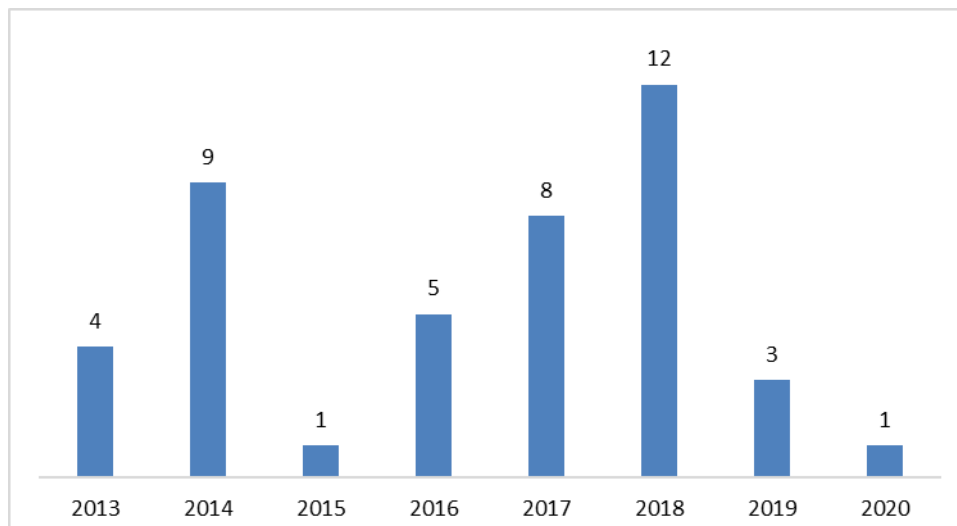

Рис. 2.10. Кількість індустриальних парків України, що включені до Реєстру індустриальних (промислових) парків

Джерело: [180]

На IV кв.2019 року в Україні зареєстровано 43 індустриальні парки, найбільша кількість була зареєстрована в 2018 р. – 12 од. Розміщення по регіонах представлені на рис. 2.11.

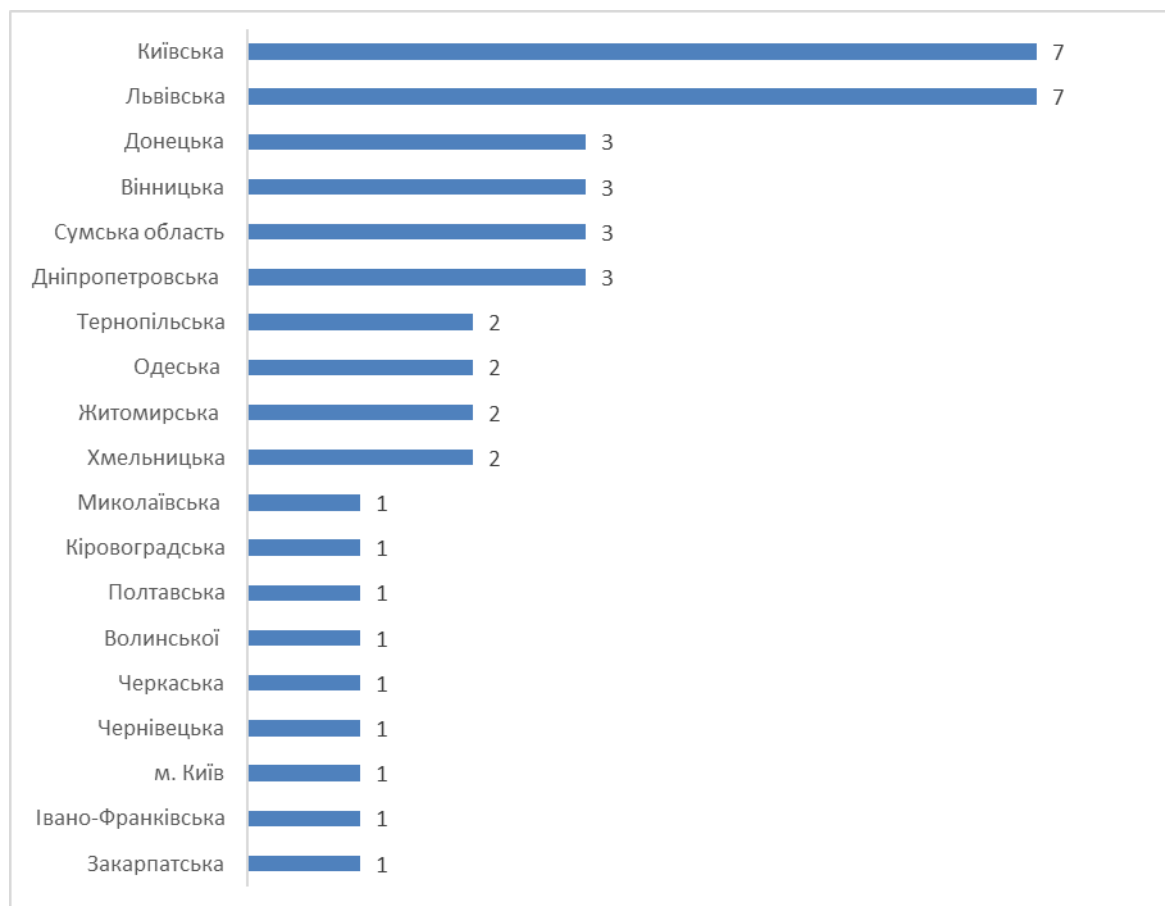

Рис. 2.11. Кількість зареєстрованих індустриальних парків за регіонами України

Джерело: [180]

З аналізу розташування індустріальних парків випливає, що не в усіх регіонах вони є в наявності. Ґрунтовний аналіз стратегій розвитку цих регіонів показав наступне.

Згідно зі Стратегією регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року в області 18 ділянок загальною площею майже 900 га пропонуються під промислові зони, з них 14 відповідають вимогам законодавства для розміщення індустріальних парків. Передбачено виділення коштів з обласного бюджету на розробку концепцій індустріальних парків у розмірі 400 тис. грн. впродовж 2018-2019 років.

У місті Запоріжжя у 2011 році створено індустріальний парк площею 50 га на базі підприємства ПАТ «Запоріжкран» за підтримки фінської компанії Konecranes, де успішно працюють 12 промислових підприємств малого бізнесу, з яких 10 – українські компанії. ТОВ «Ізатекс-Індастрі» створено індустріальний парк «Мелітополь» на місці колишнього ПАТ «Мелітопольський завод холодильного машинобудування «РЕФМА» (загальна площа земельної ділянки – 16,3 га, площа приміщень – 84 тис. м²). На будівництво та створення парку згідно з концепцією передбачається залучити понад 50 млн. грн. (кошти учасників та керуючої компанії).

Прогнозна кількість нових робочих місць – 2260. Функціональне призначення парку: виробництво запчастин та комплектуючих для с/г техніки та автомобілів, глибока переробка та зберігання с/г продукції, логістика, ІТ-технології.

Планом заходів на 2016-2018 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2020 року було передбачено реалізацію проекту «Створення індустріального парку з глибокої переробки зерна «Житниця» м. Бердянськ».

Згідно зі Стратегією розвитку Луганської області на період до 2020 року підвищення рівня інноваційної та інвестиційної спроможності області можливе, серед іншого, через удосконалення регіональної інвестиційно-інноваційної інфраструктури, зокрема створення регіональної мережі наукових, технологічних та індустріальних парків, а також системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності

Згідно зі Стратегією розвитку Рівненської області на період до 2020 року одним із завдань досягнення стратегічної цілі «Розвиток економічного потенціалу» визначено підготовку інвестиційних продуктів, реалізація якого можлива шляхом розробки концепції та техніко-економічного обґрунтування розміщення індустріального парку в регіоні; розроблення концептуального дизайну індустріального парку Рівненської області; розвитку інженерної інфраструктури для індустріального парку. У Плані заходів на 2018-2020 роки з реалізації Стратегії розвитку Рівненської області на період до 2020 року наявний проект «Створення індустріальних парків Рівненщини».

У Плані заходів на 2015-2017 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на період до 2020 року наявний проект «Створення виробництв зернозбиральних комбайнів John Deere W660,650 та ХТЗ 3085 (Samro 3085 Superior) на території індустріального парку «ХТЗ-1».

Стратегією розвитку Херсонської області на період до 2020 року однією зі сфер реалізації проектів з метою досягнення стратегічної цілі «Забезпечення місцевого економічного розвитку» визначено «Сприяння створенню індустріальних, наукових парків»

Стратегією сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року однією зі сфер реалізації проектів з метою досягнення стратегічних цілей визначено «Створення індустріальних та технологічних парків». Планом заходів з реалізації у 2015-2017 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року передбачена проектна ідея «Створення індустріального парку» (м. Чернігів). Планом заходів з реалізації у 2018-2020 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року одним із технічних завдань на проекти регіонального розвитку визначено «Створення індустріальних парків» (Чернігівська область). Є наміри щодо створення індустріального парку у м. Мена. Так, рішенням Менської міської ради № 76 від 25.03.2019 створено індустріальний парк «Менський».

Враховуючи всі ресурси підтримки розвитку регіонів слід приділити увагу їх результативності. В першу чергу нас має цікавити вплив інвестицій на

розвиток промисловості. Ситуативні оцінки показують, що нерівновага між регіонами в цьому напрямку є недопустимо значною (рис. 2.12).

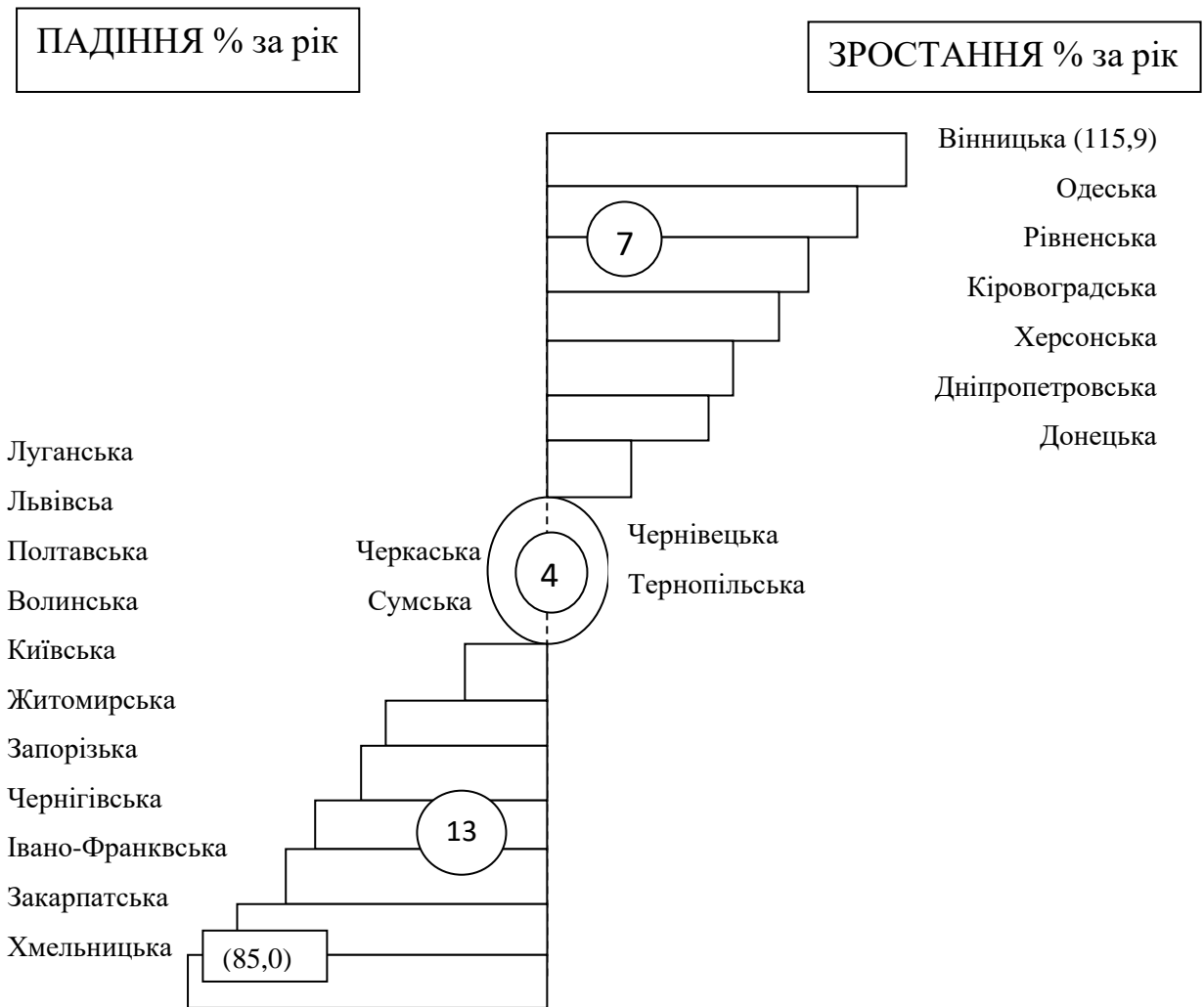

Рис. 2.12. Індекс промислової продукції за січень – листопад 2019р.

Джерело: [303]

Індекс будівельної продукції в 2019 є достатньо задовільним. В середньому по Україні це становить 121,3% але є області, що досягли значно більшого рівня зростання (Вінницька – 206,3%, Чернігівська – 159,2%, Чернівецька – 132,8%, Миколаївська – 135%). Зменшили темп будівництва лише дві області – Запорізька і Черкаська.

Головний вплив на розвиток регіонів мають чинити ПІ і в цілому капітальні інвестиції. За даними Мінфіну в 2019р. в Україну надійшло прямих іноземних інвестицій на суму 1711млн.\$, що менше проти 2018р. на 27,5% (2355млн. \$ - 2018р.).

За весь період надходження в Україну прямих іноземних інвестицій (ПІІ) пріоритет інвестування віддано м.Києву (51% всіх інвестиційних ресурсів). Далі в рейтинговому порядку: Дніпропетровська область – 3,65 млрд.\$, Київська – 1,58 млрд.\$, Донецька – 1,236 млрд.\$, Одеська – 1,19 млрд.\$, Полтавська – 1,022 млрд.\$, Львівська – 1,02 млрд.\$, Івано-Франківська – 0,899 млрд.\$, Запорізька – 0,867 млрд.\$, Харківська – 0,637 млрд.\$.

На всі інші області припало не більше 1%.

В той час як фінансові ресурси ПІІ направляються пріоритетно у виробничу сферу і дійсно забезпечують розвиток (нову продукцію, зайнятість, товари на експорт), кошти з ДФРР до категорії «розвиток» відносити треба зі значною обережністю. Бюджетні кошти через різні канали направляються на «стабілізацію» ситуації в регіонах, що мало відповідає завданням розвитку. Структурний розподіл бюджетних коштів з централізованого державного ресурсу в рейтинговому порядку формується таким чином: ремонт і будівництво доріг (30%), цільова підтримка територій (і не тільки депресивних) (20%), розвиток інфраструктури (5%), охорона здоров'я і закладів освіти (45%).

Всі ці сектори фінансування не створюють «хвилю економічного розвитку», а лише стабілізують існуючу базу, існуючий потенціал розвитку. Окрім капітальних інвестицій свою роль відіграють і інвестиції в соціальну сферу. Загальна структура бюджетних надходжень, зокрема в створених ОТГ, представлена на рис. 2.13.

Субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій останні роки є досить великою за розміром (на 2019 – 4,756 млрд.грн.), проте її використання не виглядає таким, що відповідає її назві «соціально-економічний розвиток», оскільки витрати використовуються на незначні закупівлі (дитячі майданчики, музичні інструменти, тренажери).

Сам механізм бюджетування і відбору проектів на отримання бюджетних коштів зазнав негативних змін, таких як доля на ДФРР від обсягу загального бюджету (31,5% зменшена до 1%), включення в ДФРР такого інструменту як «Всеукраїнський громадський бюджет» (ВГБ) в розмірі 0,5 млрд.грн., право розпорядження 50% ДФРР урядом, а 50% окремо депутатським корпусом

(персонально окремими депутатами), окремий механізм розподілу субвенцій на соціально-економічний розвиток регіонів (за обсягами більший ніж ДФРР).

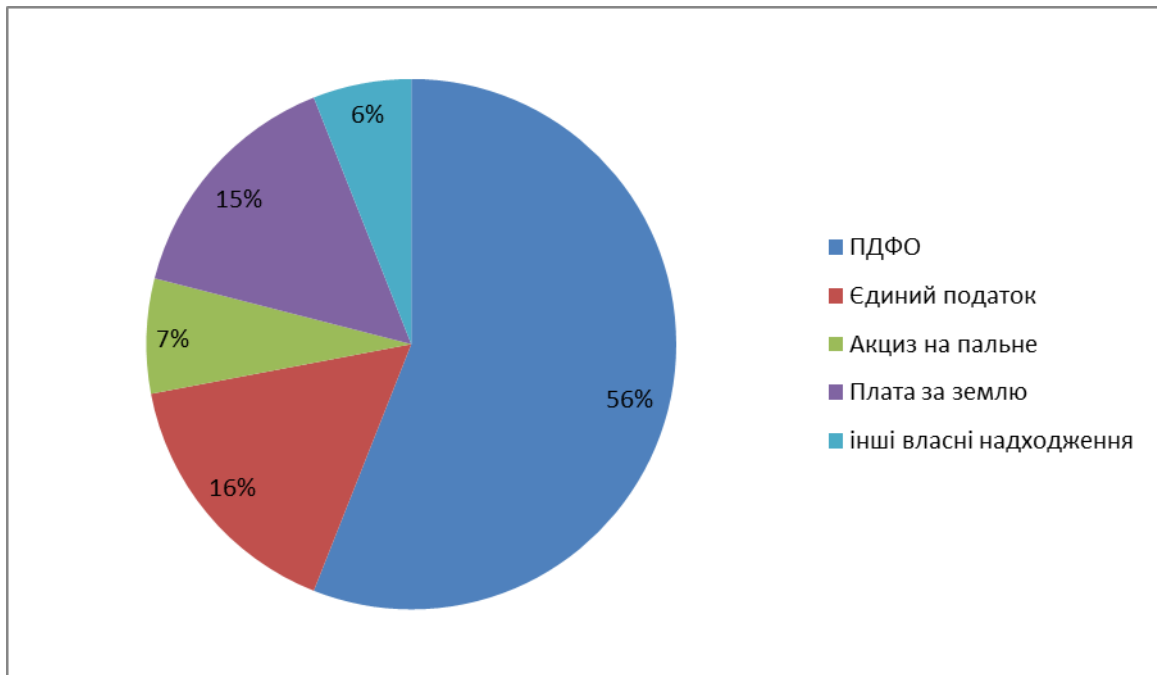

Рис. 2.13. Структура доходів бюджетів ОТГ у 2018 році, %

Джерело: [303]

В результаті формується механізм, в якому роль регіонів більш пасивна, ніж роль центральних органів влади, а принципи відбору проектів розвитку тільки формально пов'язані з конкурсами, а фактично діє механізм «ручного» розподілу коштів без об'єктивних аргументів і обґрунтувань. Отже, внесені зміни до статті 24-1 Бюджетного кодексу та ухвалення норм розподілу коштів ДФРР: цільових коштів державного бюджету на розвиток своєї ролі не виконали.

Окрім бюджетних коштів в інноваційну сферу входять інші різновиди ресурсів. До інвестиційних ресурсів, що мають забезпечити розвиток країни та окремих економічних систем, згідно ЗУ «Про інвестиційну діяльність», відноситься: банківські вклади, паї, акції, цінні папери, рухоме і нерухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, сукупність знань у вигляді технічної документації та досвіду, права користування землею, водою, ресурсами, обладнанням та інші цінності.

Як бачимо, перелік ресурсів і цінностей навіть на законодавчому рівні не є чітко визначеним і виключним. А це означає, що в перспективі з'являться нові джерела, форми і схеми інвестування розвитку, а вже зараз є необхідність в моделях і механізмах венчурного, кластерного та корпоративного інвестування, в т.ч. організованого на регіональному рівні.

Згідно Бюджетного кодексу України (ст71) виділена позиція «Бюджет розвитку місцевих бюджетів» і створено установу Державний фонд регіонального розвитку. Законодавством передбачено наповнення БФРР в 1% від загального обсягу річного бюджету. Але цей норматив щорічно не витримується, а тому в 2017р. ДФРР отримав – 3,2, 2018 – 2,6, 2019 – 1,8, а на 2020 заплановано – 2,0 млрд.грн.

У 2015 на фінансування інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку виділено з ДФРР – 2,9млрд.грн., з яких профінансовано 876 проектів (532 введено в експлуатацію). Використано – 82,3% виділених коштів. Проекти забезпеченості об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури на початок року.

Для вирішення завдань регіонального розвитку в Україні необхідно змінити підходи до обґрунтування визначення обсягу ДФРР з урахуванням вимог бюджетної децентралізації. Зокрема, слід врахувати потреби у капітальних вкладеннях для створення відповідної інфраструктури у всіх територіальних громадах та надання громадянам високого рівня соціальних і публічних послуг, що забезпечить у подальшому високий рівень розвитку регіонів [212].

Висновки до розділу 2

Напрямки, темпи і характер розвитку регіонів залежать від реального стану економічного потенціалу регіонів та від зусиль і злагоженості дій учасників регіональної політики. В дослідженні проведено аналіз взаємозв'язку господарської діяльності регіонів з кінцевими результатами розвитку та

заходами, що здійснюються державою та самими регіонами по керованому управлінню розвитком.

Встановлено, що на ситуацію в регіонах продовжують впливово діяти загальні особливості національної економіки в цілому, її низькі рейтинги в порівняльних оцінках серед країн світу та нерівноважні умови в організації економічної діяльності.

Досліджено глобальні тенденції впливу на регіони України, серед яких спад обсягів прямих іноземних інвестицій, а особливо їх нерівномірний розподіл по регіонах, незадовільний інвестиційний клімат в регіонах, що відноситься і до України в цілому, відтік трудових ресурсів з України, а тим більш загрозово – відтік активного інтелектуального капіталу.

Проведені дослідження, а також аналіз даних світових рейтингових агентств, показують достатньо ускладнену ситуацію в регіонах щодо можливостей забезпечення їх розвитку, а саме в частині стратегічних прорахунків в структурній політиці, низької бюджетної спроможності регіонів, відсутністю реального процесу створення НІС та РІС (при декларативній заявленості таких систем), незадовільних результатах практики створення нових форм сучасної економіки, таких як технопарки, індустріальні парки, кластери, бізнес-інкубатори.

Показниками незадовільного стану в розвитку регіонів визначені – ресурсо- та енергоємність ВВП, низький рівень інноваційності в промисловості, аграрному господарстві і в сфері послуг, інвестиційна незабезпеченість розвитку науки та освіти, від’ємний баланс експортно-імпортних операцій. Доведено, що і структура і динаміка цих показників не відповідає стратегічним орієнтирам розвитку, а відповідає стану, наближеному до кризи. Деякі позитивні зміни визначились щодо переорієнтації в експортно-імпортних операціях та в сфері енергозбереження, але в цих аспектах регіони знаходяться на відмінних між собою рівнях та стратегіях розвитку. З цих аналітичних оцінок робимо висновок, що кожний регіон і надалі має притримуватись своєї власної стратегії розвитку, включаючи децентралізацію, смартспеціалізацію,

конкурентну політику, власні інноваційні точки зростання і власну модель взаємовідношень на регіональному рівні.

В дослідженні визначено, що для нових моделей розвитку властиві опора на власні ресурси, постійний ситуаційний і порівняльний аналіз, оновлена модель організаційно-економічного механізму, раціональний розподіл ресурсів забезпечення розвитку на бізнес, апарат управління та інфраструктуру.

З аналітичних матеріалів в регіональному розвитку акцентується увага на адаптуванні зарубіжного досвіду до національних умов, на можливостях в самих регіонах забезпечити сприятливі умови інвестиційного клімату, на прямих контактах із зарубіжними фондами.

Висновком з дослідження є і впевненість, що всі три сектори регіональної економіки (промисловість, сільське господарство та сфера послуг) з державницьких позицій розвитку однаково важливі і заслуговують пропорційного вкладу інвестицій, при цьому кожний регіон має визначитись з пріоритетами.

Водночас, більшість інвесторів залучених в розвиток регіонів, мають свої сфери інвестування (фінанси, оптова торгівля, переробна промисловість, транспорт), що і рекомендується до уваги стратегам регіональної політики.

З характеристик щодо особливостей регіонів досліджені показники зовнішньоекономічних та науково-інвестиційної діяльності, з чого слідує, що комплексно розвинуті області (Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Львівська) в потенціалі мають вагомих конкурентів, серед інших регіонів, здатних потіснити лідерів в деяких економічних сферах за рахунок своїх інноваційних стратегій, зокрема такі області як Вінницька, Рівненська, Херсонська, Чернівецька. Їх завдання розвитку підкріплені капітальними інвестиціями та формуванням нових організаційно-економічних структур і механізмів.

Дослідження інвестиційних паспортів різних регіонів свідчить про початок достатньо креативної роботи з питань розвитку, що здійснюється самими регіонами. Як раз з цього положення робимо висновок, що для підвищення якості такої роботи та її практичної корисності регіонам необхідна

науково-методична допомога в стратегічному плануванні, а отже розробка моделей та інструментарію, що виконані в третьому розділі, які можуть стати допоміжним матеріалом для використання в завданнях регіонального розвитку.

Основні положення розділу викладені у публікаціях автора [288, 289, 293, 294, 295].

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

3.1. Розробка формалізованої моделі планування розвитку регіону і підвищення його конкурентоздатності

Регіон є специфічним об'єктом адміністративно-територіального устрою держави. В Україні - це території обласного підпорядкування, які в управлінні розвитком мають достатній рівень самостійності і свобод, щоб планувати і забезпечувати стратегію свого розвитку. Зовнішні для регіону вимоги формуються програмами державної регіональної політики та характером і впливом глобальних тенденцій розвитку. Свій вплив здійснюють і міжрегіональні взаємодії, незважаючи на те, що в Україні механізм цих взаємодій формується тільки в останні роки.

Особливості регіональної політики на місцевому рівні проявляються в таких характеристиках: територіальна близькість учасників процесу розвитку, єдина і чітко визначена регіональна інфраструктура, високий рівень взаємодовіри, поєднання самоорганізації і державної підтримки, комплексність і доступність ресурсної бази. Все більшого значення в регіональному розвитку набуває використання європейського досвіду з вирішення регіональних проблем. В доповіді 2017 року Я.Жаліло з цього приводу визначився таким чином: «рівні рамкові можливості», «адаптивні стратегії регіонів», «заохочення транскордонної співпраці», визнання локальних ініціатив і провідної ролі малих міст, інтеграція на засадах програмування». Зауважимо, що такі маркери відповідають основам Європейської моделі регіонального розвитку... Мобілізація децентралізованих ресурсів регіонального розвитку, синергія територіальних потенціалів забезпечує європейським лідерам не тільки стійкі темпи розвитку, але й участь у формуванні світового економічного порядку. Отже європейська модель просторового розвитку забезпечує економічне зростання країн ЄС і формує якість життя громад [47].

Наукова думка концентрує увагу і на поєднанні активної позиції територій з принципом раціональності використання обмежених ресурсів.

«Через посилення спроможності регіональних спільнот ефективно вирішувати проблеми просторового розвитку у відповідності з викликами сучасного національного та глобального економічного середовища, досягається інклюзивність (залученість до формування та отримання результату усіх членів спільноти) розвитку регіонів – складові добробуту регіональної громади та кожного з її членів формуються на основі використання наявних ресурсних можливостей та врахування обмежень» [231, с.5].

Базуючись на європейському досвіді та враховуючи наукові напрацювання вітчизняних вчених [4, 6, 44, 155] структурно змодельємо розподіл уваги і ресурсів в завданнях регіонального розвитку (рис. 3.1).

Як показано на рис. 3.1, в механізмі управління регіональним розвитком взаємодіють три принципово різні складові: спроможності, розподілу витрат, розподілу уваги і часу управлінського персоналу. Розподіл уваги стосується структури витрати часу на різні види управлінської діяльності: на аналітику, планування, зовнішні контакти та інше. Якраз на це ми рекомендуємо використати аналітичне оцінювання і творчий підхід, оскільки проблема розвитку не має усталених норм і правил в управлінській діяльності.

Особливості управління регіональним розвитком полягають у формуванні базових стратегічних положень і умов, серед яких вважаємо пріоритетними:

1. Суб`єктно-об`єктні відношення, що означає – з державницьких позицій регіон є об`єктом цільової регіональної політики, а в стратегії саморозвитку регіон виступає як обособлений суб`єкт розробки планів і організації діяльності.

2. Опора на власні ресурси і зусилля і, в першу чергу, на власний інтелектуальний капітал та активність бізнесу.

3. Орієнтація на науку, освіту, інноваційний процес, створення інвестиційно привабливого клімату, підтримку підприємництва.

4. Орієнтація на структурні зміни, підвищення рівня конкурентоспроможності, перехід на модель «смайт-спеціалізації».

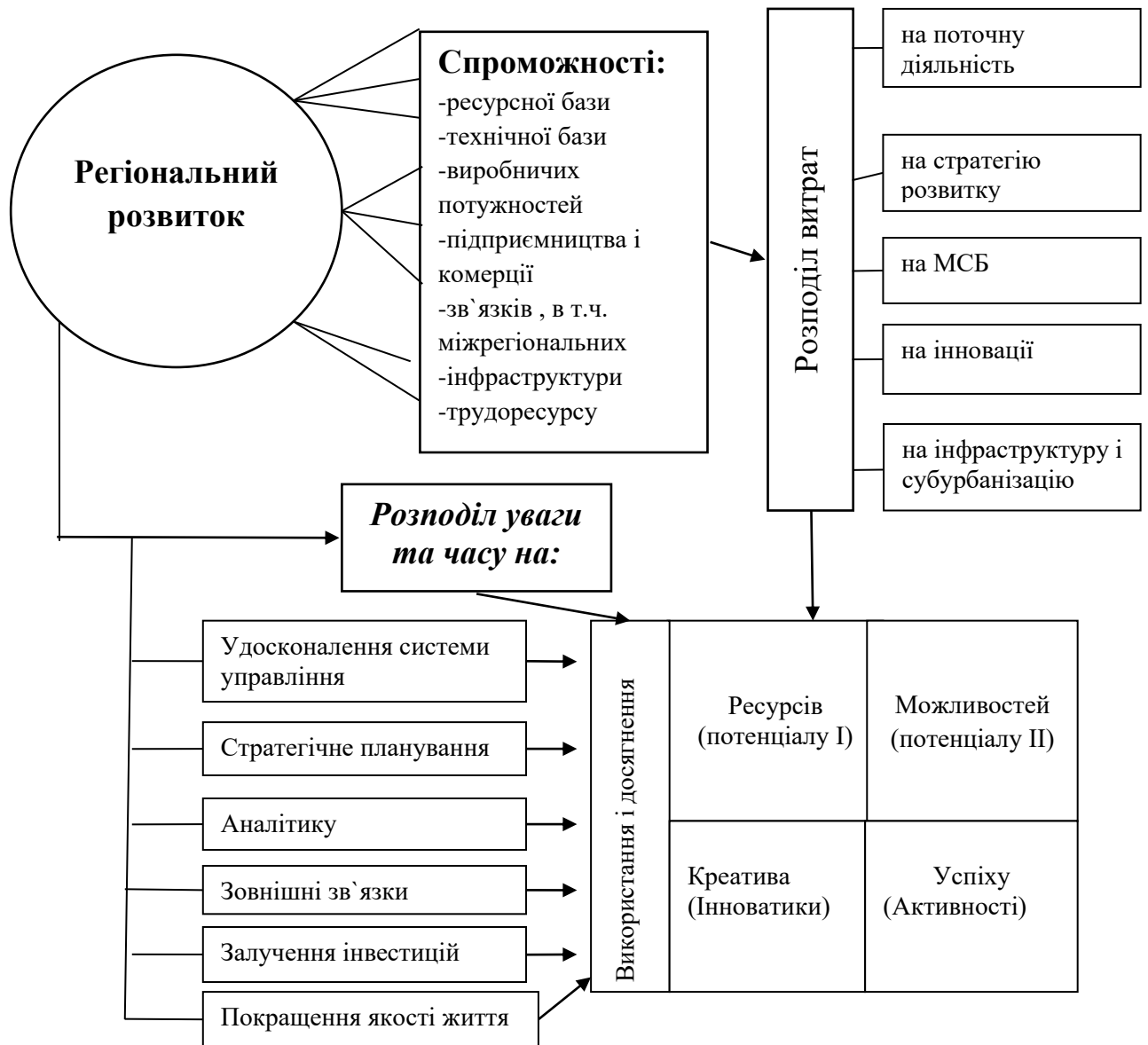

Рис. 3.1. Розподіл уваги і ресурсів в завданнях регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

5. Розбудова стратегії розвитку з використанням інструментарію сценарного моделювання, точок зростання, управління за пріоритетами, залучення громадськості до стратегічного планування.

6. Задіяння механізмів стимулювання та оновлення інституційної бази.

Аналіз особливостей розвитку регіонів України свідчить, що йому притаманний режим протиріч, подолання негативів і бар'єрів, розв'язання конфліктів. З цього слідує, що в регіоні процес розвитку не є екстраполяційно прогнозованим і ламінарним. Розвиток регіонів проявляє себе як нерівноважний і конфліктний процес. І система управління розвитком має

відпрацьовувати свої реакції на виклики, приймати рішення і організовувати діяльність з урахуванням нестабільності, протиріч, напруги, ризику і наявності бар'єрів.

Регіон, як цілісний просторовий комплекс самих різних за призначенням та за формою підприємств і організацій, одночасно знаходиться в двох режимах: перший - оперативного функціонування і другий - забезпечення розвитку свого ресурсного потенціалу, системи управління та бізнесу. В цих двох режимах відбуваються взаємодії між структурними елементами регіону, але і характер цих взаємодій, і завдання окремих учасників в різних режимах різні. Оперативне функціонування базується на усталених, відрегульованих зв'язках і відносинах, а перспективи розвитку потребують дещо іншої моделі взаємодій, більшої мобільності і оперативного врахування невизначеностей. В стратегії управління розвитком (рис. 3.2) організується незворотний потоковий процес і відслідковуються впливи.

Регіон є частиною більшої території і постійно знаходяться під впливом зовнішнього середовища і конкуренції (додаток Е). Зовнішні впливи можуть бути сприятливими, несприятливими, бар'єрними, агресивними, руйнівними. Тому їх вивчення є не тільки бажаним, а і необхідним з різних причин: для використання позитивів, залучення інвестицій, врахування в стратегіях розвитку обміну досвідом, а в разі необхідності організації супротиву. Дослідження і оцінка зовнішніх впливів мають бути організовані за різними методологічними підходами, серед яких виділяємо: партнерських взаємовідносин зі стейкхолдерами, конкурентної боротьби, бенчмаркінгу, ситуаційного аналізу, стратегічного планування, врахування інтересів інших структурних елементів територій, впливу глобальних тенденцій. Але, перш за все, важливо мати системне уявлення про зовнішнє середовище, наявну та можливу силу впливу, оцінку ризиків, що пов'язані з неврахуванням загроз зовнішнього середовища та його можливої агресії.

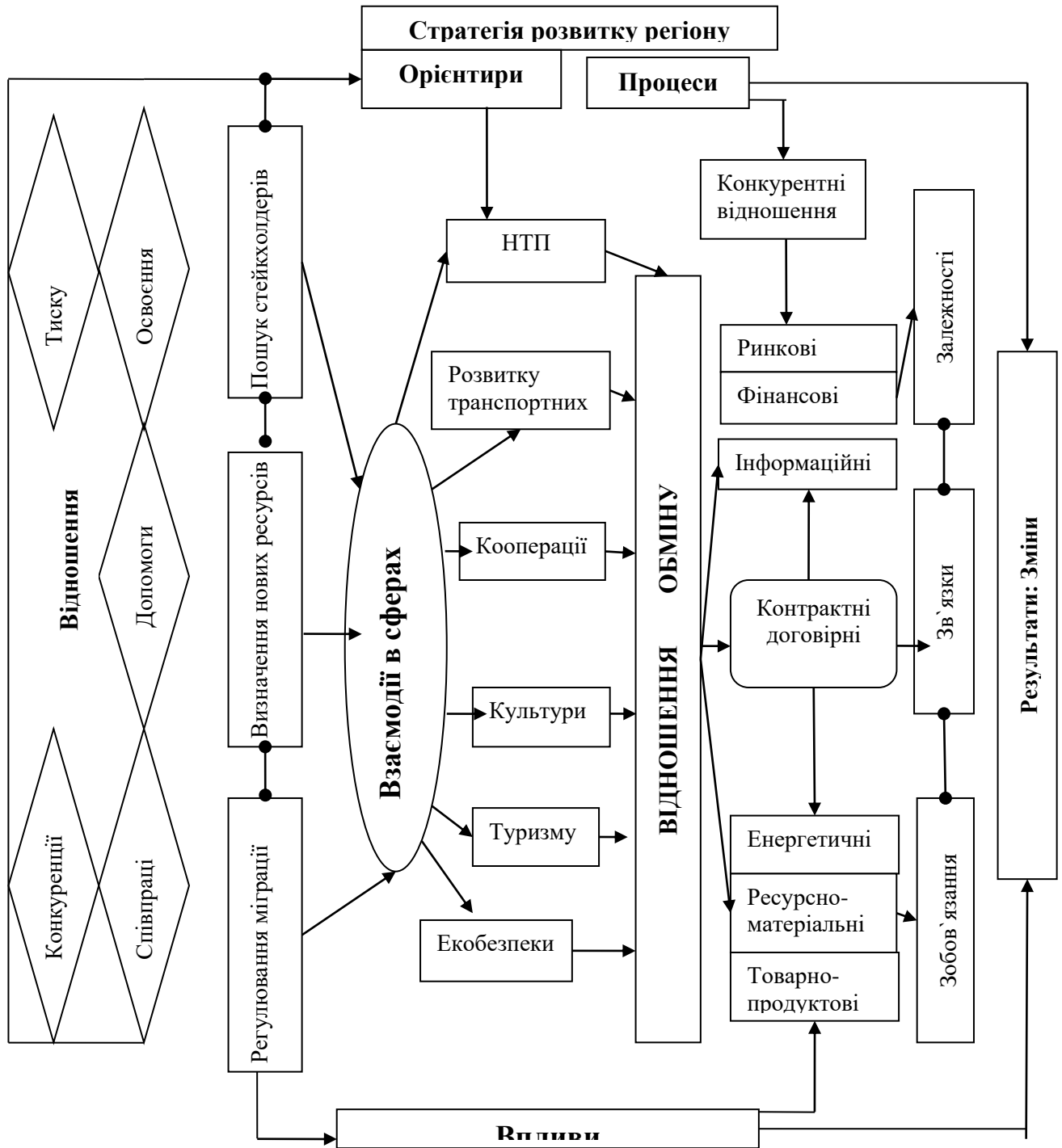

Рис. 3.2. Відношення і взаємодії між учасниками з питань стратегії регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

Модель для розгляду основних характеристик та факторів впливу зовнішнього середовища представлена на рис. 3.3.

На рис. 3.3 показано фактори впливу на регіон зовнішнього середовища, яке являє собою складноструктуровану множину факторів впливу.

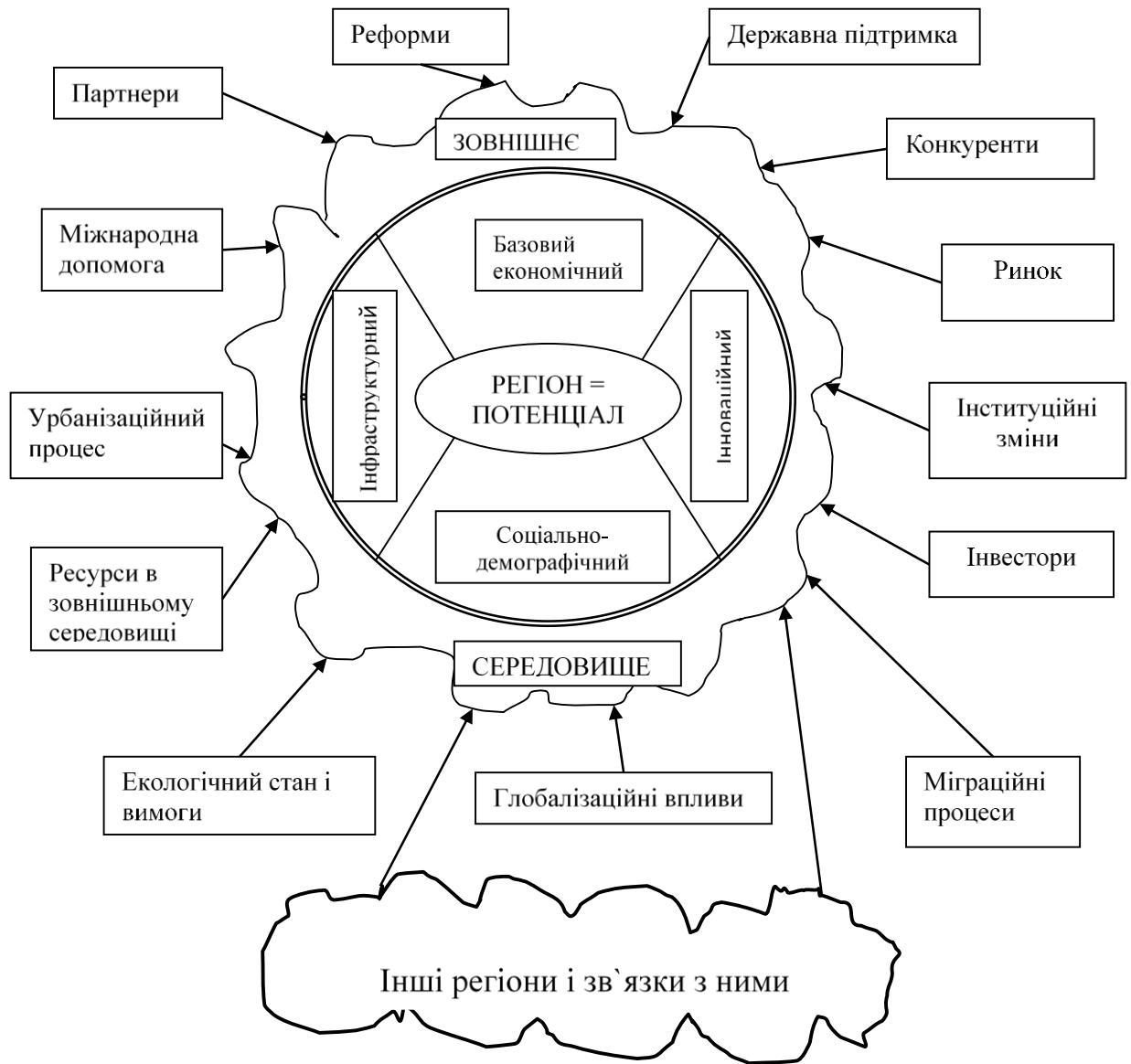

Рис. 3.3. Модель впливу на регіон зовнішнього середовища

Джерело: авторська розробка

Загального ранжування для всіх регіонів характеру і сили впливу різних факторів запропонувати досить складно, але виділити головні чинники можна таким чином: законодавство, інституційні зміни і державна підтримка (перша група), конкуренти, ринок, інвестори (друга група), глобалізація і міжнародна підтримка, ресурсна база, (третья група). В регіоні і за межами регіону - урбанізаційні та міграційні процеси, екологічні вимоги (четверта група). Значення і вплив кожної з цих груп і виокремленого фактору має визначатись для кожного регіону окремо, оскільки регіони різні за потенціалом, просторовим розміщенням (прикордонні, приморські, в різних природно-

кліматичних зонах). Регіони також наділені різним потенціалом корисних копалин мінералів та інших ресурсів. На цих основах регіони формують свою стратегію розвитку, використовуючи свої конкурентні переваги, які наведені в додатку 6.

Відмінності регіонів в потенціалі розвитку і ресурсному забезпеченні генерують завдання визначення свого власного набору пріоритетів розвитку, а звідси, і свою систему завдань, методів та інструментів управління розвитком. Додамо до цього, що і зовнішнє середовище у кожного регіону теж не є узагальненим, а є специфічним (ЗСі). В концептуальному розумінні базова модель розвитку регіону (MRi) пропонуємо представити таким виразом

$$MRi = \{Pri, VPi, ZSi, Ui\} * [Ci, Wi], \quad (3.1)$$

де MRi – базова концептуальна модель розвитку регіону;

Pri – вибір пріоритетів;

VPi – складноструктурований потенціал;

ZSi – вплив зовнішнього середовища конкретного і-го регіону;

Ui – потенціал власної системи управління;

Ci – вибір варіантів стратегії;

Wi – забезпечення стратегії розвитку (ресурси і механізми)

В більш деталізованому і алгоритмічному вигляді управління регіональним розвитком пропонуємо розглядати як систему взаємопов'язаних блоків, першим з яких визначимо організаційно-економічний «механізм», оскільки регіон для свого розвитку повинен сформувати деяку стійку конструкцію, яку й визначимо як «механізм». Таких механізмів для регіону має бути два – державний (державного впливу) і власний (саморозвитку регіону).

Поглиблюючи уявлення про механізм (державний механізм) як систему, Дуков Д.Ф. пропонує такий вираз механізму як системи (S) [171].

$$S = \langle A, Q, R, Z, SR \rangle, \quad (3.2)$$

де S – система;

A - елементи, що входять в систему;

Q - властивості;

R – відношення;

Z – мета (цілі).

В подальшій деталізації цього виразу пропонуємо мету (цілі) винести із системи «механізм» (механізм не має мети). Також доповнемо модель блоком « SR – взаємодії».

Таке бачення державного механізму підтримки розвитку регіонів є логічним і відбиває суттєві, базові характеристик механізму розвитку. Підтримуючи цей підхід, акцентуємо увагу на деяких особливостях регіонального розвитку.

Перша – регіони, території відмінні між собою, а тому необхідно враховувати ці відмінності в характеристиці їх потенціалів (Пі).

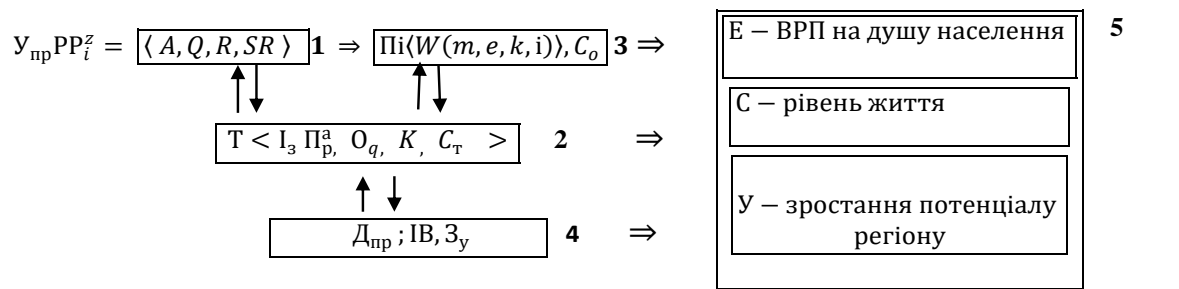
Друга – розвиток регіонів відбувається за рахунок двох факторів впливу, двох рушійних сил, а саме сили державного регулювання і підтримки та сили саморозвитку, отже це два окремі механізми, що мають діяти злагоджено, разом і за єдиною стратегією.

Третє – OEM окремо, сам по собі, є «нульовим», «пустим», якщо він не працює, тобто не обслуговує технологію функціонування і розвитку. Технологія переводить ресурси в результати (товари, послуги), а тому OEM управління регіональним розвитком необхідно розглядати разом з технологією управління (OEM \leftrightarrow T), тобто маємо двоєдину модель розвитку регіону.

Четверте – OEM і технології разом потребують всіх різновидів забезпечення, в т.ч. матеріально-ресурсного, кадрового, енергетичного, інформаційно-аналітичного, організаційно-економічного та інших.

П'яте – розвиток як процес формування змін має оцінюватись деякою системою параметрів, показників, характеристик. І особливо важливо в нашому випадку, при розгляді впливу інвестицій на розвиток регіону, оцінювати інвестиційний вклад в розвиток та загальний ефект розвитку. Останній пропонується оцінювати за трьома напрямками: економічний ефект (E), соціальний ефект [C], ефект управління [У].

Базуючись на цих визначеннях і положеннях, надамо авторську формальну модель управління регіональним розвитком (рис. 3.4):

1 - блок механізму управління розвитком

A - елементи, що складають механізм;

Q - властивості;

R - відношення;

SR - взаємодії;

2 – блок технології управління розвитком

I_3 - інформаційне забезпечення;

Π_p^a - аналітика і розрахунки;

O_q - організація діяльності;

K - контроль процесу розвитку;

C_T - стимулювання, активація;

5 – результативний блок, оцінки розвитку

3 – блок забезпечення

Π_i - потенціал і специфіка регіону

W - забезпечення:

m - ресурсно-матеріальне;

e - фінансово-економічне;

k - кадрове;

i - інформаційно аналітичне;

C_o - стратегічні орієнтири;

4 – блок інвестиційного і регуляторного вкладу;

$D_{пр}$ - державної підтримки

IB – інвестиційний вклад

Z_y – зовнішні умови

Рис. 3.4. Формалізована модель регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

В представленій на рис. 3.4 формалізовані моделі управління регіональним розвитком включені елементи, характеристики і умови саморозвитку (ОЕМ + технологія + забезпечення + намічені орієнтири + результати), тоді як механізм, форми і методи державної підтримки розвитку

регіонів представлені окремо і без деталізації в блоці інвестиційного і регуляторного вкладу.

Сама діяльність по розвитку регіону потребує перспективних стратегічних рішень, пошуку стейкхолдерів (в першу чергу, інвесторів), розбудови таких відношень як освоєння нових знань, співпраці, допомоги. Взаємодії учасників необхідно налагоджувати по НТП та інноваціям, транспортному сполученню, виробничій кооперації, культурі і туризму, екобезпеці. В центрі уваги знаходяться контрактно-договірні відношення, фінансові і ринкові механізми, енергетичне та ресурсно-матеріальне забезпечення; формуються зв'язки, зобов'язання, залежності. Розвиток регіону за ідеологією самоуправління і саморозвитку, при тому, що він базується на власній стратегії бачення і досягнення перспектив, здійснюється в умовах впливу (а іноді і супротиву) зовнішнього середовища. А в такому разі зовнішні зв'язки і відносини регіону відіграють не меншу роль ніж використання власного потенціалу.

Суб'єкти-стейкхолдери взаємовідносин в системі «регіональний розвиток ⇔ елементи регіональної структури» надзвичайно різноманітні: органи влади, бізнес, наукові організації, комунальні підприємства і служби та інші. А це означає, що відносини та взаємодії між ними мають будуватися за різними механізмами: ієрархії, партнерства, конкуренції, підприємництва, організації супротиву негативним впливам.

Виділимо, дещо «нетрадиційне» явище, - конкуренцію регіонів. Регіони в цілому, в прямому сенсі, між собою не конкурують. І на перший погляд конкуренція регіонів не є проблематикою регіоналістики як наукового економічного напрямку. Дійсно, конкурують в ринковому просторі окремі підприємства, мережеві структури, кластери та інші організаційні комплекси, що розміщені в рамках певної адміністративно-територіальної системи. З позицій спрощеного, ринкового розуміння конкуренції, безпосередньо регіони, знаходяться начеб-то «над конкурентними відносинами». Але таке розуміння «конкуренції регіонів» [244] не відповідає дійсності. По-перше, якщо конкурують між собою локальні ланки регіону (підприємства, організації), то і

система (регіон) в цілому не може залишатись осторонь цієї конкурентної боротьби. А по-друге, регіон реально включений в конкуренцію з іншими регіонами в дещо зміненому змісті - за ресурси та ринки. Така конкуренція існує в інших формах і змістах конкурентних відносин, ніж це характерно для окремих підприємств. Регіональна конкуренція менше проявляється в розумінні «товару на ринках» (чим конкурують), а більше в розумі «за що конкурують» - за матеріально-технічні ресурси, за інвестиції і бюджетну підтримку, за інтелектуальний капітал і інновації. Отже регіону характерна конкуренція: не товарна, а ресурсна; не виробнича, а інноваційна; не оперативна, а стратегічна. Регіони також конкурують за ефективність функціонування і за стратегію розвитку. Отже, тема конкурентного потенціалу регіону і конкурентоспроможності підвищує своє значення в регіоналістиці і потребує подальшого розроблення. Пропонуємо розглянути авторську логіко-структурну схему регіональної конкурентоспроможності (рис. 3.5).

На представленій схемі показано, що регіон в своїй конкурентній політиці діє в трьох напрямках: підтримки бізнесу, прямої конкуренції і конкуренції шляхом створення на своїй території норм, умов та систем без пекової ситуації. В регіональній конкурентній політиці пріоритет віддається стратегічним завданням розвитку при мінімальному впливі на поточний стан конкурентної діяльності підприємств і організацій. Підвищення конкурентоспроможності регіону в дослідженні розглядається в якості важливої складової регіонального розвитку, що можна вважати його цільовою функцією.

А оскільки в регіонах в нових умовах децентралізації влади не створюються централізовано владні структури з функціями стратегічного розвитку і розвитку конкурентного потенціалу, то напрями і характер регіонального розвитку визначаються не стільки адміністративно, оскільки шляхом взаємоузгодження інтересів всіх учасників регіональної системи. А це означає – врахування їх окремих стратегій, інтеграцію потенціалів, задіяння комунікативних зв'язків, інфраструктурне управління та інші нововведення. В різному обсязі отримують і підтримку держави.

Рис. 3.5. Логіко-структурна модель регіональної конкурентної політики

Джерело: авторська розробка

Разом «бюджетна підтримка держави» та «власні ресурси» фахівці в своїх дослідженнях проводять відповідні оцінки, з яких ми використовуємо в нашій роботі (табл. 3.1).

Прийнявши до уваги рангові позиції регіонів в розрізі 10 показників, згідно табл.31 можна зробити такі висновки.

За сумою верхніх рангових позицій з десяти показників найбільш конкурентоспроможними регіонами є м.Київ, Харківський, Вінницький, Дніпропетровський, Миколаївський, Київський регіони(1 – 10 ранг). До другої групи конкурентоспроможності можна віднести – Львівський, Одеський, Рівненський, Черкаський, Житомирський, Запорізький, Полтавський, Волинський, Кіровоградський (10 – 16 рангові позиції). Інші регіони

потребують значних додаткових заходів для підвищення рівня конкурентоспроможності (17 – 24 рангові позиції).

Таблиця 3.1

**Рейтингова таблиця потенціалу конкурентоспроможності регіонів
України**

Економічна діяльність	Екологія	Культура	Ведення бізнесу	Природні ресурси	Макро-економіка	Інфраструктура	Освіта	Інноваційна діяльність	Охорона здоров'я
м.Київ	7	4	1	25	1	1	1	1	4
Дніпропетровська	9	19	4	15	3	6	5	4	6
Київська	12	2	3	7	4	2	9	10	9
Миколаївська	4	14	5	6	7	9	3	6	2
Харківська	11	16	2	13	2	3	2	2	1
Запорізька	18	18	7	5	5	19	8	3	7
Полтавська	20	8	13	14	10	17	16	15	16
Вінницька	10	7	6	10	8	4	4	14	3
Львівська	19	1	8	21	6	7	7	7	11
Одеська	16	3	9	16	12	14	13	17	19
Волинська	3	17	11	9	19	10	15	20	18
Кіровоградська	15	5	12	8	14	12	12	8	5
Черкаська	22	9	10	12	13	16	14	13	10
Івано-Франківська	24	15	14	17	16	5	18	16	17
Рівненська	6	11	15	3	9	8	6	24	8
Донецька	25	25	21	19	11	22	22	19	24
Сумська	14	22	17	11	15	20	10	5	15
Хмельницька	13	6	16	18	18	18	17	23	21
Чернігівська	21	12	19	4	20	21	20	18	13
Закарпатська	1	20	20	22	23	13	21	12	22
Житомирська	5	10	18	1	17	11	11	21	12
Херсонська	8	13	22	2	24	23	23	22	14
Чернівецька	2	23	23	23	22	15	19	11	20
Тернопільська	17	21	24	24	25	25	24	9	25
Луганська	23	24	25	20	21	24	25	25	23

Джерело: авторська розробка

Аналіз конкретної ситуації в регіонах показує, що в саму стратегію та в успіх розвитку регіонів свій суттєвий вклад вносить система місцевого самоврядування, що інтегрує і координує зусилля всіх учасників, організує відбір інноваційних проектів, приймає участь у визначенні переваг і пріоритетів, підтримує механізм активації точок росту, забезпечує розвиток системи управління та економічної спеціалізації регіону.

Активна позиція держави в реформаційному процесі проведення децентралізації влади, укріплення самоврядування на місцях та перерозподіл бюджетних потоків на користь регіонів уже на даний час сформували потужну

систему об'єднаних територіальних громад. Сьогодні ОТГ являються одночасно і об'єктом і суб'єктом інвестування, а їх інноваційний розвиток пов'язаний з власними зусиллями в різних напрямках стратегії розвитку і тактики оперативного управління (рис. 3.6).

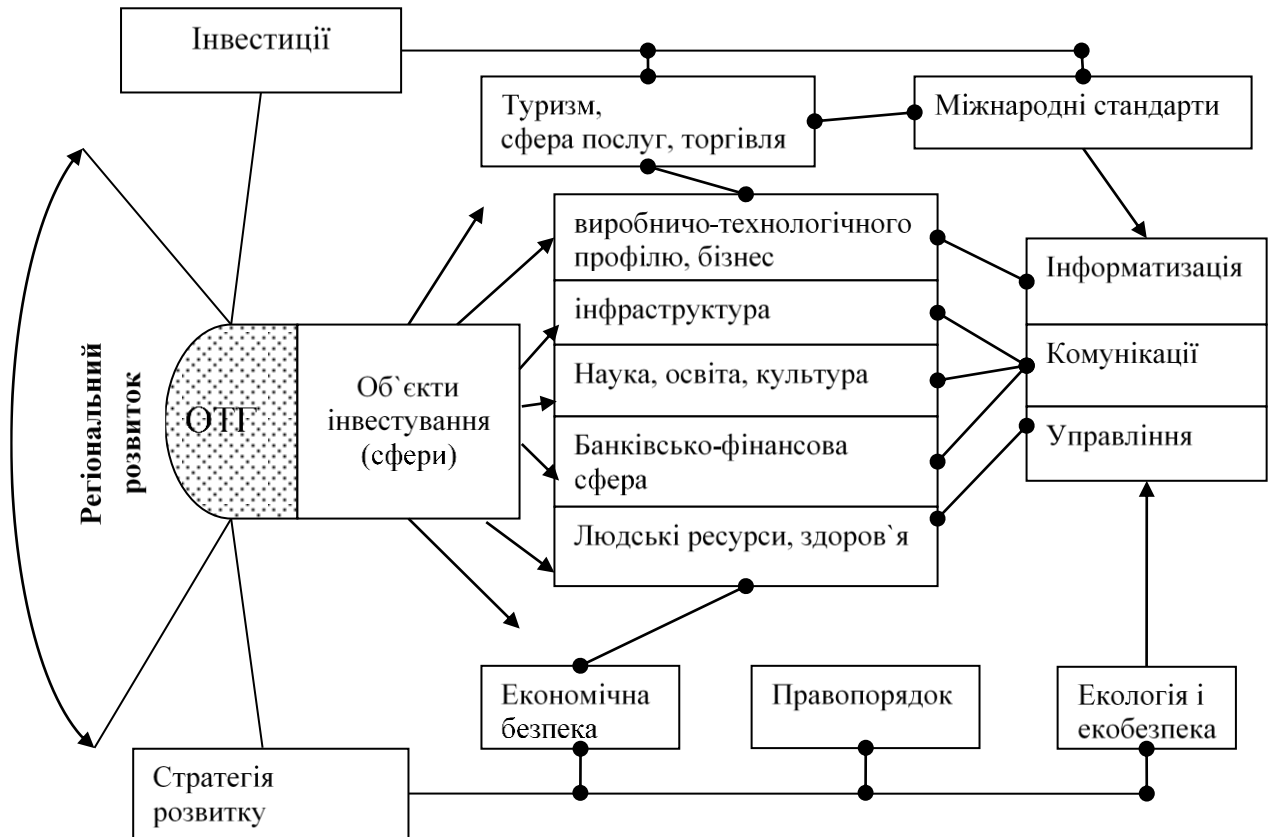

Рис. 3.6. Напрямки і завдання ОТГ в забезпеченні саморозвитку і розвитку регіонів

Джерело: авторська розробка

На представленій схемі визначено зв'язок стратегії розвитку ОТГ з інвестиційним забезпеченням та виділені основні сфери інвестування, з яких головними є: виробничо-технологічна база, інвестування в людські ресурси, що активує підприємницьку діяльність.

В своїх стратегіях розвитку ОТГ мають віддавати пріоритет підприємницькій складовій, конкурентним перевагам, малому і середньому бізнесу, інноваційним проектам.

Позиція в стратегії розвитку ОТГ має бути такою: зростання добробуту громадян ОТГ є функцією організації бізнесу як виробництва і бізнесу як

комерції в ринковому просторі. Функціонал перспектив розвитку ОТГ пропонуємо записати таким чином:

$$P_{\text{ОТГ}}^{\text{Д}} = f_L \{ \text{ПІ, БК, } R_{\text{кпд}} \} * \text{к, м}; \quad (3.3)$$

$$\text{УР}_{\text{ОТГ}} = C_{\text{п}} * (A_1 + A_{\text{к}}) * \text{м}; \quad (3.4)$$

де, $P_{\text{ОТГ}}^{\text{Д}}$ - розвиток ОТГ з метою зростання добробуту громади (Д),

ПІ - підприємництво за умов інноваційно-інвестиційної політики,

БК - бізнес і його комерційна діяльність,

$R_{\text{кпд}}$ - потенціал конкурентоспроможності,

к - підвищення конкурентоздатності ОТГ,

м - удосконалення менеджменту,

f_L - функція відносин в людському середовищі,

$\text{УР}_{\text{ОТГ}}$ - успіх розвитку громади,

$C_{\text{п}}$ - стартовий потенціал, первинна спроможність,

A_1 - якість лідера, керівника ОТГ,

$A_{\text{к}}$ - якість команди і колективу,

м- ефект менеджменту

Запропонована концептуальна модель розвитку не включає в себе бюджетну складову в прямому її розумінні, чим підкреслюється роль «інновацій, бізнесу і комерції» як складових регіонального менеджменту. А в менеджменті фінанси – лиш один із ресурсів, важливий, але не головний, оскільки головний ресурс – це люди з їх інтелектом, працездатністю та різним комплексом потреб і соціально-економічних відносин (f_L).

Регіональний стратегічний менеджмент відправними своїми позиціями використовує систему державного планування і її документалістику. З розвитком реформ в Україні розширився і перелік різновидів документів державного планування (ДДП), що розробляються на перспективу. По-перше, це різновиди стратегій соціально-економічного розвитку, збалансованого і сталого розвитку, інфраструктурного розвитку та інші. В систему ДДП входять «Інвестиційні паспорти» регіонів, в т.ч. для областей і ОТГ, енергозберігаючі

програми, стратегії екологічної оцінки планових і програмних документів, рангові шкали регіонів і багато іншого. Вся ця система ДДП в цілому містить в собі два суттєвих негатива: окремі її документи або зовсім ігнорують або на 20-40% дублюють один одного, замість того, щоб раціонально узгоджувати орієнтири розвитку та враховувати напрацювання планових розробок та прогнозів. Таке врахування «напрацьованого» є необхідним і має ввійти в практику створення документальної бази перспектив розвитку.

Зараз прийнято рішення Уряду про розробку в регіонах Стратегій розвитку областей на період 2021-2027 років.

На нашу думку в цих стратегіях доцільно, окрім минулого досвіду, враховувати такі існуючі розробки:

- «Цілі розвитку тисячоліття»;
- Державну стратегію сталого розвитку;
- Екологічну стратегічну оцінку;
- Програми транскордонного і міжрегіонального співробітництва;
- Інноваційні стратегії і програми;
- Реформування адміністративно-територіального устрою України;
- Смарт-спеціалізацію регіонів;
- Стратегії залучення інвестицій в регіони;
- Цілі сталого розвитку: Україна – національна доповідь;
- «Інвестиційний атлас надрокористувача».

Важливим питанням є спроможність створених ОТГ. Інституційна спроможність ОТГ не менш значима ніж фінансова та інвестиційна. Параметри цієї спроможності характеризують якісне нарощування потенціалу громад, вводять громади в новий стан взаємовідношень зі структурами зовнішнього середовища, характеризують важливі внутрішні зміни.

Відмінність означають і показники, за якими оцінюється інституційна спроможність. Навіть, якщо на даний час система цих показників недосконала, але прогресивні елементи в ній є. Про це свідчить виконане «Регіональним центром економічних досліджень та підтримки бізнесу» рейтингове оцінювання «інституційної спроможності і сталого розвитку» малих та середніх

громад України . Згідно представлених даних маємо загальний рівень інституційної спроможності невисокий (12 – 17%) від чисельності створених громад ,але інноваційні зрушення в організаційно-управлінському аспекті своєї роботи реально помітні і впливові.

Відмітимо також, що така оцінка недостатньо якісна, оскільки не характеризує в цілому рівень інституційної забезпеченості в громадах, а скоріш відбиває новаторську позицію громад і здатність розширювати свої зв'язки з зовнішнім оточенням, тоді як інституційна спроможність більше формується на нормах і правилах ведення бізнесу, розподілу функцій і відповідальності між структурами влади. Проблемним залишається наданням ОТГ прав щодо розпорядження земельними ресурсами та в вирішенні стратегій урбанізаційного розвитку. Отже, оцінювання інституційної спроможності є пріоритетним завданням ОТГ як в методичному плані, так і в інформаційному забезпеченні.

Більшої уваги зазнала практика оцінювання інвестиційної спроможності ОТГ та регіонів в цілому. В цьому напрямку є достатньо вагомими позитивні зрушення, в т.ч. на рівні ОТГ: розроблені інвестиційні паспорти, стратегії розвитку, програми залучення інвестицій. В системі цих документів є окремо визначені і запропоновані інвестором об'єкти для інвестування, оцінені потреби в інвестиціях, охарактеризовані умови інвестування. Розкритість, конкретність і прозорість пропозицій від ОТГ значно покращує інвестиційний клімат в регіонах. В наших рекомендаціях пропонується розширити інвестиційну привабливість громад шляхом деталізованої інформації про громади і їх характеристики, іміджевої і рекламної діяльності ОТГ та безпосередніх активних контактів з інвесторами. Разом з тим інвестиційна спроможність має відмінності в показниках бюджетної забезпеченості, структурі бюджету, рівні податкового навантаження, здатності до співфінансування. Інвестиційну спроможність пропонуємо більш конкретно визначається в інвестиційному паспорті громади, в програмах енергоменеджменту, в наборі інвестиційних проектів. Покращує ситуацію з інвестиційною спроможністю наявність стратегій і планів розвитку громад, з яких інвестору легше визначитись, в які сфери краще інвестувати кошти та оцінити суть, характер і рівень ризику вкладень.

В розвитку ОТГ оцінюється також бюджетна спроможність, яка включає державну фінансову підтримку та власні бюджетні надходження.

3.2. Врахування протиріч і нерівноваги в завданнях регіонального розвитку

Економіка з її економічними відносинами не може бути відірвана, виокремлена від людського буття навіть в базових сферах формування економічних процесів, оскільки людина сама є головною ланкою економіки [288]. Людина з її людськими і соціальними характеристиками є по суті «людиною економічною», вона формує економіку і економічні відносини, створює економічні механізми розвитку, користується економічними благами, ставить цілі перед економікою та забезпечує їх досягнення. Цей двуєдиний блок «людина-економіка» знаходиться в режимі постійних змін і модернізацій, а отже якість економіки і людського буття є похідною від норм економічних і соціальних відносин і від поведінки людини та людських угруповань в рамках цих норм, традицій, встановлених законів в суспільстві, «правил гри», як стверджують прихильники інституційної теорії розвитку [288]. Якщо не брати в розгляд суспільні відношення в цілому, а акцентувати увагу на економічних взаємовідносинах людини та її суспільних структур, то в цьому секторі знань маємо на сьогодні безліч невпорядкованих, неунормованих і несприйнятних суспільством ситуацій.

І цей феномен несприйнятності, невідповідності і відхилення від норм має реальне місце в нашому житті та має своє визначення як «девіація», або девіантна поведінка. З питань соціальної девіації проведені певні дослідження соціологами, юристами, психологами [223, 226, 227], але на сьогодні залишається нерозкритим більш болюча для суспільства тема, а саме - «економічні девіації». Маючи надзвичайну актуальність в сучасному українському суспільстві, економічна девіантність потребує поглибленого дослідження, результати якого надзвичайно важливі для організації механізмів

управління розвитком країни в цілому, і окремих її територій та підприємств [292].

Девіантний характер і стан економіки – це соціальне явище, виражене не в одиничних, а в масових відхиленнях поведінки і діяльності людей від традицій, нормативів і прийнятих законів. Такий характер відбиває, а то і породжує єдність протилежностей «збереження і зміни». А девіація – означає спосіб, форму і механізм мінливості, чим вона і включає себе в розвиток.

Категорія «економічні девіації» порівняно з такими як «економічний злочин» чи «порушення економічної безпеки» має значно ширший контекст. Цей термін включає цілу систему різновидових відхилень від норм, установок, традицій, але в той же час має розглядатись не тільки з позицій негативного впливу. Девіантні характеристики і ситуації суб'єкта, включеного в господарчі або комерційні процеси, приймають участь в процесах розвитку, оскільки «нормативні» властивості не в спроможності забезпечити інноваційні зрушення. Підприємець як носій інноваційного підходу дещо «девіантна» людина [292].

В науковому розгляді девіантності як способу поведінки і як суспільного явища «девіації» можуть приводити до двох наслідкових результатів: деструктивного і конструктивного (Н. Слезлер) [292]. Деструктивні інновації порушують ринкову рівновагу, чинять загрозу економічній безпеці країни, створюють соціальні перекося і соціальну напругу. Конструктивні девіації – формують нові інституційні норми поведінки і нові управлінські інституції, здатні підтримати точки зростання і процеси розвитку. В цьому випадку маємо справу з позитивними відхиленнями, з адаптивними механізмами, з конструктивними девіаціями в економіці, що сконцентровано проявляє себе в підприємницькій діяльності і в мотивації реформ.

Економічна нерівновага проявляє себе на практиці в безлічі різновидів і форм, означає діяльність, що порушує узвичаєні норми, базується на внутрішніх настроях учасників економічних відношень і в значній мірі виходить за рамки законності.

Складна і різноманітна природа економічних протиріч і нерівноваги з наукових позицій цього явища досліджена вкрай недостатньо, в той час як

самих фактів, випадків, ситуацій виникнення протиріч і конфліктів в економічній практиці більш ніж в досталь. Не претендуючи на повну міру структурування явища виникнення протиріч і нерівноваги виділяємо такі його складові (рис. 3.7).

З наведених різновидів структури девіантної поведінки в економічних відносинах, в першу чергу, акцентуємо увагу на таких їх характеристиках:

- * різновиди відмінні за силою негативного впливу;
- * охоплюють всі сфери (сторони) економічної діяльності;
- * руйнують норми суспільної моралі;
- * знижують імідж країни, території чи бізнесу;
- * приводять до правового нігілізму і маргіналізації суспільства.

Девіації в економіці мають відмінності від соціальних. Девіант діє приховано і навмисно, а в соціальних питаннях – більш відкрито вдається до демонстрації своєї поведінки з різних причин, але здебільшого він задалегідь знає, що вчиняє злочин. В економіці девіації створюють більш гостру конфліктну ситуацію і більші грошово-матеріальні втрати: організована злочинність, тероризм, тіньові схеми.

Але в цілому соціальні та економічні девіації, скоріш єдині, ніж роздільні. «Але в реформованому суспільстві, де зруйновані одні норми і не створені навіть на рівні теорії інші, проблема формування, тлумачення і застосування норм стає надзвичайно складною справою» [227].

У людини і в соціумі виникає відчуття і формується позиція, що законами і нормативними діями бажаних результатів досягти неможливо, а це стимулює виникнення конфлікту і нерівноваги. В системі в цілому укріплюють позиції «користь, насильство, агресія» [292]. Формується «девіантна групова субкультура» в різних верствах суспільства – посадова недбалість і корумпованість, субкультура організованої злочинності, паразитизма та інше. Разом з тим є і позитивна сторона девіантності і конфлікту.

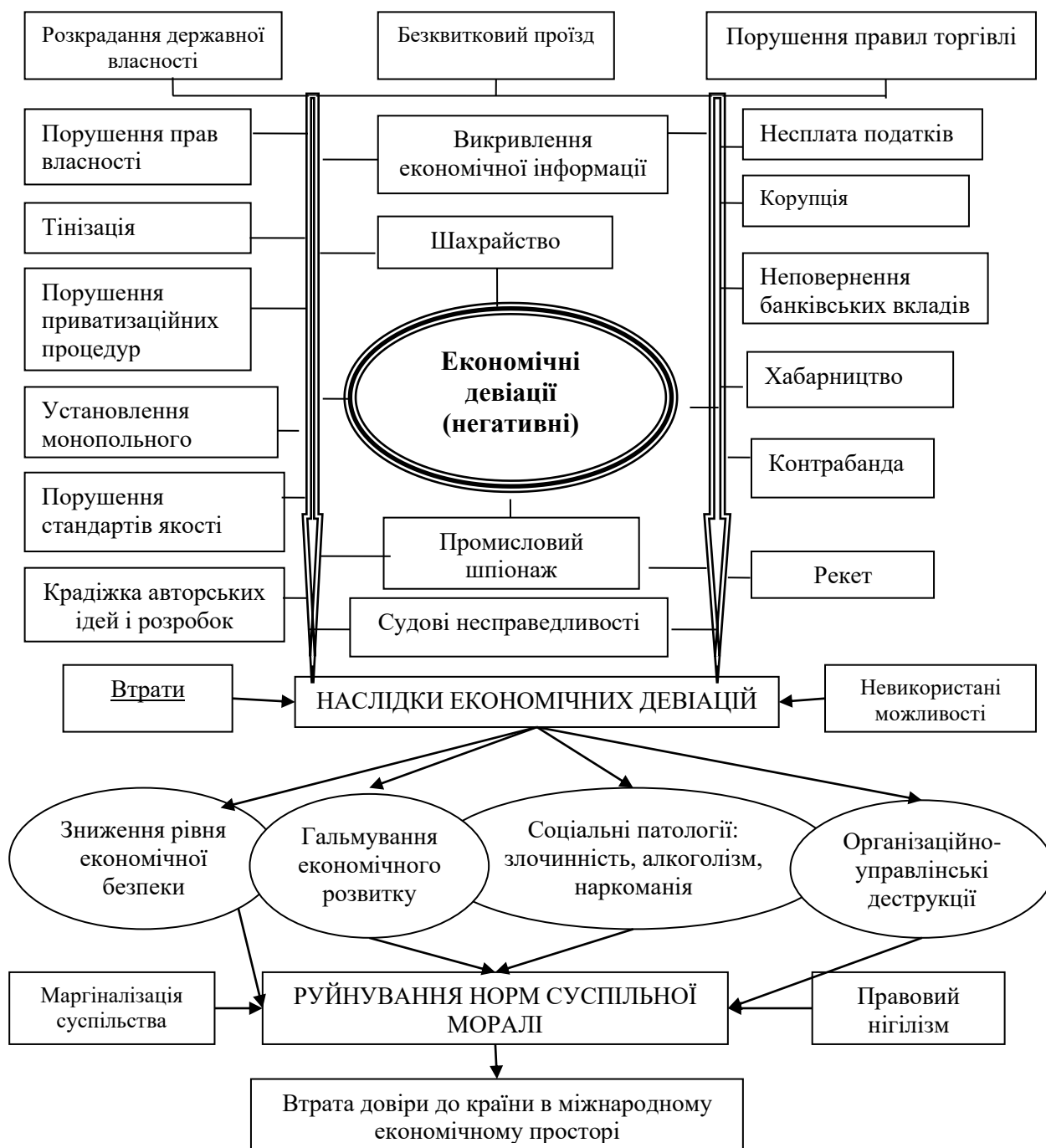

Рис. 3.7. Різновиди негативного впливу протиріч, нерівноваги і конфлікту та їх наслідки

Джерело: авторська розробка

Позитивна сторона девіантності і конфлікту заслуговує на підтримку, формами якої є:

- культурно-просвітницька діяльність,
- реформи та інституційні зміни,

- соціальний контроль і невідворотність покарання за економічні злочини. «Під соціальним контролем у широкому соціологічному змісті розуміється вся сукупність засобів і методів впливу суспільства на небажані (відхиляючі) форми поведінки з метою їхнього елімінування чи мінімізації» [224].

Причини економічного конфлікту надзвичайна нерівність, «одним закон, другим беззаконня», маргіналізація, перевага власних інтересів над державними і суспільними, соціальний паразитизм, бездуховність і аморальність самої людини. До базових причин девіації фахівці відносять і «надмірне втручання держави в бізнесі».

Напрямом подолання негативного впливу девіантності вважається соціалізація.

«Соціалізація – це встановлені і діючі у суспільстві механізми передачі соціального досвіду від покоління до покоління» для включення індивіду в норми суспільних відносин». «За допомогою соціалізації: суспільство відтворює соціальну систему, зберігає свої соціальні структури, формує соціальні еталони і стереотипи, зразки реальної поведінки» [224].

Наразі один з конфліктів «соціальної згоди і девіантних відношень» в суспільстві виникає по лінії між відкритою економікою і тіньовою. Рівень тіньової економіки у 2018 році склав 47,2% від загального обсягу ВВП. У 2017 році цей показник становив 46,8%. У 56,7% випадків це незадекларований дохід від бізнесу. 21,9% - незадекларовані працівники, 21,4% - зарплата у конвертах. Порівняно з показниками 2017 року, рівень тіньової економіки у всіх регіонах зріс в середньому на 1,5%, окрім Півночі та Центру, де він знизився на 4,3%. Про це свідчать результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології, оприлюднені на прес-брифінгу в Українському кризовому медіа-центрі [292].

Всього опитали 800 підприємств методом телефонного опитування у березні-травні 2019 року. «Дослідження репрезентує великий, середній та дрібний бізнес. Кожен тип компаній опитували пропорційно їхній кількості. В опитуванні представлені усі регіони й сектори економіки» [224].

У регіональному розрізі, тіньова економіка на Заході у 2018 році складала 47,6%, 2017 році – 43,5%; на Півночі та у Центрі – 49,5% у 2018 році та 50,2% у 2017 році; на Півдні – 44,7% у 2018 році та 43,5% у 2017 році; на Сході – 46,1% у 2018 році та 44,3% у 2017 році; у Києві – 45,7% у 2018 році та 44,9% у 2017 році. Найбільш тінізованими секторами економіки виявилися роздрібна торгівля та будівництво: там у тіні понад 50%. Водночас, саме у цьому секторі відбулося найбільше зниження рівня тіньової економіки, порівняно з 2017 роком [292].

За даними опитування, зарплати у конвертах у 2017 році склали 46%, у 2018 – 45%; підприємства не декларували в середньому 40% своїх доходів у 2017 та 2018 році; офіційно не були працевлаштованими 35% працівників у 2017 та 32% у 2018 році [292].

В таких умовах управління інноваційним розвитком регіонів ускладнюється, а організаційно-економічний механізм регіонального розвитку вимушений працювати:

- з хибною і викривленою інформацією;
- в умовах протиріч і конфліктів;
- невизначеністю і не прогнозованістю поведінки агентів економічних взаємодій;
- значних втрат ресурсів, нестабільності і високого ризику.

Прискорених узагальнених методів зміни ситуацій на краще практика не знає, а тому наукове розв'язання цієї задачі полягає в розробці часткових локальних пропозицій по удосконаленню OEM.

Девіантні прояви в економіці створюють проблемну ситуацію в трудоворесурсному забезпеченні регіонів. І в цьому аспекті маємо дві пов'язані між собою складові: міграція (з економічних причин) і наявність та створення робочих місць. Для України ці аспекти набувають все більшу гостроту, адже вони породжують ще один вагомий негатив: маргіналізацію.

Відтік трудових ресурсів та інтелектуального капіталу уповільнює економічний розвиток, змінює демографічну структуру, зменшує надходження до бюджету, руйнує інститут сім'ї і національні традиції. «В грудні 2018р. на

міжурядовій конференції 164 держави погодили Глобальну угоду про впорядковану і легальну міграцію та необхідність розробити і задіяти регуляторні важелі світового міграційного процесу в інтересах безпеки мігрантів та економічної безпеки країн».

Маргіналізація – це процес розпаду сталих соціальних інститутів, що приводять до руйнування традиційних зв'язків, втрати або зміни моральних, економічних, правових, сімейних та інших норм і цінностей. За останні роки в Україні процес маргіналізації набув масового, широкомасштабного характеру [277].

Маргінали існують в кожній країні, вони є дуже різними, але об'єднує їх зрушеність розуміння і визнання норм, цінностей і цілісності життя. «Маргинальна людина – втілення протиріч часу, зразок трансформації суспільних відносин» [276], а з іншого боку – маргинали – резерв девіантної поведінки. В нашій країні групи девіантної поведінки виникають з різних причин, до них слід відносити трудових мігрантів, постійно безробітних, безхатченків, біженців, «тітушок» [276].

Сьогодні спостерігається надмірне збільшення маргінальних різновидів і прошарків, що суттєво впливає на соціум і економіку, а в тому числі і на економічну безпеку країни. Пов'язуючи масштаби маргіналізації з «незадовільним станом життя» (соціологи оцінюють його в 59% по Україні), можна таку ситуацію вважати загрозливою для сталого розвитку.

Маргіналізацію населення і девіантну поведінку, як її наслідок з державницьких і соціально-національних позицій, в механізмах управління регіональним розвитком більш важливо досліджувати не в розрізі особливостей індивіда, а як соціальне явище, за яким – масова міграція, протестні рухи, болючі соціо-економічні трансформації, безвідповідальність політиків.

Політика і влада мають бачити загрозливий стан цих негативів і діяти, розуміючи, що «...Можливість позитивних змін в економічній, політичній, соціальній сферах життя, покращення морального та ментального клімату у суспільстві, зняття напруженості у соціумі є у сильної, некорумпованої влади, що володіє політичною волею і бажанням діяти. Необхідне подальше вивчення

впливу соціально-економічних факторів на розвиток деструктивних процесів у суспільстві, розробка та впровадження стратегії вирішення цих проблем. Безумовно, ідеальним рішенням проблеми зменшення рівня маргіналізації населення був би повний вихід з економічної та політичної кризи, нормалізація суспільного життя, укорінення чіткої, що знайшла відгук у населення національної ідеї, перспективного плану розвитку країни її місця в співдружності держав Європи і світу. Однак, такі перспективи є дуже віддаленими» [276].

В умовах інформаційного суспільства, становлення якого відбувається в Україні, вже існує таке поняття, як комунікаційна тінь, тобто економічна діяльність, зумовлена новітніми технологічними досягненнями, яка не лише не підпадає під дію чинного законодавства та облік офіційної статистики, але й подібно до факторів «третьої хвилі» (Е.Тоффлер) не може бути оцінена за якимось вже відомим механізмом ціноутворення, а тому податкові надходження з такої діяльності складно визначити. Вона пов'язана з інтернет-мережею, де все, що купується і продається, дуже складно піддається обліку і контролю [292].

Як показує аналіз світової практики функціонування тіньової економіки, вона є антисоціальною системою всередині країни, небезпека кожного з її елементів постійно підсилюється синергічним ефектом від дії інших складових, що утворюють комунікаційну тінь, а саме від дії неформальної, прихованої, підпільної та кримінальної економіки [292].

Але тіньова економіка все ж залишається економікою по своїй природі. Отже, цей різновид девіантності має в собі і позитивні складові – створює робочі місця. Знову маємо справу з гострим протиріччям. З одного боку, бюджетні втрати, виведення капіталів зарубіж та перекоси в економіці. З іншого – підтримка потенціалу робочої сили.

Розвиток України і її регіонів в реальних умовах сьогодення, коли мова далеко не йде про «нову постіндустріальну та інтелектуальну модель, що погрожує вивільненню робочої сили» [278], науковці, політики і практики пов'язують з необхідністю збільшенням кількості робочих місць в економіці

кожного регіону. Це, водночас, і економічна і соціальна задача, це і стратегія зменшення (а краще повернення із закордону) «заробітчани», це і проблема укріплення нації і міцності держави.

В проблемі «збільшення кількості робочих місць і в забезпеченні працевлаштування громадян», векторно діють на цю чутливу точку шість однопорядково важливих домінант впливу на економічну систему регіону. Визначимо три домінанти наслідку цього впливу (рис. 3.8).

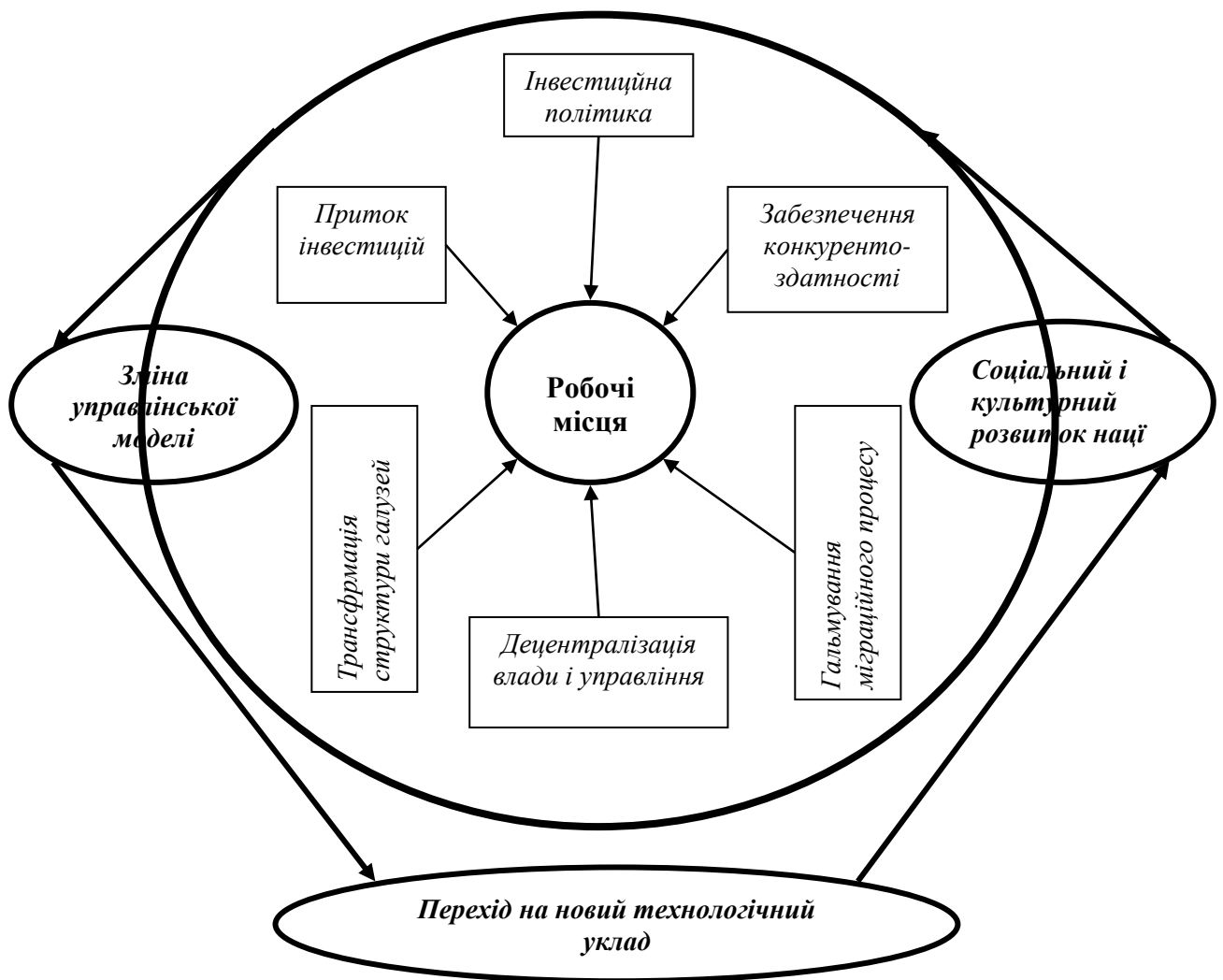

Рис. 3.8. Домінантні впливи і наслідки створення робочих місць і працевлаштування

Джерело: авторська розробка

На розвиток і на створення робочих місць необхідно задіяти значні витрати у формі інвестційного вкладу. Отже, постає нагальне завдання виміру і прогнозування витрат на одне робоче місце. В деяких випадках пропонуються,

в т.ч. і на законодавчому рівні, нормативи витрат на одне робоче місце. На сьогодні маємо в Україні такі прецеденти. Зокрема, за наказом Державного комітету з будівництва та архітектури №628/6916 від 05.09.2002р. визначені нормативи вартості створення одного робочого місця у різних галузях економіки (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Вартість створення одного робочого місця*

	Галузь	Вартість, тис.грн.
1	Машинобудування	59,7
2	Хімічна промисловість	197,3
3	Деревообробна промисловість	43,0
4	Промисловість будматеріалів	56,2
5	Автотранспорт	135,43
6	Електроенергетика	233,15
7	Агропромисловий комплекс	152,0
8	Освіта, наука, культура	70,7
9	Торгівля, громадське харчування	26,7

* - текст наказу і нормативи наведені в додатку 9 і 10

Цілий комплекс завдань пов'язаний із забезпеченням працевлаштування інвалідів, тобто людей з обмеженими можливостями. Але по суті ця проблема набагато складніша і її науковці активно досліджують [275, 277].

Розроблений документ «Про програму створення додаткових робочих місць для працівників Чорнобильської АЕС та жителів м.Славутич» (№2001 – п/2001р.). Питання настільки актуальне, що висвітлено в газеті «Голос України» - «То скільки коштує робоче місце?» (17.10.2012). Газета «День» опублікувала «Україні потрібно 100 млрд.\$ і 150 років, щоб наздогнати «Білорусь», з яких 50 млрд.\$ прогнозується отримати прямих іноземних інвестицій, і це на 1 мільйон робочих місць. А ще в 2012р. С.Тігіпко вважав, що в Україні «буде створено 6 млн. робочих місць». Як бачимо, справу маємо з надзвичайно актуальною соціально-економічною проблемою. А разом з тим, що жодних обґрунтованих даних і оцінок вартості робочого місця не пропонується. Є тільки деякі орієнтири, які ми і наведемо (додаток Л).

В США є оцінки щодо вартості робочого місця в їх економіці – це 400 тис. \$, в той час як вартість машин і устаткування на 1 робоче місце 15 – 16 тис. \$ В Україні є аналітичні оцінки за результатами розбудови і запуску «Спільних

підприємств» - 60 тис.\$ на 1 робоче місце. В США є дані, що середня вартість основного капіталу на робоче місце становить 60 тис. \$, а середня вартість робочого місця – 70 тис. \$

Розкриваючи поняття «робоча сила», беремо до уваги, що це поняття більш широке, ніж робоче місце, хоча і робоче місце – це сукупні витрати у грошовій формі на робочу силу, засоби і предмети праці. Зрозуміло, що «робочі місця» в торгівлі, в промисловості чи в науковій сфері мають різну вартість. В США в науково-технічній сфері робоче місце обходиться в 800 тис. \$, а в складній технологічній діяльності – 400 тис. \$.

Для власних трудових ресурсів регіональний ринок робочих місць, що корелюється з проблемою зайнятості, з одного боку є непривабливим, з другого боку – недостатнім, з третього – соціально незахищеним. Отже, держава і регіональна політика зараз має бути націлена на створення нових робочих місць з підвищеною якістю.

В роботі [229] пропонується методичний підхід до визначення вартості створення робочих місць з урахуванням впровадження нової моделі місцевого самоврядування в формі об'єднаних територіальних громад (ОТГ). За основу приймається норматив, що затверджений у 2002р. з урахуванням інфляції за цей час.

$$P_m = N_i \times \frac{E_i}{100\%}, \quad (3.5)$$

де P_m - розрахункова кількість нових робочих місць;

N_i – відхилення від нормативу в i -й сфері;

E_i - заняті в i -й сфері.

Передбачається, що в кожній сфері діяльності має бути кількість зайятих, пропорційно (еквівалентно) кращим (еталонним) об'єктам ОТГ. Ця ідея відповідає бенчмаркетинговому підходу.

В нашому підході збережена основна концепція розрахунку і доповнено введенням такими характеристиками:

V - ліквідовано чи вибуто робочих місць;

K_1 - регіональний коефіцієнт спроможності громад;

K_2 - коефіцієнт співвідношення аграрного і промислового сектору ($\frac{A}{П}$);

K_3 - коефіцієнт стану інфраструктури.

З введенням нових характеристик розрахункова формула набуває вигляду:

$$P_M = \left(H_i \times \frac{E_i}{100\%} - B \right) \times K_1 \times K_2 \times K_3;$$

Згідно розрахунків і коректировок для об'єкта регіонального рівня (Харківська область) отримані результати вартості робочого місця (тис.грн.):

Таблиця 3.3

Вартість робочого місця

	Норматив вартості №628/6916	за даними [229]	Авторські оцінки
● сільське господарство	150,2	227,3	283,0
● торгове обслуговування	18,5	30,6	43,6
● соціальна сфера	70,7	112,3	160,7
● електроенергетика	233,1	299,6	307,4

Джерело: авторська розробка

За даними Національного інституту стратегічних досліджень (2013 р.) середня вартість створення робочого місця 15,4тис. євро [227].

Згідно [226] в сфері дорожнього будівництва 1 робоче місце (з технічним забезпеченням) включено в проект з кошторисом 140 000 євро, а галузь потребує 38 тисяч робочих місць. Центр надання адміністративних послуг визначає іншу кількість додаткової робочої сили: 154 000 в будівництві доріг, 150 000 в благоустрої територій.

Потреби України в сфері забезпечення сонячної енергетики визначені в 25 000 робочих місць, для проведення робіт в житлово-комунальному господарстві з термомодернізації – 95 000 робочих місць, в сільському господарстві – 85 000 робочих місць [226].

Програмою створення робочих місць для тимчасово переміщених осіб – 180 тис. робочих місць (Постанова КМУ №1954 від 2002р.).

Складність вирішення проблеми в тому, що не має чіткого розмежування в звітності формального і неформального секторів вітчизняної економіки. Так,

згідно Аналітичної записки «Щодо пріоритетів політики зниження безробіття в Україні» Інститута стратегічних досліджень (2018р.), заняті в неформальному секторі становлять 21,8% по відношенню до усього працездатного населення [231], а рівень безробіття у віковій категорії 15 – 34 роки становить 12,3% від кількості тестованого населення.

3.3. Пропозиції щодо інструментарію і заходів забезпечення організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком

Завдання розробників OEM полягає не в теоретичному пошуку змістовності ключових слів, що складають понятійну базу самого визначення, а в тому, щоб наділити змістовним, значенням характер і технологію роботи цього нечітко вираженого механізму. Для взаємопорозуміння між розробниками (вченими, проєктантами, управлінцями) важливо не зациклюватись на понятійних тонкощах OEM, а домовлятись про структуру і властивості цього механізму в реальному його призначенні в економічній системі (державі, регіоні, кластері, підприємстві). А ці властивості – організаційна надійність, узгодженість, функціональність (технологічна), ефективність (економічна і соціальна).

В нашому дослідженні OEM розроблено як трьохблочну систему з принципових позицій його спроможності в забезпеченні розвитку регіону (рис. 3.3). В блочно-структурному варіанті організаційно-економічний механізм ототожнюється з «системою, структурою, сукупністю ресурсів і пропозицій» [160, 163, 169]. Цей механізм здійснює аналіз потенціалів всіх суб`єктів на території регіону і забезпечує «організаційний супровід програм розвитку».

Розуміння OEM в такому аспекті знайшло вже визначення в науковому середовищі. Так, Хринюк О.С. відмічає, що в технічних системах розуміють різну основу «механізму» [150].

Технічні науки «використовують ресурсний підхід, а економічні – системний або процесний [149], тобто систему як поєднаність елементів, як порядок діяльності, організацію форм і методів, способів поєднання ресурсів та забезпечення їх інструментами використання.

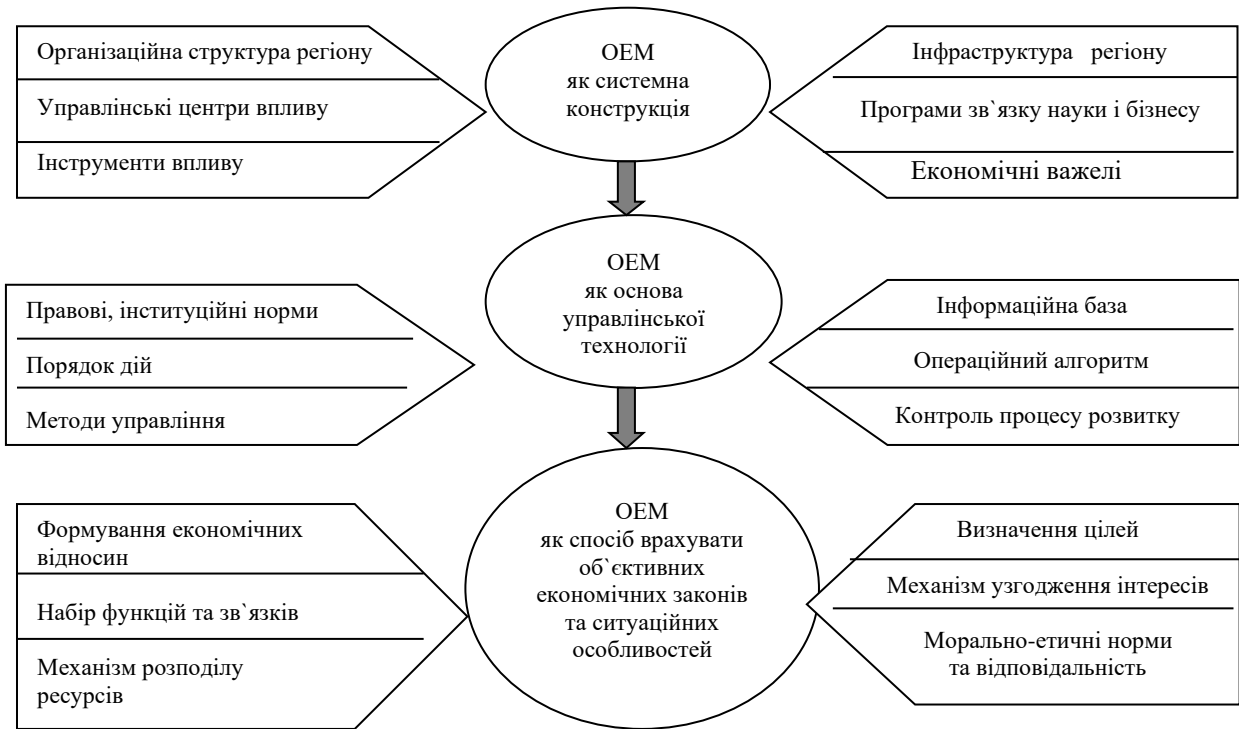

Рис. 3.9. Триблокова модель організаційно-економічного механізму

Джерело: авторська розробка

Низькі витрати за робочу силу в Україні виступають фактором привабливості іноземних корпорацій, але це також потужний фактор відтоку кадрів з України. Регіональний розвиток і організаційно-економічний механізм його забезпечення можна розглядати як деяку систему принципів положень, що формують управлінську стратегію, серед яких опора на власні ресурси, проектне управління, сценарне моделювання і балансові пропорції (рис. 3.10).

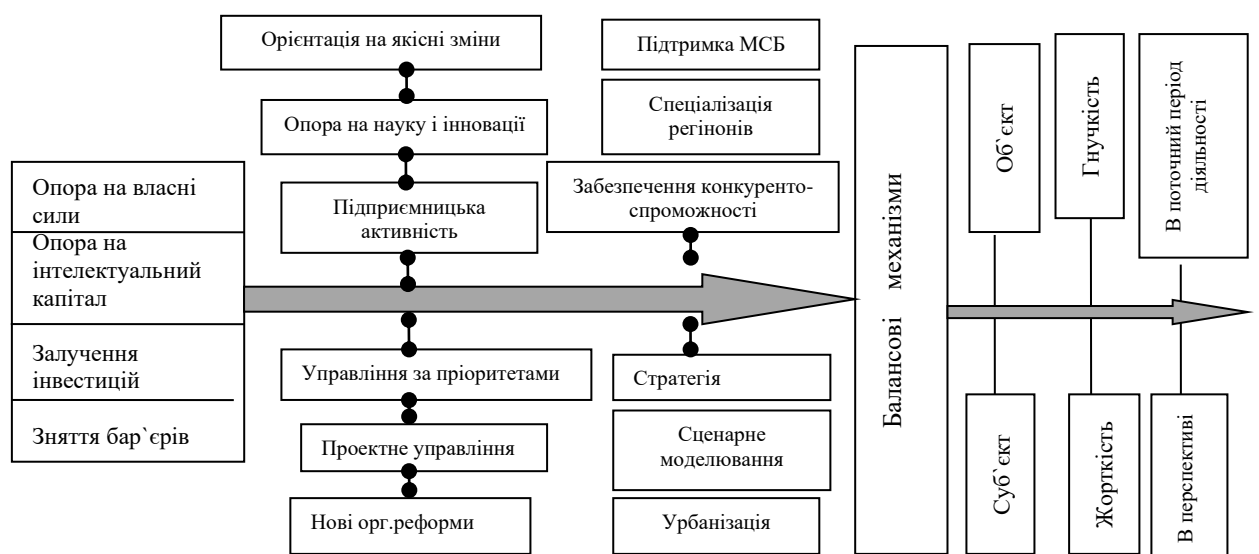

Рис. 3.10. Інструментарій та заходи забезпечення регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

Формування механізмів забезпечення розвитку регіону в конкретному випадку залежить від специфіки самого регіону та «команди», що розробляє стратегію та організує процес розвитку. Модель формування передумов та вибору заходів для забезпечення розвитку представлена на рис. 3.11.

Рис. 3.11. Формування передумов та заходів забезпечення розвитку регіону

Джерело: авторська розробка

В цілому комплекс заходів забезпечення розвитку не може бути зведений до окремих програм, інструментів, розробок. Він має бути тісно пов'язаним з OEM розвитку, що і представлено на рис. 3.12.

В наведеному рис. 3.12 важлива роль визначається за учасниками (стейкхолдерами) розвитку. Це їх завдання дослідити потенціал та інституційні умови. Учасники, а не окремі лідери, вирішують питання потреб і структури інвестиційних ресурсів, пропонують створення інфраструктурного інвестиційного забезпечення та нових організаційних форм зв'язку науки з бізнесом, вибирають інструменти і механізми інвестиційного забезпечення. Методи та інструменти інвестиційного забезпечення представлені на рис. 3.13.

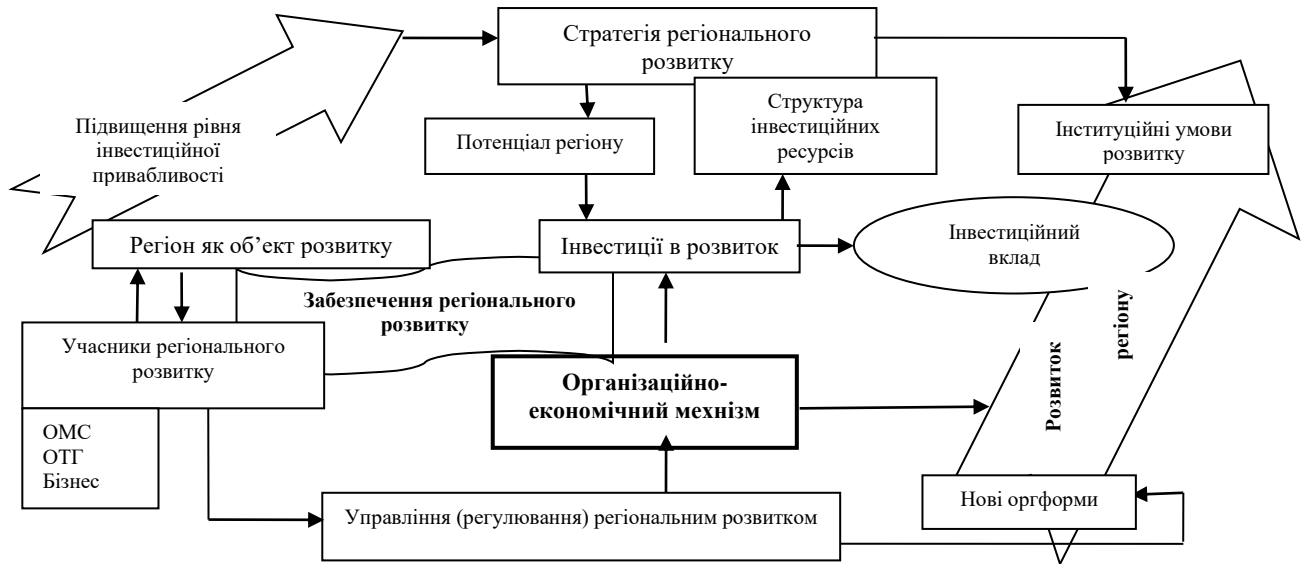

Рис. 3.12. Інвестиційне забезпечення і його зв'язок з OEM в стратегії регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

Рис. 3.13. Методи та інструменти інвестиційного забезпечення
Джерело: авторська розробка

Інструменти інвестиційного забезпечення розвитку – кредити банків, бюджетні кошти, венчурне інвестування, муніципальні займи, кошти цільових фондів, власні кошти підприємств, лізингове фінансування. Щодо власних коштів підприємств, то в їх структурі слід виділяти прибуток, амортизаційні відрахування, дохід від продажу майна і неліквідів, заощадження підприємств і

пайові вклади акціонерів, надходження від оренди приміщень і устаткування та інше.

В числі головних механізмів забезпечення розвитку першорядне значення надається двом складовим державної підтримки та самофінансування.

Державне регулювання є однією з форм забезпечення регіонального розвитку і потребує : створення інфраструктури в підтримку розвитку регіонів, адаптування національних законів з питань регіонального розвитку до норм і стандартів Європи, удосконалення системи моніторингу регіонального розвитку. Державне регулювання інвестиційної діяльності відбувається в формах прямого адміністративно-правового втручання та непрямого впливу на інвестиційну діяльність підприємств, організацій, регіонів (рис. 3.14).

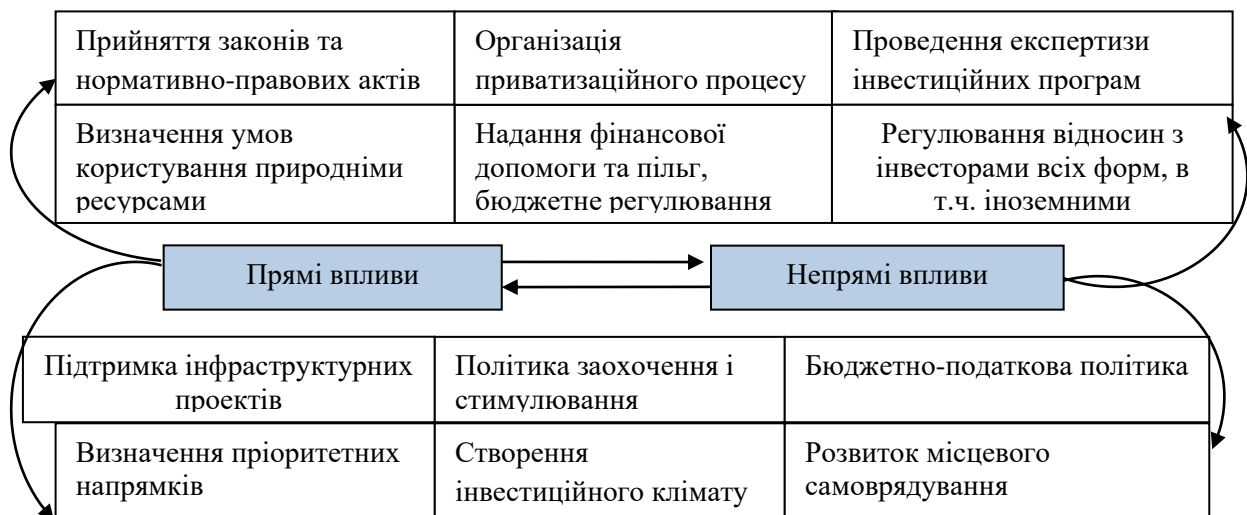

Рис. 3.14. Державне регулювання інвестиційної діяльності

Джерело: авторська розробка

В забезпеченні розвитку регіонів приймають участь більшість учасників регіональної політики, зокрема місцева влада, бюджетна система, інвестори, фонди, агенції. Агенції регіонального розвитку областей надається значний комплекс послуг із забезпечення розвитку, а саме:

- менеджмент проектів;
- підтримка інвесторів;
- дослідження та аналітичні послуги;
- інформаційно-освітні послуги;

- розробка позитивного іміджу;
- маркетингові послуги;
- супровід контрактів та участь у розв'язанні конфліктних ситуацій.

В Україні починаючи із 2016 року запроваджено використання підходів європейської методології смарт-спеціалізацій до процесу стратегічного планування регіонального розвитку. Це стало правовою основою формування Державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку на засадах інноваційної спрямованості. Результатом реалізації зазначених змін стане підвищення ефективності стратегічного планування та управління інноваційними процесами у регіонах; розвиток інновацій в певних галузях економіки; зростання рівня інноваційної й інвестиційної активності регіонів та інвестиційної привабливості регіонів.

Під смарт-спеціалізацією розуміється підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні [193].

Серед принципів, на яких базується розвиток економіки регіону згідно з концепцією розумної спеціалізації, є:

- диверсифікація діяльності;
- кластеризація регіональних економік, зокрема кооперація підприємств у межах інноваційних кластерів;
- всебічна державна й регіональна підтримка інноваційної діяльності, підприємницького пошуку, спрямованого на нові види бізнесу, пошук і впровадження нових ідей;
- розвиток спеціалізації, яка дає змогу ефективніше використовувати обмежені ресурси, а також знижувати ціни для споживачів;
- відкритість (є ключовою властивістю всіх суб'єктів, які задіяні у реалізації політики розумної спеціалізації);

– моніторинг та оцінювання, що допомагають політикам уникнути помилок при визначенні пріоритетів, а також дослідити “інноваційний клімат” у регіоні для залучення інвесторів [193].

Смарт-спеціалізація орієнтує регіон на конкретику започаткування змін і може розглядатись як організаційно-економічний захід, проект чи механізм управлінської технології. Але реально аналогічних заходів практичної орієнтації значно більше. Розглянемо деякі з них.

1. Покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено:

На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні [287].

До іноземних інвесторів на території України застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації [287].

Для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 16.03.2000 № 1547 ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами до іноземних інвесторів до іноземних інвесторів [287].

Вирішенню проблемних питань інвесторів покликані сприяти комісії із сприяння досудовому врегулюванню спорів з інвесторами, які можуть створюватися органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як тимчасові консультативно-дорадчі органи з метою сприяння досудовому врегулюванню спорів між інвестором і органом виконавчої влади (місцевого самоврядування), відповідно до постанови Кабінету Міністрів

України від 26.11.2008 № 1024 “Про заходи щодо вдосконалення роботи органів виконавчої влади з інвесторами” [287].

Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу. З метою спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення прояв ознак корупції при їх державній реєстрації 31.05.2016 прийнято Закон України № 1390-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов’язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» [287].

В 2017 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар’єрів для залучення іноземних інвестицій». Законом врегульовано базові аспекти оформлення дозволу на застосування праці іноземців та посвідки на тимчасове проживання, що спростить залучення іноземних менеджерів та іноземних кваліфікованих працівників, що необхідно на перших етапах розвитку дочірнього підприємства в Україні. Також, Законом надається право отримувати посвідку на тимчасове проживання в Україні іноземним інвесторам, які мають істотну участь в українських підприємствах, але не працюють на підприємстві [287].

В 2017 підписано Угоду про заохочення та захист інвестицій між Україною та Фондом Міжнародного розвитку ОПЕК. Угода передбачає надання режиму найбільшого сприяння щодо розпорядження інвестиціями та прогнозовано сприятиме збільшенню обсягів іноземних інвестицій в ключові галузі економіки України [287].

Здійснюються кроки, що сприятимуть стабільному розвитку економіки України та активізації інвестиційної діяльності: у рамках виконання Плану дій щодо поглиблення співробітництва між Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Урядом України, розробленого з метою реалізації заходів, передбачених Меморандумом про взаєморозуміння між Організацією економічного співробітництва та розвитку і Урядом України щодо поглиблення співробітництва, здійснюються заходи щодо приєднання

України до Декларації ОЕСР про міжнародне інвестування та багатонаціональні підприємства (далі – Декларація ОЕСР) [287].

Приєднання України до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства та набуття членства в Інвестиційному комітеті ОЕСР надасть такі суттєві переваги для країни, а саме: сприятиме залученню прямих іноземних інвестицій шляхом усунення обмежень щодо секторів, в яких іноземне інвестування заборонено та забезпечення національного режиму для транснаціональних корпорації (далі – ТНК) відповідно до системи розвитку міжнародних стандартів у регулюванні відносин ТНК із країнами, що приймають їхні інвестиції; сприятиме поліпшенню конкурентного середовища та впливу на впровадження та розповсюдження інновацій [287].

Одним із заходів, що дозволить залучити в державний сектор економіки додаткові інвестиційні ресурси та сприятиме розвитку партнерських відносин держави та бізнесу, є розвиток державно-приватне партнерство (ДПП). Впровадження механізму ДПП сприятиме реалізації державної політики, орієнтованої на міжнародні стандарти та чітко спрямованої на підвищення соціальних стандартів життя населення [287].

Основними перевагами використання механізму ДПП для держави та суспільства, зокрема, є [287]:

- підвищення якості та своєчасності надання публічних послуг;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- залучення всіх груп інтересів до реалізації стратегій соціально-економічного розвитку, посилення довіри та порозуміння у суспільстві.

Станом на 1 січня 2018 року в Україні на засадах державно-приватного партнерства укладено 191 договорів, з яких реалізується 182 проєктів (157 договорів концесії, 24 договори про спільну діяльність, один договір державно-приватного партнерства), а 9 договорів не реалізуються (4 договори – закінчено термін дії, 3 договори – розірвано, 2 договори – призупинено). Найпоширеніша форма ДПП – концесія (86% договорів від загальної кількості). З метою реалізації економічних реформ в Україні Мінекономрозвитку проводилась робота щодо удосконалення законодавства у сфері ДПП [287].

В 2016 році утворено Офіс із залучення та підтримки інвестицій та затверджено Положення про Офіс із залучення та підтримки інвестицій. Згідно з Положенням, основними завданнями Офісу є [287]:

- створення механізму підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом “єдиного вікна” для забезпечення ефективності взаємодії з інвесторами, які діють в Україні, та активного залучення інвестицій, а також забезпечення співпраці державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованої на створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні [287];

- сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з метою вирішення проблемних питань, що виникають під час здійснення інвестицій в економіку України [287];

- підготовка пропозицій щодо формування і реалізації інвестиційного потенціалу України, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного клімату в Україні, забезпечення захисту прав інвесторів; визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації інвестиційних проектів; підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо взаємодії з інвесторами; удосконалення нормативно-правової бази з відповідних питань [287].

Затверджено «Положення» і створено Національну інвестиційну раду, за якою закріплено функції і завдання напрацювання пропозицій щодо стратегії інноваційного розвитку, формування привабливого інвестиційного клімату, захисту прав інвесторів, розвиток ДПП [287].

Схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затверджено план заходів щодо її реалізації, основною метою яких є забезпечення реалізації ініціатив “Цифрового порядку денного України 2020” (цифрова стратегія), що сприятиме усуненню бар’єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах, шляхом стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової

нерівності, поглиблення співпраці з ЄС у цифровій сфері та розбудови інноваційної інфраструктури країни та цифрових перетворень [287].

Реальних законодавчих та інституційних заходів значно більше, а їх реалізація в регіонах створює достатньо сприятливі умови для розвитку, та саме регіони мають взяти на себе створення механізмів і технологій забезпечення на своїй території моделей нової економіки і прогресивних соціальних змін.

Таким чином, регіональний розвиток в умовах належного забезпечення ресурсами, механізмами, кадрами та методами управління, стає спроможним не тільки підвищити якість життя громадян на своїй території, а і внести домінуючий вклад в розвиток країни, що і відповідає стратегічній ідеї децентралізації управління. Узагальнену концептуальну модель регіонального розвитку пояснює рис. 3.15.

Особливістю даної моделі є акцентування уваги на стимулах і бар'єрах, та виділення інституту забезпечення розвитку, який з'єднує в систему блоки «людина→група→держава».

Поєднуючи відомі наукові теорії соціально-економічного розвитку з новими напрацюваннями науково-прикладного характеру вчені та стратегічні менеджери сформували потужну інформаційно-методичну та аналітичну базу наукового забезпечення процесів регіонального розвитку.

Опорою і базою для такої роботи стали результати стратегічного планування - на сьогодні «Стратегії» до 2027 року, розроблені і затверджені практично для всіх областей України. В такому ж розрізі розроблені «Інвестиційні паспорти», Плани створення Об'єднаних територіальних громад (ОТГ), узагальнюючі «Аналітичні оцінки» потенціалу регіонів з визначенням рангу на відповідній шкалі [2].

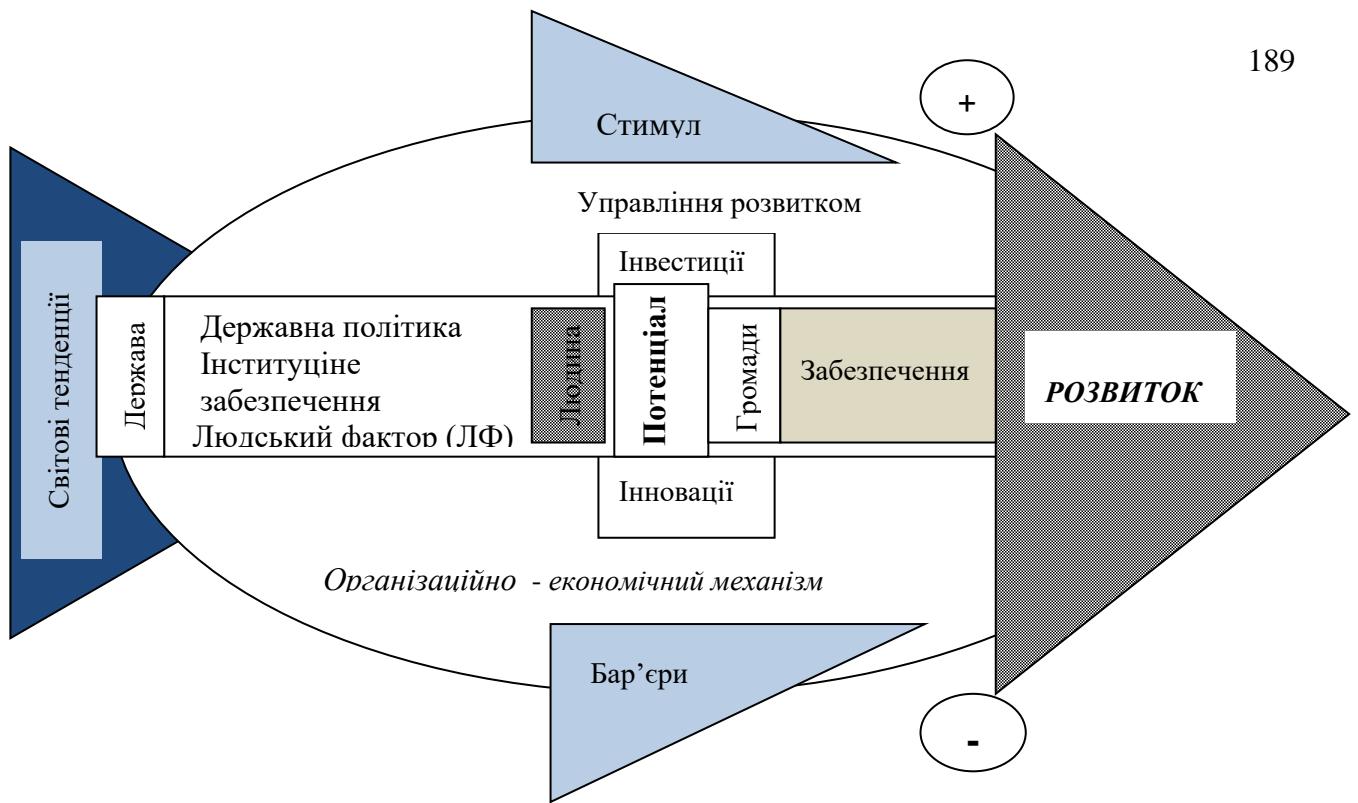

Рис. 3.15. Концептуальна модель регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

З даних аналізу визначено, що наукове забезпечення в таких напрямках як розвиток регіональної інфраструктури, планування смарт-спеціалізації, розбудова систем моніторинга та технологій управління проектами навіть для окремих підприємств використовується недостатньо, а на регіональному рівні цей управлінський інструментарій ще потребує доопрацювання та реального впровадження. Найбільш підготовленими до такої роботи виявились ОТГ, але кожна об'єднана громада вирішує тільки завдання свого розвитку, а не регіону в цілому. Для регіону за результатами дослідження пропонується креативна модель OEM. Принциповою новацією цієї моделі є послаблення вертикалі адміністративного впливу та підсилення функції координації взаємодій між учасниками регіонального розвитку, а це великий та малий бізнес, регіональні органи влади, інфраструктурні мережі та безпосередньо громади. Завдання місцевої влади в нових умовах трансформуються, але досить вагомими заходами. Визначимо головні з них:

- створення регіональної інноваційно-інформаційної системи з єдиним банком даних;

- організаційно-методична і фінансова підтримка інфраструктурних проектів та точок росту;
- організація соціального планування, соціального захисту та задіяння стимулюючих механізмів;
- координація і контроль виконання міжрегіональних і державних програм розвитку;
- розгортання системи навчання та обміну досвідом;
- об'єднання локальних аналітичних розробок в моніторинг процесів розвитку в регіоні;
- протидія девіантним моделям економіки і культивування в бізнес-структурах соціальної відповідальності.

Новий організаційно-економічний механізм має бути побудований на єдиній інформаційній базі та враховувати різновиди відношень між учасниками (формальні і неформальні, виробничі і комерційні, організаційні та соціальні, економічні і управлінські).

Запропонована модель є тактично-операційний механізм, який здійснює корегування процесу і реалізує «Стратегію» розвитку. Механізм функціонує у відкритому ринковому середовищі, реагує на внутрішні ситуації і зовнішні впливи, здійснює оцінку наслідків інтегрального ефекту взаємодії учасників, в оперативному режимі аналізує використання ресурсів і виконання зобов'язань. Механізм має використовувати елементи інноваційного прогнозування і технологію проектного управління.

Побудова оновленого OEM регіонального розвитку є однією з важливих складових регіональної політики, але успіх роботи цього механізму залежить від ресурсного потенціалу і, в першу чергу, від надходження інвестицій. А тому, деякі автори розвиток регіонів практично ототожнюють з «інвестиційним розвитком»[84].

Інвестиційний розвиток можна розглядати і як похідну функцію від інвестиційної привабливості регіону ($IR = f(I_{пр})$), скореговану на рівень активності внутрішніх елементів системи (учасників) та силу і характер

зовнішніх впливів, відповідно (A,S) . В більш деталізованому вигляді таку концептуальну модель можна записати таким чином.

$$IR = f(I_{\text{пр}}) = f(\Gamma_c, I_y, I_{\text{стр}}) * (A, S) * \alpha, \quad (3.7)$$

де IR - інвестиційний розвиток

$I_{\text{пр}}$ - інвестиційна привабливість

Γ_c - привабливість конкретного галузевого сектора (промисловість, аграрний сектор, фінансова діяльність, будівництво)

I_y - інституційні умови (захищеність бізнесу),

$I_{\text{стр}}$ - розвиток інфраструктури

A - рівень активності учасників регіонального розвитку (влада, бізнес, громади)

S - зовнішні впливи на регіон,

α - очікуваний рівень доходу на вкладені інвестиції.

Що стосується інвестиційної привабливості, то більшість чинників, що таку привабливість характеризують, можна згрупувати в інтегральну оцінку за трьома характеристиками регіону: потенціал, інвестиційні ризики та стабільність ситуації. Підсилює інвестиційну привабливість очікуваний рівень доходу на вкладені кошти (α).

Інвестиції в наукову діяльність, у виробничу базу та в окремі високотехнологічні розрахунки в Україні здійснюються в обсягах, далеких від потреб. І це суттєво гальмує розвиток регіонів. Але ще більш негативний вплив вбачається в тому, що кошти не вкладаються в сам організаційно-економічний механізм регіонального розвитку та в організацію зв'язку науки з виробництвом. Пріоритети інвестування мають бути у створення регіональних інформаційних систем, баз даних, інвестиційної інфраструктури (наукових центрів підтримки бізнесу). Наявний сьогодні розрив між науковим сектором і виробничо-технологічним має бути заповнений, насичений організаційними структурами інвестиційного менеджменту і саме в цю сферу потрібні масштабні інвестиції. Для реального розвитку, окрім зміни державного відношення до угрози «розриву між наукою та практикою», в цей «розрив»

мають бути направлені десятикратно збільшені обсяги інвестицій, ніж це маємо на сьогодні (в 1 – 2% інвестиційного ресурсу). В іншому випадку Україна і далі буде відставати від інших країн в переході до Індустрії 4.0 та моделей Суспільного устрою 5.0.

Моделювання економічних явищ, процесів та структур претендує на інструментарій розкриття і обґрунтування закономірностей розвитку, тенденцій, впливів, залежностей між показниками і параметрами. Як відмічається в роботі [220], «модель відображає (відтворює, імітує) певні істотні риси об'єкта дослідження». Різновиди моделювання невичерпні, але найбільш поширені в економіці і управлінні – це моделювання аналітичне, теоретичне, статистичне, лінгвістичне, інформаційне, комп'ютерне, економіко-математичне, картографічне, структурне імітаційне, логістичне. За допомогою математичного моделювання порівнюються результати економічної діяльності з витратами, визначається сила впливу факторів, встановлюються оптимальні пропорції та здійснюються прогнози.

В деяких наукових працях мова йде про параметричне моделювання [228] та параметричну стандартизацію [229]. Параметрична стандартизація полягає у виборі і обґрунтуванні доцільного чисельного значення градації (ранжування) певної характеристики (технічної, економічної, інформаційної). В економічних розробках найбільш вживані параметри безпеки, стійкості, забезпеченості, ефективності. Для більшості з них розробляються нормативні чи пограничні значення. Свою специфіку має рейтингове моделювання. Рейтингові оцінки регіонів, насправді, мають дуже обмежене використання, оскільки «місце серед інших» не вказує шлях розвитку, і навіть регіони, що формують «першу трійку» не є взірцем для наслідування. Проблема скоріш полягає в тому, щоб не доганяти «перших», а випередити їх. А для цього мають бути задіяні в регіоні «нестандартні» рішення, щодо використання своїх ресурсів та можливостей. Лідерство територій потребує інноваційного підходу до механізмів розвитку, а не тільки до технічних інновацій.

Разом з тим, рейтинг потенціалів різних територій не слід недооцінювати в стратегіях розвитку, оскільки потенціал є базовою соціально-економічною

характеристикою, від якої необхідно прогнозувати і розробляти перспективи. Включення потенціалу в механізм розвитку регіону пропонується здійснювати введенням в модель коефіцієнта можливостей розвитку (K_{mp}). Потенціал є незадіяні ресурси (пасив), а можливості – це актив, і цей актив визначається через баланс факторів стимуляторів (F_s) і факторів дестимуляторів (F_g).

$$K_{mp} = \frac{F_s}{F_g} \quad (3.8)$$

Вводимо ще два коефіцієнти: K_{iv} – інноваційного впливу і K_{cy} – якості системи управління, з яких визначаємо усереднене значення впливу на розвиток $B = \frac{K_{iv} + K_{cy}}{2}$. Тоді ефект розвитку регіону (E_p) запишемо таким

чином

$$E_p = \Pi_p \cdot B \cdot K_{mp} = \Pi_p \cdot \frac{K_{iv} + K_{cy}}{2} \cdot \frac{F_s}{F_g}, \quad (3.9)$$

K_{iv} визначимо сумою інвестицій на душу населення (факт). Факт порівнюємо зі шкалою потреб в інвестиціях на розвиток регіону (max) та фактичними даними, що визначаються по регіону з найменшими інвестиціями (шкала від 0,1 до 1). Шкалу розділяємо на 5 зон.

K_{cy} – оцінюємо експертно за 5-бальною системою, max – 5 балів.

Визначаємо однакову кількість (7 – 11) факторів стимулюючих розвиток і (7 – 11) дестимуляторів (бар'єри, перепони, втрати та інше). Вирішуємо завдання співрозмірності усіх вибраних факторів і розраховуємо коефіцієнт K_{mp} .

За потенціал (Π_p) приймемо із вже існуючих розробок рейтингу - дані щодо «спроможності» регіонів до розвитку (по кожній області), враховуючи такі значення «бюджетна спроможність - S_6 , інвестиційна спроможність – S_i , інституційна спроможність S_z ». За спроможністю можна всі регіони (25) розбити на 5 груп, по 5 в групі і виставити в балах від 1 до 5 (5 max бал).

Ранжування і структурування показників дає можливість використовувати принципи параметричного моделювання. Параметр визначається як стійка величина, вимірна характеристика, що розподіляє показник на окремі (покрокові) частини. В статистиці термін «параметр»

ідентичний терміну «показник», в математиці – це різновидність «змінної» величини, що визначається додатковою величиною, в економіці – параметр (признак, показник, критерій, норматив), тобто величина, яка вимірюється, характеризує важливу характеристику економічної системи (структурну або процесну). В управлінні «параметр» відрізняється від показників тим, що показників може бути скільки завгодно, а параметрів управління – обмежена, незначна кількість. В понятійному розумінні – параметр виконує роль критеріального признаку (критерій – признак, на основі якого визначається оцінка діяльності економічної системи, індикатор – чисельний показник еволюції економічної системи).

В світовій і вітчизняній практиці регіональний розвиток прийнято вимірювати і планувати за допомогою складної і багатопрофільної системи показників. Ця система не є завершеною і однозначно заданою, а формується в кожному конкретному випадку в залежності від характеру досліджуваного об'єкта та завдань управління (аналітики потенціалу, порівняння з іншими чи стратегічного планування). Параметричні ряди визначимо для кожного показника у відсотках від бази (досягнутого рівня) – в діапазоні приросту 1%, 3%, 5%, ..., N%. Співвідношення приросту між показниками визначаються фахівцями експертно (досвід, існуючі фактичні значення, тенденції, бенчмаркінгове оцінювання).

Фоновими характеристиками для прогнозування розвитку регіону мають бути політична ситуація, стабільність валюти, інвестиційні тенденції, інституційна база та забезпечення людськими ресурсами.

Принциповим підходом до розрахунку параметрів приймаємо питомі показники, які в економічній практиці достатньо поширені і вся їх система набуває розвитку.

Серед таких відмітимо: фондівддачу, продуктивність праці, віддачу на вкладену одиницю інвестицій, ефективність модернізаційних заходів та інші.

В інформаційну базу питомих показників є можливість включити такі:

Обсяг інвестицій ВРП Бюджетне забезпечення Будівельні роботи Обсяг експорту Витрати на управління	}	на одну особу	}	на 1 грн. коштів з бюджету	}	на 1 м ² площі (приміщення, землі)	}	на 1 робоче місце	(3.10)
---	---	------------------	---	----------------------------------	---	---	---	-------------------------	--------

Показники розраховуються або прогнозуються за різними складовими та напрямками організації і діяльності економічної системи в однозначному кількісному вимірі на певний період. Такий підхід обумовлює жорстку, незмінну схему розвитку, яка закріплює фіксовані значення вибраних показників одноразово і на довгий період. На наш погляд, для сучасних умов нерівноважної економічної динаміки більш адекватною моделлю стратегічного планування розвитку є параметрична модель, в основі якої має бути використана покрокова (параметрична) градація зміни показників системи. Розглядаючи регіон як соціально-економічний об'єкт керованого розвитку, пропонуємо для управління його розвитком таку структуру відповідної параметричної моделі (рис. 3.16).

На моделі визначено такі параметричні характеристики, що включають:

- інвестиційний потенціал регіону,
- інвестиційну інфраструктуру та інвестиційний клімат,
- конкурентоспроможність,
- витрати ресурсів,
- розвиток людського капіталу.

Ці параметри слід визначати на перспективу. А результати розвитку відстежувати за даними ВРП, підвищення рівня конкурентоспроможності, рівня життя, рівня людського розвитку, енергозбереження, стійкості економічної системи. Світові рейтингові агентства використовують 60 – 140 показників оцінки стартових можливостей та процесу розвитку.

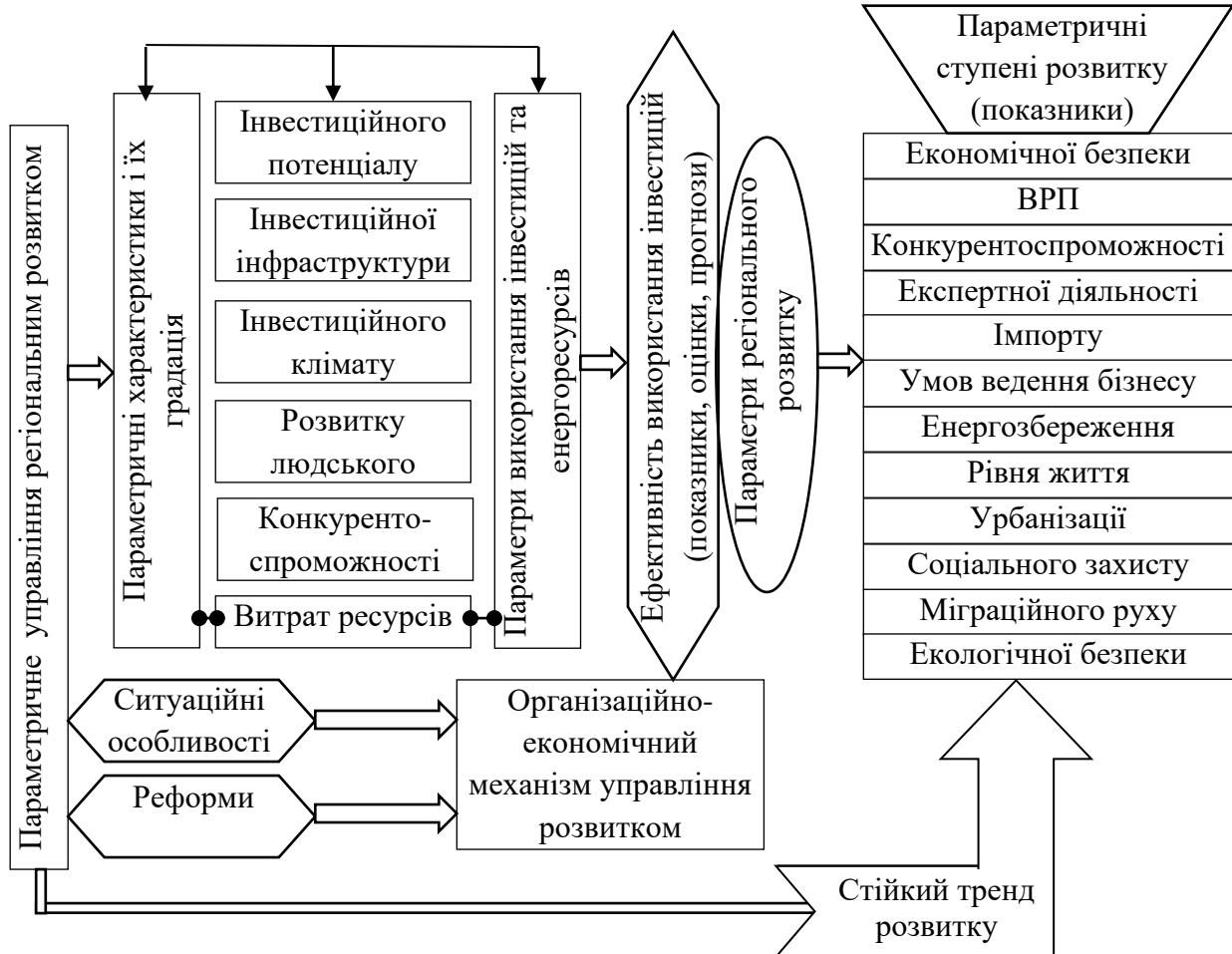

Рис. 3.16. Структура параметричної моделі управління регіональним розвитком

Джерело: авторська розробка

Параметризація є моделювання з використанням «стандартизованих» оцінок та встановлення пропорцій між ними.

Існують різні види параметризації – таблична, ієрархічна (на основі «побудови зв'язків»), варіаційна (спершу ескіз моделі, а потім накладення деталей). В даний час розробляються і використовуються інформаційно-параметричні моделі (ІПМ), функціонально-параметричні моделі (ФПМ). Метод параметричного моделювання достатньо поширений за рубежом і має своїх прихильників [228]. М. Крил, наприклад, констатує, що «даже несистемный обзор литературы дает понять, что параметрическое моделирование составляет большую часть прикладных эконометрических исследований».

Регіон формує свій процес розвитку шляхом взаємовпливу окремих його елементів (бізнесу, систем управління, місцевої специфіки, державного

регулювання), що робить пріоритетним регуляторну діяльність. А отже, важливою стороною регіонального розвитку проявляють себе регулятори і адаптаційні механізми. За великим рахунком в умовах регіонального розвитку суб'єкти управління і господарської діяльності знаходяться у взаємовідносинах постійного адаптування, коли регулятор повинен не тільки «впливати» на об'єкт, а і сам адаптуватись в залежності від змінних параметрів об'єкта впливу.

В дослідженні розроблена логіко-структурна модель управління регіональним розвитком, що відповідає принципу «вплив \rightarrow реакція \leftarrow результат» (рис. 3.17).

Головними структурними блоками моделі на рис. «блок впливів», «блок заходів реагування» і «технологія внесення коректив в процес розвитку. Це тактико-операційна модель, яка є коригуючою і доповнює програму розвитку. Її особливістю є відслідкування параметрів розвитку. Наявність і злагоджена робота двох механізмів «адаптивного» і «ринкового», використання «резерву розвитку» та оцінка наслідків інтегрального ефекту в оперативному режимі становлять технологічну управлінську цілісність. Модель використовує елементи інноваційного проектування і технологію проектного управління.

На базі вже цієї окремої розробки можна визначити важливі здобутки логіко-структурного моделювання:

- визначаються головні (вузлові) елементи і зв'язки в процесі розвитку;
- відбирається найбільш впливові сили (фактори) з їх цілої множини і відкидаються несуттєві, тобто обмежуються причини розвитку;
- визначаються відповідні впливам коригуючі заходи, що складають систему регуляторних дій;
- окреслюється структура механізму адаптації економічної системи до впливів, власне технологія коригування та адаптації до змін;
- визначається інструментарій для управління процесом розвитку (в нашому випадку – управління проектами);
- уточняється економічна сторона процесу розвитку (аналітика економічної інформації, можливість використання резерву, оцінка ефекту змін

(плюси та мінуси, прибутки та ризики).

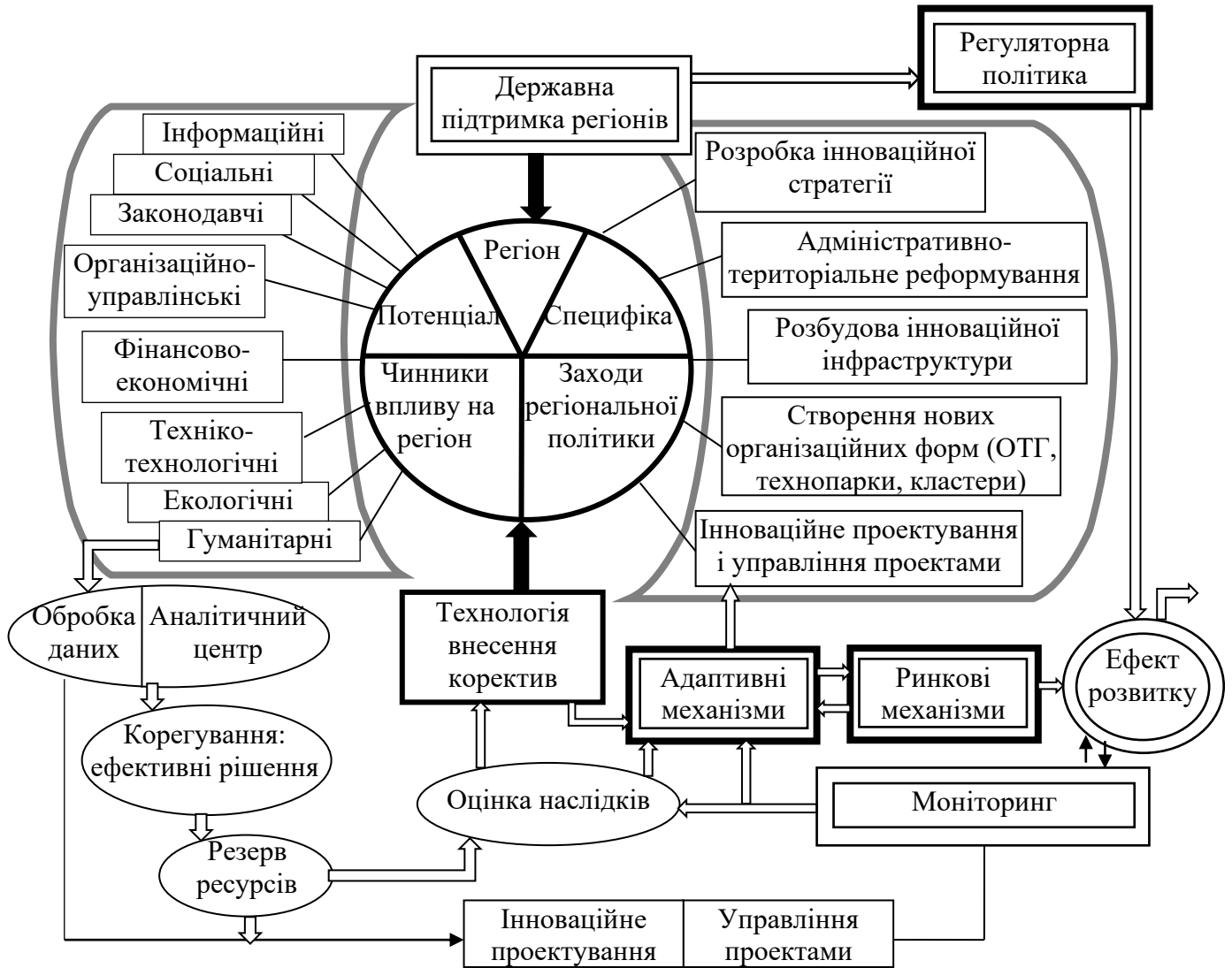

Рис. 3.17. Управління регіональним розвитком «вплив – реакція – результат»

Джерело: авторська розробка

Вся ця робота з логіко-структурного моделювання є професійною розумовою діяльністю, осмисленням сутності проблеми в певному її аспекті (в нашому випадку, розвиток по моделі «вплив – реакція – результат»), креативним відношенням учасників до вирішення проблеми. Таке моделювання має цінність «само по собі», а також слугує «будівельним матеріалом» для модифікації та розвитку систем і технологій управління регіональним розвитком. З визначенням сутнісних характеристик регіонального розвитку постають питання уточнення процесу регулювання розвитку та створення когнітивної моделі формування організаційно-економічного механізму для забезпечення розвитку (рис. 3.18).

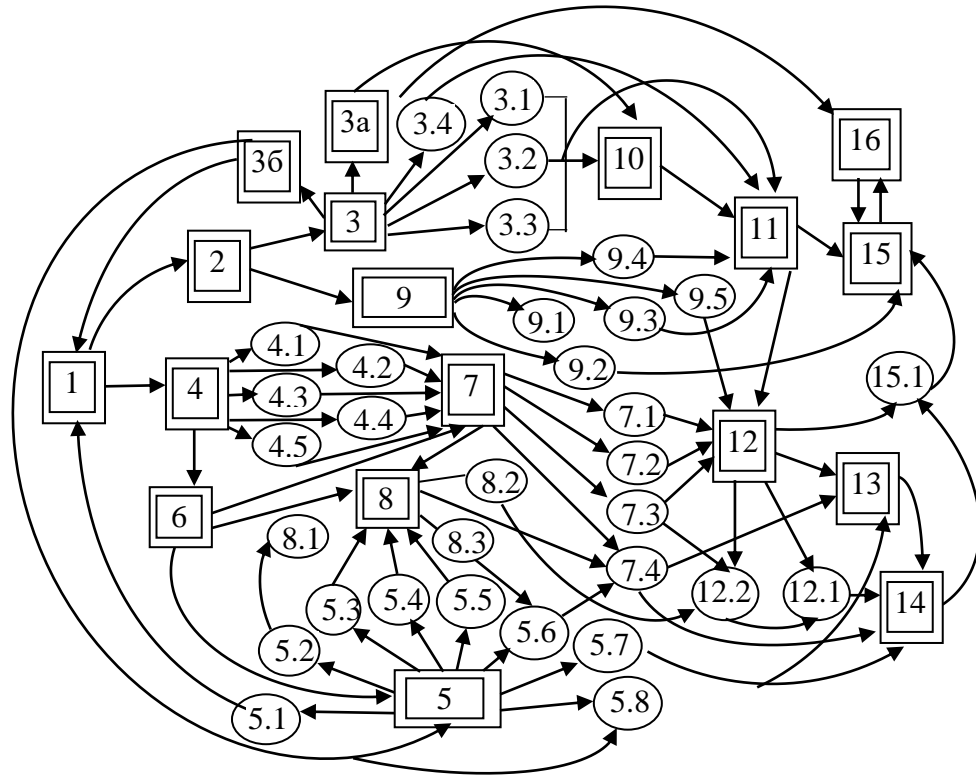

Рис. 3.18. Когнітивна карта регулювання регіонального розвитку та забезпечення інвестиційно-інноваційної політики: 1. Стратегія регіонального розвитку. 2. Оцінка потенціалу регіону. 3. Створення інноваційних оргформ в регіоні (технопарки, кластери, конс. фірми, наукові парки). 4. Реалізація реформ на місцевому рівні. 5. Забезпечення процесів розвитку. 6. Розвиток інфраструктури. 7. Створення організаційно-економічного механізму управління регіонального розвитку. 8. Активація інвестиційної діяльності. 9. Створення умов для розвитку бізнесу. 10. Антимонопольна політика і заходи. 11. Конкурентна політика і заходи. 12. Удосконалення методів і технологій управління регіональним розвитком. 13. Освоєння і використання проектного менеджменту. 14. Розвиток інжинірингу. 15. Контроль процесу регіонального розвитку. 16. Регуляторні заходи корегування процесу розвитку. 3.1 – технопарки. 3.2 – наукові парки. 3.3 – кластери. 3.4 – ОТГ. 4.1 земельна реформа. 4.2 адміністративно-територіальна. 4.3 сфери ЖКГ. 4.4. медична. 4.5 правова. 5.1 забезпечення інформаційно-аналітичне. 5.2 інституційне забезпечення розвитку 5.3 матеріально-технічне. 5.4 енергетичне. 5.5 інноваційне. 5.6 соціально-кадрове. 5.7 проектне. 7.1 OEM – ринкове регулювання. 7.2 міжрегіональних взаємовідносин. 7.3 OEM – зовнішньоекономічне. 7.4 OEM – моніторинг. 8.1 Підвищення інвестиційного кластеру. 8.2 залучення інвестицій. 8.3 залучення громад і населення до управління розвитком. 9.1 створення РІС. 9.2 вибір точок зростання. 9.3 смарт-спеціалізація. 9.4 логістика. 9.5 урбанізація. 12.1 стимулювання. 12.2 зовнішньоекономічна діяльність. 15.1 система показників.

Джерело: авторська розробка

Розгорнута карта наведена в додатку 7

Запропонована когнітивна модель регулювання регіонального розвитку має такі особливості:

1. Стратегія розвитку має реперними точками:

- визначення потенціалу регіону;
- розвиток бізнесу;
- кардинальне покращення інфраструктури у всіх її різновидах (житлово-комунальний аспект, інвестиційний, логістичний, банківсько-фінансовий);
- розвиток урбанізаційного процесу і будівництва (додаток И)

2. В центр уваги управління розвитком поставлено створення відповідного організаційно-економічного механізму та впровадження нових організаційних форм зв'язку науки з виробництвом (індустріальні парки, технологічні площадки, технопарки, кластери, ОТГ та інші).

3. Пріоритет віддається такому інструментарію: реформи, підтримка точок росту, використання проектних методів управління і інжинірингу.

4. Здійснюється орієнтація на два специфічні джерела розвитку – інвестиції з опорою на власні ресурси та активація інноваційної діяльності із залученням громадськості.

5. Вирішальне значення в реалізації стратегії регіонального розвитку надається: комплексному забезпеченню; конкурентній політиці; залученню інвестицій; моніторингу, своєчасним корективам процесу розвитку; і стимулюючим заходам.

Суттєвим завданням в управлінні розвитком визначено інформаційно-аналітичне забезпечення, розширення зв'язків з бізнесом і громадськістю в таких формах як державно-приватне партнерство, громадські слухання, експертні оцінювання, спільні меморандуми, міжрегіональні зв'язки.

На сьогодні в проаналізованих стратегіях регіонів (8 документів обласного рівня) відмітимо незадовільну ситуацію:

- темпи економічного розвитку на перспективу явно недостатні (5 – 12 % на 5 – 7 років);
- структурні зміни в галузевому секторі виробництва несуттєві (доля сировинного сектору знижується з 52,3% до 40%);

– фінансування науки і проектно-конструкторських розробок залишається практично без змін (20 – 30 % від потреб);

– витрати на «наукове забезпечення» для проривних технологій в більшості планових розробок і прогнозів не передбачені, а Державний фонд регіонального розвитку і в подальшому орієнтується на соціальні та інфраструктурні проекти. З наведених оцінок констатуємо, що на перспективу і держава, і її регіони закладають ідеологію інерційного, а не інноваційного розвитку.

Обґрунтуємо завдання і заходи регулювання соціально-економічних процесів на регіональному рівні наявністю декількох причин.

Перша – в регіони зміщуються центри територіального управління (ОТГ, кластери, ІП). Друга – на регіони покладається відповідальність за розвиток країни в цілому. Третя – сучасні інформаційні технології забезпечують можливість оптимізувати розвиток. Четверта – назріла готовність громад до самоуправління і самозабезпечення.

Пропонуємо оновлений базовий механізм для регіонального розвитку – розбудови сучасного організаційно-економічного механізму управління розвитком. Когнітивна модель такого механізму представлена на рис. 3.19 у варіанті мереживної структури.

Позначки на моделі мають таке значення.

1. Формування організаційно-економічної моделі регіонального розвитку.
2. Оцінка потенціалу регіону.
 - 2.1. Організаційно-економічного.
 - 2.2. Інноваційного.
 - 2.3. Інформаційного.
 - 2.4. Інфраструктурного;
 - 2.5. Соціального.
3. Аналітико-методичне забезпечення.
 - 3.1. Потреби.
 - 3.2. Інтереси.
 - 3.3. Ресурси.
 - 3.4. Можливість.
 - 3.5. Інвестиції
4. Стратегічні орієнтири і пріоритети
 - 4.1. Конкурентоспроможність.
 - 4.2. Спеціалізація.
 - 4.3. Секторальні напрямки.
 - 4.4. Самоуправління і саморозвиток.

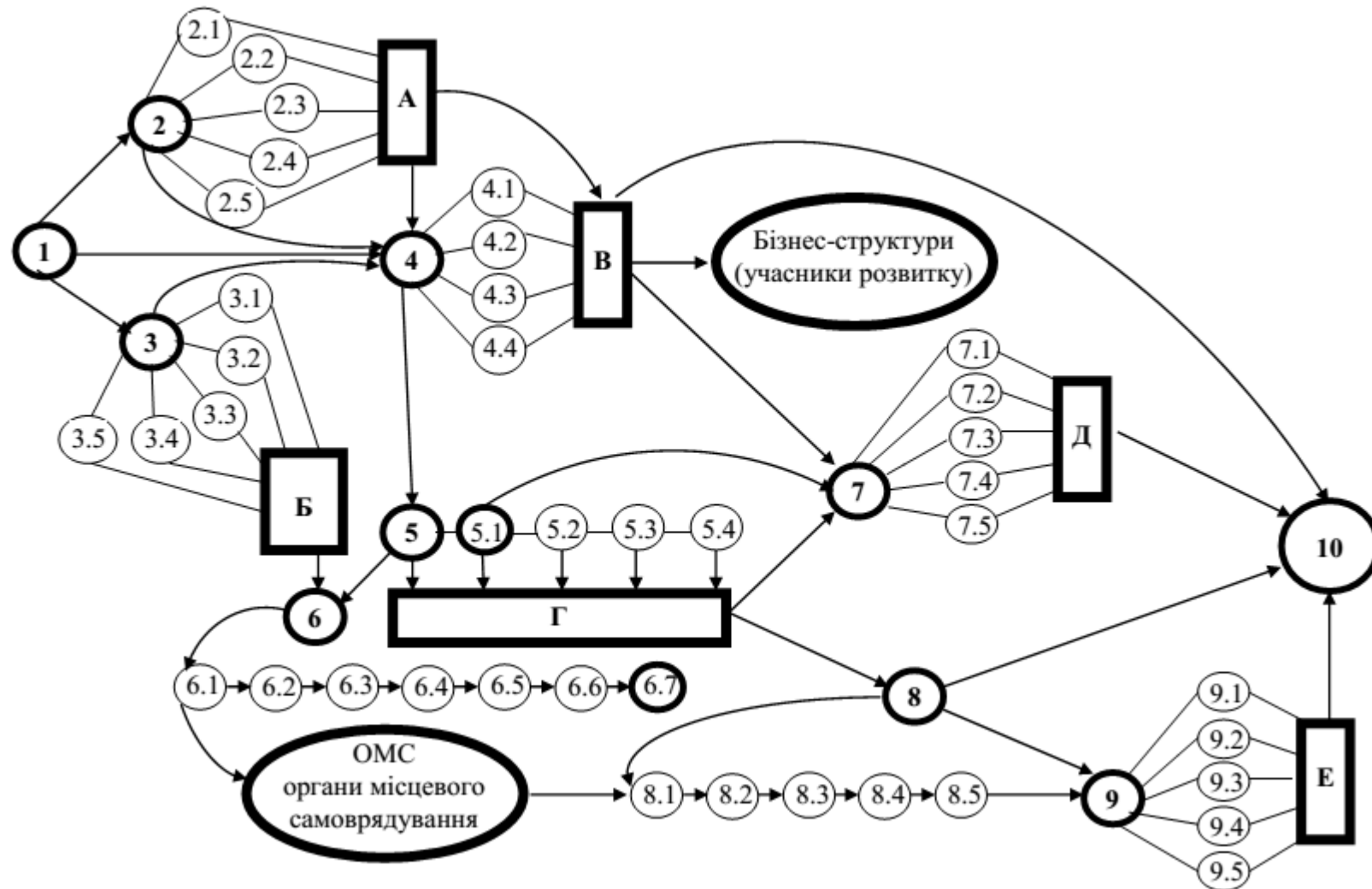

Рис. 3.19. Когнітивна (мереживна) модель формування організаційно-економічного механізму регіонального розвитку

Джерело: авторська розробка

5. Сценарне моделювання розвитку з врахуванням факторів.

5.1. Державної підтримки. 5.2. Екобезпеки. 5.3. Ступені ризику. 5.4. Соціального захисту.

6. Організаційні механізми управління розвитком.

6.1. Координаційні ради. 6.2. Агенції розвитку. 6.3. Кластери. 6.4. ОТГ.

6.5. Спеціальні економічні зони. 6.6. Зняття супротиву і бар'єрів. 6.7. Створення інвестиційного мікроклімату.

7. Створення інноваційно-інвестиційної інфраструктури регіону.

7.1. РІС. 7.2. Бізнес-центри. 7.3. Консалтингові фірми. 7.4. Венчурні фонди. 7.5. Інші.

8. Організація забезпечення регіонального розвитку.

8.1. Ресурсно-енергетичне. 8.2. Інвестиційне. 8.3. Науково-освітня. 8.4. Кадрове. 8.5. Інституційне.

9. Інструментарій системи управління розвитком регіону.

9.1. Бенчмаркінг. 9.2. Економічне проектування. 9.3. Інжиніринг. 9.4. Управління проектами. 9.5. Бюджетування. 9.6. Економічне нормування.

10. Забезпечення і регулювання розвитку регіону.

А – Інтегральна оцінка потенціалу.

Б – Аналітичне обґрунтування перспектив розвитку.

В – Вибір пріоритетів.

Г – Узгодження позицій учасників регіонального розвитку.

Д – Формування регіональної інноваційної інфраструктури.

Е – Інструментарій механізму управління розвитком.

Запропонована модель OEM включає в себе постановочну концепцію ^①, оцінку потенціалу регіону ^②, аналітико-методичне забезпечення ^③. Цільовими завданнями прийнятні стратегічні орієнтири і пріоритети, серед яких: спеціалізація, конкурентоспроможність та секторальні напрямки ^④. Завданнями проектування OEM визначено створення нових організаційних структур (кластери, індустріальні парки, ОТГ) ^⑤ та розвиток інвестиційної

інфраструктури ⁷. Значну увагу в створення OEM приділено «блоку» інституційного та фінансового забезпечення (8.1 – 8.5).

В поєднанні з організаційно-функціональними складовими когнітивної моделі в ній визначені завдання управління розвитком регіону і оцінка потенціалу, обґрунтування перспектив, вибір пріоритетів, узгодження позицій та інтересів учасників процесу розвитку (А, Б, В, Г, Д, Е).

Розроблена модель відбиває логіку зв'язку структурних елементів OEM з технологією управління розвитком регіонів. Доповненням моделі виступають «лімітуючі фактори» та «система ризиків» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Структурні елементи OEM

Лімітуючі фактори	Ризики
<ul style="list-style-type: none"> • обмеженість ресурсів; • ціни і тарифи; • «правила гри»; • інвестиційний клімат; • наявність монополій; • незабезпеченість гарантіями; 	<ul style="list-style-type: none"> • політичні; • зовнішньоекономічні; • конкурентні (кон'юнктурні); • інформаційні; • ризики ліквідності; • екологічні ризики.

Джерело: авторська розробка

Індустрія промисловості в Україні в основі своїй представлена у великих містах і сьогодні складно прогнозувати розвиток цієї індустрії в просторовому розрізі, але є кардинально важлива галузь, яка навіть на дальню перспективу матиме регіональний характер – це сільське господарство з його переробною промисловістю та екологією земель.

АПК є стратегічно важливим комплексом у зв'язку з ростом чисельності населення Землі, зміною клімату та дефіцитом продовольства і прісної води. Глобальні трансформації вимагають звернути на себе увагу і відповідним чином формувати стратегію розвитку українських регіонів.

З світової практики і основ економічної науки визначається цілісність і збалансованість галузевих секторів економіки та взаємозалежність між ними.

Без балансу між промисловістю, сільським господарством та сферою послуг вже на регіональному рівні, можливості в цілому розвитку країни вкрай обмежені.

В дослідженні розроблена логіко-структурна модель АПК, що має виконати роль пріоритету в забезпеченні інноваційного розвитку регіонів України в цілому (рис. 3.20).

Як слідує з рис. 3.20, об'єкт розвитку агропромисловий комплекс регіону розробляє свою стратегію враховуючи специфіку територіального розміщення, фактори глобального впливу та сезонні умови сільськогосподарського виробництва. З вихідних позицій стратегії головну увагу необхідно зосередити на потенціалі аграрного сектору і стані інфраструктури регіону. Стратегія має шанс на реалізацію завдяки удосконаленню організаційно-економічного механізму, його якості і ефективного використання. Бачення і розробка перспектив розвитку має тісні зв'язки зі станом інституційного забезпечення управлінської діяльності (законодавство, стандарти, комунікаційна система). Не менш важлива і невід'ємна складова розвитку – це ресурси і ресурсне забезпечення (матеріально-технічне, фінансово-економічне, кадрове, інформаційне та інші). Сам організаційно-економічний механізм розвитку має подвійний зміст – це і створена в регіоні конструкція органів взаємодії в управлінні (інституційна складова), і робочі органи та технології виконання функцій, що забезпечують розвиток регіону, тобто здійснення операцій по управлінню розвитком (операційна складова). Маємо зв'язок механізму і технології управління, для якої цей механізм створений.

В складі регіону ціла множина самостійних господарських суб'єктів: підприємств, організацій, об'єднань, угруповань кластерного або іншого типу зі своєю виробничою базою, потребами, інтересами і цілями розвитку.

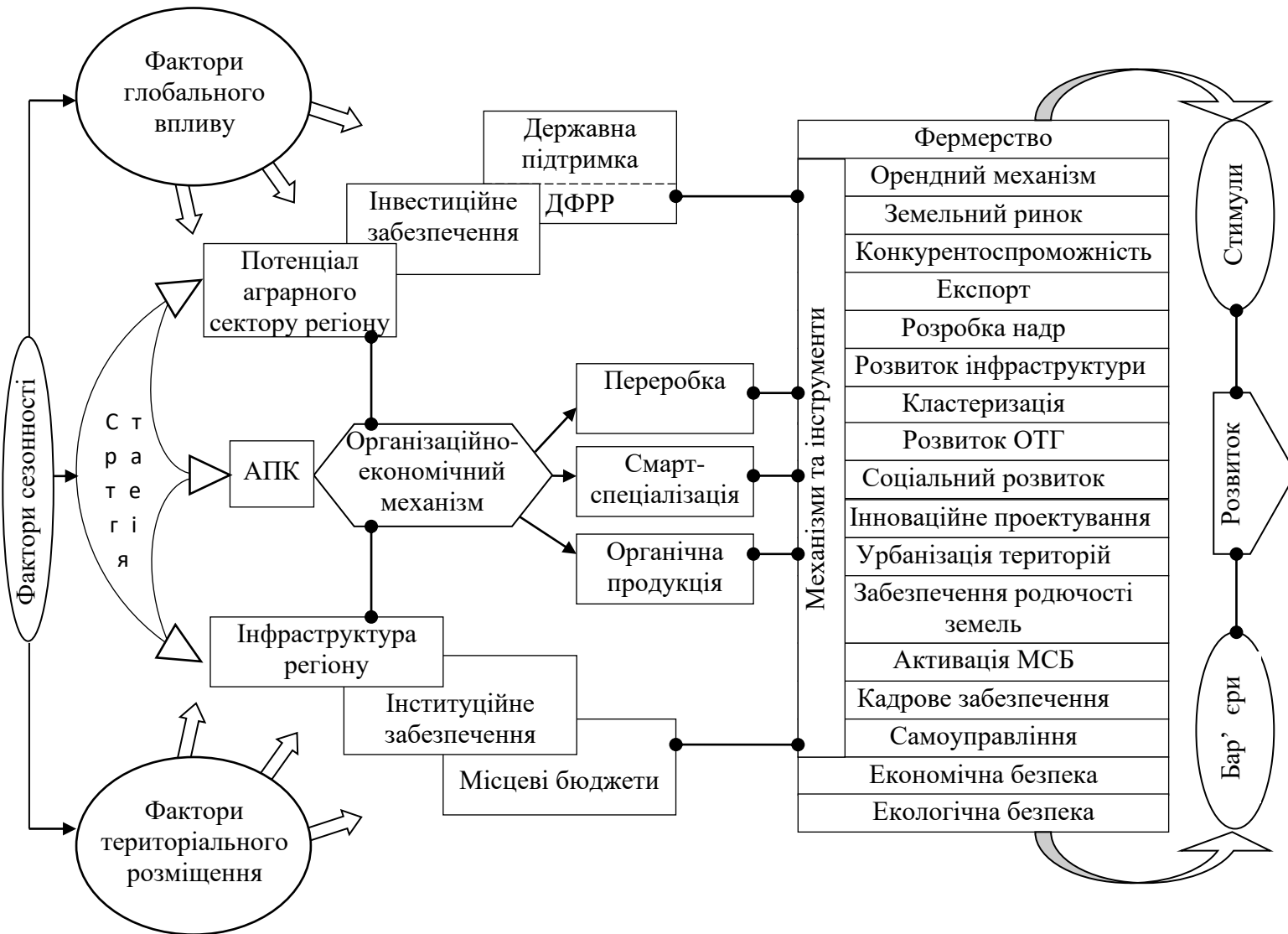

Рис. 3.20. Зв'язки стратегії розвитку АПК в регіоні з механізмами забезпечення розвитку

Джерело: авторська розробка

Головне завдання регіональної системи, як виокремленої територіально-адміністративної структури, полягає в тому, щоб не адміністративно-примусово управляти своїм розвитком, а здійснювати регулювання методом балансу ресурсів та інтересів, узгодження конструктивних заходів, організації взаємодій різних суб'єктів на своїй території. Отже, ключові слова «взаємодії і баланси».

В аграрному секторі такі взаємодії здійснюються через окремі структурні ланки OEM, головними з яких на рис. 3.20 показані: розвиток земельних відносин, орендний механізм, стимулювання фермерства, підтримка конкурентоспроможності і виходу на міжнародні ринки, розробка місцевих ресурсів та їх переробка в готові продукти з високою доданою вартістю, активація малого і середнього бізнесу. OEM знаходить своє втілення в формуванні нових організаційних форм (об'єднання громад, кластерні форми, міжрегіональні програми). Незаперечно важливим в стратегії розвитку регіону є розбудова регіональної інфраструктури (дороги, мости, інженерні мережі, системи житлово-комунального господарства, системи інформатизації і зв'язку, розвиток транспорту і торговельної сфери). В житловому секторі пріоритет в стратегії надається субурбанізаційним процесом з метою наблизити життя сільського населення до умов сучасного міста. На всі ці напрямки необхідні власні інвестиційні ресурси і механізми залучення інвестицій з зовнішнього середовища.

Стратегія розвитку регіону базується на бюджетах та інвестиціях в широкому діапазоні різновидів: державна підтримка, місцеві бюджети, бюджети ЖКГ, кошти з прибутків бізнесу, іноземні інвестиції, гранти, інвестиції з фондів розвитку.

Висновки до розділу 3

В проведеному дослідженні визначені механізми та інструменти управління регіональним розвитком, які рекомендовані до розробки і впровадження на місцевому рівні. Креативна аналітична і проектна робота в регіонах, як відповідальних структурах за свій розвиток, має надзвичайно

короткий історичний період в незалежній Україні, а тому є складним завданням як для науки, так і для практики.

В практичній частині дослідження сформовані базові положення стратегічного планування розвитку регіонів, серед яких орієнтація на структурні зміни, перехід на моделі старт-спеціалізації, управління за пріоритетами, залучення громадськості до стратегічного планування. Системний аналіз потенціалу і діяльності регіонів показав, що в моделях і програмах їх розвитку є два рівнозначні механізми вирішення проблем, один з яких - використання інвестиційних ресурсів і стимулююча підтримка точок зростання, а інший – зняття протиріч, бар'єрів і супротиву в процесі розвитку систем і технологій управління розвитком.

Механізм розвитку запропоновано створити як певний набір відносин і взаємодій між учасниками з використанням схем ієрархії, конкуренції, партнерства, підприємництва. Причому доведено, що конкуренція на регіональному рівні відбувається в формах відмінних від конкуренції окремих підприємств, тобто не в розумінні «конкуренції товару на ринках», а більше в розумінні «за що конкурують регіони» - за матеріально-технічні ресурси, за інвестиційні капітали, за інноваційні розробки та інтелектуальні цінності.

На рівні логіко-структурних моделей запропоновано загальну модель конкурентної політики регіону, модель забезпечення саморозвитку ОТГ з її основними складовими і зв'язками, процедурна технологія покращення інвестиційного капіталу.

В системі практичних завдань забезпечення інвестиційного розвитку регіонів виділені, окрім ресурсного, такі складові як: методичне, проектне, інформаційне, науково-технічне забезпечення. Таким чином в «забезпечення» запропоновано включити знання, досвід, стимули та інституційні норми державного регулювання підприємництва і бізнесу. В механізми державного регулювання включені прямі і непрямі впливи, в т.ч. в підтримку інфраструктурних проектів, соціального захисту та проведення реформ.

Для сучасних умов нерівноважної економічної динаміки і складності самого об'єкту розвитку (регіону) визначено параметричне моделювання з

градацією показників за їх питомою вагою. За базові показники прийнято: фондівіддачу, продуктивність праці, віддачу на одиницю інвестованого капіталу, витрати на створення одного робочого місця, витрати на управління.

Розроблено структуру параметричної моделі управління регіональним розвитком, кінцевими результатами якої, окрім загального обсягу ВРП, запропоновано визначити конкурентоспроможність, енергозбереження, рівень урбанізації сільських територій, рівень життя (добробут населення), соціального захисту та екологічної безпеки.

В такому розгляді розвиток регіонів отримує параметричний вимір системи взаємопов'язаних характеристик, що відповідають змісту категорій «регіональний розвиток» та «збалансований» або системний розвиток.

В якості змістовного та ілюстративно-практичного матеріалу в дослідницькій роботі запропоновано дві моделі управління розвитком: перша - когнітивна модель формування організаційно-економічного механізму регіонального розвитку, і друга - операційна модель, що представлена варіантом регулювання розвитку через ЗСП. Запропоновані моделі пов'язують в цілісний управлінський режим постановочну концепцію розвитку, оцінку потенціалу, аналітико-методичне забезпечення, проект виконання програм розвитку та технологію рішення завдань перспективної стратегії введення змін і досягнення цілей.

Наукові результати розділу 3 опубліковані в роботах [288, 289, 296, 297, 298, 299].

ВИСНОВКИ

У роботі розроблено комплексний підхід до формування економіко-організаційного механізму інвестиційного забезпечення регіонального розвитку, що є внеском у розвиток наукового забезпечення управління регіональним розвитком на основі оновленої моделі державного регулювання та місцевого самоуправління з урахуванням особливостей кожного регіону.

Проведене дослідження дозволило сформувати такі висновки.

На *теоретичному* та *методичному* рівнях:

1. В роботі розглянуто базові економічні категорії «зростання, розвиток, організаційно-економічний механізм, інвестиційне забезпечення», «регіональний розвиток», «організаційно-економічний механізм», розглянуті особливості конкурентної політики регіонів і поняття «інвестиційної привабливості». Визначена і охарактеризована специфіка регіону як просторової адміністративної одиниці, що потребує власного методологічного підходу в завданнях управління розвитком. Уточнено базові характеристики регіонального розвитку, які враховують принципи «герменевтичного кластеру», зміну інституційних норм і правил між учасниками, оцінку різноспрямованих факторів впливу на регіональний розвиток та оновлений організаційно-економічний механізм досягнення його цілей для ефективного використання можливостей його інвестиційного забезпечення.

2. Удосконалено концептуальний підхід до формування оновленої моделі організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення розвитку регіонів, яка базується на таких основних складових, як конструктивні елементи, управлінська технологія та взаємоузгодженість об'єктивних факторів і ситуаційних особливостей. Такий підхід дозволив виділити специфічні інструменти інвестиційного забезпечення регіонального розвитку, що здійснюють управлінські функції, забезпечують підготовку рішень і їх виконання, об'єднують зусилля різних учасників на стратегічних напрямках розвитку регіону.

3. Розроблено методичний підхід до ідентифікації впливу факторів на

зміни активності інвестиційної діяльності регіонів України, який дозволив оцінити вплив трьох факторів, пов'язаних з капітальними інвестиціями, зайнятістю населення та промисловим виробництвом, оцінити особливості інвестиційного розвитку кожного регіону та виділити три кластери регіонів за рівнем впливу досліджуваних факторів на регіональну інвестиційну активність.

4. Удосконалено методичні положення щодо розробки організаційно-економічної моделі управління регіональним розвитком, враховує інвестиційний потенціал регіону, інвестиційну інфраструктуру та інвестиційний клімат, а також конкурентоспроможність, витрати ресурсів й розвиток людського капіталу як один з найвагоміших результатів управління.

5. Враховуючи, що розвиток регіонів відбувається в умовах нерівноважної економіки, запропоновано методичне забезпечення формування напрямів регіональної інвестиційної політики, що передбачає використання моделі управління регіональним розвитком, моделі інвестиційного забезпечення, структурно-параметрична моделі, когнітивної моделі регулювання регіонального розвитку, що слугують «будівельним матеріалом» для впровадження нових технологій управління регіональним розвитком.

6. Одержані в роботі висновки *емпіричного* рівня базуються на фактичному матеріалі оцінювання ситуації в регіонах України. В цьому аспекті проаналізовано статистичні дані України та її регіонів, показники рейтингового оцінювання, структурні особливості потенціалу, специфічні відмінності окремих регіонів. Проаналізовано найбільш прогресивні сучасні форми зв'язку науки з виробництвом індустріальні парки та нові організаційні форми місцевого самоуправління – об'єднані територіальні громади. Визначено, що при існуючих умовах тільки деякі з індустріальних парків відповідають своєму призначенню і готові до діяльності, а 90% знаходяться на початковій стадії і не забезпечені ні ресурсами, ні проектними документами, ні управлінськими механізмами. ОТГ мають вже в найближчі 2 – 3 роки взяти на себе лідируючу роль в економіці всіх регіонів не тільки як «самостійні локомотиви» місцевого розвитку, а і як згуртовані організаційно-економічні агломерації з великими і малими містами.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства по регіонах у 2010-2018 роках [307]

Регіони	Роки	Усього, одиниць	У тому числі							
			великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
			од.	у % до загального показника відповідного регіону	од.	у % до загального показника відповідного регіону	од.	у % до загального показника відповідного регіону	од.	у % до загального показника відповідного регіону
Україна	2010	378810	586	0,2	20983	5,5	357241	94,3	300445	79,3
	2011	375695	659	0,2	20753	5,5	354283	94,3	295815	78,7
	2012	364935	698	0,2	20189	5,5	344048	94,3	286461	78,5
	2013	393327	659	0,2	18859	4,8	373809	95,0	318477	81,0
	2014	341001	497	0,1	15906	4,7	324598	95,2	278922	81,8
	2015	343440	423	0,1	15203	4,4	327814	95,5	284241	82,8
	2016	306369	383	0,1	14832	4,9	291154	95,0	247695	80,8
	2017	338256	399	0,1	14937	4,4	322920	95,5	278102	82,2
	2018	355877	446	0,1	16057	4,5	339374	95,4	292772	82,3
АР Крим	2014
	2015
	2016
	2017
	2018
Вінницька	2014	9331	13	0,1	503	5,4	8815	94,5	7445	79,8
	2015	9442	12	0,1	462	4,9	8968	95,0	7653	81,1
	2016	8645	12	0,1	479	5,6	8154	94,3	6782	78,4
	2017	9187	10	0,1	471	5,1	8706	94,8	7329	79,8
	2018	9713	12	0,1	538	5,5	9163	94,4	7758	79,9

Продовження додатку А

Волинська	2014	5516	10	0,2	294	5,3	5212	94,5	4402	79,8
	2015	5600	7	0,1	288	5,2	5305	94,7	4509	80,5
	2016	5041	5	0,1	302	6,0	4734	93,9	3953	78,4
	2017	5597	10	0,2	294	5,2	5293	94,6	4496	80,3
	2018	5917	12	0,2	314	5,3	5591	94,5	4729	79,9
Дніпропетровська	2014	26228	61	0,2	1346	5,1	24821	94,7	21158	80,7
	2015	27251	55	0,2	1227	4,5	25969	95,3	22496	82,6
	2016	25584	47	0,2	1212	4,7	24325	95,1	20808	81,3
	2017	27892	48	0,2	1241	4,4	26603	95,4	22989	82,4
	2018	29119	54	0,2	1293	4,4	27772	95,4	23965	82,3
Донецька	2014	11366	55	0,5	773	6,8	10538	92,7	8861	78,0
	2015	11763	40	0,3	872	7,4	10851	92,3	9172	78,0
	2016	10483	32	0,3	558	5,3	9893	94,4	8625	82,3
	2017	10450	27	0,3	514	4,9	9909	94,8	8653	82,8
	2018	9731	27	0,3	503	5,2	9201	94,5	7967	81,9
Житомирська	2014	6587	6	0,1	404	6,1	6177	93,8	5084	77,2
	2015	6607	4	0,1	372	5,6	6231	94,3	5212	78,9
	2016	5930	5	0,1	380	6,4	5545	93,5	4503	75,9
	2017	6491	5	0,1 1	378	5,8	6108	94,1	5061	78,0
	2018	6913	6	0,1 1	405	5,9	6502	94,0	5409	78,2
Закарпатська	2014	6071	6	0,1	266	4,4	5799	95,5	5122	84,4
	2015	6111	3	0,0	255	4,2	5853	95,8	5180	84,8
	2016	5058	2	0,0	256	5,1	4800	94,9	4092	80,9
	2017	5788	2	0,0	243	4,2	5543	95,8	4837	83,6
	2018	6424	3	0,0	248	3,9	6173	96,1	5459	85,0
Запорізька	2014	14483	21	0,1	603	4,2	13859	95,7	12054	83,2
	2015	14423	17	0,1	587	4,1	13819	95,8	12133	84,1
	2016	13474	19	0,1	578	4,3	12877	95,6	11180	83,0
	2017	14576	23	0,1	578	4,0	13975	95,9	12201	83,7
	2018	14993	26	0,2	592	3,9	14375	95,9	12571	83,8
Івано-Франківська	2014	7945	6	0,1	287	3,6	7652	96,3	6803	85,6

Продовження додатку А

	2015	7942	6	0,1	277	3,5	7659	96,4	6833	86,0
	2016	6883	7	0,1	289	4,2	6587	95,7	5734	83,3
	2017	7639	5	0,1	292	3,8	7342	96,1	6468	84,7
	2018	8302	6	0,1	321	3,9	7975	96,0	7096	85,5
Київська	2014	17873	45	0,2	960	5,4	16868	94,4	14280	79,9
	2015	18164	40	0,2	957	5,3	17167	94,5	14611	80,4
	2016	17830	34	0,2	936	5,2	16860	94,6	14278	80,1
	2017	19339	32	0,2	904	4,7	18403	95,1	15668	81,0
	2018	20054	30	0,1	979	4,9	19045	95,0	16276	81,2
Кіровоградська	2014	7645	4	0,1	355	4,6	7286	95,3	6350	83,1
	2015	7684	5	0,1	342	4,4	7337	95,5	6404	83,3
	2016	7205	2	0,0	344	4,8	6859	95,2	5933	82,3
	2017	7735	3	0,0	326	4,2	7406	95,8	6457	83,5
	2018	8068	3	0,0	345		7720	95,7	6742	83,6
Луганська	2014	3233	9	0,3	252	7,8	2972	91,9	2513	77,7
	2015	3354	7	0,2	241	7,2	3106	92,6	2666	79,5
	2016	3526	6	0,2	217		3303	93,7	2877	81,6
	2017	3408	4	0,1	199	5,8	3205	94,1	2763	81,1
	2018	3449	6	0,2	203	5,9	3240	93,9	2797	81,1
Львівська	2014	18582	20	0,1	844	4,5	17718	95,4	15081	81,2
	2015	18628	20	0,1	802		17806	95,6	15259	81,9
	2016	15586	17	0,1	820		14749	94,6	12225	78,4
	2017	17933	16	0,1	853	4,8	17064	95,1	14432	80,5
	2018	19233	20	0,1	974		18239	94,8	15449	80,3
Миколаївська	2014	10449	6	0,1	338	3,2	10105	96,7	8982	86,0
	2015	10569	7	0,1	333		10229	96,8	9148	86,6
	2016	10051	8	0,1	337	3,3	9706	96,6	8645	86,0
	2017	10801	8	0,1	334	3,1 I	10459	96,8	9352	86,6
	2018	11434	7	0,1	350	3,0	11077	96,9	9939	86,9
Одеська	2014	23939	17	0,1	874	3,6	23048	96,3	20127	84,1
	2015	23883	15	0,1	822	3,4	23046	96,5	20248	84,8
	2016	21004	13	0,1	800	3,8	20191	96,1	17385	82,8
	2017	24023	13	0,0	807	3,4	23203	96,6	20210	84,1

Продовження додатку А

	2018	24704	15	0,1	886	3,6	23803	96,3	20710	83,8
Полтавська	2014	9998	21	0,2	562	5,6	9415	94,2	8045	80,5
	2015	10142	16	0,1	535	5,3	9591	94,6	8269	81,5
	2016	8989	15	0,2	545	6,0	8429	93,8	7124	79,3
	2017	10188	12	0,1	567	5,6	9609	94,3	8272	81,2
	2018	10958	14	0,1	599	5,5	10345	94,4	8952	81,7
Рівненська	2014	5189	3	0,1	288	5,5	4898	94,4	4042	77,9
	2015	5253	4	0,1	275	5,2	4974	94,7	4189	79,7
	2016	4697	3	0,0	285	6,1	4409	93,9	3602	76,7
	2017	5280	4	0,1	281	5,3	4995	94,6	4177	79,1
	2018	5545	6	0,1	326	5,9	5213	94,0	4403	79,4
Сумська	2014	5819	7	0,1	367	6,3	5445	93,6	4530	77,8
	2015	5842	6	0,1	357	6,1	5479	93,8	4651	79,6
	2016	5287	6	0,1	365	6,9	4916	93,0	4067	76,9
	2017	5705	6	0,1	375	6,6	5324	93,3	4481	78,5
	2018	5949	7	0,1	378	6,4	5564	93,5	4681	78,7
Тернопільська	2014	5159	5	0,1	283	5,5	4871	94,4	4087	79,2
	2015	5096	2	0,0	238	4,7	4856	95,3	4115	80,7
	2016	4249	1	0,0	231	5,4	4017	94,6	3284	77,3
	2017	4710	2	0,1	227	4,8	4481	95,1	3720	79,0
	2018	5043	4	0,1	261	5,2	4778	94,7	4003	79,4
Харківська	2014	24820	26	0,1	1070	4,3	23724	95,6	20494	82,6
	2015	24938	13	0,1	1098	4,4	23827	95,5	20701	83,0
	2016	20435	11	0,0	1096	5,4	19328	94,6	16212	79,3
	2017	22597	14	0,0	1122	5,0	21461	95,0	18297	81,0
	2018	23793	14	0,1	1212	5,1	22567	94,8	19170	80,6
Херсонська	2014	8160	4	0,1	279	3,4	7877	96,5	6906	84,6
	2015	8008	4	0,0	269	3,4	7735	96,6	6810	85,0
	2016	7171	-2	0,0	287	4,0	6882	96,0	5993	83,6
	2017	8107	2	0,0	281	3,5	7824	96,5	6918	85,3
	2018	8218	3	0,0	291	3,5	7924	96,5	7006	85,3

Додаток Б

Обсяг реалізованої промислової продукції по регіонах у січні-листопаді
2019 року [307]

	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу	
	млн.грн	у % до всієї реалізованої продукції
Україна	2272655,7	100,0
Вінницька	74845,9	3,3
Волинська	27956,2	1/2
Дніпропетровська	420522,4	18,5
Донецька	264520,4	11,6
Житомирська	41765,5	1,8
Закарпатська	21955,5	1,0
Запорізька	179788,1	
Івано-Франківська	61408,7	2,7
Київська	110291,6	4,9І
Кіровоградська	29121,2	1,3
Луганська	20292,1	0,9
Львівська	95830,6	
Миколаївська	55371,6	2,4
Одеська	55844,7	2,5І
Полтавська	155168,2	6,8
Рівненська	38682,5	1,7
Сумська	43395,6	
Тернопільська	18986,6	
Харківська	168618,9	7,4
Херсонська	28017,3	1,2
Хмельницька	39572,1	1,7
Черкаська	67090,5	3,0
Чернівецька	12392,8	0,6
Чернігівська	30862,7	1,4
м.Київ	210354,0	9,3

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Додаток В

Міграційний рух населення у січні-жовтні 2019 року [307]

	Кількість випадків прибуття	Кількість випадків вибуття	Міграційний приріст, скорочення (-)
Україна	483304	471304	12000
Вінницька	17529	20152	-2623
Волинська	12535	13386	-851
Дніпропетровська	294061	30869	-1463
Донецька	14524	21277	-6753
Житомирська	16926	18383	-1457
Закарпатська	5973	6625	-652
Запорізька	14113	16107	-1994
Івано-Франківська	13941	14057	-116
Київська	48922	26879	22043
Кіровоградська	11331	14125	-2794
Луганська	6150	10352	-4202
Львівська	30058	29385	673
Миколаївська	10366	12141	-1775
Одеська	30856	24422	6434
Полтавська	21736	21401	335
Рівненська	16046	18259	-2213
Сумська	14209	16466	-2257
Тернопільська	13830	14327	-497
Харківська	41441	36938	4503
Херсонська	9969	11711	-1742
Хмельницька	18927	19387	-460
Черкаська	15558	17290	-1732
Чернівецька	7888	8236	-348
Чернігівська	11122	12760	-1638
м.Київ	49948	36369	13579

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Додаток Г

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2019 р.р. (млн. дол. США)

[306]

Роки	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
2002	693		-5		+698	
2003	1424	+731	13	+18	+ 1411	+ 102.1%
2004	1715	+291	4	-9	+ 1711	+21.3%
2005	7808	+6093	275	+271	+7533	+340.3%
2006	5604	-2204	-133	-408	+5737	-23.8%
2007	9891	+4287	673	+806	+9218	+60.7%
2008	10913	+ 1022	1010	+337	+9903	+7.4%
2009	4816	-6097	162	-848	+4654	-53.0%
2010	6495	+ 1679	736	+574	+5759	+23.7%
2011	7207	+712	192	-544	+7015	+21.8%
2012	8401	+ 1194	1206	+ 1014	+7195	+2.6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43.3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	2961	+2551	-51	-162	+3012	+907.4%
2016	3284	+323	16	+67	+3268	+8.5%
2017	2202	-1082	8	-8	+2194	-32.9%
2018	2355	+ 153	-5	-13	+2360	+7.6%
2019	1711	-644	0	+5	+ 1711	-27.5%

З 2014 без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Додаток Д

Рівень охоплення населення інтернет-послугами, абонентів на 100 жителів [307]

Регіон	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5
Україна	14	39	56	62
Вінницька	7	38	53	62
Волинська	7	32	48	56
Дніпропетровська	10	31	48	56
Донецька	5	27	46	43
Житомирська	5	37	52	57
Закарпатська	5	24	40	46
Запорізька	9	35	52	51
Івано-Франківська	6	23	41	48
Київська	9	42	59	69
Кіровоградська	8	23	43	49
Луганська	3	21	38	42
Львівська	11	43	56	66
Миколаївська	10	44	62	71
Одеська	56	95	106	113
Полтавська	8	27	46	54
Рівненська	5	28	44	51
Сумська	7	26	44	51
Тернопільська	8	25	42	49
Харківська	8	35	51	59
Херсонська	8	27	46	52
Хмельницька	7	27	45	52
Черкаська	7	39	55	57
Чернівецька	6	23	40	47
Чернігівська	8	42	59	67
м. Київ	68	92	106	116

¹ З 2016 року включаючи абонентів Інтернету із безпроводовим доступом до Інтернет

1	2	3	4	5
Україна - міська місцевість ¹	-	55	78	87
Вінницька	-	71	100	117
Волинська	-	60	90	104
Дніпропетровська	-	37	57	66
Донецька	-	29	50	47
Житомирська	-	61	86	92
Закарпатська	-	61	105	121
Запорізька	-	44	65	64
Івано-Франківська	-	50	89	103
Київська	-	65	93	109
Кіровоградська		36	66	77
Луганська		24	44	49
Львівська		68	87	103
Миколаївська		64	90	102
Одеська		139	156	165
Полтавська		41	69	81
Рівненська		55	88	103
Сумська		36	62	72
Тернопільська		50	88	100
Харківська		43	62	72
Херсонська		42	72	81
Хмельницька		47	78	89
Черкаська		67	95	99
Чернівецька		48	89	103
Чернігівська		64	89	101
м. Київ		-	-	-

¹ З 2016 року включаючи абонентів Інтернету із безпроводовим доступом до Інтернет.

1	2	3	4	5
Україна - сільська місцевість ¹		3	5	5
Вінницька		3	4	4
Волинська		2	2	2
Дніпропетровська		3	3	3
Донецька		3	4	4
Житомирська		3	4	6
Закарпатська		2	2	3
Запорізька		4	6	6
Івано-Франківська		3	4	4
Київська		3	3	3
Кіровоградська		1	2	2
Луганська		1	1	1
Львівська		4	6	8
Миколаївська		1	2	2
Одеська		6	6	7
Полтавська	-	6	8	8
Рівненська		3	5	4
Сумська		2	2	3
Тернопільська		4	5	7
Харківська		2	4	4
Херсонська		3	4	5
Хмельницька		1	2	3
Черкаська		2	3	3
Чернівецька		3	4	3
Чернігівська		3	3	4
м. Київ	-	-	-	-

¹ з 2016 року включаючи абонентів Інтернету із безпроводовим доступом до Інтернет

Додаток Е

Конкурентні переваги, що включені в «Інвестиційний паспорт області»

Регіон	Конкурентні переваги	Пріоритетні галузі/напрямки для інвестування
1	2	3
Волинська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розташування поблизу кордонів Польщі та Білорусії 2. Розвинута транспортна і прикордонна інфраструктура 3. Висока якість трудових ресурсів 4. Наявність бази для перекваліфікації робочої сили 5. Наявність мережі ринкових інституцій (банків, консалтингових, аудиторських, страхових компаній) 6. Значний ресурсний і сировинний потенціали 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Агропромисловий комплекс, харчова та переробна промисловість 2. Машинобудування, деревообробна та легка промисловість 3. Індустріальні парки «Ковель», «Луцьк», «Нововолинськ» 4. Будівництво 5. Охорона довкілля, соціальна інфраструктура 6. Туристично-рекреаційний комплекс (Шацькі озера та смт Олика)
Івано-Франківська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рекреаційні та лікувальні ресурси 2. Освічена робоча сила 3. Сировини потенціал 4. Ліси 5. Близькість до ринків Східної Європи, кваліфікований персонал з орієнтацією на спеціальності, що належать до інженерії, електроніки, ІТ- сфери, будівництва. 6. Високий інноваційно-технічний потенціал, 7. Присутність в області відомих транснаціональних компаній 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Високотехнологічні сектори економіки з високою доданою вартістю. Підвищенням глибини переробки сировини в деревообробній промисловості, підвищенням обсягів експортної продукції тощо. 2. Розбудова транспортної інфраструктури, покращення доступу до регіону 3. Поліпшення якості доріг та дорожньо- транспортної інфраструктури (серед іншого, через створення нових потужностей для виробництва дорожніх бітумів і асфальту) Створення і функціонування індустріальних та науково-технологічних парків (індустріальні парки у містах Долині, Бурштині, Калуші, Коломиї, «Нафтогазовий науково-технологічний парк»),

Продовження додатку Д

1	2	3
	<p>електротехнічного спрямування.</p> <p>8. Лідерство в туристичній галузі</p>	<p>5. Розвиток туристичної галузі шляхом будівництва нових туристичних комплексів, у тому числі гірськолижних.</p> <p>6. Впровадження системи комплексного перероблення твердих побутових відходів.</p> <p>7. Зниження залежності систем теплогенерації від природного газу заміщенням його місцевими та альтернативними видами палива.</p> <p>8. Інформаційні технології</p>
Львівська	<p>1. Вигідне географічне розташування</p> <p>2. Ринок, що динамічно розвивається</p> <p>3. Високий рівень освіченості населення</p> <p>4. Широка мережа науково- дослідних установ</p> <p>5. Розвинена мережа шляхів сполучення</p> <p>6. Великий потенціал для зовнішньої торгівлі</p> <p>7. Розвинутий ринок фінансових послуг</p>	<p>1. Широкі можливості для розвитку готельно-туристичної інфраструктури</p> <p>2. Багатопрофільний сільськогосподарський комплекс</p> <p>3. Виробництво та розподіл електроенергії</p> <p>4. Виробництво напоїв та тютюнових виробів</p> <p>5. Виробництво деревини та виробів з деревини</p> <p>6. Виробництво паперу та поліграфічна діяльність</p> <p>7. Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування та</p>

Продовження додатку Д

1	2	3
	<p>8. Активна громадськість</p> <p>9. Значна частка родючих ґрунтів та їх екологічна чистота</p> <p>10. Наявність значних лісових ресурсів</p> <p>11. Високий рекреаційний потенціал</p> <p>12. Великі запаси водних ресурсів</p> <p>13. Наявність потужних підприємств паливно-енергетичного комплексу, хімічної, машинобудівної, деревообробної, легкої галузей промисловості здатних виробляти конкурентоспроможну продукцію</p> <p>14. Гостинність населення</p> <p>15. Велика частка екологічно чистих територій</p> <p>Історичні зв'язки з країнами Європи</p>	<p>8. Легка промисловість;</p> <p>9. Збірка побутових електроприладів та побутової техніки.</p> <p>10. Зелений туризм</p> <p>11. Агропромисловий комплекс</p>
Сумська	<p>1. Вдале географічне розташування;</p> <p>2. Потужний промисловий потенціал,</p> <p>3. Відсутність адміністративних бар'єрів,</p> <p>4. Мобільність та високий рівень прозорості влади;</p> <p>5. Високий рівень довіри інвесторів; за підсумками 2015 року рейтинг інвестиційної привабливості на рівні invA- (висока інвестиційна привабливість),</p> <p>6. Кредитний рейтинг на рівні iaA-</p>	<p>1. Машинобудування;</p> <p>2. Виробництво харчової продукції;</p> <p>3. Добувна промисловість;</p> <p>4. Виробництво хімічних речовин та хімічної продукції</p>

Продовження додатку Д

1	2	3
Дніпропетровська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Географічне положення 2. Потужний промисловий і науковий потенціал 3. Розвинений агропромисловий комплекс 4. Логістична і енергетична інфраструктура. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сектор послуг 2. Переробна промисловість 3. Машинобудування
Луганська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність сировинної бази корисних копалин (родовища газового вугілля, будівельних матеріалів тощо). 2. Наявні вільні земельні ділянки та виробничі площі. 3. Наявність хімічного науково-виробничого кластера (в м. Сєверодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне зосереджені промислові підприємства з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції, продуктів наф- топерероблення; науково-дослідні організації та установи). 4. Висока концентрація спеціалістів та фахівців. 5. Низька конкуренція у виробничому секторі у порівнянні з іншими помислово-розвиненими регіонами. 6. Нижчий рівень заробітної плати ніж у середньому по Україні. 7. Діяльність значної кількості міжнародних місій в регіоні. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток АПК. 2. Проекти переробки сільгосппродукції, виробництво продуктів харчування. 3. Створення логістичних центрів. 4. Проекти у сфері екологічно безпечних та енергоефективних технологій. 5. Наявність потреби створення підприємств вироблення енергії з альтернативних джерел. 6. Розвиток новітніх технологій видобування, переробки та транспортування енергетичних та інших ресурсів. 7. Розвиток галузей промисловості - добувна, хімічна промисловість, машинобудування, фармація та інші.

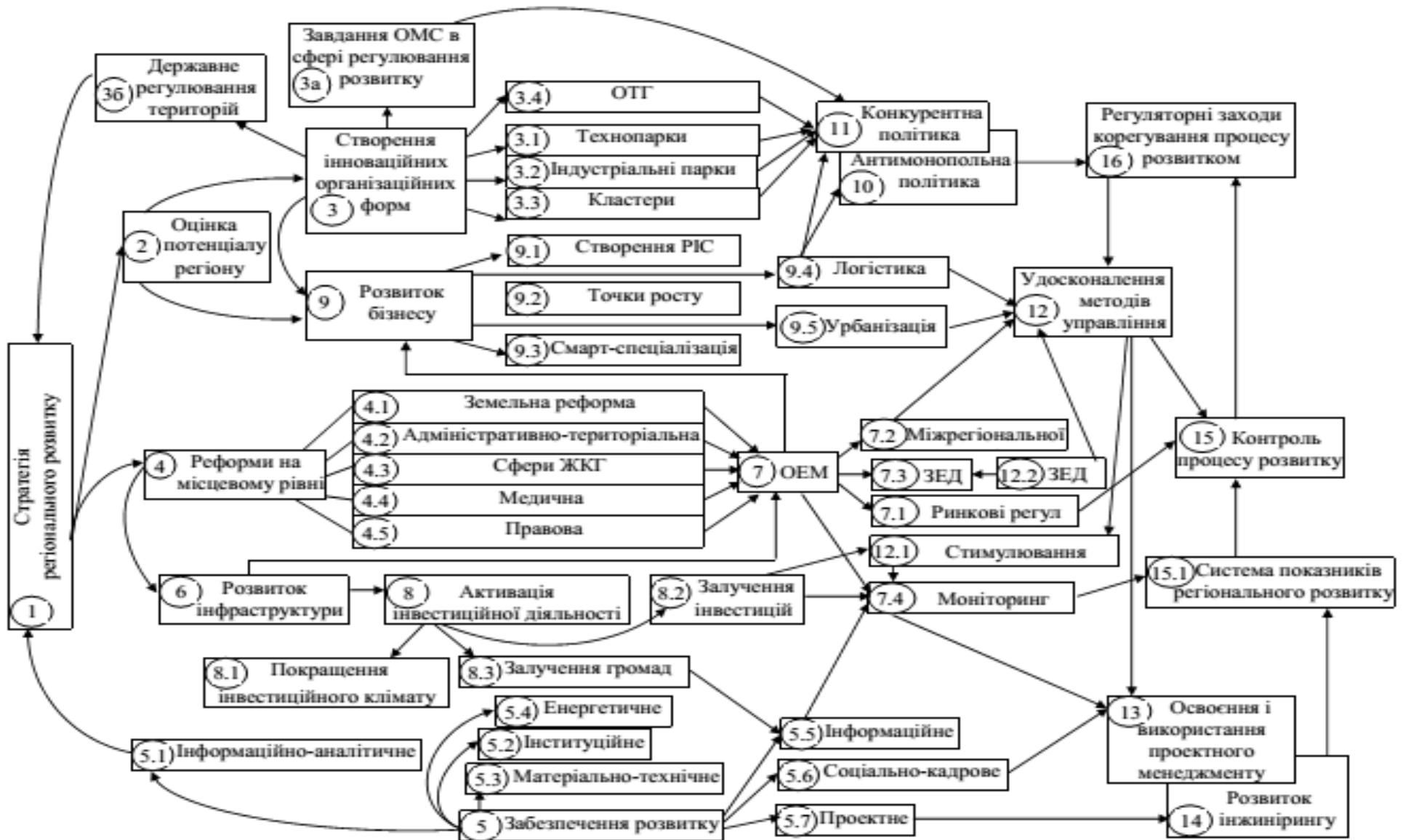
Продовження додатку Д

1	2	3
Кіровоградська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Унікальні корисні копалини 2. Сприятливий клімат, 3. Наявність родовищ радонових і мінеральних вод, 4. Лісові масиви 5. Чорноземні ґрунти 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Збірка сільськогосподарської техніки та виробництво запчастин та комплектуючих (сільськогосподарської техніки та автомобілів); 2. Глибока переробка та зберігання сільгосппродукції (овочі, фрукти, зернові); 3. Легка промисловість; 4. Збірка побутових електроприладів та побутової техніки. 5. Зелений туризм 6. Агропромисловий комплекс
Чернівецька	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лісове господарство 2. Туристично-рекреаційний потенціал 3. Географічно-кліматичним особливості 4. Сусідство з європейськими державами 5. Промисловий потенціал 6. Значна кількість корисних копалин з місцевої їх переробкою 7. Розвинений машинобудівний комплекс 8. Туристично-рекреаційний потенціал 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток галузей машинобудування та електроніки; 2. Виробництво будівельних матеріалів; 3. Деревообробка та виробництво меблів; 4. Розвиток харчової переробної промисловості (в тому числі переробки продукції побічного користування лісовими ресурсами); 5. Розвиток ІТ-сфери; 6. Технологічне переоснащення діючих підприємств зазначених галузей та створення високотехнологічних нових підприємств.

Продовження додатку Д

1	2	3
Полтавська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне географічне положення 2. М'який клімат 3. Велика кількість сільськогосподарських земель 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Приладобудування 2. Машинобудування (в тому числі автомобілебудування) 3. Легка промисловість 4. ІТ-сфера 5. Максимальна переробка корисних копалин 6. Сільське господарство, 7. Виробництво органічної продукції 8. Харчова промисловість
Рівенська	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ресурсний та виробничий потенціали 2. Географічне положення для обслуговування ринків Європейського Союзу, Білорусії, Росії та України 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Логістика (створення транспортно-логістичного комплексу, здатного інтегруватися в транс-європейську транспортну мережу TEN-T.) 2. Альтернативна енергетика(виробництво енергоносіїв із відновлюваних джерел та альтернативних видів палива.) 3. Деревообробна промисловість 4. Будівельні матеріали та скловироби 5. Харчова промисловість

Додаток Ж
Когнітивна модель регулювання регіонального розвитку

Додаток И
Індекси будівельної продукції по регіонах у 2019 році [307]

Регіони	Період										
	Січень	Січень-лютий	Січень-березень	Січень-квітень	Січень-травень	Січень-червень	Січень-липень	Січень-серпень	Січень-вересень	Січень-жовтень	Січень-листопад
Україна	106,2	116,8	124,3	128,1	126,3	121,2	121,8	120,8	120,5	120,8	121,3
Вінницька	118,5	171,6	159,5	214,8	257,6	223,0	217,1	213,8	200,4	197,4	206,3
Волинська	136,6	124,4	114,9	127,3	117,7	118,7	124,0	127,4	126,3	125,3	122,8
Дніпропетровськ	148,7	135,0	148,1	140,6	136,8	135,2	134,4	133,9	133,4	129,	126,5
Донецька	117,1	133,9	149,7	153,8	147,2	140,4	119,8	115,7	110,4	108,5	113,8
Житомирська	103,5	122,9	141,0	139,9	125,7	125,8	131,1	129,9	127,3	123,2	118,6
Закарпатська	95,2	65,4	100,6	107,5	1	124,7	133,5	132,1	132,9	133,0	122,4
Запорізька	94,8	114,0	99,0	85,9	106,9	102,0	108,2	100,0	101,8	94,1	94,8
Івано-Франківська	88,0	112,6	122,5	126,9	97,6	83,0	88,0	90,3	94,4	95,5	99,0
Київська	112,2	118,1	131,7	132,1	131,4	130,7	128,1	128,9	129,4	126,7	129,7
Кіровоградська	75,9	84,8	224,2	189,6	167,9	156,5	150,2	145,7	132,5	124,3	121,7
Львівська	111,8	141,1	148,1	135,0	130,1	127,1	123,5	116,2	111,0	106,8	102,1
Львівська	149,7	139,8	140,4	145,8	141,2	139,5	141,1	139,7	120,0	121,0	120,0
Миколаївська	104,9	88,9	116,1	129,2	143,2	130,9	142,0	138,5	131,9	137,9	135,0
Одеська	170,9	160,4	110,1	117,4	107,0	89,4	90,1	91,2	97,9	103,6	104,1
Полтавська	82,7	106,	105,9	110,6	107,3	105,7	105,6	102,8	101,7	100,5	101,5
Рівненська	64,8	86,0	94,1	88,4	92,6	96,6	98,0	107,7	118,7	122,	128,5
Сумська	271,0	202,9	182,9	170,4	145,2	130,8	125,1	120,3	112,5	112,1	111,0
Тернопільська	98,8	119,2	127,4	127,5	125,2	124,	123,0	127,8	129,1	130,5	131,5
Харківська	105,7	114,4	124,1	122,3	116,9	114,4	117,5	111,8	114,6	113,	112,2
Херсонська	88,9	92,8	107,1	154,3	154,5	147,8	159,6	142,2	138,2	144,	141,1
Хмельницька	85,9	99,9	129,0	136,3	134,2	125,3	116,2	109,2	103,8	101,0	102,1
Черкаська	11,1	117,1	116,3	113,8	114,1	110,4	106,2	99,2	98,9	98,1	94,4
Чернівецька	47,3	38,8	95,0	101,6	101,8	106,9	121,5	123,3	123,8	131,8	132,8
Чернігівська	178,	214,5	215,8	209,7	185,5	179,5	172,5	168,9	161,6	159,3	157,8
м. Київ	78,7	102,3	113,6	119,3	119,4	119,5	123,3	124,7	124,8	127,1	126,5

Додаток К

Про затвердження Нормативів вартості створення одного робочого місця у різних галузях економіки

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ З БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
НАКАЗ

№ 13 від 19.07.2002
м. Київ

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
5 серпня 2002 р.
за № 628/6916

Про затвердження Нормативів вартості створення
одного робочого місця у різних галузях економіки (*Із
змiнами, внесеними згідно з Наказом Державного
комітету України з будівництва та архітектури № 10
(20163-03) від 07.02.2003*)

{ Додатково див. Рішення Державного комітету
з будівництва та архітектури
№ 85 (Уа085509-03) від 14.11.2003 }

{ Із змiнами, внесеними згідно з Наказами Державного
комітету України з будівництва та архітектури
№ 193 (21131-03) від 24.11.2003
№ 27 (20235-04) від 13.02.2004
№ 213 (2.1464-04) від 09.11.2004 }

На виконання п.27 Заходів з організаційного забезпечення
виконання Програми "Українське вугілля" на 2002 рік, затверджених
постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.2002 № 438 (438-
2002-п), НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Нормативи вартості створення одного робочого
місця у різних галузях економіки, розроблені Управлінням цінової
політики, експертизи та контролю вартості у будівництві (додаються).

2. Управлінню цінової політики, вартості експертизи та контролю
у будівництві (П.І.Губень) забезпечити подання цього
наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та
доведення інформації про затвердження зазначених Нормативів до
зацікавлених організацій.

3. Контроль за виконанням наказу залишаю за собою.

Т.в.о. Голови Комітету

А.В.Беркута

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом Державного
комітету України з
будівництва та архітектури

Додаток Л
 Нормативи вартості створення одного робочого місця у різних галузях
 економіки

Машинобудування		- 59,7 тис. грн.
Металургійна і гірничодобувна промисловість		- 70,2 тис. грн.
Хімічна промисловість		- 197,3 тис. грн.
Легка промисловість		- 74,55 тис. грн.
Деревообробна промисловість		- 43,0 тис. грн.
Виробництво біомінеральних добрив на основі бурого вугілля		- 49,2 тис. грн.
Вугільна галузь - підземні роботи		- 61,9 тис. грн.
Торгівля, громадське харчування та побутове обслуговування населення (будівлі павільйонного типу)		- 11,8 тис. грн.
Торгівля, громадське харчування та побутове обслуговування населення (капітальні будівлі)		- 26,7 тис. грн.
Освіта, наука, культура		- 70,7 тис. грн.
Агропромисловий комплекс - підприємства птахівничої промисловості (м'ясного напрямку продуктивності)		- 152 тис. грн.
Промисловість будівельних матеріалів - реконструкція і технічне переоснащення підприємств з виробництва керамічних стінових матеріалів (керамічної цегли)		- 56,2 тис. грн.
Промисловість будівельних матеріалів - підприємства з виробництва нерудних матеріалів		- 120 тис. грн.
Електроенергетика - виробництво електроенергії тепловими електростанціями - міні-ТЕЦ на шахтному метані		- 233,1 тис. грн.
Вугільна промисловість - виробництво вугільних та інших брикетів		- 92,25 тис. грн.
Автомобільний транспорт - автотранспортні підприємства з вантажних перевезень		-135,43 тис. грн.
Автомобільний транспорт – автотранспортні підприємства зі змішаних (вантажно-пасажирських перевезень)		- 146,25 тис.грн
Хлібопекарське та кондитерське (м'які борошняні вироби) виробництво: - при новому будівництві - при реконструкції, технічному переоснащенні підприємств		215,0тис.грн. 74,6 тис.грн.
Борошномельне виробництво: - при новому будівництві -при реконструкції, технічному переоснащенні підприємств		101,7тис.грн. 60,1тис.грн.

Примітки:

1. Зазначені нормативи враховують вартість створення одного економічного робочого місця і професійної перепідготовки працівників, що вивільняються у зв'язку з ліквідацією гірничих підприємств і розраховані за станом на 01.07.2002.
2. При складанні інвесторської кошторисної документації на стадії "Техніко-економічні обґрунтування інвестицій" ("Техніко-економічні розрахунки") розмір коштів на створення робочих місць і професійну перепідготовку працівників визначається виходячи з необхідної кількості створення робочих місць, галузі промисловості, куди планується направити вивільнених робітників підприємств вугільної промисловості, що закриваються, та зазначених нормативів.
3. При складанні інвесторської кошторисної документації на стадії "Проект" ("Робочий проект") кошти на створення робочих місць визначаються шляхом складання проектно-кошторисної документації прийнятих проектів з будівництва підприємств, на яких планується використати вивільнених робітників підприємств вугільної промисловості, що закриваються.

(Нормативи із змінами, внесеними згідно з Наказами Державного комітету України з будівництва та архітектури N 10 (з0163-03) від 07.02.2003, N 193 (з1131-03) від 24.11.2003, N 27 (ї0235-04) від 13.02.2004, N 213 (з1464-04) від 09.11.2004)

*Начальник відділу кошторисного
нормування та експертизи*

М.І.Островська

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті викликів та Європейських стандартів політики. Аналітичний звіт. Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». 2018р. – 462с. URL: www.surdp.eu
2. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект. За наук.ред. Е. М. Лібанової. Київ. 2015. 356 с.
3. Дунаєв І.В. Ціннісні цілі модернізації регіональної економіки крізь призму «розумної спеціалізації». *Аналітика і влада*. 2014. №9. С. 260 – 266.
4. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. М.:Прогресс. 1982. 455с.
5. Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь. К.: Інститут суспільно-економічних досліджень під заг.ред. д.е.н. Я.А.Жаліла, 2017. 76 с.
6. Санто Б. Инновация и глобальный интеллектуализм. По материалам доклада, сделанного на международной конференции УАН «Общество, основанное на знаниях: новые вызовы науке и ученым». Киев, 24-26 ноября 2005г. *Инновации* №9 (96). 2006. С. 32 – 46.
7. Сущенко О. Зелена економіка та зелені фінанси – больова точка для України. *Устойчивое развитие*. 2018. С. 17 – 11. URL: <https://delo.ua/business/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finansi-bolovi-tochki-346686/>
8. Гюнтер Паули. Синяя экономика. «Wrafiche Nardest». 2012. 326с.
9. Ткачук А. Розумне зростання. Нова парадигма. *Інститут громадського суспільства*. 2018. С. 61 – 69.
10. Реутов В.Е. Горда О.С. Інноваційний розвиток регіональної економічної системи України в глобалізаційних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №4. С. 4 – 9.
11. Колупаєва І.В. Методологія інституціоналізму як науково-теоретична основа регулювання економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 62 - 65.

12. Прутська О.О. Соціальні інвестиції в парадигмі розвитку економіки XXI ст. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретико-методологічні трансформації економічної науки у XXI ст: перспективи нової парадигми». Київ, 28-29 травня 2019р. С. 164 – 167.
13. Івашина о.Ф., Івашина С.Ю. Соціалізація економіки в контексті постіндустріальних тенденцій. *БізнесІнформ*. 2017. №6. С. 8 – 12.
14. Геєць В.М. Характер перехідних процесів до економіки знань. *Економіка України*. 2004. №4. С. 4 - 14.
15. Мочерный С.В., Симоненко В.К., Секретарюк В.В., Устенко А.А. Основы экономической теории. К.: Знание. 2000. 607 с.
16. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія/ В.М.Геєць, Л.В.Шинкарук, Т.І.Артьомова та ін.; за ред. Л.В.Шинкарук; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. К., 2011. 696 с.
17. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та її значення для України. К.: Логос. 2003. 631 с.
18. Хакен Г. Синергетика: иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. М.: Мир. 1985. 423 с.
19. Петровська С.А. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз. *Mechanism of Economic Regulation*. 2012. №2. С. 90 – 97.
20. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. [за ред. Р.Дяківа]. К.: Міжнародна економічна фундація, ЗОВ «Книгадрук», 2000. 704 с.
21. Тоффлер О. Новейший философский словарь. 3-е изд.исправл. Минск: Книжный дом. 2003. 1280 с.
22. Іванова О.Ю. Термінологічний апарат регіонального саморозвитку. URL: <http://vlp.com.ua/node/14824>
23. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. М.:Альпина Бизнес Букс. 2005. – 715с.
- 24.Кульман А. Экономические механизмы / пер. с франц. Островский Е.П., общ.ред. Хрустальной Н.И. М.: Прогресс. 1993. 189с.

25. Стеблянок І.О. Матриця трансформації структурного типу регіональної економічної політики. *Молодий вчений*. 2016. №11 (38). С. 689 – 692.
26. Стоянець Н.В. Методологічні аспекти соціально-економічного розвитку регіону. *Науковий вісник Мукачевського ДУ*. 2015. С. 208 – 213.
27. Абрамов А.П. Теория, методология и методы исследования творческого потенциала личности. 2014. URL: <http://books.google.com.ua>
28. Ткачук О., Турчак В. Управління розвитком підприємств в Україні. *Вісник КНТУ*. 2015. №1. С. 56 – 63.
29. Клаус Н.М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний бізнес формування та траєкторія розвитку. Монографія. Вид-во «Аграр МедіаГруп». Київ. 2019. 492с.
30. Зайцев Ю. Людиноцентрична парадигма сучасної економіки як умова сталого розвитку суспільства. *Ефективна економіка*. 2013. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2289>
31. Білоус О.Г. Мацейко Ю.М. Глобальні перспективи і сталий розвиток МАУП. Київ. 2005. С. 49.
32. Романюк С.А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: монографія. К.: НАДУ. 2013. 408с.
33. Регіональна та місцева політика МСП: від теорії до сталого розвитку. Матеріали конференції. Київ. 14 червня 2019р.
34. Всеукраїнський фестиваль інновацій. Круглий стіл «Розвиток академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України». Київ. 2019
35. Інвестиційний ринок. Матеріал онлайн URL: <http://pidruchniki.com/12461220.runok>
36. Газуда М.В., Волощук Н.Ю. Регіональний розвиток сфери малого підприємництва. Монографія. Ужгород. 2017. 224с.
37. Водотика Т.С. Підприємництво в Україні: Україна – Українці. кн.2/ Смолій В. А. Енциклопедія історії України. 2019. 842с.

38. Ліба Н.С. Систематизація теорій регіонального розвитку в еволюційному порядку. *Вісник Мукачівського ДУ*, 2016. Вип.2 (6).
39. Соловійов В.П., Кореняко Г.І., Головатюк В.М. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: монографія. К.:Фенікс. 2008. 224с.
40. Приступа М.Б. Теоретичні аспекти моделювання впливу чинників на економічне зростання територій. Міжнар. наук.-практ конференція «Економіка міст та урбаністика» КНЕУ. 2018. С. 163 – 169.
41. Докальская В.К. Управление социально-экономическим развитием регионов. Диссертация докт.экон.наук. Орёл. 2019.
42. Богашко О.І. Управління регіональним інноваційним розвитком: питання теорії та практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Випуск 3. С. 25 – 31.
43. Управління інноваційними процесами в регіонах/ Монографія./За ред. М.А.Козоріз і Т.С.Смовшелко. Львів: ЛБУНБУ. 2006. 263 с.
44. Уманець Т.В. Регіональний економічний розвиток України: теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика. Донецьк: «ВІК». 2007. 340 с.
45. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія/ В.І.Чужиков. К.: КНЕУ. 2008. с.286.
46. Мельнічук Л. Соціальний розвиток регіонів як об'єкт управлінського впливу: термінологічний аналіз. *Ефективність державного управління*. 2015. №43. С. 58 – 64.
47. Державне управління регіональним розвитком України: Монографія / за заг.ред. В.Е.Воротіна, Я.А.Жаліла. К.: Нац. інститут стратегічних досліджень при президентові України, 2010. 288с.
48. Регіональна структурна політика: сучасні тенденції та нові виклики: Монографія; наук.ред. Шульц С.Л. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів. 2016. 328с.
49. Бобух І.М. Стратегічні орієнтири України: інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник НАН України*. 2018. №7. С. 56 – 68.

50. Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України. Матеріали 16 Науково-практичної конференції, травень 2019. Дніпро. ДРДУ НАДУ. – 268с.

51. Власюк В.Є. Освіта і економіка: взаємообумовленість стану чи перспективи занепаду. *Міжвузівський збірник наукових праць*. 2013. Вип.39. С. 157 – 170.

52. Волощук С. «Транспорантність як інструмент інформаційно-комунікац. забезпечення публічного управління». Матеріали 16 Науково-практичної конференції, травень 2019. Дніпро. ДРДУ НАД. С.161 – 165.

53. Лахота М. «Інновації в управлінні людськими ресурсами в публічній адміністрації посткомуністичних країн». Матеріали 16 Науково-практичної конференції, травень 2019. Дніпро. ДРДУ НАД. С. 190 – 199.

54. Кизим М.О., Пажина С.Л. Концептуальна схема механізму активації інвестиційної діяльності регіону. *Проблеми економіки*. 2011. №4. С. 61 – 64.

55. Тимечко І.Р. Концептуальні підходи до розвитку територіальних громад. *Проблеми економіки*. 2019. №1. С. 83 – 88.

56. Сухонос М.К., Белявцева В.В. Теоретико-методологічне забезпечення вирішення завдань регіонального розвитку. *Проблеми економіки*. 2019. №2. С. 96 – 101.

57. Дуб А.Р. Фінансові механізми державної підтримки соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Проблеми економіки*. №1. 2019. С. 52 – 58.

58. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура; пер. с англ. под ред. О.И.Шкаратана. М.:ГУВШЭ. 2000. 608с.

59. Друкер П. Бизнес и инновации; пер.с англ. К.В.Головинский. М.: ООО «И.Д.Вильямс». 2007. 432с.

60. Ляховець О.О. Теоретико-методичні підходи до вивчення процесів модернізації економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. Вип.8. С.72 – 79.

61. Гордеев О.К. Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму. *Публічне управління*. 2012. Вип. 4. С. 36–43. URL:

<http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/1/07.pdf>

62. Норт Д. Институты, институционные изменения и функционирование экономики; пер. с англ. А.Н.Нестеренко; предисл. и науч.ред. Б.З.Мильнера. – М.: Фонд эконом. Книги «Начала», 1997. 180с.

63. Качала Т.М. Інституціалізація економіки України: проблеми та перспективи: [монографія]. у 2-х т. Черкаси. ЧДТУ, 2011. 475с.

64. Лозинська Т.М. До проблеми вживання термінів «інститут» і «інституція» в контексті інституціонального аналізу. *БізнесІнформ*. 2014. №7. С. 8 – 13.

65. Власова К.В. Інституційний механізм інноваційного розвитку підприємств АПК України. *Молодий вчений*. №7 (59). липень, 2018р. С. 252 – 254.

66. Луцків О.М. Регіональна інноваційна політика: особливості формування та проблеми реалізації. *Регіональна економіка*. 2015. №2. С. 153 – 158.

67. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: [монографія]/ М.П.Денисенко, Л.І.Михайлова, І.М.Грищенко, А.П.Гречан та ін.]; за заг. ред. д.е.н. проф., акад. М.П.Денисенка, д.е.н. Л.І.Михайлової. – Суми. ВТД «Університетська книга». 2008. 1050с.

68. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. 2-е видання. К: Знання. 2010. 925с.

69. Назаренко І.М. Аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіонів України. Економіка та управління національним господарством. *Проблеми економіки*. №4. 2015. С. 136 – 143.

70. Присада А.А. Управління інвестиційним процесом. Київ.: Лібра. 2002. 472с.

71.Сторонянська І.З. Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг.ред. К.Ф.Ковальчука, А.М.Савчук. Дніпро.: Герда. 2016. С. 51 – 65.

72. Сімків Л.Є. Стан інвестиційної активності в регіонах України. *Збірник праць Мукачівського державного університету*. 2016. С. 430 – 435.

73. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. *Регіональна економіка*. 2015. №3. С. 34 – 43.
74. Буряченко А.Є. Формування концепції комплексного регіонального розвитку. *Формування ринкової економіки*. 2013. №29. С. 78 – 91.
75. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. Аналітичний звіт. 2016. 186с.
76. Круп`як Л.Б., Круп`як І.Н. Інвестиційне забезпечення розвитку економіки регіону. *Ефективна економіка*. 2015. №12. URL: www.economy.nauka.com.ua
77. Натрошвілі Г.Р. Регіональна інвестиційна політика як фактор активації інноваційно-технологічного розвитку підприємств. *Проблеми науки*. 2012. № 11. С. 2 – 6.
78. Артёмова А.В., Приходько Р.С. Нерешенные вопросы экономической теории потенциалов. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2018. №1. С. 4 – 17.
79. Белявцева В.В. Методологія управління інноваційним розвитком регіону: монографія. Харків. «Мадрид» 2017. 220с.
80. Белявцева В.В. Формування адаптивної моделі управлінських та бюджетних взаємовідносин на регіональному рівні: монографія. Вид-во «Федорко», 2018. 296с.
81. Дымченко Е.В. Формирование нового экономического мышления и его влияние на реформационные процессы. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2010. №262, т.6. С.1521 – 1528.
82. Дымченко Е.В., Козырь О.Ф. Межбюджетные отношения – важная составляющая бюджетного процесса. *Коммунальное хозяйство городов*. 2002. №37. С. 22 – 26.
83. Бубенко П.Т., Димченко О.В., Кашпур А.Д. Управління системною модернізацією та розвитком житлово-комунальних підприємств. Монографія. Харків: ХНУМГ. 2014. 233с.

84. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. *Регіональна економіка*. 2015. №3. С.34 – 43.
85. Єсіна В.О. Розвиток інноваційного потенціалу регіонального, господарського комплексу. Монографія. Харків: ХНУМГ ім. О.М.Бекетова, 2017. 153с.
86. Бубенко П.Т., Снісаренко О.Б. Інноваційний розвиток регіонів. Монографія. Харків. Вид. «Форт», 2009. 160 с.
87. Регіональне управління. Підручник. За ред. Ковбасюка Ю.В., Вакуленка В.М., Орлатого М.К. К.: НАДУ, 2014. 512с.
88. Архипенко І. Зарубіжний досвід формування й реалізації регіональної економічної політики. *Державне управління тамісцеве самоврядування*. 2019. вип.2 (41). С. 32 – 43.
89. Цанько О. Теоретичні основи формування інвестиційної політики: регіональний аспект. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1/2 (46/47). ч.2. С. 92 – 98.
90. Савлук О. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2013 №5. С. 31 – 33.
91. Лещук Г.В. Концептуальні детермінанти інвестиційної інфраструктури регіону. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-2-2017/7.pdf>
92. Кульчицький І.І., Кульчицький О.І. Можливості і виклики щодо розвитку інноваційних середовищ в університетах та НДУ у контексті євроінтеграційних реформ в Україні. Матеріали конф. «Всеукраїнський фестиваль інновацій». Київ. 2019. С. 5 – 10.
93. А.І.Федулова. Формування регіональних інноваційних систем у контексті принципів Європейської інноваційної політики. *Академічний огляд*. 2014. №1. (40) – с. 144 – 152.
94. Стеченко М.Д. Інноваційні форми регіонального розвитку. К.: Вища школа, 2002. 254с.

95. Рудь Н.І. Інноваційний потенціал регіону: нові підходи до оцінки. *Регіональна економіка*. 2011. №4. С. 140 – 150.
96. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т./за ред.акад. НАН України В.М.Геєця, акад. НАН України В.П.Семиноженка, чл.-корр. НАН України Б.Є.Кваснюка. К.: Фенікс, 2007.
97. Андрєєва К.А. Процеси кластероутворення в системі інноваційного розвитку регіонів. Дис. 08.00.05. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Сєверодонецьк. 2017р.
98. Михайлов М.С. Стратегічне управління інноваційним розвитком регіону в умовах перманентних кризових явищ 08.00.05. Одеська нац.ак.харч.технол. 2018р.
99. Казмірчук С. Інноваційний розвиток регіону: наявний потенціал, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2010. №1(26). С. 25 – 35.
100. Тульчинська С. О. Стратегія інноваційного розвитку регіонів України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_70.
101. Луцків О.М. Інноваційний розвиток регіонів України: тенденції, проблеми та перспективи. *Економічний форум*. 2016. №2. С. 121 – 127.
102. Богашко О.Л. Управління регіональним інноваційним розвитком: питання теорії та практики. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2015_3_8.
103. Дегтярьова І.О. Інститути інноваційного розвитку регіону: Зарубіжний та вітчизняний досвід застосування. URL: <http://www.academy.gov.ua>
104. Названова К.В. Инновация как инструмент современной трансформации экономики: теоретический аспект. *Экономический анализ: теория и практика*. 2016. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=28368564>
105. Колодізєв О.М. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки. Дис. Доктора екон.наук ХНЕУ. Харків. 2010.
106. Бойченко В.С. Регіональний інноваційний розвиток: сутність, суб`єкти, цілі та пріоритети. *БізнесІнформ*. 2011. №8. С. 23 – 26.

107. Узунов В.В. Розвиток інноваційної інфраструктури регіонів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №8. 2012. С. 1 – 7.
108. Бобровська О.Ю. Інноваційне управління як важіль і джерело інноваційного розвитку регіонів. Публічне управління ДРУДУ Нац.академії держ. управління при Президентові України. Дніпропетровськ. 2018. С. 20 – 27.
109. Озимчук О.В. Вплив інвестицій на економічний розвиток України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип.6. С.224 – 228.
110. Бутенко А.І., Дискіна А.А. Ключові аспекти інвестиційного забезпечення підприємств. *Економіка: реалії часу*. №1(6), 2013. С. 101 – 106.
111. Підоричева І.Ю. Сучасні передумови створення системи взаємодії науки, освіти і промислового комплексу. *Економіка промисловості*. 2009. №3(46). С. 119 – 124.
112. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Інвестиційна привабливість економіки: міжрегіональні асиметрії. *Регіональна економіка*. №2. 2014. С. 84 – 95.
113. Нечитайло І.А. Аналіз сучасних підходів до визначення інвестиційного потенціалу регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. №15. С. 25 – 29.
114. Крилов Д.В. Сучасні реалії інвестиційного розвитку промисловості України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 20 Частина 1. 2016. С.100 – 103.
115. Кучер М.М., Джафаров М. А. Тенденції розвитку інвестиційних процесів в Україні. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/36.pdf>
116. Leschuk HV. Інвестиційний розвиток сучасної регіональної системи. URL: www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_1_2017ua/43.pdf
117. Герасименко І.С. Державні пріоритети управління інвестиційними процесами в комплексному регіональному розвитку. URL: www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe
118. Буркинський Б.В. Сучасні напрямки регіональної інвестиційної політики. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20143\(107\)/sep20143\(107\)_029_BurkinskyBV, LaykoOI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20143(107)/sep20143(107)_029_BurkinskyBV, LaykoOI.pdf)

119. Мазуренко В.П. Розвиток регіональних інвестиційних програм. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/2030/1793>
120. Сілюкова С. Розвиток інвестиційного потенціалу регіону як об'єкт досліджень. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/3/05.pdf>
121. Дробенко Ю.Г. Механізм забезпечення реалізації інвестиційної політики. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/35021/1/29_163-168.Pdf
122. Богдан Н.М. Оцінка інвестиційної привабливості регіону в контексті фінансового забезпечення регіонального розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 29. С. 50 – 52.
123. Буняк Н.М. Інноваційний потенціал регіону: сутність та методика оцінки. *Економіка та держава*. 2011. №11. С. 38 – 40.
124. Возняк Г.В. Бюджетні механізми підтримки розвитку регіонів в умовах модернізації економіки України. *Регіональна економіка*. 2014. №3. С. 205 – 216.
125. Сокіл В. В. Аналіз бюджетного фінансування регіонального розвитку в Україні у 2014 – 2018 роках. *Теорія та практика державного управління*. №3 (62). 2018. С. 1 – 8.
126. Мірошніченко П.І. Активація використання інвестиційного потенціалу регіону: автореф.дис. 08.00.05. Інститут екон.-правових досл. НАН України. Донецьк, 2007 19с.
127. Свірідова Н.Д. Організаційно-економічне забезпечення регіональної політики залучення іноземних інвестицій: автореф. дис. д.е.н. 08.10.01. Донецьк, 2006. 34с.
128. Кукош М.С. Теоретико-методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу регіону в умовах децентралізації. Дис.рукопис. 08.00.05. НАНУ. Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень. Одеса. 2018. 286с.
129. Небава М. І., Буренніков Ю. Ю., Бершов Д. М. Інноваційно-інвестиційні аспекти підвищення конкурентоспроможності економіки. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2004. №5. С. 37 – 42.

130. Яценко А.І. Формування інвестиційної політики зі стратегічних позицій розвитку України. *Теорія інвестицій*. №8. 2010. С. 12 – 16.
131. Борщ Л. М., Герасимова С. В. Інвестування: теорія і практика. К.: Знання, 2007. 685с.
132. Крайник О.П. Інвестиційне забезпечення програм регіонального розвитку. URL: <https://cyberleninka.ru/.../investitsiyne-zabezpechennya-program-regionalnogo-rozvit>
133. Гудима Р.Р. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможного розвитку. URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2012/03\(62\)2012/3_12_20.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2012/03(62)2012/3_12_20.pdf)
134. Перепелюкова О.В. Вплив сучасних тенденцій на економічний розвиток регіонів України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 9. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/103.pdf>
135. Четверта промислова революція: зміна напрямків міжнародних інвестиційних потоків. Монографія. За науковою ред. д.е.н. А.І. Красоватого та О.М.Сохацької: Тернопіль, ТНЕУ. 2018. 478с.
136. Гуторов О.І., Калашніков А.О. Теоретичні засади інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. нац. аграрн. ун-т ім. В.В.Докучаєва. 2014. С. 43 – 47.
137. Павліх Н.В., Сидорчук М.В., Лугова М.С. Інвестиційне забезпечення управління проектами в умовах європейської інтеграції. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». 2018. Вип. 29. С. 43 – 51.
138. Верхоглядова Н.І. Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. №11, 2013.
139. Окландер М., Яшкіна О. Маркетингові дослідження перспектив науково-технологічного розвитку України. *Економіка України*. 2008. №11. – С. 47 – 56.
140. Охримович М.М. Девіація стану інвестиційної безпеки України: джерела виникнення та форми прояву. *Ефективна економіка*. URL: www.economy.nayka.com.ua

141. Олійник Т.Г., Гуда Н.Е. Тенденції тіньової економіки України та шляхи її детінізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 203 – 206.
142. Свічко С.О. Димченко О.В. Розвиток регіонів України: потенціал і забезпечення змін. Молодий вчений. Фінансово-економічні чинники розвитку країни та регіонів // II Науково-практична конференція. 29 – 30 травня 2020р. Харків. – Херсон С. 36 – 41.
143. Єнін М.Н. Девіантна поведінка. *Соціологія: терміни і поняття*. За заг. ред. В.М.Пічі. Львів. Новий Світ – 200. 2018 – с.123.
144. Бут В.В. Девіація як соціальний феномен. *Гуманітарний вісник ЗДУА*. №47. 2011. – С. 75 – 79.
145. Шульц С.Л. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення / наук. ред. С. Л. Шульц. Львів. 2018. – 205с.
146. Можайкіна Н.В. Регіональні особливості формування та реалізації інвестиційного потенціалу економіки України. *Економічна теорія та право*. №1 (36). 2019. С. 89 – 103.
147. Свічко С.О. Базові характеристики регіонального розвитку. *Моделювання регіональної економіки*. Вип.2 (32). 2018. С. 141 – 149.
148. Боковець В.В. Аналіз теоретичних підходів до визначення організаційно-економічного механізму управління корпорацією. *Економіка: реалія часу*. №4(20), 2015. С. 123 – 128.
149. Паулик А.Я. Проблемы и перспективы развития инновационного потенциала экономики регионов. *Науковий вісник Мукачівського держ. ун-ту*. Економіка Випуск 2 (4). Частина I. 2015 С. 168 – 175.
150. Бондар В.Ю. Сутність поняття «організаційно-економічний механізм управління ЗЕД підприємства». *Ефективна економіка*. №8, 2018. www.economi.nayka.com.ua
151. Хринюк О.С. Дергалюк М.О. Генезис наукової думки щодо поняття «організаційно-економічний механізм». *Економічний вісник НТУУ «КПУ»*. №14 (2017).

152. Деценко О.Ю. Механізм інноваційного розвитку регіону. *Економічний вісник НГУ*. 2012 №3. С. 31 – 37.
153. Механізм інноваційного розвитку на основі використання внутрішніх ресурсів: Монографія / Т.Г. Логутова [та ін.] – Маріуполь: ПДУ, 2013. – 303с.
154. Юрченко А.Ю. Формування організаційно-економічного розвитку і безпеки регіону. *Причорноморські економічні студії*. Вип.7. 2016. С. 197 – 199.
155. Бойченко В.С. «Особливості організаційно-економічного забезпечення реформування управління розвитком старопромислового району». *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. С. 271 – 276.
156. Єлісеєвський В. Ю. Активізація механізмів соціально-економічного розвитку регіону. Дисертаційна робота. Херсон. 2016р.
157. Дунаєв І.В. Механізм формування регіональної економічної політики в умовах «нової нормальності». *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. вип. 2 (33). С. 64 – 74.
158. Ткачук В.Р. Організаційний механізм формування та нарощування інвестиційного потенціалу регіону. Автореф.дис. к-та екон.наук: 08.00.05. Полтава. Полтавський національний технічний ун-т. 2008. 20с.
159. Моргачов І.В. Удосконалення інфраструктурного забезпечення інвестиційно-інноваційних процесів на державному і регіональному рівнях. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. №1(220). С.147 – 153/
URL: <http://vestnik.ho.com.ua/zmisthtme.htm>
160. Довба І.В. Механізм розроблення і реалізації стратегії інноваційного розвитку регіону. *Науковий вісник Херсонського держ. університету*. Серія «Економічні науки». Том 4 №30. Секція 5 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. 2018 – С. 38 – 41.
161. Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національного господарства: наук. монографія / М.М. Єрмошенко, С.А.Єрохін, В.М.Шандра, О.І.Гуменюк та інші / За ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка і д.е.н., проф. С.А.Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2008. – 216с.

162. Смирнов Э.А. Основы теории организации. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 376с.
163. Паршин Ю.І. Організаційно-економічний механізм управління рег. розвитком. ДВНЗ. *Ек.вісник УДХТУ*, 2015, №1(1).
164. Інноваційні економічні механізми для розвитку підприємств, регіонів, країн: Матеріали міжнародної НПК, м.Київ. 15 – 16 лютого 2019р. – Київ. Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. 2019 – 116с.
165. Мазур А.Г. Регіональна економіка: проблеми відтворення і управління. 2000 – 263с.
166. Білик Р.Р. Конкурентоспроможність рег. України в системі зміцнення їх екон.безпеки. НАНУ, ДУ «Інст. рег. досл-нь ім. М.І.Долішнього». Дис. на здоб. наук ступеню д.е.н. Львів. 2017.
167. Басюк О.В. Сутнісна характеристика категорії «екон. Потенціал регіону». *Вісник соц-ек. Досліджень*. №36. С. 244 – 261
168. Корнева О.В. Основні проблеми проведення реформи децентралізації в Україні у 2014-2018 роках. *Порівняльно-аналітичне право*. №3. 2018. С. 68 – 69.
169. Петренко Л.М. Основні елементи системи фінансового забезпечення інвестиційного розвитку регіону. Збірник праць Класичного приватного університету. Вип.1(06). 2018. С. 142 – 147.
170. Бібік Н.В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком регіону (на прикладі Хар.обл.). Автореферат 08.00.05. 2010 – с.21 (ЦДК 332.330.342).
171. Дуков Д.Ф. Напрями удосконалення механізмів державного управління інвестиціями в регіональний розвиток. Дисертація 25.00.02 (механізм держ.упр.). Одеса. 2018р. – 278с.
172. Дуков Д.Ф. Концептуальна модель системи інноваційних механізмів державного управління регіональним розвитком. *Актуальні проблеми державного управління: зб.наук.праць*. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. Вип.4(68). – С. 78 – 83.

173. Долішній М., Мошенець О. Ринкові механізми регіонального управління. *Регіональна економіка*. 2001, №1 С.7 – 17.

174. Качний О.С. Формування та реалізація дієвих механізмів державного управління соціально-економічними процесами регіонального рівня. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. №5. 2018. С. 64 – 67.

175. Карлова О.А. Інвестиційне забезпечення процесів розвитку регіональних кластерів підприємств (2017). URL: [ven.chdtu.edu.ua>article>view](http://ven.chdtu.edu.ua/article/view)

176. Стронянська І.З. Стале ендогенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монографія. Львів. 2019. – 501с.

177. Шутаєва Е.А. Соціалізація економіки як одна з ключових складових світових економічних трансформацій. *Учёные записки Таврического нац.унив. им. В.И.Вернадского. Серия «Экономика и управление*. том.27(66), 2014. – С. 186 – 194.

178. Льюис К.Д. Методы прогнозирования экономических показателей/ Пер. с англ. И предисл. Е.З. Демиденко. М.: Финансы и статистика, 1986. 133с.

179. Костенчук Д.В., Недбалюк О.П. Інвестиційний ринок в Україні. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. URL: http://www.rusnauka.com/19_NPN_2015/Economics/4_196125.doc.htm

180. Бобух І.М. Формування людського потенціалу в Україні: аналітичні зіставлення і напрямки удосконалення ІДСД. *Демографія та соціальна економіка*. 2(20). 2013. С. 70 – 82.

181. Галасюк В.В. Індустріальні парки: світовий досвід та перспективи створення в Україні. *Економічний аналіз*. 2018. Т.28. №1. С. 41 – 49.

182. Федюк В., Войтович О., Рогуліна Н. Аналіз стану інвестиційної діяльності Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей та практичні рекомендації щодо поліпшення інвестиційного середовища. Проект МТД «Партнерство для розвитку міст», впроваджений Федерацією канадських муніципалітетів. м.Київ. 2016. – 164с.

183. Пухир С.Т. Державний фонд регіонального розвитку: проблеми та шляхи удосконалення функціонування. *Облік і фінанси*. №3(73). 2016. С.159 – 165.

184. Маматова Т., Чикаренко І., Кіреєва О. Смарт-спеціалізація у стратегіях регіонального розвитку: досвід ЄС для України. С. 22 – 27.
185. Шульц Д.Е. Новая парадигма маркетинга. Интегрируемые маркетинговые коммуникации: [пер. с англ.] / Д.Е.Шульц, С.И.Танненбаум, Р.Ф.Лаутерборн. – Москва: ИНФРА-М, 2004. – 232с.
186. Кашіелян С.О. «Сутність і зміст поняття «забезпечення» у контексті забезпечення національної безпеки України .*Честь і закон*. 2013 №1. С. 17 – 21.
187. Дорошенко Г.О. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможного розвитку економіки регіону на основі інновацій. Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. №3. 2012. С. 145 – 147.
188. Білик Р.Р. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення розвитку регіону. *Вісник Чернівецького ТЕУ*. Економічні науки. Вип.2. 2016. С. 113 – 128.
189. Лебединська О., Валентюк І. Державне регулювання розвитку регіону: проблеми та перспективи. *Регіональне управління та місцеве самоврядування*. №3. 2017. С. 150 – 156.
190. Порудєєва Г.В., Міхневич В.О., Єдина Ю.Г. Стратегічне забезпечення сталого розвитку регіону. *Економіка і суспільство*. Вип.19. – 2018.
191. Хто і як інвестує в Україну. Разумков центр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaak-investuie-v-ukrainu>
192. Войтик О.Е. Теоретичні засади забезпечення регіонального розвитку в системі державного управління. *Збірник наук.праць...* Вип. 44. 2015. С.111 – 116
193. Постанова Кабінету України №932 від 11 листопада 2015.«Про затвердження порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів».
194. Регіональний розвиток та державна регіональна політика. Аналітичний звіт. URL: www.surdp.eu

195. Білоткач О.В., Павлова Г.Є. Теоретико-методичні основи інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип.15. ч.І. 2017. С. 29 – 31.

196. Мирончук О.Б. Теоретична парадигма поняття «інвестиційне забезпечення аграрної сфери». *Інвестиції: практика та досвід* №23/2012 - с. 71 – 76

197. Шамота Г.М. Особливості інвестиційного потенціалу України на сучасн. етапі розвитку економіки. *Ефективна економіка*. №11, 2015. URL: www.economy.nauka.com.ua

198. Бутенко А.І., Дискіна А.А. Інновації. Інвестиції. Конкурентоспроможність. Ключові аспекти інвестиційного забезпечення підприємств. *Економіка: реалії часу*. №1(6), 2013. С. 101 – 106.

199. Лещук Г.В. Інвестиційний розвиток сучасної регіональної інфраструктури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 12, ч.І. 2017. С.183 – 186.

200. Дробенко Ю.Т., Кулініч Т.В. Механізм забезпечення реалізації інвестиційної діяльності в економіці регіону. *Нац. універс. «Львівська політехніка»*. 2007. С.163 – 168.

201. Державний комітет України. Інноваційна активність промислових підприємств. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

202. Крамер О. Найбільша країна Європи. «Український тиждень» №13(593) від 28 березня 2019р.

203. Закон України №4618 «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012р.

204. Закон України «Про засади державної регіональної політики ВВР» №13. 2015 –ст.90.

205. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» №2563 від 20.12.19.

206. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015р.р.» Відомості ВР. 2007. №12 №537-У.

207. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів», від 08.09.2005 №2850 – IV.

208. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування». Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014р. №1508 – VII.

209. Офіційний сайт міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.index.minfin.com.ua/index/fidi>

210. Європейська Хортія місцевого самоврядування. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036

211. Про Раду розвитку громад та територій. Указ президента України № 909/2019 від 18 грудня 2019р.

212. Довжик Л. Завдання Львівської міської ради до прем'єр-міністра О.Гончарука щодо реалізації реформи децентралізації. Пресслужба АМР. 12.12.2019 №536

213. Про інвестиційні програми і проекти регіонального розвитку, що можуть реалізуватись у 2018 році. Державний сайт України. урядовий портал. gov.ua

214. «Про затвердження Положення про інвестиційний паспорт Київської області та положення про вибір інвестиційних проектів та бізнес-пропозицій включення їх в Інвестиційний паспорт Київської області». Розпорядження №58 від 26.01.2006 Київської ОДА

215. «Про підготовку до видання Інвестиційного паспорту Запорізької області». Розпорядження ЗОДА №498 від 11.08.2016р.

216. Про схвалення Стратегії розвитку інноваційної діяльності в Україні на період до 2030 року. Розпорядження КМ України від 10 липня 2019р. №526-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

217. Про затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні /розпорядження кабміну від 01 квітня 2014р. №333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>

218. Лінгур Л.М., Поліщук С.О. Аналіз соціально-економічних факторів маргіналізації населення України. *Економіка: реалії часу*. №6(28). 2016. С. 33 – 38.

219. Чухраєва Н.М. «Ресурсне забезпечення інноваційного розвитку». Проблеми формування інноваційної інфраструктури. ДВНЗ «Київський національний економічний ун-т імені Вадима Гетьмана». 2015. – С. 606 – 609.

220. Драчук Ю.З. Копішинська К.О., Колешня Я.О. та інші. Забезпечення інноваційного розвитку промисловості України./ Монографія. Київ. КПУ ім. Ігоря Сікорського. 2018р. 234 с.

221. Лях І.І. Методичний підхід до комплексної оцінки інноваційного розвитку регіону. *Економічний вісник Донбасу*. №2(36), 2014. С. 171 – 178.

222. Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції. За заг.ред. д.е.н. Ілляшенка С.М., к.е.н. Біловодської О.А. / Монографія за темою № ДР 01184003572. Суми. Триторія. 2018. – 382с.

223. Приходченко Т.А. Аналіз сучасного регіонального розвитку в Україні. *Економіка та держава*. 2018. №5. С. 43 – 47.

224. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року №333-р URL: <http://www.kmu.gov.ua>

225. «Децентралізація влади». Електронний ресурс. URL: <http://decentralization.gov.ua>

226. Аналітична записка «Щодо пріоритетів політики зниження безробіття в Україні». Інститут стратегічних досліджень – 2018. URL: www.niss.gov.ua

227. Маршавін Ю.М. Економіка праці та проблеми зайнятості. *Ринок праці та проблеми зайнятості населення*. 2014. №2. С. 9 – 11.

228. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: Монографія. – К.:Кондор, 2005. – 614с.

229. Кожемякина С.М., Мазуров С.А. Методичні підходи до розрахунку створення робочих місць в економіці: порівняльний аналіз. Харків. *Бізнесінформ*. №8, 2017. С.173 – 178.

230. Джеффри Расин. Непараметрическая экономика. Вводный курс. Квантиль 4. 7-56. 2008.

231. Статівка Н.В., Надточій А.О. Якість робочих місць в Україні: виклики в умовах глобалізації. Зб.праць Міжнародної науково-практичної конференції «Глобалізація: співвідношення міжнародних та національних економічних інтересів». Україна. Одеса. 9 квітня 2020. С. 82 – 87.

232. Тарасюк О.А., Міщук Є.В., Рицко О.І. Визначення проблем та стратегія управління розвитком територій об'єднаних громад. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/28.pdf

233. Родченко В.Б., Нечипоренко Я.Є. «Реалізація, моніторинг і оцінювання стратегії розвитку підприємництва в ОТГ» *Наук. Вісник Ужгородського нац. ун-ту*. Вип.19 частина 2. 2018. С.162 – 167.

234. Олійник Я.Б., Остапенко П.О. Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози. *Український географічний журнал*. 2016, №4. С. 37 – 43.

235. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні. – К.: НІСД, 2015. – 80с.

236. Куценко Т.Ф., Дударенко Є.Ю. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд. *Економіка та держава*. №3. 2017. С. 64 - 70.

237. Переверзев А.В. Методичний підхід до визначення вартості створення робочих місць в ОТГ. *Інноваційна економіка*. №1–2. 2018. – С.114 – 121.

238. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти: Монографія / С.М.Серьогін, Ю.М.Шаров, Є.І.Бродін та ін. Д.: ДРДУ НАДУ, 2016. 276с.

239. Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку. Мат. щорічної Всеукр. НПК за міжнародною участю. Київ. 25 травня. 2018р. У п`яти томах. За заг.ред. В.С. Куйбіди, М.М.Білінської, О.М.Петров.

240. Приходченко Т.А. Сучасні українські урбанізаційні процеси в умовах децентр. влади. Матеріали міжнар. науково-практ. Інтернет-конф. «Економіка міста та урбаністика», КНЕУ, березень 2016. С. 279 – 284.

241. Бачо Р.Й. Теорія потенціалів в сучасному управлінні туристично-рекреаційною галуззю регіону. *Херсонський держ.університет. Економічні науки*. 2014. Вип. 9-1. Частина 3. С. 123 – 126.

242. Неверов А.В. Экономическая оценка природно-ресурсного потенциала региона: теория и практика применения. *Труды БГТУ. Серия 7. Экономика и управление*. 2013. № 7. С. 101 – 105.

243. Дзюбенко О.М. Властивості фінансового потенціалу як об`єкта економічного аналізу. *Проблеми теорії бухгалтерського обліку*. №3(38). 2017.

244.Кириленко О. Теорія і методологія формування техніко-економічного потенціалу малодіяльних дільниць залізничного транспорту. Монографія. Видавництво «Ліра-К». 2016р. 304 с.

245. Чернявська Т.П. Розвиток лідерського потенціалу у менеджерів в умовах конкуренції. Одеський нац. університет ім.І.І.Мечнікова. *Ринкова Економіка: сучасна теорія і практика управління*. Том 16. №1(35), 2017.

246. Отенко І.П. Теорії виміру потенціалу соціально-виробничих систем. *БізнесІнформ*. №12. 2011. С. 230 – 233.

247. Максимов В.В. Экономический потенциал региона (анализ, оценка, использование). Луганск, 2002. 360с.

248. Руденко О.А. Теорія інвестиційного потенціалу: питання взаємодії «бізнесу – менеджмента - культури». Проблеми і перспективи економіки та управління. *Фінансові ресурси*. №3(7), 2016. С. 223 – 229.

249. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Діагностика потенціалу підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. №1. 2011. – С.155 – 161.

250. Вострякова В. Підприємницький контекст розвитку інноваційного потенціалу підприємства. *Бізнесінформ*. №1. 2016. С.81 – 88.

251. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: монография / Е.В.Лапин. – Сумы. ИТД «Университетская книга», 2004. – 360с.
252. Жук П.В., Сірик З.О. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. Регіональна економіка №2. 2017. – С. 16 – 22.
253. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / Н.С.Краснокутська. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352с.
254. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства / Б.Є.Бачевський, І.В.Заблудська, О.О.Решетняк. –К.: Центр учбової літератури, 2009. – 400с.
255. Тимошук М.Р. Методи оцінювання потенціалу розвитку підприємств з урахуванням вагомості фін.-екон. фак-ів. *Наук.вісник НЛТУ Інф.: зб.н.праць.* 2010, вип.20. С. 241 – 248.
256. Квасницька Р.С. Формування та використання інвестиційного потенціалу інститутів фінансового ринку України. Автореф. д.е.н. (08.00.08). ДВНЗ Університет банківської справи. Київ. 2016 . – 44с.
257. Патицька Х.О. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активації: монографія / Львів – 2019. – 209с.
258. Чуницька І.І. «Інфраструктурний потенціал розвитку фінансового ринку в Україні». Автореф. дис. на здобуття наук.ступеню доктора економічних наук (08.00.08). 2018р. Ірпінь.
259. Кизим М.О., Іванова О.Ю. Формування потенціалу саморозвитку регіонів України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2015. № 4. С.15 – 20.
260. Проскура В.Ф. «Особливості ефективного управління регіональним розвитком». *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного ун-та. Серія. Економічні науки,* том 2. №39. 2015. С. 36 – 41.
261. Степичева І.Б. Інноваційний потенціал як чинник розвитку регіональних соціально-економічних систем. *Причорноморські економічні студії.* Вип. 13-1, 2017. С.119 – 123.

262. Бутко М.П., Самко О.О. Генезис економічної теорії та методологічні підходи до оцінки туристичного потенціалу регіону. *Економіка та держава*. 2009. №5. С. 33 – 38.

263. Андрєєва К.А. Процеси кластероутворення в системі інноваційного розвитку регіонів. Дисс. 08.00.05. Східноукраїнський інст. Даля. Сєверодонецьк. 2017 (Черкаський ДТУ).

264. Саричев Ю.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення як вид інф. Забезпечення в системі держ. управління. *Вісник НАДУ при Президентові. Серія «Держ.управління»*. 2017. №3. – С. 120 – 122.

265. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком країни: визначення основних понять. *Вісник економічної науки України*. 2010. №2 . С. 58 – 64.

266. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І.Долішнього НАН України». наук.ред. В.С.Кравцов. –Львів, 2016. – 259с.

267. Методика оцінювання роботи центральних і місцевих органів влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату. *Мінекономіка*. №115 від 25.03.2004

268.Звіт «Асоціації міст України» за 2018р. URL: <https://auc.org.ua/>

269. «Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки».2020 – 128с.

270. Методичні рекомендації щодо залучення та супроводу інвесторів у Запорізькій області – 19с. Затверджені Головою Запорізької ОДА К.І.Бриль. 16.11.2016р.

271. Рейтинг найбагатших ОТГ, або де в Україні жити добре. E.-Ukraine-Innovation platform for reforms. Проект «Ціна держави» 18 квітня 2019р.

272. Стретович О. Какие области Украины наиболее привлекательны для инвестиций в агрокомплекс – дир. Представительства Sibria Unigrain A/S в Украине Лига. URL: Блог/blog.liga.net/user/ostretovich/article 35511.

273. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: монографія / С.М.Серьогін, Ю.П. Шаров, Є.І.Бородін та інші. Д. ДРІДУ НАДУ, 2016 – 276 с.

274. Куценко Т.Ф., Дударенко Є.Ю. Об'єднані територіальні громади в Україні: короткий аналітичний огляд. *Економіка та держава*. №3, 2017. С.64 – 70

275. Врублевський О.С. Співробітництво територіальних громад: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Інституту громадського суспільства*. №40, грудень, 2016р. С. 18 – 19.

276. Матюшенко І.Ю., Хаустова В.Є., Князев С.І. Інституційна підтримка науково-інвестиційного розвитку при формуванні єдиного дослідницького простору в країнах ЄС і України. *Наука та інновації*. 2017. Том 13. №2. С.5 - 26.

277. Інвестиційний клімат в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents>

278. Кравченко К.О. Використання оціночно-прогностичної моделі міграційних процесів для прогнозування розвитку регіональної системи розселення. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/13-1_2017/39.pdf

279. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: монографія. / Г.В.Козаченко, В.П.Пономарьов, О.М.Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280с.

280. Clark J., Guy K. Innovation and Competitiveness: a Review. *Technology Analysis and Strategic Management*. 1998. Vol. 10, №3. PP. 363-395.

281. Barney, J.Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*. 1991. №17 (99). URL: [bus8020kelly.alliant.wikispaces.net /file/view/Firm+Resources+and+Sustained+Competitive+Advantage.pdf](http://bus8020kelly.alliant.wikispaces.net/file/view/Firm+Resources+and+Sustained+Competitive+Advantage.pdf)

282. Barney, J.Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view. *Journal of Management* 2001. №27. PP. 643-650.

283. Granstrand O., Alange S. The Evolution of corporate entrepreneurship in Swedish industry – was Schumpeter wrong?. *Journal of Evolutionary Economics*. 1995. №5. PP. 133 – 156.

284. Homeland Gary, Prahalad C.K., «Strategic Intent», Harvard Business Review, May-June 1989 (перевод на рус. Гэри Хэмел и К.К. Прахалад Стратегические намерения.mgt-edu.ru/14-21.php)

285. Grant, R. The Knowledge-Based View of the Firm. In Choo and Bontis (Eds.) The Strategic Management of Intellectual Capital and Organizational Knowledge, New York: Oxford University Press, 2002, 133-148

286. Grant, R. A resource-based perspective of competitive advantage. California Management Review, 1991, 33, 114-135

287. Samosir O.V. Competitiveness of regions economic growth in developing regions (Конкурентоспроможність регіонів: економічне зростання регіонів, що розвиваються). *Актуальні проблеми економіки*. 2017. №9. С. 33 – 41.

288. Свічко С. О. Регіональний розвиток: проблеми, механізми, рішення / Монографія. Видавництво Федорко. Харків. 2019. – 324с.

289. Свічко С. О. Розвиток підприємництва та його забезпечення в умовах децентралізації управління. / Кол. монографія «Підприємництво як стратегічний фактор розвитку бізнес-середовища регіону». Підрозділ 4.4. За заг. редакцією д.е.н. проф. Димченко О.В. ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2020. Харків. – с. 185-205.

290. Свічко С. О. Підходи, механізми і спроможності в управлінні розвитком регіонів. *Моделювання регіонального розвитку*. 2018. Вип.1. (31). С. 129 – 136.

291. Димченко О. В., Сухонос М. К., Белявцева В. В., Гайденко С. М., Свічко С. О. Державна підтримка регіонального розвитку. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки*. 2019. т.4. №150. С. 2 – 9.

292. Димченко О. В., Свічко С. О. Девіантна економіка під впливом позитивів соціалізації. *Економіка та підприємництво*. 2020. Вип. 44. С. 5 – 20.

293. Свічко С. О., Гайденко С. М. Інституціональні витоки підприємництва та його зв'язки з регіональним розвитком. *Проблеми економіки*. 2020. №2. С. 338 – 346.

294. Свічко С. О., Димченко О. В. Інформація та її вплив на соціальний та технічний прогрес. *Information, its impact on social and technical processes*. Зб.

наукових праць за матеріалами інтернет-конференції. Ізраїль. Хайфа. 2020. С. 56 – 62.

295. Свічко С.О. Об'єднані територіальні громади як новий інститут регіонального розвитку // Наукова конференція «Actual aspects of development in the context of globalization» (м. Флоренція, 23-24 березня 2020 р.). С. 69 – 73.

296. Свічко С. О. Використання європейського досвіду в реформуванні адміністративно-просторової організації економіки // Наук.-практ. конференція «Modern approaches to the introduction of science into practice» (м. Сан-Франциско, 30-31 березня 2020 р.) С. 111 – 115.

297. Свічко С.О. Наукове забезпечення та інноваційні елементи в механізмі управління регіональним розвитком // Наук.-практ. конференція «Theoretical foundations of modern science and practice» (м. Мельбурн, 06-07 квітня 2020 р.) С. 410 – 415.

298. Свічко С. О., Гайденко С. М. Розвиток підприємництва в Україні та його економічна відповідальність // Наук.-практ. конференція «Prospects for the development of modern science and practice» (м. Грац, 12-13 травня 2020 р.). С. 198 – 203.

299. Свічко С. О. Регіональний розвиток та механізми його комплексного забезпечення // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Підприємництво та бізнес-адміністрування» (м. Харків, 01-28 лютого 2020 р.). С. 129 – 132.

300. Димченко О.В., Свічко С.О. Розвиток регіонів України: потенціал і забезпечення змін // II науково-практична конференція «Фінансово-економічні чинники розвитку регіонів та України» (мм. Харків – Херсон, 2020 р.). С. 36 – 41.

301. Всесвітній банк. Бюлетень о поточних тенденціях світової економіки. випуск №29-30, березень 2019. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>

302. Гасанов Т. А., Гасанов Г. А. Цифровая экономика как новое направление экономической теории. *Региональные проблемы преобразования*

экономики. 2017. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-ekonomika-kak-novoe-napravlenie-ekonomicheskoy-teorii>

303. The legatum prosperity index. URL: <https://www.prosperity.com/>

304. Міністерство економіки України. Реєстр наборів даних, що перебувають у володінні Міністерства. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f7fcc5dd-8e30-4599-b3cc-611afdbf0d21&title=Restr-perelik-NaborivVidkritikhDanikhMinisterstva>

305. Національний банк України. Статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>

306. Статистичний збірник «Національні рахунки України. 2019 рік». Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/02/zb_nru2017.pdf

307. Статистичний збірник «Регіони України, 2019». Державна служба статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
**Науково-дослідний центр
індустріальних проблем розвитку**
61166, м. Харків, пров. Інженерний, 1-А,
тел. 057-702-08-67

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
**Research Center for Industrial Problems
of Development**
61166, Kharkiv, Inzhenemyi Ln, 1-A
tel. 057-702-08-67

25.11.2020 № 03/92

ДОВІДКА

про використання результатів дисертації Свічка Сергія Олександровича на тему «Організаційно-економічний механізм інвестиційного забезпечення регіонального розвитку», яка подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Наукові результати дисертаційної роботи Свічка Сергія Олександровича, зокрема методичне забезпечення розробки організаційно-економічної моделі управління регіональним розвитком, використовуються у роботі Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України при підготовці науково-аналітичних матеріалів та експертних висновків щодо обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку економіки Харківської області. Надані автором пропозиції спрямовані на удосконалення механізмів розвитку такої складової інвестиційного розвитку регіону, як інвестиційна інфраструктура з урахуванням існуючого інвестиційного клімату та досягнутого рівня конкурентоспроможності регіону.

Учений секретар Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку НАН України,
д. е. н., доцент

Н. В. Белікова

Довідка не передбачає фінансових зобов'язань перед автором

ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР

вул. Багалія, 8, м. Харків, 61002; код ЄДРПОУ 19467806
Тел. (057) - 7063042; 7063049; 7063052 Fax: (057)-7063042; 7063044
E-Mail: office.nesc@nas.gov.ua

№ 01-06/73

"10" вересня 2020 р.

Довідка

про використання результатів дисертації Свічка Сергія Олександровича
на тему «Організаційно-економічний механізм інвестиційного забезпечення
регіонального розвитку»

У діяльність Північно-Східного наукового центру НАН і МОН України впроваджено розроблений здобувачем наукового ступеня кандидата економічних наук Свічком С. О. методичний підхід до ідентифікації впливу факторів на зміни активності інвестиційної діяльності регіонів України, особливістю якого є визначення особливостей формування напрямів інвестиційної активності регіонів України під впливом факторів, що характеризують його промисловий комплекс, населення та працівників, зайнятих у промисловості.

Перевага запропонованого методичного підходу полягає у підвищенні наукової обґрунтованості рішень щодо вибору напрямів інвестиційного розвитку регіонів України.

Довідка надана без фінансових зобов'язань перед автором.

Завідувач відділу проблем науково-технічного
і економічного прогресу регіону
Північно-Східного наукового центру
НАН і МОН України,
Д-р екон. наук, професор

П.Т. Бубенко